

18—19 maj.

Debatter m. m.

Tisdagen den 18 maj.

Sid.

Svar på interpellationer:

av herr Elfving ang. åtgärder i anledning av försöken med vätebomber m. m.	3
av herr Johansson, Anders, ang. lagringsförhållandena för viss brödspannmål	25
av herr Bengtson ang. riktlinjer för rundradioverksamheten ..	29
av herr Pålsson om ändrade grunder för regleringsavgift enligt vattenlagen	34

Onsdagen den 19 maj.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.	40
Anslag till sinnesslövärderna m. m.	90
Utbyggnad av fångvårdsanstalten på Hall	106
Anslag till tillfälliga fångvårdsförläggningar	107
Avräkningen av anslag mot automobilskattemedlen	111
Redovisningen av de statliga väganslagen	113
Beräkningen av väganslagen för nästa budgetår	131
Anslag till vägunderhållet	135
Anslag till underhåll av enskilda vägar m. m.	138
Förordningsförslag om fondskatt	140
Beskattningen av allmännyttiga bostadsföretag	144
Förhöjd tjänsteställning åt riksdagens postvaktmästare	154
Småföretagens kreditfrågor m. m.	155
Valperioderna för nämndemän	157

Samtliga avgjorda ärenden.

Tisdagen den 18 maj.	Sid.
Statsutskottets memorial nr 132, ang. gemensam votering i fråga om anslag till statens biografbyrå m. m.	37
Onsdagen den 19 maj.	
Gemensam omröstning ang. anslag till statens biografbyrå	39
Utrikesutskottets utlåtande nr 3, om ratifikation av Förenta Nationernas konvention ang. flyktingars rättsliga ställning	40
— nr 4, ang. den nordiska penningpolitikens utformande	40
— nr 5, ang. ändring i lagen om särskilda förmåner för vissa internationella organisationer	40
— nr 6, ang. vissa av Europarådets rådgivande församling fattade beslut	40
Jordbruksutskottets utlåtande nr 32, ang. åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m.	40
Statsutskottets utlåtande nr 126, ang. svensk medverkan i ett skandinaviskt undervisningssjukhus i Korea	89
— nr 127, ang. anslag till sinnesslövrården m. m.	90
— nr 128, ang. anslag till utbyggnad av fångvårdsanstalten på Hall m. m.	106
— nr 129, ang. principerna för avräkning av vissa anslag mot automobilskattemedlen	111
— nr 130, ang. vissa anslag till vägväsendet	113
— nr 131, ang. anslag till bidrag till upprättande av byggnadsplaner m. m.	140
Bevillningsutskottets betänkande nr 53, ang. beskattningen av vissa kapitalförsäkringar	140
— nr 54, ang. förslag till förordning om fondskatt	140
— nr 55, ang. översyn av beskattningsbestämmelserna för organisationer, som tillhandahåller allmänna samlingslokaler	144
— nr 56, ang. ändring i kommunalskattelagen	144
Bankoutskottets utlåtande nr 25, ang. förhöjd tjänsteställning åt riksdagens postvaktmästare	154
— nr 26, ang. riksbankens sedelutgivning m. m.	155
— nr 29, ang. statsgaranti för lån till hantverks- och småindustri-företag m. m.	155
— nr 31, ang. pension till extra tjänstemannen i riksgäldskontoret N. O. E. Wigren m. m.	157
Första lagutskottets utlåtande nr 26, ang. personundersökning i brottmål m. m.	157
— nr 27, ang. valperioderna för nämndemän	157
— nr 28, ang. besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets beslut m. m.	159
— nr 29, ang. ändrad lydelse av 2 § 8:o), 14:o) och 17:o) lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt	159

Tisdagen den 18 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollen för den 11 och den 12 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bifogade läkarintyg får undertecknad vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet för tiden intill utgången av innevarande maj månad.

Sjuntorp den 18 maj 1954.

Otto Niklasson.

Att riksdagsmannen *Otto Niklasson*, Råda, Sjuntorp, på grund av hjärtsjukdom är oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet fr. o. m. den 13 maj t. o. m. den 31 maj 1954 intygas härmed.

Vänersborg den 17 maj 1954.

Albert Grönberg,
lasarettsläkare.

Den begärda ledigheten beviljades.

Ang. åtgärder i anledning av försöken med vätebomber m. m.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Elfving's interpellation angående åtgärder i anledning av försöken med vätebomber m. m., erhöill ordet och anförde:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har ledamoten av denna kammare herr Elfving frågat mig, om jag är i tillfälle att inför första kammaren och därigenom Sveriges folk lämna en redogörelse för regeringens syn på det läge, som uppkommit genom den senaste utveck-

lingen på förstörelseteknikens område. Som svar härpå vill jag meddela följande.

Interpellanten citerar i sin framställning ett uttalande av en internationellt känd vetenskapsman och författare, vilket går ut på att människan är förlo-rad, om hon i atomåldern inte förmår att åstadkomma fred och samarbete.

Det är icke något överord. När människor anser för dem väsentliga värden hotade, ligger det nära till hands att de finner hela civilisationen vara i allvarlig fara. Vi har hört detta talesätt så ofta och i så många sammanhang, att vår känsla för dess innebörd måhända blivit avtrubbad. Men när det sägs i dag, har uttalandet en mycket konkret bakgrund.

De moderna förstörelsemedlen har nu nått sådana proportioner, att man börjat frukta, att deras användande i en världsomspännande konflikt skulle medföra, att befolkningen inom stora områden utplånades och att delar av jorden gjordes obeboeliga. Dessa vapens utveckling har uppfattats som ett hot mot själva grundvalarna för mänsklig tillvaro. Resultatet är en fruktan, osäkerhet och förvirring, som jag tror råder bland alla folk, i alla länder. Ty det är en fruktan, som berör varje enskild människa i hennes vardagliga tillvaro. Världen har krympt samman. Det finns icke längre någonstans, och inte för någon, en fullkomlig säkerhet.

Det är fruktansvärda perspektiv, som mänskligheten härigenom ställes inför. Det gäller att se verkligheten i ögonen, att söka finna vägar att avvärja faran men även att vara beredd för den eventualitet att ett atomkrig skulle drabba oss. Interpellanten har med rätta framhållit de oerhörda möjligheter till framsteg och välståndshöjning, som utvecklingen av atomenergien för med sig. Men det är naturligt och mänskligt, om vi i första hand ser till de omedelbara fa-

Ang. åtgärder i anledning av försöken med vätebomber m. m.

ror som hotar. För att möta dessa faror behöver vi kunskap och realism. Onödigt hemlighetsmakeri och överdrivna förespeglingar som retuscherar bilden av riskerna vore en mycket dålig förberedelse. Det kunde leda till att vi invaggades i en falsk säkerhet eller fölle offer för ogrundat ryktessmideri. En demokrati lever genom de enskilda medborgarnas kunskap, insikt och förtroende och på deras möjlighet att på grundval av fritt tillgängliga fakta öppet kunna diskutera väsentliga frågor. Det är därför min avsikt att så klart som möjligt redogöra för den situation, som vårt land i dag befinner sig i på atomområdet, och att belysa de åtgärder, som vidtagits och planeras för det fall att ett atomkrig skulle drabba oss.

Jag vill först i korthet beröra principerna för atom- och vätebombens konstruktion och verkningssätt. I atombomberna sker energiutvecklingen — explosionen — genom att tunga atomkärnor av uran eller plutonium klyvs i två delar. Klyvningen framkallas av att kärnan träffas av en neutron — d. v. s. en oladdad elementarpartikel. Vid varje klyvning bildas två till tre nya neutroner, som kan klyva nya kärnor, och en häftig kedje-reaktion uppkommer. I en vätebomb frigöres energi däremot genom hopslagning av lätta kärnor, i första hand de tyngre väteisotoperna deuterium och tritium. Förutsättningen för denna reaktionstyp är en snabb rörelse hos de lätta atomkärnorna själva, d. v. s. en mycket hög temperatur av miljontals grader. Såvitt känt är kan den erforderliga temperaturen icke uppnås på annat sätt än genom en atombombs-explosion. En vanlig atombomb tjänstgör alltså som tändhatt i väteladdningen.

Medan en atombombs storlek endast kan varieras inom en ganska snäv ram, begränsas storleken hos en vätebomb endast av praktiska hänsynstaganden. Den frigjorda energimängden kan vara hundra till tusen gånger så stor som hos den typ av bomber, som fälldes över Japan. Emellertid ökar inte skadeverkan i proportion till de frigjorda energimängderna.

Vätebombens verkningar är av tre slag: sprängverkan, värmestrålning och radioaktiv strålning. Detta är i princip samma verkningar som när det gäller atombomben. Skillnaden ligger i storleken av effekten. Verkningarnas omfattning beror, förutom på storleken av den frigjorda energimängden, på vilken höjd bomben bringas att detonera och på atmosfäriska förhållanden.

Det bör understrykas, att atombomben och i än högre grad vätebomben främst är en stor sprängbomb. Vid en atom- eller vätebombsexplosion uppstår momentant en mycket hög temperatur. Omgivande luftlager utvidgas häftigt med en våldsamt tryckvåg till följd, vilken välter omkull hinder i dess väg, såsom hus, träd etc. Av en atombomb av den typ, som fälldes över Japan, totalraseras exempelvis tegelhus med träbjälklag och trähus upp till 1,6 km från nollpunkten. Verkan från en hundra eller tusen gånger kraftigare bomb sträcker sig omkring 5 resp. 10 gånger längre från punkten rakt under explosionscentrum. Sålunda totalraseras tegelhus och trähus 8 resp. 16 km från nollpunkten, vilket dock förutsätter att bomberna användes på optimalt sätt, d. v. s. bringas att detonera på åtminstone ett par tusen meters höjd. Detta innebär att om en atombomb av den större typ, som numera framställts, fälles mot exempelvis Stockholms centrum, skulle hela staden inom tullarna troligen utsättas för svår förstörelse. Om den mycket kraftigare vätebomben fälldes på motsvarande sätt, skulle även Stockholms förorter troligen drabbas svårt.

Det heta gasklot, som uppstår vid explosionen, utsänder även en intensiv värmestrålning. Värmestrålningen från en atombomb av Japan-typ förmår att antända trä, tyg och andra föremål upp till 1,7 km från nollpunkten och framkallar svåra brännskador på oskyddad hud på 2,3 km avstånd. För en hundra eller tusen gånger starkare bomb ökas vid ordinär sikt dessa avstånd ungefär 4 resp. 6 gånger. Verkningsområdet för värmeverkan ökas alltså inte i samma proportion som sprängverkan, beroende

Ang. åtgärder i anledning av försöken med vätebomber m. m.

på att värmestrålningen absorberas av luften. Brännskadorna från vätebombens värmestrålning torde dock vara mindre allvarliga, jämfört med de mekaniska skadorna och skador från bränder inom den träffade bebyggelsen. I tät stadsbebyggelse inom det centrala målområdet finns risk för att en eldstorm uppstår.

Än snabbare än värmestrålningen absorberas i luften den radioaktiva strålning, som utsändes i detonationsögonblicket. Den torde endast nå farlig nivå inom området för total förstörelse. Är en oskyddad person på ett farligt sätt utsatt för denna strålning, är han i allmänhet i avsevärt mycket högre grad utsatt för de tidigare nämnda bombverkningarna. En vätebomb, som användes på optimalt sätt, d. v. s. detonerar på hög höjd, torde icke ge någon allvarligare kvarliggande aktivitet. Om den däremot med uppoffrande av spräng- och brandeffekt bringas att detonera exempelvis vid markytan, kan en kraftig radioaktiv nedsmittning uppstå i det kringliggande området, framför allt i vindriktningen. Denna kvarvarande aktivitet kan framkalla betydande radioaktiva skadeverkningar och avsevärt försvåra räddningsarbetet. Huvuddelen av de radioaktiva bombresterna följer emellertid med det heta gasklotet upp i stratosfären och föres bort med vindarna. De atombombsexplosioner, som hittills ägt rum, ger därigenom en temporär höjning av radioaktivitetsnivån praktiskt taget jorden runt, vilken dock är av så liten storlek att det fordras ytterligt känsliga instrument för att över huvud kunna påvisa den. Genom fortlöpande mätningar av radioaktiviteten i luften kan man dels fastställa enskilda bombexplosioner, dels hålla strålningsnivån under fortlöpande kontroll. Sådana mätningar har sedan flera år tillbaka gjorts även i vårt land. I allmänhet behöver man icke befara skador från radioaktiv strålning på större avstånd från explosionen. Såsom framgår av skildringarna från vätebombsförsöket i Stilla havet den 1 mars, kan emellertid radioaktivt stoff på ett oberäkne-

ligt sätt regna ned ställvis på betydande avstånd från explosionen. Koncentrationen och därmed skadeverkan är dock liten jämfört med området närmast explosionen. Händelserna i Stilla havet har upprört världsoptionen. Det finns dock ingen anledning att av dem dra den slutsatsen att bombexplosionerna på något sätt skulle kunna råka »ur kontroll». Ur allmänna principer anser sig vetenskapsmännen med säkerhet kunna beräkna, hur stor explosionen maximalt kan bli.

Vad skall vi då göra inför de fruktansvärda realiteter, som atomkrigföringen ställer oss inför? Naturligtvis riktar vi i första hand våra förhoppningar mot möjligheterna att inom Förenta Nationernas ram uppnå en överenskommelse om allmän nedrustning, förbud mot användande av atomvapen och kontroll av framställning av atomenergi.

Utvecklingen av atomvapnet var själv resultatet av ett internationellt samarbete av tidigare okänd omfattning på det vetenskapliga området. Men vetenskapsmännen greps av oro inför de konsekvenser, som kunde följa, om detta nya förstörelsemedel icke hölls under effektiv kontroll. En av världens mest kända atomforskare, den danske vetenskapsmannen professor Niels Bohr, skrev redan den 3 juli 1944, således innan den första atombomben släppts ned över Hiroshima, i ett memorandum till presidenten Roosevelt, att »de förfärande möjligheterna av en framtida kapplöpning mellan nationerna om ett vapen av så fruktansvärd karaktär kan endast undgås genom en allmän överenskommelse, baserad på verkligt förtroende». Men samtidigt framhävde Bohr, att själva nödvändigheten av gemensamma ansträngningar för att avvärja detta ödesdigra hot mot civilisationen erbjöd enastående möjligheter att slå en bro mellan nationerna. Han framhöll vidare, att den öppenhet om vetenskapliga, industriella och militära förhållanden i olika länder, som en effektiv kontroll förutsatte, kunde bidra till en ökad internationell förståelse på alla områden. Det gemensamma intresset av att skydda oss

Ang. åtgärder i anledning av försöken med vätebomber m. m.

mot förstörelsemedlen erbjöd oss därigenom oanade möjligheter att skapa en öppnare värld.

Frågan om massförstörelsevapnen togs även upp på ett tidigt skede inom Förenta Nationerna. Den 14 december 1946 rekommenderade generalförsamlingen enhälligt säkerhetsrådet att snarast utarbeta en eller flera konventioner om internationell kontroll och inspektion av atomenergiproduktionen, inbefattande förbud mot massförstörelsevapen och kontroll av atomenergin för att säkra dess användning endast för fredliga ändamål.

Senare överläggningar har icke lett till några som helst praktiska åtgärder. Den centrala svårigheten har varit samordningen av kontrollen och förbudet.

Sovjetunionens grundinställning var till en början, att tillverkning och användning av massförstörelsevapen först borde förbjudas, innan kontrollen trädde i funktion. Senare har de sovjetiska förslagen gått ut på förbud och kontroll samtidigt.

Västmakterna har städse krävt garantier för en effektiv kontroll innan ett förbud införes.

Vid olika omröstningar i FN de senaste fem åren har proportionen som regel varit 50:5 till förmån för västmaktsförslagen. Generalförsamlingens senaste resolution, en appell till medlemsstaterna och särskilt till stormakterna, antogs den 28 november 1953 med 54 röster. De fem öststaterna nedlade sina röster.

FN:s överläggningar i frågan har under de gångna åren ägt rum i generalförsamlingen, atomenergikommissionen, nedrustningskommissionen och i underutskottet till dessa organ och i säkerhetsrådet. Kommissionernas medlemmar har varit säkerhetsrådets elva stater plus Canada. För dagen bedrivs arbetet i ett underutskott till nedrustningskommissionen, bestående av Canada, Frankrike, Förenta staterna, Sovjetunionen och Storbritannien.

Sverige har som medlem av generalförsamlingen haft tillfälle att delta i överläggningarna om atomvapnet under

de gångna åren. Vid förra årets möte framhöll Sveriges representant, ledamoten av denna kammare herr Sandler, att de problem, som atomkraften uppställer, omedelbart ger sig till känna vid varje allvarligt försök till en helhetslösning av nedrustningsfrågan. Utan ett påtagligt resultat på atomkraftens område kunde icke något nedrustningsavtal komma till stånd. Den snabba utveckling som försiggick på atomkraftens område medförde att svårigheterna i fråga om kontrollen växte år från år. Redan funnes konventionella vapen, nämligen artilleripjäser, som använde atomprojektiler, och man kunde nu tillverka vätebomber. Beträffande atomvapnen gällde det att inte alltför mycket förlita sig på kvantitativ överlägsenhet. Herr Sandler betonade vidare, att vi på svenskt håll med största intresse funnit, att man beslutat sig för förhandlingar mellan en begränsad krets av stater. En överenskommelse skulle säkert icke komma till stånd annat än efter ett initiativ från högsta håll och sannolikt icke annat än i samband med andra åtgärder i syfte att lätta den rådande spänningen. Nädde man icke fram till en överenskommelse på atomområdet, komme ansträngningarna för en avtalsmässigt genomförd nedrustning att bli fåfänga. Så långt herr Sandler.

Våra förhoppningar om en allmän överenskommelse har hittills svikits. Produktionen av allt större lager av atombomber och numera även vätebomber har blivit ett väsentligt led i den pågående kapprustningen. Den amerikanske fysikern Oppenheimer har liknat de båda ledande stormakterna vid två skorpioner instängda i en flaska, var och en med möjlighet att döda den andre, men endast genom att riskera sitt eget liv. Trots den förbättrade atmosfären på det internationella området, som man kan konstatera under det senaste året, kan någon väsentlig avmattning i rustningstempot icke skönjas. Och jag tror det är en farlig illusion att förlita sig på att medvetandet om förstörelsemedlens oerhörda verkan skall kunna förhindra krig. En angripare kan sätta sin lit till

Ang. åtgärder i anledning av försöken med vätebomber m. m.

att motparten icke vågar använda dem. Eller han kan frestas av de fördelar dessa vapen erbjuder den sida som — plötsligt och oväntat — utdelar det första slaget. Ingen möda får därför lämnas ospard för att genom internationella förhandlingar få till stånd en nedrustning eller åtminstone en kraftig begränsning av rustningarna. Naturligtvis är detta en fråga, som i första hand måste lösas av stormakterna. Vi hälsar därför med tillfredsställelse tillsättandet av en underkommitté inom FN:s avrustningskommission, bestående av de främst berörda makterna, vilken genom enskilda överläggningar skall söka finna en antagbar lösning på avrustningsproblemet. Vi hoppas att dessa förhandlingar icke endast utgör ett led i ett taktiskt spel utan är ett tecken på att de ledande stormakterna besinnar sitt oerhörda ansvar inför världens folk.

Men även små nationer, vilkas krigsmakter icke kan mäta sig med stormakternas och som icke är inbegripna i framställningen av atomvapen, har all anledning att ge verksamt uttryck åt sin oro inför utvecklingen och en självklar skyldighet att efter måttet av sin förmåga söka bidra till avrustningsfrågans lösning. Vårt land skulle illa förvalta sina långa fredstraditioner, om vi icke vore beredda att aktivt medverka i försöken att åstadkomma en allmän nedrustning och en realistisk och effektiv kontroll av atomenergien.

Våra möjligheter att påverka världsutvecklingen är dock ytterst begränsade. Vi kommer att fortsätta att arbeta för fred och folkförsoning och för en utjämning av motsättningarna i världen. De senaste åren har givit många exempel på att vår hållning respekteras och att Sverige och svenskar kan göra konkreta och allmänt erkända insatser för fredens sak. Vår alliansfria utrikespolitik ligger fast. Men vi måste vara beredda att försvara vår självständighet. Om ett storkrig utbryter, förefaller det sannolikt att atomvapen kommer att användas. Detta betyder att vi måste vara beredda att försvara oss i ett framtida krig även mot en fiende, som mot oss

använder atomvapen. Vi bör icke göra oss några illusioner om vad ett sådant försvar kan komma att innebära. Men jag är förvissad om att jag tolkar uppfattningen hos alla demokratiska medlemmar av denna riksdag och hos den alldeles övervägande delen av vårt folk, om jag säger, att icke ens hotet om ett atomkrig kan minska vår fasta beslutssamhet att till det yttersta försvara vår frihet och vårt oberoende mot varje angrepp. Ju bättre vi är rustade att möta ett sådant angrepp, desto mindre är riskerna för att en fiende genom ultimata och utpressningshot skall söka tilltvinga sig eftergifter av oss. Det är nu min avsikt att redogöra för de åtgärder, som vidtagits eller planeras för att skydda oss mot anfall med atomvapen.

Åtgärderna blir beroende av vad vi genom kontinuerligt forskningsarbete vet om atomvapens natur, deras verkningar, de olika vapens uppbyggnad, deras sannolika energiinnehåll, medicinska skyddsåtgärder o. s. v. Ett antal betydelsefulla fakta kan beräknas ur kända fysikaliska principer. Försvarets forskningsanstalt bedriver en mångsidig forskning för att utröna atomvapens utveckling samt skyddet däremot, och inom militära staber och förvaltningar samt i civilförsvaret omsättes dessa kunskaper i åtgärder och reglementariska bestämmelser för att öka skyddet och minska förlusterna. En fortlöpande forsknings- och konstruktionsverksamhet äger rum vid fortifikationsförvaltningen för att utveckla skyddsrum och berganläggningar i takt med anfallsvapnen. Även den medicinska sidan av skyddet mot atomstridsmedel ägnas omfattande forskning under ledning av den försvarsmedicinska nämnden.

Vi måste naturligtvis anpassa vår försvarsmakt efter de krav, som en atomkrigföring ställer. Vi får främst inrikta oss på att, om vårt land indrages i krig och utsättes för anfall med atomvapen, söka hindra atomladdningar att föras fram till målet, d. v. s. att nedkämpa bärarna härav. Våra aktiva försvarsmedel mot atombombbärande flygplan och robotar, vare sig dessa insättes i samband

Ang. åtgärder i anledning av försöken med vätebomber m. m.

med invasion eller i en mera självständig luftkrigföring, består av jaktflyg, luftvärn och teletekniska motmedel. Modernast möjliga jaktflyg, luftvärn och resurser för teleteknisk störning är därför av väsentlig betydelse, även om jaktflygets och luftvärnets användbarhet blir mindre i samma mån som de atombombbärande flygplanen blir reaktionsdrivna. Modernisering erfordras också i fråga om materiel för luftbevakningen, som är en förutsättning för luftförsvarets ledning och för all alarmering av både civilbefolkning och stridskrafter. Då robotvapen användbara i luftförsvaret hunnit tillräckligt långt i utvecklingen, kommer de sannolikt att möjliggöra en väsentlig förstärkning. Försök och forskning pågår inom dessa områden i den utsträckning våra resurser medger.

De snabbt växande lagren av atomvapen ökar riskerna för att de kommer till militär användning i taktiska sammanhang. Detta måste vi ta hänsyn till vid den fortsatta utbyggnaden av vårt försvar. Fältarbeten liksom skyddsrumsarbeten i allmänhet får större betydelse än tidigare. Modern fältarbetsmateriel kan underlätta anordnandet av befästningar och skyddsrum och bidra till att öka uthålligheten i försvaret. Inom många gräns- och kustområden har vi i ganska stor utsträckning byggt befästningar, som i avsevärd grad bidrager till att minska förlusterna vid anfall med atombomber. Men vi måste också eftersträva minskad grupperingsstäthet utan att kravet på ett hållfast försvar och möjligheter till effektiva motanfall eftersättes. Betingelserna härför är bl. a. stor eldkraft samt långskjutande vapen, med vilka man från skilda platser kan samla eld mot aktuella mål. De försvarsgrupperade förbanden måste dessutom ha starka rörliga reserver, som utan tidsutdräkt kan sättas in mot sådana fientliga styrkor, som stöter fram i anslutning till ett atomanfall.

Men vi måste även göra allt som står i vår makt för att skydda hemorten — civilbefolkningen, näringslivet och administrationen — mot konsekvenserna av ett atomanfall. Vidtas inga motåtgärder,

kan en atombomb av den typ, som fälldes över Japan 1945, om den bringades att explodera över exempelvis Gustav Adolfs torg i Stockholm och under förutsättning att befolkningen hunnit få tillräcklig förvarningstid, antagas döda cirka 60 000 och skada ungefär lika många. Utan förvarning kan antalet döda bli cirka 95 000. Vid daganfall skulle förlusterna bli större. Vätebombens verkningar är, som jag tidigare berört, ännu större. I detta sammanhang må vidare erinras om de starkt ökade flyghastigheterna, varigenom förvarningstiderna kraftigt minskas.

De huvudsakliga åtgärder, med vilka civilförsvaret kan möta hemortsbekämpning, är utrymning, skyddsrumbygge och direkt skadeavhjälpande verksamhet.

En utspridning av människorna minskar riskerna för ödeläggande förluster i människoliv. Därför ingår utrymning av befolkningen åtminstone inom sådan tätbebyggelse, där skyddsrum ej finnes, som ett viktigt led i civilförvarsåtgärderna. Naturligtvis ger även noggranna förberedelser för en utrymning icke någon garanti för att en sådan kan verkställas. Tidsfaktorn spelar en avgörande roll för möjligheterna att i ordnade former genomföra en utrymning. I fullt medvetande om svårigheterna har emellertid en teknisk planläggning för utrymning skett för 100 orter med en sammanlagd befolkning av cirka tre miljoner människor. Planläggningen har givit en sådan omfattning, att tekniskt sett en total utrymning av orterna skall kunna genomföras. I första hand beräknas dock utrymningen komma att avse gamla, sjuka och barn samt vårdare till dessa, allt som allt cirka en miljon människor. Förberedelse för inkvartering av de evakuerade har vidtagits inom praktiskt taget alla landsbygdsområden. En särskild tjänstegren, vars personal avses uppgå till cirka 130 000 människor, skall handha utrymnings- och inkvarteringsproblemen. Stora övningar i utrymning och inkvartering har ägt rum och givit goda resultat.

Tekniken på skyddsrumbyggenas om-

Ang. åtgärder i anledning av försöken med vätebomber m. m.

råde har kommit långt. Utan större kostnader kan i samband med växande bebyggelse anordnas normalskyddsrum, som ger ett relativt gott skydd, även om de inte skyddar mot direkträff. Normalskyddsrum i nybebyggelse ger skydd för närträff av vanliga sprängbomber, rasmassor från byggnad, vari rummet är anordnat, samt gas. Normalskyddsrummen bedöms i regel kunna motstå vätebombens luftstöt våg på ett avstånd av några kilometer från nollpunkten för detonationen. Riskerna för instängning av eld är relativt små. Mot den radioaktiva strålningen slutligen utgör t. ex. betongmurar med en sammanlagd tjocklek på en meter tillräckligt skydd på ett avstånd av 2 500 meter från explosionspunkten i luften.

Emellertid är vanligen den inre bebyggelsen i våra städer av ålderdomlig karaktär, varför normalskyddsrum i regel ej kan anordnas. Inom dessa områden anläggs numera fullträffsäkra berg- och betongskyddsrum. I bergskyddsrummen finns det ingen risk för radioaktiva skadeverkningar. Bergrummet ger även skydd mot vätebombens stöt våg, om den icke exploderar omedelbart ovanför skyddsrummet. En sådan prickbombning av ett skyddsrum är dock osannolik. Befolkningsskyddsrummen är vidare utrustade med tekniska hjälpmedel, som gör det möjligt att även vid full beläggning luftisolera rummen från yttervärlden under större delen av ett dygn, när detta på grund av s. k. eldstormar, radioaktiva stridsämnen eller eljest är nödvändigt.

All erfarenhet från andra världskriget visar, att en effektivt arbetande skadeavhjälpande organisation kan rädda många liv och mycken egendom. Även mot nutida stridsmedel såsom väte- och atomvapen, napalm och nervgas kan betydande insatser göras.

Vi har byggt upp en omfattande organisation för civilförsvaret, uppdelad på allmänt civilförsvaret, avsett för samhället i dess helhet, och särskilt civilförsvaret, avsett för skydd av viss anläggning eller byggnad. Det allmänna civilförsvaret är organiserat på tjänstegre-

nar och baserat på personalkadrar, vilka på grund av sin tjänstgöring och särskilda utbildning under fred utgör en fast, välkvalificerad stamkår om cirka 28 000 man. Rekryteringen av personal till civilförsvarets verksamhet i krig bygger på civilförsvarets plikten, som åvilar varje svensk medborgare i åldern 16—65 år. Antalet inskrivna och uttagna för det allmänna civilförsvaret utgjorde den 1 juli 1953 430 000 personer, i hemskyddet 103 000 personer och i verkskyddet 205 000 personer.

Även om sålunda civilförsvaret är tekniskt krävande och till stor del baserat på specialutbildad personal, har även hemskyddet sin stora betydelse för att släcka eld och förhindra eldspridning samt för att ge första hjälp åt skadade. Skadegörelsen omedelbart efter ett anfall kommer att uppvisa variationer från total skadegörelse till ingen skadegörelse alls. Ganska snart därefter kan — om inget ingripande sker — små eldsvådor förstoras och förenas med andra samt ytterligare hus antändas av strålningsheta och skadeområdet utvidgas. Ett lokalt orienterat hemskydd, som är berett att snabbt ingripa i alla delar av området, är därför av stort värde.

Vi har lagt ned betydande resurser på att bygga upp ett effektivt civilförsvaret. Normalskyddsrum i tätorternas ytterområden har utbyggt för att rymma omkring 1 100 000 människor. 11 större bergskyddsrum för sammanlagt 85 000 personer står i det närmaste färdiga, och planer föreligger för ytterligare kraftig utbyggnad. 542 000 medborgare har utbildats för olika uppgifter inom det allmänna civilförsvaret, verkskydd och hemskydd. Värdet av den vid årsskiftet 1953/54 förädlade materiel var cirka 140 miljoner kronor, vartill kommer materiel under leverans till ett värde av 30 å 40 miljoner kronor. Men givetvis gör förstörelseteknikens utveckling det nödvändigt att noga ompröva vår civilförsvarensplanläggning. Vi måste sträva efter att ständigt anpassa tillgängliga resurser efter de uppgifter som växer fram ur den vidgade kunskapen om vad en atomkrigföring kan föra med

Ang. åtgärder i anledning av försöken med vätebomber m. m.

sig. Enligt min mening bör denna uppgift åvila den statliga utredning, som under landshövding Löfgrens ordförandeskap för närvarande företar en allsidig granskning av vårt civilt försvar. De moderna förstörelsemedlen ställer vårt civilt försvar inför mycket stora svårigheter. Men det finns inte skäl att därav dra den slutsatsen att ett civilt försvar skulle vara meningslöst. Det finns all anledning att förmoda, att effektiva civilt försvarsåtgärder är ägnade att kraftigt begränsa även skadeverkningarna av den med nuvarande medel och metoder möjliga hemortsbekämpningen.

Men trots vår fruktan och oro inför hotet om ett förödande atomkrig bör vi inte förglömma den positiva och livsbejakande sidan av atomproblemet: möjligheten till ett fredligt utnyttjande av kärnfysikens landvinningar. Det är inte bara fråga om stolta framtidsvyer av ett fredligt framåtskridande. Utvecklingen har redan börjat och går framåt med raska steg. I samma slags reaktorer som de som tillverkar plutonium för atombomber eller tritium för vätebomberna framställs också radioisotoper, som nu är ett helt oumbärligt verktyg inom alla naturvetenskaper och deras tillämpningar inom medicin, teknik och jordbruk. Samma strålning, som hotar oss från vätebombens radioaktiva stoftmoln, hjälper till att hela oss från cancer. Isotoper har blivit en avgörande hjälp för att utforska sjukdomar, särskilt ämnesomsättningsjukdomar. Samma slag av ärftliga biverkningar på kommande generationer, som förskräcker oss som en av den radioaktiva krigföringens möjliga följder, har redan givit jordbrukarna utsäde av nytt slag med förbättrade egenskaper. Och ännu står vi bara i portgången. Det kan inte råda något tvivel om att elektriska kraftverk drivna med atomenergi skulle varit i gång jorden runt både i öst och väst, om bara 10 procent av alla atomvapenutgifter använts till fredlig atomenergiforskning.

På dessa fält har vi sökt göra den insats man kan begära av ett land av Sveriges storlek. Utvecklingen på kärnfysikens områden följs i Sverige inom ra-

men för våra resurser. Atomkommittén spelar härvid en ledande roll. På dess förslag utdelas årligen omkring 2,5 miljoner kronor för olika slag av kärnfysikalisk och kärnkemisk verksamhet. Genom dessa medel har vår forskning vid universitet och högskolor kunnat stimuleras så att ett yttrande i en nyutkommen bok av den amerikanska atomenergikommissionens förre ordförande, Gordon Dean, kanske har en viss sanning — låt vara att det är ett övergående förhållande, som delvis beror på att vi undgick att indragas i det senaste kriget. Dean säger i sin bok »Report on the Atom», att »det är rimligt att påstå, att Sverige har de mest fullständigt utrusade kärnfysiklaboratorierna i Väst-europa, bortsett från Storbritannien». Vad den tillämpade forskningen beträffar, så vill jag erinra om att för detta ändamål ett halvstatligt bolag, Aktiebolaget Atomenergi, upprättats, som nu i sommar kommer att sätta i drift vår första reaktor. Denna är visserligen endast en experimentreaktor, främst avsedd att vinna ökad kunskap om hur större reaktorer skall byggas och drivas, men bolaget ha redan påbörjat planeringen av en avsevärt mycket större reaktor avsedd att sättas i drift omkring 1959. Även denna reaktor får betraktas som en experimentanläggning. Man har emellertid anledning antaga, att den därpå följande skall bilda den verkliga upptakten till byggandet av energiproducerande reaktorer, så att när vår vattenkraft börjar bli fullständigt utbyggd, vi har atomenergien som supplement av alltmåra ökad betydelse. Det förtjänar omnämnas som illustration till den betydelse atomenergien kan få för vårt land, att det enligt gjorda utredningar finns 4,7 miljarder ton skiffer i Närke och Västergötland. Även om man bara räknar med att kunna bearbeta en tredjedel härav och i medeltal endast utvinna 100 gram per ton, motsvarar detta en kvantitet av 150 000 ton uran. Frågan om till hur stor del uranet skall kunna utnyttjas för energiframställning är ännu icke slutgiltigt besvarad, men om man räknar med de värden, som i dag anses

Ang. åtgärder i anledning av försöken med vätebomber m. m.

sannolika, kommer man fram till att denna urankvantitet skulle förslå för landets hela nuvarande energiförbrukning under flera tusen år. Uranet i de mellansvenska skiffrarna utgör därför, såvitt man kan bedöma, landets största energireserv.

Den engelske filosofen och nobelpristagaren Bertrand Russell har en gång skrivit följande: »Människan har hittills hindrats att förverkliga sina förhoppningar av okunnighet om medlen. I samma mån som denna okunnighet försvinner blir hon mer och mer i stånd att förändra sin fysiska omgivning, sin sociala miljö och sig själv i enlighet med de former som hon finner vara bäst. Om hon är klok, blir denna nya makt till välsignelse. Om hon är dåraktig, blir fallet det rakt motsatta. Om en vetenskaplig kultur skall bli en god kultur, är det alltså nödvändigt att de ökade kunskaperna följes av ett ökat förstånd.»

Där ligger, i ett nötskal, atomålderns dilemma. Vår kunskap om omvärlden ökar med explosionsartad hastighet. Men besitter vi tillräcklig mognad och förstånd att använda oss av denna kunskap till mänsklighetens bästa? Medvetandet om de hotande riskerna bör ge anledning till eftertanke och besinning över vår situation i vätebombens tidevarv. Den vetenskapliga och tekniska utvecklingen kan väl knappast hejdas. Men vi har ännu möjlighet att leda denna utveckling på sundare och mänskligare banor. Den kan medföra förödelse och förintelse, kanske vår civilisations undergång. Men den kan också medföra en tidigare oanad förbättring av människornas livsbetingelser.

Den tekniska utvecklingen har knutit alla nationers öden oupplösligen samman. Den har, för att åter citera professor Bohr, »gett oss möjlighet att göra hela mänskligheten till en samverkande enhet». »Den kris, som civilisationen står inför», säger Bohr, »borde erbjuda ett unikt tillfälle att riva ned hindren för en fredlig samverkan mellan nationerna och att skapa ett ömsesidigt förtroende, som kan ge oss möjlighet att gemensamt dra nytta av de stora löften för

mänsklig välfärd, som de vetenskapliga framstegen för med sig.» Kanske det låter som en utopisk framtidsvision. Men det är denna framtidsvision, som det är vår oavvisliga skyldighet men också vårt privilegium att efter måttet av vår för många sträva efter att förverkliga.

Herr ELFVING (s):

Herr talman! Jag är övertygad om att kammaren och allmänheten delar min tacksamhet mot statsministern för den utförliga och öppna redogörelse, som han nyss lämnat som svar på min interpellation. Denna kom till under det omedelbara intrycket av mars månads händelser och den upprörda diskussion dessa framkallade runt om i världen.

Vätebombsproven har nu förklarats avslutade — för denna gång — men oron inför framtiden finns kvar, och klocken kan aldrig mera vridas tillbaka till den tid då förstörelsetekniken ännu befann sig på vad man i dag är frestad kalla ett idylliskt stadium. Vi har, som statsministern nyss uttryckt det, att se verkligheten i ögonen. Det är med tillfredsställelse man konstaterar, att regering och myndigheter i sin handläggning av de olika spörsmål, som berörs av den nya utvecklingen, synes beslutna både att ompröva uppdragna linjer och träffade åtgärder och att på ett realistiskt sätt låta vårt folk utan skyggappar ta del av kommande rön och erfarenheter. Endast därigenom kan förtroendet mellan ledning och folk bibehållas och panik undvikas, om ett akut krisläge skulle inträffa.

Till de fakta statsministern anförde skall här endast på ett par punkter fogas några randanmärkningar. Det som icke minst upprörde världsoinionen i fråga om förstamarsförsöket var den plötsliga upptäckten att explosionerna nått en långt högre styrka än den avsedda. Senare har från vetenskapligt håll anförts — och statsministern återger det i sitt svar i dag — att anledning icke finns att därav dra slutsatsen att bombexplosionerna på något sätt skulle kunna råka »ur kontroll». Ur all-

Ang. åtgärder i anledning av försöken med vätebomber m. m.

männa principer, säger statsministern, anser sig vetenskapsmännen med säkerhet kunna beräkna, hur stor explosionen maximalt kan bli. Givetvis har lekmannen ingen möjlighet att diskutera denna från vetenskapligt håll framförda mening. Men i den amerikanska kommunikén om de avslutade försöken sadet det likväl just att styrkan i förstamarsexplosionen blev större än väntat, och även om den förmodligen inte översteg vad den mest initierade sakkunskapen räknade med som möjligt, om också inte troligt, synes likväl marginalen mellan det avsedda och det inträffade ha varit så bred, att inte bara en värld av lekmän utan också ett betydande antal specialister för ett ögonblick kände kinderna blekna. Frågan vad som kan ske längre fram i utvecklingskedjan står ännu stor och skrämmande. Efterverkningarna av försöken har ju också betytt lidande för många människor.

Statsministerns uppfattning att det fredliga Sverige även i atomåldern måste vara berett att värna sin frihet, så länge en hållbar mellanfolklig rättsordning icke vuxit fram, delas säkerligen av de flesta bland oss. Det betyder fortsatta stora ekonomiska insatser och en ständigt pågående anpassning till det nya militärtekniska läget. Billigare blir ett försvar i atomåldern inte. Men det vore orimligt att längre än nödvändigt behålla och lita till försvarsmedel och försvarsorganisationer, som genom den pågående utvecklingen mister praktisk betydelse. Här ligger vikt på att tradition inte får bli slentrian och fiende till effektivitet och vaken anpassning. Detta gäller även om civilförsvaret. På denna punkt finns orsak att fråga, om utbildningen av personalen tar tillräcklig hänsyn till det nya läget. Jag vill för min del inte bli talesman för någon covenantrydefaitism av det slag, som anser alla försök till civilskydd hädanefter lönlösa. Men nog kan det frågas, om inte vissa delar av utbildningen numera måste anses föråldrade och om inte också vissa delar av skyddsrumproblemet förtjänar att tas upp från nya utgångs-

punkter. Kanske har kammarens bygghexperter något att säga i den senare frågan.

Intet folk kan måla sig ut ur sammanhanget. Vi lever alla på ett krympande klot, vars öde intimt sammankopplats med kärnsprängningen, denna den yppersta och mest tjusande men också mest skrämmande av alla mänskliga upptäckter. Därför är det också naturligt, att de små folken vill ha rätt att blanda sin stämma med de storas i meningsyttringar om vad läget kräver. Statsministerns deklaration, att Sverige kommer att fortsätta att arbeta för fred och folkförsoning och för en utjämning av motsatserna i världen, utgör ett naturligt uttryck för denna uppfattning.

Den understrykes genom att svaret återgiver det uttalande som Sveriges delegation genom sin ordförande, ledamoten av denna kammare herr Sandler, gjort i FN i de nära sammanknippade atom- och nedrustningsfrågorna. Det är också naturligt, att Svenska röda korset i dagarna lägger fram ett förslag till uttalande inför rödakorsföreningarnas stora internationella konferens i Oslo och där — om jag är rätt underrättad, med stöd av Röda korset i övriga nordiska länder — manar till kontroll av atomvapnet. Jag tror att det kan intressera kammaren att höra resolutionsutkastet. Detta erinrar inledningsvis om tidigare fredsmaningar från Röda korset och fortsätter: »Mot bakgrund av dessa beslut, och eftersom de sista årens händelser visat hur långt mänskligheten ännu står från de ideal av broderskap som inspirerat de tidigare resolutionerna, och då den tekniska utvecklingen skapat vapen med sådan förstörelsekraft att de snabbt kunna utplåna den mänskliga civilisationen, och då slutligen på alla håll i världen människor av olika nationalitet och politisk åskådning uttryckt sin djupa oro över faran för ett totalt krig och dess konsekvenser för mänsklighetens framtid, beslutar guvernörsrådet, i medvetande om Röda korsets ansvar som den största och mest universella av de organisationer som förenar människor av god vilja i alla länder till arbete för

Ang. åtgärder i anledning av försöken med vätebomber m. m.

mänsklighetens bästa, att vädja till alla rödakorsföreningar att i sitt handlande och sin upplysningsverksamhet ledas av tanken att freden är rödakorsarbetets yttersta mål, att anhålla hos rödakorsföreningarna dels att vädja till sina regeringar att delta i de ansträngningar som göras för att lösa internationella konflikter med fredliga medel, dels att vädja till regeringarna att sluta det kalla kriget och i stället söka skapa en atmosfär, grundad på respekten för de mänskliga värdena, och att inom ramen av ett allmänt nedrustningsprogram, som är ett huvudvillkor för en permanent fred, göra allt vad de kunna för att organisera kontrollen av atomkraften och för att förbjuda användandet av »blinda vapen», däri inberäknat atomvapen, samt att inför världsopinionen deklarerar rödakorsrörelsens allvarliga vilja att befrämja alla åtgärder som kunna bidra till att främja ett bestående och rättvist fredstillstånd.»

Albert Schweitzer, den nära 80-årige nobelpristagaren, har från sitt arbetsrum på sjukhuset där nere i Franska Ekvatorialafrika sänt ett brev till Daily Herald, det brittiska arbetarpartiets tidning, som i vår fört en energisk kamp för att öppna mänsklighetens ögon för vätebombens risker. Han manar däri vetenskapsmännen att tala. Om de alla höjde sina röster, säger han, var och en av dem i känslan av plikt att säga den fruktansvärda sanningen, skulle världen lyssna, ty då skulle mänskligheten förstå att det gäller allvar.

Statsministern har med några citat från den nordiske forskaren Niels Bohr visat, att ansvarskännande vetenskapsmän redan på ett tidigt stadium höjde varningens röst. Denna deras verksamhet får icke förtröttas, och det är en plikt för alla folk inte endast att lyssna till forskningens företrädare utan att handla i den anda som besjälar dem. Niels Bohrs hänvändelse till Roosevelt — han gjorde energiska framställningar inte endast hos Förrenta staternas president utan också hos Storbritanniens premierminister och försvarsledare, Winston Churchill — avsåg att medan vapenbrödrskapet mel-

lan Amerika, Storbritannien och Sovjetunionen varade förebygga de risker som den skarpsinnige vetenskapsmannen såg komma i framtiden. Det blev inte som Bohr ville. Därmed gick ett av de stora — kanske ett av de största — tillfällen i mänsklighetens historia till spillo. Roosevelt avträdde från världspolitikkens arena, alliansen sprack och atombomben förblev USA:s hemlighet precis de 5 år Bohr förutspått — och så kom världen dit där den nu är.

Ännu är det inte för sent, även om det stundom kan se så ut, för världen att lyssna till männen med vetenskapens trollstav. Bärarna av de stora namnen inom kärnfysikforskningen drömmer inte om att få spränga städer i luften och lägga kontinenter öde. Drömmer de, så är det säkerligen om att få vända sin vetenskaps rön till alla folks fredliga nytta. Den vision statsministern givit oss i avslutningen på sitt svar står som en lockande och löftesrik kontrast till de döds- mörka moln som nu skuggar mänsklighetens väg.

Herr talman! Jag är medveten om att praktiska värv pockar på uppmärksamhet och att kammarens tid är dyrbar. Men till sist utgör en framgång för strävandena till avspänning och fred i atom- åldern förutsättningen för vårt arbete i detta hus liksom i alla boningar och på alla arbetsplatser i detta land.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER:**

Herr talman! Herr Elfving's anförande föranleder endast ett par reflexioner från min sida.

Det är givetvis vanskligt för varje person, som inte är fysiker till professionen, att yttra sig om dessa ting. Det vetande, som man försöker skaffa sig, blir ju ingenting annat än andrahandskunskaper, som kan innehålla missförstånd. Med den reservationen vill jag emellertid säga ett par ord om det ena av de problem, som herr Elfving tog upp, nämligen reaktionen efter bombexplosionen den 1 mars.

Det finns väl ingen i vårt land, som

Ang. åtgärder i anledning av försöken med vätebomber m. m.

inte delar den upprördhet, som man kände över hela världen över att åtskilliga oskyldiga fiskare och andra kom att drabbas av högst betydande lidanden genom experimentet. Jag har också sett att man från amerikanskt håll har sagt, att explosionen blev starkare än vad man hade räknat med. Men vad jag har försökt ge uttryck för i mitt svar är, att den oro, som grep många människor, sedan man hade fått kännedom om hur långt det radioaktiva stoffet kan drivas med vinden, är överdriven. Då greps vi alla av en oro, att experiment av denna art kunde sätta i gång en kedjereaktion, som aldrig stoppade. Man befarade, att den olyckan kunde inträffa, att det hela kom ur vetenskapsmännens kontroll och att vätebombsproven därför kunde leda till fullkomligt oöverskådbara konsekvenser, om experimenten fortsattes. För att få klarhet om de riskerna har jag, i den mån det varit mig möjligt, diskuterat dessa problem med våra vetenskapsmän. De har då sagt, att en explosion kan bli större eller mindre. Den kan framför allt genom att inträffa på låg höjd över markytan riva upp mycket materiellt stoft, som kan spridas av vinden. Detta materiella stoft kan vara bärare av radioaktivitet, som sprids mycket längre än om inte detta stoft fanns där som bärare av radioaktiviteten. Detta kan alltså inträffa. Men däremot kan det icke, har man sagt mig, bli en evig kedjereaktion, som kan komma att förstöra världen. Om denna uppfattning är riktig eller ej, kan jag givetvis inte bedöma, men det är innebörden i den av interpellanten påtalade satsen i interpellationssvaret.

Den andra reflexion, herr talman, som jag vill göra, är att interpellanten framhöll med rätta, att vårt försvar, både det militära och det civila, måste noggrant följa utvecklingen. Det tror jag nog också att myndigheterna försöker att göra, både de militära myndigheterna och civilförsvarsstyrelsen samt den sittande civilförsvarskommittén.

Även utbildningsfrågorna, som interpellanten fäste uppmärksamheten på, är föremål för granskning sedan den 9 ok-

tober 1953, då ledamoten av andra kammaren herr Lindholm tillkallades att såsom sakkunnig ta upp frågorna om civilförsvarets utbildningsproblem till granskning.

Herr SANDLER (s):

Herr talman! Självfallet delar jag interpellantens mening, då han framför ett tack till herr statsministern för de i dagens läge nödvändiga upplysningar, som delgetts oss genom detta interpellations-svar. Mycket mer kunde vara att säga i denna fråga än vad som ryms i en interpellationsdebatt. Jag avstår dock nu helt från att gå in på nedrustningsfrågans allmänna läge.

Till en början en frågeställning. Förstamarsdetonationen i Stilla havet blev ju en kraftig väckarklocka. Människorna vaknade. Men varför vaknade de icke förr? Man kan fråga: Varför gick det inte samma våg av förfäran jordklotet runt i augusti år 1953 efter det att den sovjetryska vätebomben hade exploderat någonstans österut? För oss på det här halvklotet borde det ju ha åtminstone lika stort intresse som en explosion i Stilla oceanen. Men här föreligger en viss skillnad. Det är så att all sekretess till trots blir det alltid publicitet kring vad amerikanerna företar sig. Den skillnad, som man här står inför, är följaktligen skillnaden mellan vad som utspelas framför publik och vad som utspelas bakom en järnridå.

Nu har man i alla fall vaknat, och det är sannerligen inte för tidigt, nu då människan har trätt över gränsen till en dödsfarezon. Innebörden i den utvecklingen har blivit tillräckligt uppenbar, om man tar bort alla överdrifter och feltolkningar som kan förekomma. I det avseendet var statsministerns anförande fritt från sådan överdrift eller feltolkning. Men, som han också framhöll, reaktioner i panikens tecken kan i det här fallet inte föda förnuftiga handlingar.

Statsministern står också på säker grund, då han har avvisat den vanföreställningen, att vetenskapsmännen skulle ha förlorat kontrollen över de förstörel-

Ang. åtgärder i anledning av försöken med vätebomber m. m.

seredskap, som vetenskapen nu kan sätta i funktion. Vad statsministern har sagt står i bästa överensstämmelse både med vad som meddelats i amiralen Strauss' kommuniké och i Churchills tal inför underhuset. Den hemska och till sin art ännu icke utredda olycka, som träffade de japanska fiskefartygen, har förklarats bero på en oförutsedd vindkantring i de högre luftlagren. Hur oberäkneliga tillfälligheter här kan spela in framgår därav, att ett tjug amerikanske och ett ännu större antal infödingar på en atoll i vindriktningen och relativt nära förblev helt oskadda. Men — den oberäkneliga väderleksfaktorn inför här ett allvarligt mento utöver den direkta förstörelseverkan. Meteorologien bemästrar ännu inte sådana problem, än mindre förfogar generaler, amiraler eller statsmän över makten i vädret. Det gäller i allra högsta grad om den koboltbomb, som ingen vågar sig på att testa. Förunderligt nog har man, av skäl som undandraget sig min bedömning, börjat i Sovjetpressen att bagatellisera det slags bomber.

Kvar står emellertid uppgiften, att även vetenskapsmännen blev förvånade över effekten den 1 mars. Men kanske är förklaringen inte så långt borta. Strauss har meddelat, att marginalen för beräkningarna var flera gånger större, då den första försöksbomben detonerade i Adamgondo 1945 än den nu var vid 1 mars-experimentet. Om det nu var fråga om en helt ny typ som prövades, är det inte så märkligt att effekten blev dubbel emot den väntade. Det har undan för undan bekräftats, att den ryska vätebomben i augusti 1953 dels var kraftigare än någon tidigare detonation genom atomenergi, dels också var av ett nytt slag. Det är mycket som talar för att Sovjet vid den tidpunkten tekniskt hade uppnått ett försprång i förhållande till Förenta Staterna. Det meddelas i Strauss' kommuniké, att det finns goda skäl för uppfattningen att Sovjet började arbeta med vätebomben väsentligt tidigare än amerikanerna. Det är kanske inte så särskilt märkvärdigt, då Klas Fuchs deltog i Las Alomas i de första teoretiska resonemang, vilka grundlade teo-

rien för vätebomben. Det nya, som det här var fråga om, var begagnandet av en ny kemisk substans, en förening av lithium och deuterium, som bl. a. har fördelen att bli väsentligt billigare än det utomordentligt dyrbara, i atomreaktor tillverkade ämnet tritium, som den amerikanska produktionen från början varit inställd på.

Det måste för amerikanerna ha varit ett synnerligen starkt intresse att inhämta detta försprång. Med förstamarsprovet torde nu vara ådagalagt, att amerikanerna fullt ut behärskar den nya tekniken. Att de har velat övertyga Sovjet därom genom den stora publiciteten, kan endast vara gagneligt för freden i världen.

De spontant framkomna kraven på inställande av ytterligare experiment med vätebomber har varit helt verklighetsfrämmande, och därav finns intet i statsministerns anförande. Vätebombens strategiska — och därmed dess avskräckande — betydelse är väsentligen beroende på om den kan fällas från flygplan. Att förstöra Moskva eller New York med en vätebomb, anbringad i ett ståltorn, betyder ju, att först skall man erövra staden för att kunna där anbringa den erforderliga apparaturen. Har det därjämte varit så att man ingenting bestämt vetat om hur Sovjetdetonationen effektuerades, var det föga realistiskt att föreställa sig att de amerikanska testningarna skulle avbrytas förrän en vätebomb fällts från amerikanskt flyg. Nu har officiellt meddelande ingått, vilket också nyss erinrades om, att vätebombsproven i Stilla havet är avslutade »med framgång», såsom det heter i meddelandet. Jag drar därav den slutsatsen, att nu har man även fällt en vätebomb från flygplan.

Den konventionella atombomben har kommit i bakgrunden av diskussionen genom den senaste utvecklingen. Men det bör erinras, att varje sådan vanlig atombomb är med den nya tekniken att betrakta jämväl såsom embryot till en vätebomb. Och därtill kommer att den synes kunna produceras i typer, som lämpar sig för sabotagebruk. På annat

Ang. åtgärder i anledning av försöken med vätebomber m. m.

sätt kan inte förklaras, att i Förenta staterna den 1 januari utfärdats ett officiellt varningscirkulär till polis- och tullmyndigheter, publicerat bl. a. i New York Times den 22 mars, att se noga upp med vissa tingestar. Cirkuläret beskriver utförligt två typer av atomvapen för sabotagebruk. Det ena verkar genom explosion, det andra genom implosion — en för atomåldern alldeles ny term — och bägge är inte större än att de kan medföras av en person; den ena är t. ex. av en fotbolls storlek med en vikt av 25 kg.

Märkligt nog har publicerandet ej framkallat någon allmän uppståndelse bland den amerikanska publiken.

Till bilden av nutidsläget bör fogas ytterligare en information ur den amerikanska litteraturen. Vad flygburna atomvapen — av den ena eller andra typen — kan betyda, hänger givetvis på hur många flygplan som kommer fram respektive hur många som nedkämpas. Amerikansk källa upplyser, att man för närvarande bedömer procenten nedskjutna plan — the kill ratio — till om dagen 15—20 procent och om natten 1 procent. Dessa siffror, som naturligtvis kan bli högre framdeles, talar ju ett fruktansvärt språk.

Vi för vår del kan ha än större anledning att vara i beredskap gentemot moderna robotvapen och atomartilleri. Att svensk försvarsforskning, såsom antytts i statsministerns anförande, nu sysslar med att få fram robotar som försvarsmedel var ett både högtintressant och välkommet meddelande.

Men i fråga om de egentliga, flygburna atomvapnen är det ju *försvarsmöjligheterna* som bör intressera våra militära myndigheter. Att de följer utvecklingen med största omsorg är i sin ordning. Men, herr talman, låt oss slippa att det här i landet leks med tanken på svenska offensiva atombomber!

En punkt i statsministerns anförande, som i detta sammanhang bör med all kraft understrykas, är hans försäkran att *hotet* om ett atomangrepp icke skall till eftergifter böja vår beslutsamhet att försvara frihet och oberoende.

Det är lätt att av nutidsläget inspireras till en tavla med ragnaröksstämning. Men sann blir inte den tavlan, om inte dess andra sida just ger en vision av den nya tidsålder atomenergiens fredliga utnyttjande inleder, som också presenterades i statsministerns anförande.

Till denna andra sida hör president Eisenhowers idé om ett internationellt upplag av klyvbart material för fredlig användning. Det förslaget får sin egentliga praktiska betydelse, om det är en riktig uppgift att man i Amerika nu verkligen lyckats finna vad man sökt alltsedan 1945, nämligen en metod att denaturera den farliga råvaran på sådant sätt att det praktiskt inte lönar sig att använda den till militärt bruk. Stora förhoppningar har väckts om att dödsläget i hela nedrustningsfrågan därmed skulle kunna vändas till ett framsteg.

Men här inträffar nu för dagen en jobbspot. I New York Times för den 16 maj läses: »Sovjetunionen har meddelat USA att den icke kommer att medverka i den internationella atomenergipool, som föreslagits av Eisenhower, med mindre överenskommelse först träffats att förbjuda atomvapen.» Därmed har Sovjetunionens ansvarsbelastning blivit tyngre än tidigare.

Men ändå kan nog positiva konsekvenser väntas av Eisenhowers idéprogram. Sannolikt står man vid en vändpunkt i den amerikanska atomproduktionen. Detta kommer fram i slutorden av Strauss' kommuniké, där det heter: »Ett viktigt resultat av våra framsteg i fråga om vätebomben har varit stegringen av våra militära resurser till den punkt, då vi snart skall känna oss mera fria att lägga ökad vikt vid atomkraftens fredliga bruk — hemma och ute i världen.» Det är inte utan anledning kommunkén använder uttrycket »hemma och ute i världen». I Amerika har försports en viss oro, att Sovjet måhända skulle kunna få ett försprång i fråga om det fredliga utnyttjandet av atomkraften, ett försprång som politiskt kunde utnyttjas i förhållande till de mångmiljonfolk i Asien, som ställer stora förväntningar

Ang. åtgärder i anledning av försöken med vätebomber m. m.

för framtiden på atomkraftens bruk. Det är på detta område Sverige — såsom också framhållits av statsministern — har förutsättningar att göra någon insats.

Till sist vill jag inte underlåta att som en efterlängtd strimma av hopp notera en aktuell företeelse inom sovjetvärlden. För första gången börjar nu sovjetfolken få upplysningar om vad atomenergi och atomvapen innebär. I pressen har t. ex. nyligen lämnats korrekta informationer om vätebombens teoretiska underlag. Man får väl alltid ha ett frågetecken till hands, då det gäller tolkningen av de verkliga intentionerna, men det är en icke helt orimlig tolkning, att denna fullständigt nya frihet att tala om saken i sovjetpressen kanske ändå betyder att man önskar utbreda insikten om att även sovjetfolken befinner sig inför en dödsfarozone.

Ifall insikten slår igenom på ömse sidor, att den tidpunkten är nära, om inte redan uppnådd, då kvantitativ överlägsenhet i atomvapen ingen verklig säkerhet ger och då även deras avskräckningseffekt är tämligen avbalanserad och därtill ett internationellt samarbete för atomkraftens mångahanda fredliga användningar är med god vilja inom nära räckhåll, då föreligger förutsättningar, som bör kunna göra en ur dödsfaroperspektivet befriande uppgörelse både nödvändig och möjlig.

Ännu, herr talman, är inte den övertygelsen bliven bara bedräglig illusion, att för mänsklig civilisation efter nu-tid skall, trots allt, komma en framtid.

Herr WAHLUND (bf):

Herr talman! Herr Sandler har ju utomordentliga kunskaper på detta område, både vetenskapligt, tekniskt och politiskt. Jag tycker ändå att vi andra, som följt dessa frågor men inte ägnat dem ett systematiskt studium, har anledning att ta till orda för att från olika partiers sida ge vår ståndpunkt till käna och även för att till statsministern rikta ett tack för det klagörande interpellationssvaret.

Själv kom jag i kontakt med dessa frågor i någon mån redan för trettio år sedan som ung student. Jag kommer så väl ihåg, hur vi med ungdomlig entusiasm anammade resultaten på atomfysikens område. Vi trodde inte att det skulle vara möjligt att inom överskådlig tid frigöra atomkraften mer än rent laboratoriemässigt. Men vi intresserade oss för den teoretiskt naturvetenskapliga sidan av dessa frågor. Vi fann i elektronernas miniatyrvärld en helt annan kausalitet, än den vi dithills hade varit vana vid, och vi såg i resultaten på atomfysikens område början till en ny världsbild. Vi trodde inte då att vi mycket snart skulle komma därhän, att atomkraften skulle bli en sådan praktisk realitet, att den sekunds snabbt skulle kunna lägga miljonstäder i spillror. Vi trodde inte heller att atomkraften så snabbt skulle bli av sådan politisk betydelse, att den skulle komma att allvarligt diskuteras i parlamenten jorden runt. Det är intressant att ta del av dessa diskussioner, i protokoll och referat. Man kan karakterisera dem på det sättet, som statsministern gjorde i början av sitt anförande: fruktan, osäkerhet och förvirring.

Åsikterna går isär när det gäller dessa frågor. Det finns en del folk — det är inte många — som faktiskt menar att vätebomben utgör en fredsfaktor. Man säger att det är precis som med guldmyntfoten: att guldet i riksbankernas kassavalv bara genom sin existens är tillräckligt för att säkerställa lugn på penningmarknaden. Man menar som sagt att det är på samma sätt med vätebomben: bara genom sin existens åstadkommer den, om inte lugn så dock en viss återhållsamhet inom världspolitik och skapar en rädsla för krigiska förvecklingar. Men jag anser, i likhet med statsministern, att det är en farlig illusion att förlita sig på att folk är medvetna om dessa förstörelsemedels oerhörda verkan och därför vill undvika krig.

De flesta betraktar väl vätebomben såsom ett offensivt vapen. Man pekar på de ting, som herr Sandler nyss varit

Ang. åtgärder i anledning av försöken med vätebomber m. m.

inne på; hur till en början Sovjet låg efter Förenta staterna i fråga om atombomben, men hur Sovjet beträffande vätebomben kanske till och med legat före. Man pekar också på en annan faktor, som även herr Sandler snuddade vid, nämligen att den part, som först använder dessa bomber, har ett försteg framför den andra parten. Helt allmänt menar man att det är mycket troligt att vätebomben, även »vanliga» atombomber, kommer att användas i början av ett krig, ett krig av överraskningsnatur av typen Pearl Harbor.

Det är andra som säger — och jag tror med rätta — att så förnuftiga skall väl ändå statsmännen vara, att de förstår, att ett vätebombkrig kommer att gå ut över båda parterna, att den som börjar använda vätebomber kan vänta sig motsvarande vedergällning, och att det kommer att bli ett katastrofalt bakslag för båda de krigförande. Man anser det därför vara troligt, att bomberna kommer att användas i slutet av ett krig, då den ena av de krigförande parterna står inför ett nederlag. Vi påminner oss boken om Hitlers sista dagar; var och en måste inför vad som där står att läsa få fullt klart för sig, att om Hitler haft atombomben eller vätebomben, han skulle ha använt den i största möjliga utsträckning. Hitler var paranoiker, men även mera normala statsmän kanske inför faran av ett krigsnederlag tar till så drastiska medel som det här är frågan om.

Det är här som så ofta inom utrikespolitiken svårt att säga någonting absolut bestämd. Men *en* sak kvarstår under alla förhållanden, nämligen att vetenskapen går framåt men statskonsten står stilla. Vetenskapen går framåt: vi hade för några år sedan atombomber, nu har vi fått vätebomben, och det talas om koboltbomber, som ingen hittills har vågat laborera med. Vi frågar: Var kommer det hela att sluta? Och vi konstaterar med statsministern, att här har vetenskapsmännen i statsmännens händer satt medel, som statsmännen ännu inte kan behärska.

Hur skall då vi svenskar ställa oss i

en sådan här situation? Statsministern redogjorde för en rad av praktiska åtgärder. De gällde först forskningen på området, därvidlag han med all rätt kunde konstatera, att det är mycket väl beställt. Han nämnde försvarets forskningsanstalt, Aktiebolaget Atomenergi och atomkommittén, som varje år får 2,5 miljoner kronor till sitt förfogande för kärnfysikalisk och kärnkemisk verksamhet. I det sammanhanget citeras ett yttrande av den amerikanska atomenergikommissionens förre ordförande, Gordon Dean, att »det är rimligt att påstå, att Sverige har de mest fullständigt utrustade kärnfysiklaboratorierna i Väst- Europa, bortsett från Storbritanniens». Måhända är det där en vänlig överdrift, men så mycket står klart, att det är välbeställt på hithörande forskningsområde i vårt land.

Statsministern talade också om civilförsvaret. Jag har samma åsikt som interpellanten, att det nog är skäl att civilförsvaret göres till föremål för en översyn i den nya situationen. Men åtskilligt är här gjort, såsom i fråga om planering av utrymning av folk från orter, där det inte finns skyddsrum, skyddsrumskonstruktion och skadeavhjälpande åtgärder av olika slag.

Vi har vidare det egentliga försvaret. Vi har här att inrätta oss efter de krav som en atomkrigföring ställer. Vad jag i den delen kan säga måste av tidskäl inskränkas till att ge en katalog över försvarsanstalter: förstärkning av jaktflyget, luftvärnet, teletekniska medel, befästningar o. s. v.

En mycket intressant del av statsministerns redogörelse var hans konstaterande, att vi i vårt land har mycket betydande urantillgångar.

Vi frågar oss vad vi skall kunna göra politiskt. Jag skulle vilja i det här sammanhanget först tala något om den debatt, som man för en dryg månad sedan hade i det engelska parlamentet och då man kom till den ståndpunkten, att det borde anordnas diskussioner mellan premiärministrarna i England, Förenta staterna och Sovjet mot bakgrunden av den situation, som har uppkommit ef-

Ang. åtgärder i anledning av försöken med vätebomber m. m.

ter vätebombens tillkomst. En sådan diskussion skulle även gälla de ordinära vapnen och alltså omfatta avrustningsproblemet i sin helhet inklusive den kontroll, som kan åvägabringas beträffande avrustningen.

Jag påminner om Eisenhowers kända förslag om en atombank, som herr Sandler nyss nämnde med den intressanta kompletteringen angående Sovjets reaktion. Vi som var närvarande vid det tillfälle, då Eisenhower framlade sitt förslag, sade oss nog, att det här gäller problem, som i första hand måste diskuteras mellan Förenta staterna och Sovjet och i andra hand mellan samtliga stormakter och där Sverige inte kan bidra så mycket vid rådslagen. Vad vi kan göra är ju att deklarerera vår ståndpunkt i frågan och att, såsom statsministern sade, ge uttryck för vår oro inför utvecklingen och vår önskan att, så långt vi kan, söka bidra till avrustningsfrågans lösning. Vi kan också här med statsministern deklarerera, att inte ens hotet om ett atomkrig kan minska vårt folks fasta beslutsamhet att till det yttersta försvara vår frihet och vårt oberoende.

En viktig sak — något som i hög grad motiverar denna debatt — är också att här i dag har framlagts material i frågan, så att det svenska folket har kunnat informeras om läget. Man bör inte härvidlag på något sätt undanhålla allvarliga fakta, utan folket bör få veta hur allvarlig situationen i själva verket är. Men man bör också tala om att det finns några ljuspunkter, speciellt när det gäller Sverige. Vi kan nog konstatera — även efter vätebombens tillkomst — att Sverige är mindre utsatt för atombombsfaran än många andra länder. Jag tänker härvidlag naturligtvis i första hand på Förenta staterna, som har en synnerligen besvärlig situation med sin agglomererade befolkning, sammangyttrad i jättestora städer och industridistrikt. En amerikan sade till mig att det behövdes bara ett dussin atombomber för att lamslå Förenta staterna. Jag vill inte gå i god för den uppgiften — jag nämner den ändå där-

för att den är signifikativ. Vi kan tänka oss en atombomb på Manhattan med dess flermiljonbefolkning, en atombomb i New Yorks industridistrikt, en i Chicago, en i Detroit, en i Washington, där en atombomb skulle lamslå hela den federala förvaltningsapparaten. Amerika vet att dess ställning i detta hänseende är utsatt och kanske besvärligare än något annat lands i världen.

Jag vill sluta med att understryka vad statsministern uttalat, att det är synnerligen viktigt att i dessa frågor ge det svenska folket en objektiv kunskap. »För att möta dessa faror behöver vi kunskap och realism», säger statsministern. Han fortsätter: »Onödigt hemlighetsmakeri och överdrivna förespeglingar som retuscherar bilden av riskerna vore en mycket dålig förberedelse.»

Jag stannar här, herr talman, med det konstaterandet, att om så illa kommer att ske, att vi blir angripna med dessa vapen, är kunskap och vederhäftig kunskap hos det svenska folket den bästa medicinen mot panik.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Jag skall inte ge mig in på några populärvetenskapliga diskussioner om atomfysiken eller på några spekulationer om hur ett atomkrig kommer att gestalta sig. För att belysa vetenskapens roll i detta sammanhang vill jag bara nämna att atombombens existens förelåg implicerad i Einsteins ekvation 1905, där han dekreterade ekvivalensen mellan massa och energi, och detta var bara en biprodukt av hans då formulerade allmänna relativitetsteori.

Jag har begärt ordet, herr talman, därför att jag känner behov att för min partigrups räkning till hans excellens herr statsministern få framföra ett tack för den redogörelse, som han här lämnat, och för den deklaration, som han i samband därmed avgett. Jag vill särskilt understryka hans bestämda förklaring om att vårt folk böra vara berett, så långt det förmår, att medverka till en realistisk och effektiv kontroll av atomenergien. Men vi måste också vara beredda

Ang. åtgärder i anledning av försöken med vätebomber m. m.

— vilket statsministern betonade — att under alla omständigheter och med alla för oss tillgängliga medel försvara vår självständighet, även under atomåldern. Inte ens atomvapnets användning från en angripares sida får avskräcka oss att göra allt vad som står i *vår* makt för att bevara friheten.

Hans excellens herr statsministern kan vara förvissad om att han rätt folkade uppfattningen hos alla demokratiska medlemmar av Sveriges riksdag och hos den alldeles överväldigande delen av folket, när han förklarade att ej heller hotet om ett atomkrig får minska vår beslutssamhet att till det yttersta försvara vår frihet och självständighet gentemot varje angripare. Säkerligen har också hans excellens herr statsministern givit uttryck för det svenska folkets mening, när han säger att vi bör sträva efter att vara så väl rustade, att inga ultimata eller utpressningshot skall tvinga oss till eftergifter.

Våra under mer än ett sekel grundfästade fredstraditioner förpliktar oss samtidigt att främja alla uppriktiga internationella fredssträvanden — därom är också alla demokratiskt sinnade grupper av vårt folk ense.

Herr **PERSSON, HELMER**, (k):

Herr talman! Att behärska kärnenergien som ett medel att bemästra naturkrafterna har ju i långa tider sysselsatt människornas och framför allt vetenskapsmännens fantasi. När världen för första gången fick reda på att detta lyckats, blev det emellertid inte något glädjens budskap, ty behärskandet av kärnenergien förvandlades omedelbart till historiens största och mest fruktansvärda förstörelsevapen mot människorna. För snart nio år sedan hände detta fruktansvärda, när USA fällde atombomber mot två japanska städer, Hiroshima och Nagasaki.

Statsministern har i sitt svar på herr Elfving's interpellation tecknat de fruktansvärda konsekvenserna av ett krig, i vilket atom- och vätebomber skulle komma till användning. Därom är säkerligen

alla eniga. Därtill varnade statsministern för illusionen att atom- och vätebombernas oerhörda verkningar skulle kunna förhindra krig. Detta är också ett riktigt konstaterande och ett realistiskt betraktelsesätt. Vätebombexperimentet i Stilla havet kom att utlösa en väldig indignation överallt i världen. Man kan inte säga att folken blev hysteriska av skräck, att det uppstod förvirring och panik. Ingenting av detta var fallet. I stället har vi fått bevittna hurusom folken mer än tidigare slutit sina led för aktiv kamp mot de krafter, vilka hotar civilisationen med undergång. Denna medvetna vilja till handling har också kommit till glädjande uttryck i vårt land, och det är därför med särskild tillfredsställelse jag noterar det förhoppningsfulla i statsministerns svar. Han frågade: Vad skall vi göra inför de fruktansvärda realiteter som atom- och vätebombhotet ställer oss inför? Vad som bör göras sammanfattade statsministern i följande: »Naturligtvis riktar vi i första hand våra förhoppningar mot möjligheterna att inom Förenta Nationernas ram uppnå en överenskommelse om allmän nedrustning, förbud mot användande av atomvapen och kontroll av framställning av atomenergi.» I anledning av detta betydelsefulla uttalande av statsministern önskar jag göra några reflexioner.

För det första måste just detta uttalande om förbud mot användande av atomvapen betecknas såsom en påtaglig framgång. Hur har inte detta problem klarnat, om man jämför den inställning många hade vid den tidpunkt då den s. k. Baruchplanen diskuterades i Förenta Nationerna! Över 500 miljoner människor skrev på sin tid under Stockholmsappellen med krav på förbud mot atombomben. I samband med vätebombexperimenten har detta krav ytterligare stegrats. Att dessa stämningar även hos breda folklager i vårt land också funnit sin återspeglning i statsministerns svar, noterar jag med särskild tillfredsställelse.

Den andra reflexion jag vill göra är denna: Det har många gånger framträtt

Ang. åtgärder i anledning av försöken med vätebomber m. m.

en benägenhet att göra ett förbud mot atomvapen avhängigt av en allmän nedrustning. Uppenbart är emellertid att om förbud mot användande av atomvapen och kontroll av att detta förbud efterlevs genomföres, blir detta ett avgörande steg mot allmän nedrustning. Det banar faktiskt vägen för en efterlängtd allmän nedrustning.

Sverige har, som statsministern sade, fredstraditioner att bygga på. Att i nuvarande allvarsmättade situation hedra dessa traditioner, bygga vidare på dem genom att medverka till förbud mot atomvapen och införandet av en sträng internationell kontroll av förbudets efterlevnad är den stora uppgiften för den svenska representationen bl. a. i Förenta Nationerna. Det svar, som statsministern här lämnade interpellanten, tolkar jag som ett löfte att den svenska regeringen skall verka för allmän nedrustning, för förbud mot användande av atomvapen och internationell kontroll av förbudets efterlevnad. Detta vill de fredsälskande folkmassorna i vårt land, och detta har vi under många år framfört såsom den betydelsefullaste insats vårt land för närvarande kan göra i den internationella politiken.

Till sist vill jag göra en kort kommentar till vad herr Sandler här framförde. Han ställde frågan: »Varför vaknade inte människorna förrän den 1 mars 1954, när de amerikanska vätebombsexperimenten ägde rum i Stilla havet? Varför vaknade de inte, frågade herr Sandler, när Sovjetunionen utförde sina experiment? Det tententiösa i herr Sändlers anförande var ju uppenbart. Men nog borde man kunna vänta sig av herr Sandler att han skulle ha vetskap om att människorna vaknat före den 1 mars 1954 och insett faran för civilisationen av ett användande av atomvapen. Det torde väl stå klart för herr Sandler att människorna i världen var på det klara med vad som kunde inträffa, redan när de första amerikanska atombomberna fälldes över Japan i augusti 1945. Därtill bör det väl inte vara honom obekant att över 500 miljoner människor har satt sina namnunder-

skrifter under den s. k. Stockholmsappellen med krav på förbud mot atombomben och på kontroll över förbudets efterlevnad. Detta tycker man borde vara bekant för bl. a. herr Sandler.

Sedan sade herr Sandler att det har bekräftats att Sovjets vätebomber var kraftigare än de amerikanska. Ja, jag vet inte på vad sätt den saken har bekräftats. Men så fortsatte herr Sandler och sade att det är gagneligt för freden i världen att Sovjetunionen övertygas om att även Amerikas förenta stater har vätebomber. Därmed vill herr Sandler säga att vätebomsexperimenten i Stilla havet var en fredsgagnelig gärning, och därmed framförde han också en direkt polemik mot vad statsministern i sitt interpellationssvar formulerade på följande sätt: »Och jag tror det är en farlig illusion att förlita sig på att medvetandet om förstörelsemedlens oerhörda verkan skulle kunna förhindra krig.» Herr Sändlers argumentation utgjorde realiter en polemik mot detta statsministerns uttalande.

Herr ERIKSSON (s):

Herr talman! Det har såväl i interpellationen som i det svar hans excellens herr statsministern nu lämnat tagits upp praktiska frågor i vad det gäller att rusta landet och dess civilbefolkning för vad som möjligen skulle kunna hända, därest olyckan kommer över oss. Jag vill därför, herr talman, passa på tillfället att säga några ord en en sådan praktisk fråga. Jag är fullt medveten om att jag därmed kommer bort från de storpolitiska perspektiv som kan anläggas på atombombsfrågan, men jag anser det ifrågasvarande spörsmålet vara ganska betydelsefullt, och jag kan heller inte räkna med att ta upp det till diskussion i något annat sammanhang. Jag avser skyddsrumfrågan.

För något år sedan hade jag nöjet att interpellera inrikesministern i den frågan. Interpellationen baserades på några uppgifter som en svensk studiedelegation hade lämnat pressen efter ett besök i krigshärjade länder, av vilka uppgifter framgick att man i länder med

Ang. åtgärder i anledning av försöken med vätebomber m. m.

krigserfarenhet vid byggandet av nya bostadsområden inte iordningställda några skyddsrum där. I sitt interpellationssvar meddelade inrikesministern att det för statsmakterna inte syntes ha hänt något som kunde ge anledning till att den frågan borde tas under ny omprövning. I dagens interpellationssvar synes mig ungefär samma uppfattning göra sig gällande.

Men när man tar del av dagens interpellationsdebatt och därmed ganska handgripligen ställs inför den fruktansvärda utveckling som har ägt rum på sprängbombernas område, så måste man ändå fråga sig, om inte spörsmålet om beredskapen och skyddet för civilbefolkningen borde göras till föremål för åtminstone en viss omprövning. Man måste väl ändå beakta att det är ganska betydande kostnader som läggs ned på uppförande av skyddsrum, inrymda i bostadshus. Jag gissar att dessa kostnader uppgår till 70 å 75 miljoner kronor årligen. Om den siffran är riktig, skulle det med andra ord innebära att skyddsrumskostnaderna faktiskt försvagar de generella subventionerna till bostadsbyggandet med inte mindre än en tredjedel. Jag tror inte att någon drar sig för själva kostnaden, om vi bara hade verkliga garantier för att de normalskyddsrum, som tillkommer, kunde skänka människorna ett acceptabelt skydd i händelse olyckan vore framme. Men, herr talman, jag överdriver ingalunda, om jag påstår att flertalet av dem som ritat, som konstruerat, som byggt och inte minst som bebor våra bostadshus i hög grad tvivlar på att de skyddsrum, som tillskapas med så dryga kostnader, kan skänka ens ett minimum av skydd. För alla dessa som ju dock står problemet mycket nära förefaller en omprövning av vårt skyddsrumbyggande vara både aktuell och nödvändig.

Detta intryck förstärkes av vissa uppgifter från krigshärjade länder som då och då publiceras i hemmapressen. Helt nyligen har det stått att läsa i våra egna tidningar, att stadsfullmäktige i den engelska staden Coventry har beslutat

att upplösa den lokala civilförsvarsorganisationen med hänvisning till att utvecklingen har gjort arbetet inom civilförsvaret till slöseri med både tid och pengar. Denna engelska stad hade en mycket framträdande plats i de svenska tidningarnas rubriker under det senaste världskriget. Staden jämnades med marken av Hitlertyska sprängbomber — den bokstavligen pulveriserades. Nu har man återuppbyggt staden, och med förska krigserfarenheter i minnet har man som sagt beslutat sig för att på grund av bombkrigets utveckling helt enkelt lägga ned sin lokala civilförsvarsorganisation.

Det är klart, herr talman, att man ej skall dra alltför hastiga slutsatser av en sådan händelse, men själv kan jag inte undgå att bli mera stärkt i min tidigare deklarerade uppfattning, att en översyn av civilförsvarsorganisationen — och då främst i fråga om skyddsrumbyggandet — är både försvarlig och i hög grad motiverad. Därför slutar jag, herr talman, med att uttrycka den förhoppningen, att den pågående utredning, som herr statsministern åberopat i sitt interpellationssvar, skall finna det dels ligga inom sitt kompetensområde och dels vara förenligt med givna direktiv att ta upp denna fråga till översyn.

Herr EWERLÖF (h):

Herr talman! Mitt ärende är endast att i likhet med företrädarna för de övriga demokratiska partierna i denna kammare å min grupps vägnar till statsministern framföra vår tacksamhet för det uttryck för vår ställning i denna mänsklighetens livsfråga, som han har givit i sitt interpellationssvar. Jag ber att få särskilt understryka min glädje över statsministerns ord då han säger, att inte ens hotet om ett atomkrig kan minska vår fasta beslutsamhet att till det yttersta försvara vår frihet och vårt oberoende mot varje angrepp. Likaså är jag glad åt att han framhållit konsekvenserna av denna inställning med avseende på våra rustningar och försvaret över huvud taget. Det känns upplyftande och

Ang. åtgärder i anledning av försöken med vätebomber m. m.

befriande att i denna fråga få vara med om en sådan samling som interpellationen och interpellationssvaret har givit anledning till.

Herr ELFVING (s):

Herr talman! Tillåt mig att för min del som slutvinjett på denna intressanta debatt som statsministern har föranlett med sitt utomordentligt klarläggande interpellationssvar få sätta ett påpekande om den enighet som här har visats från de olika demokratiska partiernas representanter. Denna enighet gäller beslutssamheten att inte låta den fruktansvärda utvecklingen minska Sveriges avsikt att av alla krafter försvara sig vid ett eventuellt angrepp som utförs även med atomvapen. Den gäller de svenska insatserna att efter måttet av våra krafter bidra till en internationell avspänning och en överenskommelse om kontroll över de av vetenskapen lössläppta atomkrafterna. Och den gäller till slut också avsikten att ge den fredliga forskningen här hemma tillräckligt svängrum att lösa sina stora uppgifter i fråga om atomenergiens användning för en fredlig välståndshöjning. På dessa olika fält kan individen göra så litet. Tillsammans förstår vi ändå åstadkomma en insats, om vi alla gör vad vi kan. Herr Persson för sin del har ett stort arbetsfält för att i den Stockholmsappells anda som han här har åberopat verka bland sina internationella fränder.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! Allenast ett par randmärkningar till denna debatt!

Jag förstår mycket väl herr Erikssons i Uppsala tvivel på att det skyddsrumbyggande som drives i våra bostadshus har samma funktion att fylla nu som det hade, innan atom- och vätebomberna var aktuella. Jag kan inte här göra annat än att hänvisa till den tekniska expertis som vi har till vårt förfogande och som likväl tror att, i varje fall i städernas ytterområden, dessa relativt enkla

skyddsrum alltjämt har en funktion att fylla. Jag vill emellertid fästa herr Erikssons uppmärksamhet på att dessa frågor för närvarande är under omprövning. Jag har förvissat mig hos inrikesministern om att även enligt hans mening bör den Löfgrenska kommittén känna sig oförhindrad att ställa precis de frågor som herr Eriksson i Uppsala här ställde och även försöka att besvara dem utan att vara bunden vare sig av några doktriner eller av några förutfattade meningar.

Till herr Helmer Persson vill jag bara säga att min deklaration inte innebär någon ändring i den svenska regeringens inställning. Den svenska regeringen har i fullt samförstånd med de representanter som har företrätt Sverige i Förenta Nationerna alltid hävdat att förbud mot atomvapnet skall föregås av enighet om hur den kontroll skall se ut som skall utövas över efterlevnaden av förbudet. På denna punkt har det ju tyvärr hittills visat sig vara omöjligt att uppnå enighet emellan västmakterna, som företräder samma uppfattning som vi, och Sovjetunionen. I det ögonblick det finns en chans till uppbyggande av en kontrollorganisation har ju de ord som jag citerade från Niels Bohrs framtidsvision blivit en verklighet. För att det inte skulle finnas ens skymten av möjligheter till missförstånd på denna punkt tillät jag mig att komplettera mitt interpellationssvar med det relativt långa citatet av herr Sändlers deklaration, vari han ju mycket kraftigt framhåller, hurusom diskussionen om förbudet mot atomvapnet ingår som ett led, inte bara i kontrollen över atomenergiframställningen utan också i hela nedrustningsdiskussionen. Att jag åberopar det citatet borde ju klarlägga, hur felaktigt det är att påstå att mitt interpellationssvar skulle på någon punkt innebära en rubbning i den svenska regeringens förut deklarerade avsikter.

Herr talman! Det har varit en upplyftande debatt, förklarar herr Ewerlöf. Jag vill gärna säga att vi här några minuter har snuddat vid vad jag tror är ödesfrågor för vår generation och för

Ang. åtgärder i anledning av försöken med vätebomber m. m.

våra efterlevande; det gäller att inte politikerna sköter sig så illa att civilisationen står inför en katastrof. Dessa frågor diskuteras inte bara i den svenska riksdagens första kammare; de diskuteras med iver i alla parlament där det finns frihet och möjligheter för folkrepresentationen att framföra sina synpunkter och sin oro inför tidsutvecklingen. De svar som här har getts på dessa frågor, som jag har kallat ödesfrågor, är väl i och för sig inte så märkvärdiga. De kan kanske te sig ganska svävande och vaga, men man lär inte kunna undgå att känna allvaret både hos frågeställarna och hos dem som deltar i debatten. Det har väl heller inte varit möjligt att undgå att känna hur stark den gemensamma grund i själva verket är som de demokratiska partierna står på. Det är givet att det för landets statsminister har varit en stor tillfredsställelse att få konstatera den enigheten.

Herr BRANTING (s):

Herr talman! Jag har självfallet inte på något sätt för avsikt att störa den allmänna enigheten, men vissa frågor har här inte kommit att beröras, frågor av — som jag ser saken — den allra största och djupaste innebörd när det gäller de nu framträdande farorna. Jag begärde ordet närmast för att säga något om detta.

I Morgon-Tidningen för den 7 april fanns det en notis med ett uttalande av chefen för den japanska havsforskningen, vari han speciellt berörde den radioaktiva strålningens verkan i havsvattnet och konstaterade att av denna strålning träffas rommen i fiskarna och det plankton som massor av havsdjur lever av. Rubriken på den där notisen i Morgon-Tidningen var ungefär denna: Fara föreligger för att Stilla havet blir ett dött hav. Det må ju vara överdrivet, men jag vet inte riktigt vilka som här vågar framträda och tala om överdrifter med anspråk på absolut tillförlitlighet. Ett faktum, som jag ser saken, är emellertid att bland det mest ohyggliga i hela denna sak är just verkningarna i

vattnet, ty där har vi liksom själva livets urkälla, och det finns ingen möjlighet att överblicka konsekvenserna av ett fortsättande av dessa företag när det gäller havet.

Jag kan därför inte, såsom t. ex. herr Sandler, lovorda de experiment, som företogs i Stilla havet. Jag tror heller inte, mina damer och herrar, att vi här skulle ha givit några uttryck för tillfredsställelse beträffande dylika experiment, ifall den förut omnämnda, *andra* stormakten på detta område hade företagit liknande experiment i vatten som berört oss nära — om svenska sjömän hade drabbats av död och undergång såsom en följd av dessa företag.

Vad beträffar särskilt de politiska huvudfrågorna, de mångomtalade problemen om kontroll och förbud, vill jag rog för min del i ärlighetens namn klart säga ifrån, att enligt mitt sätt att se har vi kommit därhän, att vi måste ta upp på allvar frågan om förbud *utan* att först kräva, som det heter, »garantier» och kontroll, precis lika avvägda och lika tillförlitliga på bägge sidor. Jag tror att ett direkt och klart förbud utan föregående mer eller mindre invecklade kontrollbestämmelser motsvarar vad människor i allmänhet känner och önskar. Saken låg naturligtvis annorlunda till i ett tidigare skede, då man ännu föreställde sig att utnyttjandet av atomkraften var ett privilegium bara för den ena sidan och man inte riktigt visste hur det förhöll sig på den andra sidan. Nu vet man att här finns, om inte ett jämviktsförhållande så ändå ett ömsesidigt förhållande, som ytterligare — såvitt man objektivt kan se — har ökat möjligheterna för katastrof. Jag kan därför inte finna annat än att det ord, som man vill få fram i det här sammanhanget, helt enkelt är ordet *förbud* — konstruerat på samma sätt, mina damer och herrar, som det förbud vi har haft t. ex. mot giftgasers användning, utan en vidlyftig kontrollapparat.

Nu kan man ju kanske till detta säga, att både resonemanget om kontroll och förbud synes vara relativt ofruktbara, så länge som hela detta spörsmål ligger

Ang. lagringsförhållandena för viss brödspannmål.

under politiseringens förbannelse, så länge som problemet uppfattas som en faktor av betydelse i kampen om herraväldet och frågan gäller jämvikt eller övervikt för den ena eller andra stormakten. Det synes i varje fall mig ofruktbart att ta upp dessa resonemang om kontroll, förbud och avrustning så länge den politiska spänningen består. Det är därför för mig det primära att söka få till stånd en *avspänning*. Jag hälsar därför också med största glädje den deklaration, som statsministern gav, när han förklarade det såsom en uppgift för vårt lilla neutrala land mellan öst och väst att försöka i möjligaste mån bidra till en allmän avspänning.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! Jag har ingen som helst erinran mot slutorden i herr Brantings anförande, och jag vill inte heller ta upp en ny diskussion om sambandet mellan kontroll av atomenergien och förbud mot atombomber. De sakerna har vi tidigare haft anledning att utveckla våra synpunkter på. Men den första delen av herr Brantings anförande borde kanske ändå föranleda en kort replik från min sida.

Jag betonar än en gång att jag inte är någon fackman. Jag får hela tiden vara beroende av vad andra män, som kan de här tingen, har sagt. Det har emellertid förekommit en diskussion i engelska parlamentet där en labourrepresentant ställde just samma fråga som herr Branting har ställt här om effekten av experimenten i Stilla havet och deras eventuella skadegörelse på mycket väsentliga områden.

Den minister som svarade sade ungefär följande: Effekten av radioaktivitet på fisk undersöks för närvarande av en rad vetenskapliga institutioner — och så räknar han upp dem och tillägger att det inte finns någon anledning att göra några ytterligare undersökningar, eftersom sådana redan pågår. Men så fortsätter han: Det är känt att en stor del av den radioaktivitet, som produceras un-

der explosionen, försvinner mycket snabbt, och att radioaktiviteten också utspädes undan för undan i havet när avståndet från explosionspunkten ökar. Tänkbar allvarlig effekt på fisk kan därför inträffa endast ytterst få engelska mil runt explosionspunkten. För att samla en tillräckligt stor kvantitet radioaktivitet i sin kropp för att den skulle skada honom, skulle en person vara tvungen att dagligen under många månader eller till och med år äta stora mål av fisk, som tagits just inom några få engelska mil ifrån den punkt, där vätebomben exploderat, och under några få dagar efter explosionen.

Om denne engelske minister har rätt eller ej, kan jag givetvis inte svara på, men jag har ändå velat säga, att såvitt den engelska regeringen bedömer saken, skulle det icke finnas anledning till den djupa oro som de första meddelandena gav vid handen. Men, som sagt, jag är inte fackman när det gäller vare sig atomforskning eller fisk.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

**Ang. lagringsförhållandena för viss
brödspannmål.**

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **NORUP**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Anders Johanssons interpellation angående lagringsförhållandena för viss brödspannmål, och nu yttrade:

Herr talman! I en med första kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Anders Johansson frågat mig *dels* hur stor den kvantitet brödspannmål beräknas vara, som för närvarande ligger lagrad i lokaler, vilka provisoriskt iordningställts för ändamålet och ej kan betecknas som fullt betryggande ur förvaringssynpunkt, *dels* vilka åtgärder jag ämnar vidtaga till förhindrande av att dessa kvantiteter brödspannmål genom en fortsatt otjänlig lagring ytterligare försämrats och därigenom blir olämpliga som människoföda

Ang. lagringsförhållandena för viss brödspannmål.

med de ekonomiska förluster, vartill detta måste föranleda även för statsverket.

Med anledning av dessa frågor får jag till en början erinra om att landets skörd av brödspannmål ökat betydligt under de senaste åren. Saluöverskottet av sådan spannmål har blivit stort och anspråken på lagringsutrymmen har till följd därav ökat. Vidare har skörde- och direktröskningen numera vunnit betydande utbredning, vilket medfört, att tillförseln är mycket stor under en relativt kort tid under hösten. Härtill kommer, att vi för närvarande håller ett beredskapslager av brödsäd om cirka 300 000 ton, som måste upplagras. Lagerutrymmena har visserligen under senare år rätt avsevärt utökats — bland annat har uppförts ett flertal moderna silobyggnader — men att bygga silon i sådan omfattning, att hela saluöverskottet kan överföras till sådana lagringslokaler efter hand som det kommer fram, är dock knappast möjligt. Det är också att märka, att beredskapslagret med hänsyn till de speciella synpunkter, som måste läggas på detta, endast undantagsvis förvaras i silomagasin. Andra utrymmen har tagits i anspråk för denna reserv. Dessa utrymmen utgöres emellertid i alldeles övervägande grad av planmagasin av mer eller mindre permanent karaktär, vilka har uppbyggt eller iordningställt för spannmålslagring. Härtöver har i växlande omfattning och tidvis i icke ringa grad mera tillfälliga utrymmen fått tagas i anspråk. Det är väl närmast sådana utrymmen, som interpellanten avser. De tillfälliga utrymmena utgöres i stor utsträckning av ekonomibygnader på lantgårdar och ej använda fabrikslokaler m. m. Byggnaderna är enligt de uppgifter, som finns tillgängliga för mig, av sådan beskaffenhet, att de väl fyller sitt ändamål. Övervakningen av lagringen åvilar den spannmålsfirma (centralförening eller privat spannmålshandlare), med vilken spannmålsbolaget träffat avtal om lagringen. I vissa fall omhänderhar spannmålsbolaget dock självt lagring. När lagring sker enligt avtal med spannmålsfirma, svarar lagerhållaren för varans kvantitet, kvalitet och

kondition. En eventuell skada drabbar alltså lagerhållaren och icke spannmålsbolaget. Det oaktat är det givetvis av vikt att så vitt möjligt undvika att skada uppstår. För lagringen har därför utfärdats vissa föreskrifter. Så skall t. ex. utrymmena besiktigas av lokal brandmyndighet. Vidare skall spannmål, som inlagras, vara nedtorkad till högst 13 % vattenhalt, och fasta temperaturkontrollrör skall finnas anbragta i lagret. Stuvningen skall ske på anvisat sätt. Regelbundet återkommande tillsyn och i samband därmed kontroll av temperaturen skall företagas. Härtöver verkställer spannmålsbolaget kontroll genom sina resande kontrollanter.

Interpellanten uppger, att en väsentlig del av den nu lagrade brödspannmålen utgöres av överskott, som ej kan konsumeras i det egna folkhushållet och ej heller med fördel kan avsättas genom export. För att undvika missförstånd vill jag framhålla, att praktiskt taget all brödsäd, som nu finns i lager, utgöres av kvarnvara. Enligt uppgift av spannmålsbolaget är det endast 2 500 ton, som på grund av kvalitetsskada måste användas till foder. Under innevarande regleringsår har emellertid spannmålsbolaget försålt omkring 40 000 ton foder-vete på export. Detta vete tillhörde 1951 och 1952 års skördar och var skadat redan när det övertogs av spannmålsbolaget. Skadorna hänförde sig helt till rostangrepp och groddbildning. Anledningen till att vetet klassades ner till foder-vara var alltså icke, att det lidit skada under lagringstiden. Som jag nyss nämnt återstår numera endast 2 500 ton av dessa rost- och groddskadade partier.

Vad härefter angår skaderiskerna för spannmål, som förvaras i lokaler av annat slag än speciella spannmålslagerhus, har jag inhämtat bland annat följande upplysningar.

I mitten av april 1954 lagrades ca 130 000 ton brödsäd i dylika lokaler. En betydande del av denna spannmål har sedermera försålts såsom kvarnvara till utlandet. Lagring i sådana utrymmen, som här avses, har skett under så lång tid, att man av erfarenhet bestämt kan säga,

Ang. lagringsförhållandena för viss brödspannmål.

att skaderisken för spannmålen är ringa. Långvariga lagringsförsök har klart visat, att spannmål, nedtorkad till 13 à 14 % vattenhalt, kan ligga orörd mycket lång tid utan konditionsförsämring. Att helt förhindra skada vid lagring av en produkt som spannmål låter sig emellertid näppeligen göra, oavsett arten av det magasin, i vilket lagringen sker. Skulle skada, d. v. s. konditionsförsämring, inträffa, är det givet, att åtgärder för att häva skadan och återställa spannmålen i fullgott skick blir mer kostnadskrävande i fråga om spannmål, som lagras i utrymmen utan tillgång på maskinell utrustning för skötsel o. d., än i lokaler, som är försedda med sådan utrustning. Denna fördyring uppväges dock av den lägre kostnad, lagring i dylika utrymmen betingar.

Interpellanten har särskilt påpekat, att råttor och ohyra kan förorena lagrad spannmål. Det har visat sig, att de största skadorna på spannmål, som lagrats eller lagras av spannmålsbolaget, icke uppstått genom råttor utan genom insektsangrepp (spannmålsvivel, baggar). Särskilt den importerade spannmålen är ofta mer eller mindre angripen av sådana skadedjur, som emellertid härjar väl så mycket i ordinarie lagerhus och silomagasin som i här avsedda extra utrymmen. Spannmålsbolaget har sålunda konstaterat, att lagringssvinnet vid lagring i »extra utrymmen» icke är större än svinnet vid lagring i »ordinarie» lagringsmagasin.

För att få frågan om lagringssvinnet siffermässigt belyst har spannmålsbolaget gått igenom resultatet av all sådan lagring i »extramagasin», som avser svensk brödsäd, inlagrad från och med år 1948 och utlastad före den 31 december 1953. I fråga om de lagerutrymmen, som blivit helt tömda, visar undersökningen att på en sammanlagd inlagrad kvantitet av ca 118 500 ton förelegat en undervikt vid utlastningen av ca 480 ton eller 0,40 %. För ca 48 000 ton importerad spannmål, som under samma tid inlagrats och utlastats, har svinnprocenten genomsnittligt varit 0,45 %. I vissa fall har i fråga om importerad spannmål be-

tydligt högre svinnprocenttal förekommit, men dessa har icke varit att tillskriva råttangrepp utan har förorsakats av insekter, bildade av ägg och larmer, som funnits redan då spannmålen anlät till landet.

Det konstaterade svinnet anses vara anmärkningsvärt litet. För övrigt är att märka, att undervikten ej enbart kan hänföras till lagringssvinn. Eftersom ifrågavarande extrautrymmen i de flesta fall ej är försedda med anordningar för vägning av spannmålen vid in- och uttagning, har vikten som regel konstaterats först vid inlämnande i ordinarie magasin, när det gällt inlastning, och hos mottagaren eller i utlastningsshamn, när det gällt uttagning från extramagasin. Undervikterna omfattar alltså även sådant svinn, som normalt uppkommer vid transporter. Dessutom har i många fall luftning (aspirering) av spannmålen ägt rum i samband med leveranserna från lagren. Även därvid uppkommer normalt ett svinn. Detta är också inräknat i de här nämnda undervikterna.

Av vad jag sagt torde framgå, att även den lagring av brödsäd, som äger rum i provisoriska lokaler, synes vara fullt betryggande ordnad och att de misstankar, interpellanten framfört, är ogrundade. I vart fall har jag mig icke bekant några förhållanden, som föranleder mig att vidtaga särskilda åtgärder.

Herr JOHANSSON, ANDERS, (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra mitt tack för det utförliga svar, som han här har lämnat på min interpellation. Jag har för övrigt en stark känsla av att det är många med mig, som med intresse kommer att ta del av den här lämnade redogörelsen för brödsädeslagringen här i landet och därmed förknippade omständigheter.

Statsrådet medger att en betydande del av den omnämnda brödspannmålen ligger lagrad i lokaler, som provisoriskt iordningställts för ändamålet och i vilka en fullt normal och önskvärd skötsel av densamma svårligen kan upprätt-

Ang. lagringsförhållandena för viss brödspannmål.

hållas. Likvisst förmenar statsrådet att mina i interpellationen uttalade farhågor är orgrundade. Fullt så optimistisk kan jag emellertid inte vara.

All lagring av livsmedel, även i fråga om spannmål, är nämligen förenad med vissa risker, och alldeles speciellt är så fallet, om lagringens betingelser och förutsättningar — liksom i detta fall — icke är fullt betryggande. Vi har tidigare gjort dyrköpta erfarenheter i dylika avseenden inom livsmedelsområdet. Jordbruksministern förlitar sig emellertid på den föreskrivna inspektionen och kontrollen av de omnämnda spannmålslagren, vilka sistnämnda i många fall är belägna långt åtskilda ute i landets olika bygder. Även om säkerheten genom denna kontroll rent teoretiskt kan sägas vara tryggad, så hänger det emellertid mycket på hur denna kontroll utföres och — vågar jag säga — av vem den utföres. Av de berättelser, som från olika håll kommit mig till del och som närmast föranlett min interpellation, framgår emellertid att denna kontroll inte är fullt tillfredsställande.

Jordbruksministern uppger vidare, att den kvantitet brödspannmål, som i mitten av april innevarande år fanns lagrad i lokaliteter av annan natur än speciella lagerhus, uppgick till ca 130 000 ton. Sedan dess har betydande kvantiteter försålts genom export. Detta sistnämnda är en för oss alla hugnesam upplysning. Jag vill dock i samband därmed erinra om att när jag den 7 april framställde min interpellation till jordbruksministern, låg alltså alltjämt hela detta parti lagrat här i landet på omnämnt sätt.

På samma gång som jag till jordbruksministern ytterligare betygar min tacksamhet för den utförlighet, varmed han har besvarat mina frågor, måste jag dock till sist säga, att mina farhågor trots svaret inte är helt eliminerade. De blir det ännu mindre om vi även i år skulle få goda skördebetingelser och en relativt god brödsädesskörd med ytterligare lagringssvårigheter på detta område när hösten kommer.

Ingen kan rimligen begära, att jord-

bruksministern själv skall ha möjlighet att i alla detaljer övervaka ett sådant område som detta. Men jag vill uttala den förhoppningen, att herr jordbruksministern i sina direktiv till de övervakande och kontrollerande instanserna skall påkalla skärpt uppmärksamhet inför de såväl ekonomiskt som i övrigt obehagliga konsekvenser som annars kan bli en given följd av begången underlåtenhet och gjorda förbiseenden.

Herr statsrådet NORUP:

Herr talman! När jag gjorde mitt svar så pass utförligt, gjorde jag det därför att jag i varje fall misstänkte, att herr Johansson hade starka bevis för att det faktiskt förekom förstöring av spannmål någonstans. Det har nu klart och tydligt framkommit att någon sådan inte förekommer. Det är ju oerhört orgrundade misstankar, som här framkastas mot en statlig myndighet, vilken under många år och i synnerhet under krigstidens allvarstygda dagar försökte att ta till vara de födoämnen, som legat under dess kontroll. Herr Johansson säger, att »det har berättats» från olika håll, att allt inte är bra. Ja, sådana berättelser hör man då och då. Häromdagen fick jag en skriftlig anmälan, att det förelåg vissa missförhållanden beträffande en del livsmedel, och att det handlades ansvarslöst från statens sida, då det kunde försiggå på det sättet. Jag igångsatte omedelbart en undersökning, därvid vederbörande myndighet för staden samt lagerhållaren och statens jordbruksnämnd var representerade. Resultatet av denna undersökning föranledde ett officiellt uttalande, att lagerhållningen i fråga var absolut förstklassig och att det inte fanns någonting att anmärka mot densamma; det konstaterades att varan till alla delar var lagrad under betryggande omständigheter. När vi sedan undersökte anledningen till att denna anmärkning gjorts, visade det sig att det låg ett privatintresse bakom, som jag inte här skall beröra, men som fanns långt utanför lagringen av dessa livsmedel.

Jag får därför säga, att man har all

Ang. riktlinjer för rundradioverksamheten.

anledning att misstänka, att denna interpellation i viss utsträckning är ett led i det misstänkliggörande av jordbruksnäringen, som i dag bedrivs från visst håll. Man bör dock ha litet mera bevis för att en lagring har missköts, innan man framställer så pass grava anmärkningar som här gjorts.

Herr JOHANSSON, ANDERS, (fp):

Herr talman! När jordbruksministern gör gällande, att min interpellation skulle vara grundad på någon särskild önskan att komma vissa intressen till livs, ber jag att bestämt få tillbakavisa det påståendet. Min interpellation har tvärtom tillkommit i syfte att ge jordbruksministern tillfälle att officiellt klarlägga denna fråga och i viss mån även för att han skulle kunna tillbakavisa det rykessmideri som jag mycket väl vet i stor utsträckning florerar på detta område. Men å andra sidan kan jag inte underlåta att betona, att jag har fullt tillräckliga upplysningar, som ger vid handen, att det inte alltid är så väl beställt som det borde vara. Då jordbruksministern nu genom skärpt kontroll fått tillfälle att förebygga alla missförhållanden, tycker jag att han i stället borde vara tacksam för att jag har gjort dessa påpekanden. Jag har alltså icke på något sätt velat komma vare sig jordbruksministern eller jordbruksnäringen till livs. Jag är ju själv jordbrukare och är mycket intresserad av denna sak.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. riktlinjer för rundradioverksamheten.

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet ANDERSSON och herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet ZETTERBERG hade tillkännagivit, att de ämnade vid detta sammanträde besvara herr Bengtsons interpellation angående riktlinjer för rundradioverksamheten.

Ordet lämnades nu till herr statsrådet ANDERSSON, som anförde:

Herr talman! Justitieministern har anmodat mig att besvara herr Bengtsons interpellation i den del den rör rundradions administration. Hithörande spörsmål faller ju inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde. Jag har alltså att svara på frågan om jag uppmärksammat den oklarhet, som för närvarande råder i fråga om handhavandet av administrativa ärenden rörande rundradions verksamhet.

I sin interpellation pekar herr Bengtson på de stora möjligheter, som i motsats till tidigare numera föreligger att samtidigt sända flera radioprogram, framför allt genom att taga i anspråk ultrakortvågsområdet. Herr Bengtson anför, att som en konsekvens härav bör de bestämmelser, som reglerar radiosändningarna, anpassas efter den ändrade situationen. De bestämmelser, som utfärdades i radions barndom, motsvarar enligt interpellanten icke nutida krav.

Herr Bengtson hänvisar till telestyrelsens framställning av den 18 februari 1954 och berör vissa där behandlade spörsmål.

Styrelsen anholder i sin skrivelse, att Kungl. Maj:t dels måtte reglera frågan om överföring av tal och musik etc. över televerkets ledningsnät, dels måtte fastställa riktlinjer för upplåtelse av sändningstid på rundradionätet åt utomstående samt villkor för meddelande av tillstånd att inneha och nyttja radioanläggning med utnyttjande av tillgängliga våglängder inom rundradions våglängdsband. Den oklarhet, som enligt telestyrelsens och även interpellantens mening föreligger, avser bl. a. definitionen av begreppet rundradioverksamhet och rundradions programverksamhet och över huvud taget villkoren för radioutsändningar.

Telestyrelsens framställning, som ju bl. a. innebär en aktualisering av frågan att skapa förutsättningar för kommersiella radioprogram vid sidan av radiotjänsts verksamhet, har varit föremål för remissbehandling och beredes nu inom kommunikationsdepartementet. Vilka åtgärder den skall föranleda vill

Ang. riktlinjer för rundradioverksamheten.

Jag för den skull inte nu uttala mig om. Jag vill dock erinra om att riksdagen år 1947 i sin skrivelse i anledning av propositionen nr 41 angående rundradion i Sverige uttalat att den var ense med föredragande departementschefen om att försäljning av programtid för kommersiell reklam icke borde ifrågakomma.

Herr statsrådet ZETTERBERG erhöll härefter ordet och yttrade:

Herr talman! Sedan kommunikationsministern besvarat herr Bengtsons interpellation, såvitt den avser handhavandet av administrativa ärenden rörande rundradions verksamhet, skall jag för min del upptaga frågan om det rättsliga ansvaret.

Såsom berördes i de interpellations-svar beträffande radioprogrammen, som kommunikationsministern förra året lämnade i kamrarna, är de allmänna riktlinjerna för AB Radiotjänsts verksamhet angivna i en överenskommelse den 14 juni 1947 mellan Kungl. Maj:t och bolaget. I överenskommelsen stadgas bl. a., att radioprogrammen skall vara präglade av vederhäftighet, saktighet och opartiskhet. Bolaget är enligt överenskommelsen ansvarigt för att programmen ej kränker enskild rätt. För övervakningen av programverksamheten är sörjt genom den av Kungl. Maj:t tillsatta radionämnden. Denna tar emellertid ej någon direkt befattning med det löpande arbetet för programmets anordnande och sammansättning och utövar över huvud taget ej någon förhandskontroll. Nämnden kan sägas för rundradioverksamheten fylla ungefär samma funktion som pressens opinionsnämnd för tidningspressen.

Radiotjänst har alltså vid utövandet av sin verksamhet en fri och oberoende ställning, och det synes ej råda meningsskiljaktighet om att detta är en riktig ordning. Med friheten följer emellertid även ansvar. Kommunikationsministern underströk vid besvarandet av de förra året väckta interpellationerna vikten av att programledningen icke glömmes bort

detta ansvar, och han framhöll även att det är en av bolagsstyrelsens viktigaste uppgifter att i mån av behov fastställa sådana särskilda bestämmelser samt att tillse att programledningen får en sådan sammansättning, att garantier skapas för att villkoren i den nyss berörda överenskommelsen till fullo iakttages av bolaget. Interpellanten efterlyser emellertid nu närmare grunder för den juridiska ansvarigheten. Detta spörsmål kan bli aktuellt exempelvis om i en utsändning förekommer uttalanden av ärekränkande natur. Något straffrättsligt ansvar kan ju ej utkrävas hos bolaget som sådant, utan talan måste riktas mot viss eller vissa personer. Vem blir — om vi nu håller oss till det anförda exemplet — ansvarig för ett ärekränkande uttalande, som ingår i ett radioprogram? Är det den person som tagit yttrandet i sin mun eller, om uttalandet förelegat i ett i förväg iordningställt manuskript, den som skrivit manuskriptet? Är det vederbörande radiotjänsteman, som producerat programmet och kanske i förväg granskat manuskriptet? Man kan gå ytterligare ett steg vidare, till chefen för den avdelning som svarar för programmet, och slutligen kan även radiochefen och Radiotjänsts styrelseledamöter komma i fråga. Alla dessa personer har i större eller mindre grad medverkat till programmet i fråga. De allmänna straffrättsliga ansvarighetsreglerna innebär att, då flera personer medverkat till brott, ansvar kan inträda ej blott för den som åstadkommit det brottsliga resultatet såsom direkt gärningsman utan även för andra som anstiftat brottet eller på annat sätt medverkat till detta. Frågan om ansvarigheten i det aktuella exemplet får med ledning av dessa allmänna ansvarighetsregler bedömas allt efter arten av den medverkan som de olika personerna lämnat. Har ärekränkningen begåtts genom uttalande av en deltagare i en direktutsänd diskussion, torde endast den som faller yttrandet bli ansvarig. Däremot kan läget bli ett annat, om ärekränkningen ingår i ett på förhand iordningställt program; då får en vidare krets av personer taga på sig

Ang. riktlinjer för rundradioverksamheten.

ansvaret. Med hänsyn till radioprogrammens i hög grad skiftande beskaffenhet och de olikartade förhållanden under vilka de tillkommer kan man här tänka sig många varianter. Radiochefen och Radiotjänst styrelse, vilka givetvis ej i detalj kan följa alla programpunkter, torde emellertid endast i mycket ovanliga fall kunna ställas till ansvar.

Det ligger nära till hands att i detta sammanhang göra en jämförelse med de ansvarighetsregler som finns beträffande tryckta skrifter. I vår tryckfrihetsrätt har sedan länge förekommit särskilda, från de allmänna grunderna avvikande ansvarighetsregler, enligt vilka straffet för tryckfrihetsbrott i princip drabbar endast en person. Beträffande periodisk skrift svarar sålunda alltid den som blivit anmäld såsom skriftens utgivare, och även för annan tryckt skrift kan författaren i vissa fall fritagas från ansvar. Motiven för dessa särskilda ansvarighetsregler inom tryckfrihetsrätten behöver jag inte här närmare utveckla, då de är väl bekanta för kammarens ledamöter. Bl. a. har reglerna sin grund i det anonymitetsskydd, som av ålder upprätthållits inom den svenska tryckfrihetsrätten. Måhända skulle det ur vissa synpunkter vara fördelaktigt med sådana fasta regler även för rundradion. Det kunde t. ex. i lag fastslås, att chefen för respektive programavdelning och ingen annan är ansvarig för det som sändes från avdelningen. Rundradions verksamhet är emellertid av sådan karaktär, att det av både principiella och praktiska skäl möter betänkligheter mot att på detta sätt avgränsa ansvaret. En sådan ordning skulle sannolikt på ett olyckligt sätt klavbinda programverksamheten. Diskussions- och andra fritt upplagda program skulle ej kunna sändas utan att först upptagas med ljudapparat och kontrolleras, och över huvud taget skulle hela verksamheten komma att utövas i stelarformer än nu är fallet.

Det är emellertid givet, att det skulle vara av värde både för allmänheten och för Radiotjänsts verksamhet att få närmare utrett och klarlagt, hur tillämp-

ningen av de allmänna ansvarighetsreglerna kan komma att utfalla i olika typiska fall. Någon ledning från rättspraxis kan ej erhållas, då det hittills ej torde ha förekommit att ett radioprogram givit anledning till rättsligt förfarande. När radions programverksamhet förra året diskuterades i riksdagen, gav kommunikationsministern uttryck åt den uppfattningen, att det närmast ankomme på Radiotjänst att taga ett initiativ i detta avseende. Enligt vad jag inhämtat har också inom Radiotjänst för någon tid sedan tillsatts en kommitté med uppdrag att gå igenom frågan.

Herr BENGTSOEN (bf):

Herr talman! Till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet framför jag ett tack för svaret på min interpellation i den del det avser rundradions administration. Jag tackar också justitieministern för hans svar på interpellationen i vad gäller det rättsliga ansvaret.

I svaret angående rundradions rättsliga ansvar har justitieministern hänvisat till ett svar, som gavs av kommunikationsministern vid förra årets riksdag. Kommunikationsministern uttalade därvid, att de allmänna riktlinjerna för AB Radiotjänsts verksamhet är angivna i en överenskommelse den 14 juni 1947 mellan Kungl. Maj:t och bolaget. I överenskommelsen stadgas bland annat, att radioprogrammen skall vara präglade av vederhäftighet, saklighet och opartiskhet. Bolaget är enligt överenskommelsen ansvarigt för att programmen ej kränker enskild rätt.

Vid den tiden, när dessa riktlinjer fastställdes, och även tidigare fanns ju inte de tekniska möjligheter, som står till vårt förfogande i dag. Det fanns egentligen bara ett våglängdsområde, som vi kunde utnyttja. I övrigt var det inte möjligt att ställa något våglängdsområde till förfogande för ytterligare sändningar. I och med att Radiotjänst fick detta tillstånd blev det faktiskt fråga om ett monopol för bolaget. Det bör dock observeras, att det knappast kan

Ang. riktlinjer för rundradioverksamheten.

sågas, att man vid det tillfället tog direkt ställning till huruvida det skulle existera ett statligt eller på något annat sätt utformat monopol. Sedan dess har Radiotjänst helt och hållet skött verksamheten på detta område. Kritik har ju förekommit vid åtskilliga tillfällen, berättigad och oberättigad, skulle jag tänka mig. I ett demokratiskt land är det naturligtvis en stor vinst att kritik får lov att framföras. Jag hoppas att det blir så också i fortsättningen. I annat fall kommer det inte att finnas något intresse längre för radion, och det skulle vara beklagligt.

Genom att Radiotjänst de facto har denna ensamrätt vilar ett stort ansvar på företaget, såsom också anfördes i ena interpellationssvaret. Det finns ingen konkurrens, till skillnad från tidningspressen med det stora antalet olika tidningsföretag. Vissa radioprogram har också föranlett debatter; bl. a. förekom vid förra årets riksdag en livlig debatt, varvid t. ex. jag själv kritiserade ett program, där frågor rörande rattfylleriet behandlats på ett sätt som jag inte ansåg riktigt.

Man får väl anse att Radiotjänst med hänsyn till detta ansvar bör i viss mån beakta kritiken. Därmed avser jag inte att kritik från en enskild person skulle beaktas, men förhållandet blir ett annat, när stora folkrörelser står bakom kritiken och den bygger på en allmän uppfattning, att ett program varit olämpligt.

I detta sammanhang skulle jag kanske säga, att man förvånades något över ett liknande program i »Dagens Eko» i år, då en lönnbränningshistoria hade förekommit i vårt land, alltså ett klart brott mot svensk lag. I detta radioeko skapades faktiskt ett visst intresse för och en viss stämning omkring detta brott.

Dock är jag angelägen att framhålla, att detta endast är enstaka exempel. Om man tänker på den långa tid Radiotjänst varit i verksamhet, måste man säga att utsändningarna i stort sett skötts tillfredsställande.

Kanske är det också detta som gjort att inte heller kraven på flera program

varit så starka. Åtskilliga skäl talar dock för att Sverige nu bör ta ett steg framåt på radions område och lämna det dödsläge vi faktiskt under flera år befunnit oss i. Sverige hör till de få länder, som nöjer sig med bara ett program och som inte heller infört televisionen.

Den andra omständigheten är, att det nu också finns tekniska möjligheter att sända flera program. Den möjligheten öppnades egentligen först i och med den konferens som hölls här i Stockholm 1952, då ett våglängdsområde på ultrakortvågen tilldelades Sverige.

Från och med förra året har vi alltså fått mycket större ekonomiska resurser, och då är frågan, i vilken form dessa resurser skall utnyttjas. Vi har ju fått besked om att det skall bli dubbelprogram — jag skulle bara i förbigående vilja säga, att jag tror att svenska folket är mera angeläget att få television, innan vi sätter i gång med dubbelprogram i radio.

Vad beträffar radio och television är det stora debattämnet, om verksamheten skall drivas kommersiellt eller om, såsom nu är fallet, reklam inte skall få förekomma i radion. Kommunikationsministern hänvisar i sitt svar till att riksdagen år 1947 i sin skrivelse i anledning av propositionen nr 41 angående rundradion i Sverige uttalat, att riksdagen var ense med föredragande departementschefen om att försäljning av programtid för kommersiell reklam icke borde ifrågakomma. Jag vill dock ifrågasätta, om riksdagen direkt tog ställning på det sättet, att man inte skulle tänka sig någon reklam i radion eller att sända på annat sätt. Av telestyrelsens yttrande framgår ju, att det inte är så klart på detta område.

Dessutom är att observera den synnerligen stora skillnad, som nu råder på grund av ultrakortvågssändningarna. Ett av skälen till att man ville ha större kontroll över radion var tidigare, att radiosändningarna sträckte sig långt över landets gränser. Men ultrakortvågssändningarna, som inte har större aktionsradie än 5—6 mil, kan inte sträcka sig nämnvärt över landets gränser. Genom

Ang. riktlinjer för rundradioverksamheten.

ultrakortvåg går det inte att sända radio-program, som når ut till hela landet, utan man får sända över begränsade områden. Ultrakortvågsändarna är dessutom relativt billiga.

Jag skall inte ta ställning till huruvida vi skall ha reklam i radion eller inte. Jag har bara velat visa på frågans stora betydelse och att den faktiskt bör tas upp till allvarligt bedömande. Radion kan få ett mycket starkt inflytande över folket — det känner vi ju alla till. Jag kan belysa detta med ett par enklare exempel, såsom när man kunde få massor av äkta män att syssla med hemarbete under frufriidagen eller när man förmådde 5 000 å 6 000 människor i två städer att helt hastigt en vinterkväll rusa ut och ha dragkamp mellan orterna eller när man fick människor att springa ner till en park i Stockholm för att byta slipsar med varandra.

Om flera skulle få lov att sända radio-program, blir ju den fråga ännu mer aktuell, som justitieministern har besvarat i sitt interpellationssvar på ett så utförligt och klarläggande sätt som över huvud taget i nuvarande situation är möjligt. Av den anledningen har jag inte mycket mer att tillägga på denna punkt. Justitieministern har hänvisat till att det ligger nära till hands att i detta sammanhang göra en jämförelse med de ansvarighetsregler, som finns beträffande tryckta skrifter. Det finns ju mycket som i detta fall kanske kan vara tillämpligt, men å andra sidan föreligger det väsentliga olikheter. För ett i förväg utformat program skulle man kunna tänka sig, att det fanns en ansvarig utgivare på samma sätt som i fråga om tidningar. Men det är riktigt, som påpekas, att det t. ex. i en diskussion inte alls skulle vara lämpligt eller möjligt att ha någon direkt ansvarig utgivare.

Justitieministern säger vidare, att det måhända ur vissa synpunkter skulle vara fördelaktigt med sådana fasta regler även för rundradion. Det kan tänkas att det på detta sätt skulle vara möjligt att skapa en ansvarighet för redan färdigställda program — detta skulle faktiskt inte mö-

ta några hinder. Jag har inte mera att tillägga på denna punkt.

I interpellationssvaret säges vidare, att enligt vad justitieministern inhämtat har också inom Radiotjänst för någon tid sedan tillsatts en kommitté med uppdrag att gå igenom frågan. Jag har bara att tillägga, att jag inte är alldeles övertygad om att Radiotjänst är absolut rätt forum för att utreda en sådan fråga — Radiotjänst är ju part i målet och frågan rör ansvaret för de sändningar som bolaget står för.

Med detta, herr talman, vill jag konstatera att det råder oklarhet på detta område, att det är önskvärt att ett klarläggande och ett ställningstagande kommer till stånd och att dessa frågor håller på att utredas.

Jag vill sluta med att säga att jag hoppas att dessa utredningar sker med största möjliga skyndsamhet och att riksdagen får tillfälle att ta ställning till frågan om hur detta mycket betydelsefulla kommunikationsmedel skall utformas i framtiden.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr andre vice talmannen.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Det är bara en sak som jag skall ta upp. Herr Bengtson söker tolka 1947 års riksdagsbeslut så, att det uteslutande byggde på att vi då hade begränsade tekniska resurser i fråga om sändningar. Det är en tolkning, som jag inte kan biträda, och jag skulle nog tro att inte heller någon av de riksdagsledamöter, som var med om beslutet, delar herr Bengtsons uppfattning.

Riksdagen har vid alla tillfällen, då den har tagit ställning till frågan om rundradioverksamheten här i landet, ansett, att de affärsmässiga synpunkterna och intressena skall få stå tillbaka för de låt oss säga kulturella och folkuppfostande. Därför har statsmakterna varken vid beslutet 1935 eller 1947 ens

Om ändrade grunder för regleringsavgift enligt vattenlagen.

tänkt sig tanken, att man skulle vid sidan av Aktiebolaget Radiotjänst ha några konkurrerande företag. På den punkten är riksdagens beslut enligt min mening fullständigt klart, och jag vet inte om min vän herr Torsten Bengtson möjligen har den uppfattningen, att vi nu skall kasta loss och av den anledningen, att vi har bättre tekniska möjligheter, släppa fram enskilda intressenter på det här området. Det sade nu inte herr Bengtson, och jag hoppas att han inte har den uppfattningen, men hans anförande tydde på att han i varje fall inte var så alldeles på det klara med att den nuvarande ordningen är den riktigaste.

Visst kritiserar en del radioprogram. Kritiserar gör vi kanske alla, men tror herr Bengtson att vi får mindre anledning till kritik, om vi överlämnar åt enskilda företag att sända ut program? Det tror jag nog inte. I varje fall har jag tolkat riksdagsbesluten hittills så, att vi skall ha kvar det monopol — om vi skall kalla det så — som vi har givit Aktiebolaget Radiotjänst. Jag kan gärna förutskicka, att vid den prövning av hela detta ärende, som jag nu håller på med, har jag detta i botten. Det är den självklara utgångspunkten, till dess riksdagen intar en annan ståndpunkt.

Herr BENGTON (bf):

Herr talman! I detta sammanhang vill jag bara påvisa, vad telestyrelsen slutar sin framställning till Kungl. Maj:t med. Telestyrelsen anhåller, att Kungl. Maj:t måtte »fastställa riktlinjer för upplåtelse av sändningstid på rundradionätet åt utomstående samt villkor för meddelande av tillstånd att inneha och nyttja radioanläggning med utnyttjande av tillgängliga våglängder inom rundradions våglängdsband».

Denna framställning ansåg jag tyda på att telestyrelsen inte har så klar uppfattning om hur man bör tilldela våglängder och därför vill ha större klarhet i den delen. Vi får hoppas att den nu pågående behandlingen av ärendet skall ge sådan klarhet.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om ändrade grunder för regleringsavgift enligt vattenlagen.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet ZETTERBERG, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara även herr Pålssons interpellation om ändrade grunder för regleringsavgift enligt vattenlagen, fick nu åter ordet och anförde:

Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Pålsson frågat mig, om jag har för avsikt att inom den närmaste tiden framlägga förslag om ändrade grunder för regleringsavgift enligt vattenlagen och särskilt om höjning av avgiftslatitudens övre gräns.

Med anledning härav får jag anförda följande.

Såsom interpellanten påpekat har riksdagen i skrivelse den 10 december 1953 hemställt om utredning rörande grunderna för utgörande av vattenregleringsavgift. Önskemål i denna riktning har även tidigare framförts från riksdagen. De frågor som det här gäller är icke lättlösta. Bl. a. vore det önskvärt att först komma fram till en ändamålsenlig lösning av den komplicerade frågan om fördelningen mellan olika kommuner av det skatteunderlag, som skapas av vattenregleringsföretag och kraftanläggningar. Det torde därför ej vara möjligt att slutföra den begärda utredningen inom den närmaste tiden. Emellertid har riksdagen i sin av interpellanten berörda framställning antytt möjligheten av att utan avvaktan på slutförande av utredningen i övrigt upptaga frågan om en höjning av avgiftslatitudens övre gräns. Det kan i detta sammanhang erinras om att den försämring av penningvärdet som under senare år ägt rum föranlett ändringar i fråga om storleken av vissa andra avgifter enligt vattenlagstiftningen. Sålunda har maxibeloppet för regleringsavgift vid tillfällig vattenreglering vid 1952 års riksdag höjts från 15 000 kronor till 30 000 kronor, och årets riksdag har bifallit en

Om ändrade grunder för regleringsavgift enligt vattenlagen.

proposition, som bl. a. avsett höjning av fiskeavgiften vid byggande i vatten och vattenregleringar. Det synes ej möta hinder att till särskild behandling utbryta frågan om den höjning av maximum för regleringsavgift enligt vattenlagen, som kan vara påkallad med anledning av penningvärdeförändringen. Någon vidlyftigare utredning torde icke vara behöfvlig för lösande av detta begränsade spörsmål, och jag räknar med att det skall vara möjligt att framlägga förslag härom vid nästa års riksdag.

Herr PÅLSSON (bf):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet och chefen för justitiedepartementet för det svar, som jag har erhållit på min interpellation. Jag framför detta tack med så mycket större tillfredsställelse, som justitieministern ställde i utsikt, att behandlingen av den av mig påtalade frågan, som i och för sig inte kräver någon vidlyftigare utredning, rätt snart skall kunna utmynna i ett förslag, avsett att framläggas för nästa års riksdag.

Även om jag i likhet med justitieministern anser frågan om regleringsavgifterna vara relativt avgränsad och det enligt min mening med hänsyn därtill skulle varit möjligt att redan vid innevarande års riksdag avlämna förslag i ämnet, skall jag likväl inte uppehålla mig vid den delen av frågan. Med tanke på det till nästa år utlovade förslaget vill jag emellertid understryka en del synpunkter, som jag tror är värda ett beaktande vid förslaget utarbetande.

Jag har ju anknutit min interpellation till tredje lagutskottets utlåtande nr 33 vid 1953 års riksdag, och det är särskilt en passus i det utlåtandet, som jag nu vill litet närmare vidröra. Utskottet säger bland annat följande: »Emellertid har, såsom motionärerna, kammarkollegium och länsstyrelsen i Norrbottens län funnit, domstolarna naturligen kommit att reservera översta delen av latituden för mera exceptionella fall. En mera väsentlig höjning kan enligt utskottets mening icke åvägbringas utan lagändring.

Det synes utskottet kunna tas för visst, att en dylik skulle få en avsevärd inverkan på domstolarnas praxis i fråga om fastställande av regleringsavgifter.»

Jag vill vid detta tillfälle anföra ett belägg för det av utskottet i slutet av det nyss anförda citatet gjorda antagandet om inverkan på domstolarnas praxis. Jag kan i det avseendet citera några avsnitt ur motiveringen till en så nyligen som i slutet av förra året meddelad dom. Den avkunnades av Mellanbygdens vattendomstol den 22 december 1953 och avsåg regleringen av Ströms Vattudal. Det hade alldes uppenbart varit av intresse att citera vattendomstolens motivering i dess helhet, men då jag inte vill tynga protokollet mer än nödvändigt, skall jag nöja mig med att citera allenast vad jag bedömer vara kärnpunkten i motiveringen och direkt relevant i den fråga som nu diskuteras.

Efter att ha klarlagt sökandenas skyldigheter enligt 4 kap. 14 § vattenlagen och närmare penetrerat kammaradvokatfiskalsämbetets uppfattning i ärendet skriver vattendomstolen följande.

»Emellertid är det uppenbart, att vad nu sagts» — detta hänför sig till kammaradvokatfiskalsämbetets resonemang — »icke får vara huvudsynpunkten vid avgörandet. Huvudprincipen måste vara, att avgiften skall passas in på den i lagen fastställda skalan på en punkt, där den bör ligga med hänsyn till regleringens omfattning och övriga omständigheter och med hänsyn till att på skalan skola kunna passas in regleringar av växlande storleksordningar — från regleringar med ytterligt obetydliga skadeverkningar till regleringar, som utgöra djupgående och kännbara ingrepp i de naturliga förhållandena. Av det nu anförda följer, att avgiften principiellt bör inplaceras på skalan med ledning av de i ovan nämnda lagrum angivna omständigheterna men att man därvid icke kan undgå att taga en viss hänsyn till penningvärdets förändring. Det sistnämnda bör skäligen inverka på så sätt att vid tveksamhet om var avgiften bör inplaceras inom ett visst register på skalan avgörandet bör kunna träffas med hänsyn

Om ändrade grunder för regleringsavgift enligt vattenlagen.

till penningvärdets läge. Det nu förda resonemanget framstår såsom fullt naturligt om man gör det tankeexperimentet att en katastrofal sänkning av penningvärdet skulle inträffa. Skulle man i en sådan situation taga hänsyn till penningvärdet såsom till en huvudfaktor, skulle ju följden bli den, att regleringsavgifterna för alla regleringar, oberoende av deras omfattning, skulle ligga vid maximum på skalan.» Domstolen menar alltså att det i ett sådant läge inte funnes några variationsmöjligheter.

Jag skall nu inte ge mig in på några reflexioner om huruvida penningvärdebefästningen för närvarande är att bedöma såsom katastrofal eller inte. Vad beträffar domstolens principresonemang och dess betydelse för tolkningen av bestämmelserna om regleringsavgifter, varom närmare stadgas i det förut åberopade lagrummet, vill jag citera vad domstolen anför om dessa bestämmelser. Domstolen säger bland annat att »i nämnda lagrum stadgas att hänsyn bör tagas dels till den större eller mindre förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållandena, som genom företaget förorsakas, och den olägenhet eller fördel, vilken härigenom uppkommer för den kringliggande bygden dels ock till den större eller mindre kostnad, som är förenad med företaget, samt företagets ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall.»

Om man ställer detta domstolens uttalande vid sidan av ett senare avsnitt av domstolens text, blir saken måhända ännu tydligare. Sedan domstolen fastställt regleringsavgiften till 2 kronor per turbinhästkraft för utbyggda strömfall och till 1 krona per turbinhästkraft för utbyggda strömfall, skriver domstolen: »Härigenom kommer avgiften att bli lika hög som avgiften för Kvarnbergsvattnets reglering, där regleringshöjden är vida större. Detta kan emellertid vara motiverat dels på grund av att avgifterna för Kvarnbergsvattnet bestämdes år 1949 vid ett högre penningvärde, dels enär dessa avgifter enligt vad vattendomstolen numera funnit få anses ligga i underkant.»

Jag tror att dessa exempel ger en god belysning av förhållandet, att domstolarna i dessa mål ingalunda har möjligheter att göra den avvägning, som rätteligen borde göras. De hindras av den omständigheten, att den övre gränsen är satt alldeles för låg, vilket framgår ganska tydligt av de citat jag här anför. Det är väl också på det sättet, att detta inte är något unikt förhållande, vilke justitieministern tycks ha observerat, då han här erinrat om höjningar av en del andra avgifter.

Jag skulle inte heller tro, att vattenkraftsbyggarna är så främmande för tanken på en höjning av dessa avgifter. För att ge belägg på det vill jag nämna hur olika dessa spörsmål bedöms vid Kvarnbergsvattnet näraliggande sjöar och vattensystem. I omedelbar närhet av Kvarnbergsvattnet men på andra sidan om norska gränsen ligger sjön Limingen. Kvarnbergsvattnet har ett vattenmagasin på 625 miljoner kubikmeter och Limingen ett på 560 miljoner kubikmeter; jag nämmer detta för att ge underlag för ytterligare ett par jämförande siffror, som jag skall nämna. För Kvarnbergsvattnets reglering utgår en årlig regleringsavgift av 56 000 kronor, vilket belopp vattendomstolen själv nu några år senare säger vara för litet. Även i Norge, där frågor av denna art handläggs mera på administrativ väg i stället för som här med domstolsförfarande, utgår årliga avgifter för sådana här ändamål, ehuru, de inte kallas regleringsavgifter. När svenska intressen fick tillstånd att reglera sjön Limingen fastställdes den årliga avgiften till norska staten till 110 000 norska kronor, vilket motsvarar ungefär 79 200 svenska kronor, och den årliga avgiften till vissa norska kommuner fastställdes till 250 000 norska kronor eller ungefär 180 000 svenska kronor. I Norge finns dessutom en rad andra avgifter, av vilka åtminstone någon del kan tänkas vara likvärdig med våra regleringsavgifter, men jag skall inte pressa jämförelsen härvidlag alltför hårt. Om man emellertid nöjer sig med de två avgifter jag tidigare nämnt, så finner vi, att regleringsintresset har ac-

Om ändrade grunder för regleringsavgift enligt vattenlagen.

cepterat en årlig avgift på 259 200 svenska kronor för ett vattenmagasin på 560 miljoner kubikmeter, medan det för Kvanbergsvattnets 625 miljoner kubikmeter utgår en avgift på endast 56 000 kronor. Jag tror att den omständigheten säger, att även kraftverks- och regleringsintressena finner att det är rimligt med en viss höjning. Jag skall dock i det här sammanhanget icke plädera vidare för den saken.

Det är emellertid så, att jag i justitieministerns svar tyckt mig finna en sak till. Bland de utredningsfrågor, som i övrigt finns på detta område, nämnde herr statsrådet särskilt den komplicerade frågan om fördelningen mellan olika kommuner av det skatteunderlag, som skapas genom vattenregleringsföretag och kraftanläggningar. Jag är tillfredsställd med att redovisningen av den frågan fått en sådan form, att man tydligen så småningom kan förvänta ett utredningsresultat även i det fallet. Jag vill uttala den meningen, att utredningen inte enbart bör syssla med frågan om skatteunderlaget. Det finns ett flertal andra problem. Jag skall bara nämna ett, nämligen bygdekraftsinstitutet. Det är angeläget, att det i detta sammanhang också blir en utredning beträffande detta institut. Institutet bör ges en utformning, som gör det möjligt för de berörda bygderna att utnyttja den förmån som det var meningen att bygdekraftsinstitutet skulle ge. För närvarande är det så komplicerat, att det måhända inte ger de resultat för bygdernas vidkommande, som man en gång i tiden hade hoppats.

Jag ber, herr talman, att än en gång få framföra mitt tack för svaret. Jag har tillåtit mig att erinra om dessa ting, då jag tror att det kan vara av värde att de beaktas vid kommande omprövningar, utredningar och förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogs och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtanden nr 3—6, konstitutionsutskottets utlåtande nr 16 och statsutskottets utlåtanden nr 126—131.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 132, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1954/55 till statens biografbyrå m. m.

Beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter endast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

På sedermera gjord proposition godkändes den i memorialet föreslagna voteringspropositionen.

Herr andre vice talmannen yttrade, att enligt överenskommelse med andra kammarens talman gemensam omröstning över den nu godkända voteringspropositionen komme att anställas vid kamrarnas sammanträden under morgondagen.

Föredrogs och bordlades ånyo bevillningsutskottets betänkanden nr 53—56, bankoutskottets utlåtanden nr 25—31, första lagutskottets utlåtanden nr 26—29, andra lagutskottets utlåtanden nr 36—38, tredje lagutskottets utlåtande nr 27 och jordbruksutskottets utlåtande nr 32.

På framställning av herr andre vice talmannen beslöts att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde jordbruksutskottets utlåtande nr 32 skulle uppföras näst efter utrikesutskottets utlåtande nr 6 samt bankoutskottets utlåtanden nr 27, 28 och 30 ävensom konstitutionsutskottets utlåtande nr 16 i angiven ordning sätts sist.

Anmälades och bordlades särskilda utskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till aktieteckning i ett för riket gemensamt detaljhandelsbolag för rusdrycker jämte i ämnet väckta motioner;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till en upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker jämte i ämnet väckta motioner;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 5, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående alkoholforskning samt undervisning och upplysning i alkoholfrågan m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 6, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av ungdomens föreningsliv och

fritidsverksamhet m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 7, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om nykterhetsvård m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 8, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till nykterhetsvården för budgetåret 1954/55 m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 19.35.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 19 maj förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Fröken *Ranmark* anmälde, att hon åter infunnit sig vid riksdagen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 132 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag

I. förklara, att riksdagen vid granskning av de i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 12 februari 1954 förordade ändrade grunderna för filmgranskningsverksamhetens utövande, att tillämpas från och med den 1 juli 1954, icke funnit anledning till annan erinran än vad i utskottets utlåtande angivits;

II. godkänna följande avlöningsstat för statens biografbyrå, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1954/55:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis	59 100
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, förslagsvis	43 200
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	500
4. Rörligt tillägg, förslagsvis ..	31 300
<hr/>	
Summa kronor	134 100

III. till Statens biografbyrå: Avlöningar för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 134 100 kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

I. godkänna de i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 12 februari 1954 förordade ändrade grunderna för filmgranskningsverksamhetens utövande, att tillämpas från och med den 1 juli 1954;

II. godkänna följande avlöningsstat för statens biografbyrå, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1954/55:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis	59 100
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, förslagsvis	59 200
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	500
4. Rörligt tillägg, förslagsvis ..	31 300
<hr/>	
Summa kronor	150 100

III. till Statens biografbyrå: Avlöningar för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 150 100 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 37.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 473, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 108 ja och 86 nej samt att båda kamrarnas sammanräkna-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

de röster befunnits utgöra 201 ja och 123 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 291, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln;

nr 292, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1954/55 till statens priskontrollnämnd;

nr 293, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statligt borgensåtagande för viss skuldförbindelse av Svenska skifferoljeaktiebolaget;

nr 294, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1954/55 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 295, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1954/55 till driftkostnadsersättning för psykiatriska klinikerna i Lund och Uppsala; samt

nr 296, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1953/54, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar.

Föredrogs och bordlades ånyo särskilda utskottets utlåtanden nr 1—8.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande ratifikation av Förenta Nationernas konvention angående flyktingars rättsliga ställning;

nr 4, i anledning av motion angående spørsmålet om den nordiska penningpolitikens utformande;

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 10 juli 1947 (nr 511) om särskilda förmåner för vissa internationella organisationer; och

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling vid dess femte ordinarie möte år 1953 fattade beslut.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 32, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 180, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av protokollet över jordbruksärenden för samma dag, framlagt förslag till åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1. I: 14 av herr *Weiland* samt II: 19, likalydande, av herr *Gustafsson* i Borås, vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta, att förmalningsavgift enligt Kungl. Maj:ts förordning av den 5 juni 1953 icke skulle utgå vid sådan förmalning av brödsäd, som verkställdes mot lön för tillgodoseende av odlarens och i hans tjänst anställda personers husbehov;

2. I: 78 av herr *Persson, Karl*, m. fl. samt II: 104, likalydande, av herr *Jansson* i Benestad m. fl., vari hemstälts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning och förslag till riksdagen om samordning av producentbidraget och leveranstillägget på mjölk till ett förenklat bidrag jämte justering av kontantbidraget;

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

3. II: 165 av herr *Hæggbloom* och herr *Nilsson* i Bästekille, vari hemställt, att riksdagen ville besluta, att skällig ersättning skulle utgå till rörelseidkare, som vore ålagd redovisa upptagande av förmalningsavgifter för råg och vete, och att medel härför skulle tagas av reservationsanslaget till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område;

4. I: 266 av herr *Johansson, Theodor*, m. fl. samt II: 338 av herr *Pettersson* i Norregård m. fl., vari hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t med erinran om sitt tidigare uttalande i frågan måtte anhålla, att Kungl. Maj:t, därest så befunnos möjligt, måtte undanta sådan förmalning av brödsäd, som verkställdes mot lön för tillgodoseende av odlarens och i hans tjänst anställda personers husbehov, från skyldighet till förmalningsavgift;

5. I: 547 av herr *Persson, Ola*, m. fl. samt II: 693, likalydande, av herr *Holmberg* m. fl., vari hemställt att riksdagen med bifall i övrigt till förevarande proposition måtte besluta

a) att avslå förslaget till förordning med vissa bestämmelser angående prisregleringen för råg och vete;

b) att upphäva kungörelsen den 6 mars 1942 (nr 91) med vissa bestämmelser angående handeln med mjölk; samt

c) att vid bifall till yrkandet under punkt b i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa

dels om upptagande av förhandlingar med berörda jordbruksorganisationer om att konsumtionsmjölk, som från mejerierna distribuerades i allmänna handeln, skulle ha en fetthalt av minst 3,5 procent;

dels om förslag till anslag av statsmedel för täckande av de kostnader, som vore förbundna med övergång till högre fetthalt;

6. I: 548 av herr *Persson, Karl*, samt II: 694, likalydande, av herr *Jansson* i Benestad, vari hemställt,

att äggpriset för produktionsåret 1954/55 måtte beräknas till 3 kronor 10 öre per kilogram; samt

att behövliga clearingmedel måtte ställas till förfogande för Sveriges export- och importförening för ägg, så att det beräknade medelpriset för ägg kunde genomföras;

7. I: 549 av herr *Eskilsson* m. fl. samt II: 692, likalydande, av herr *Hæggbloom* m. fl., vari hemställt, att riksdagen vid behandling av förevarande proposition måtte dels beakta vad som framhållits i motionerna, dels avslå Kungl. Maj:ts förslag i viss i motionerna närmare angiven del;

8. I: 550 av herr *Ohlon* m. fl. samt II: 696, likalydande, av herr *Ohlin* m. fl., vari hemställt, att riksdagen måtte besluta

a) att förbehålla sig fri prövningsrätt i fråga om kompensation åt jordbruket under löpande regleringsår med anledning av nya löneavtal eller andra eventuella omkostnadsökningar;

b) att uppdraga åt Kungl. Maj:t att före det nya regleringsårets början förhandlingsvägen söka träffa överenskommelse om en sänkning av priset på brödsäd med i genomsnitt 4 kronor per deciton;

c) att bygdekvarnarna skulle från och med nästa regleringsår befrias från förmalningsavgift vid s. k. löneförmalning;

d) att importavgift på spannmål och oljekraftfoder respektive avgift på inom landet tillverkat oljekraftfoder icke borde utnyttjas till att höja detaljpriset på oljekraftfoder över 43 kronor per deciton, ej heller för importerad foder-spannmål över 40 kronor per deciton;

e) att i stället för det nu till en del jordbrukare utgående kontanta producentbidraget samt det av Kungl. Maj:t föreslagna leveranstillägget införa ett enhetligt leveranstillägg å mjölk att utgå med 6 öre per kilogram för en mejerileverans upp till 10 000 kilogram per år, vilket skulle avvecklas med 6 öre per kilogram i den mån årsleveransen överstege 20 000 kilogram per år;

f) att regleringsavgifterna på margarinråvaror skulle sänkas med belopp, som möjliggjorde en sänkning av marga-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

rinpriset med 35 öre per kilogram, vilket för närvarande skulle ge ett pris av 3 kronor 50 öre per kilogram;

g) att bestämmelserna om konsumtionsmjölkens fetthalt skulle uppmjukas i enlighet med ett av jordbruksnämnden framställt förslag;

9. II: 690 av herr *Svensson* i Stenkyrka m. fl., vari hemställdts, att riksdagen måtte uttala sig för att styrelse och arbetsutskott i den ekonomiska förening, som förutsattes skola handha brödsädsregleringen, skulle utses enligt i motionen angivna grunder;

10. II: 695 av herrar *Johnsson* i Kastanjegården och *Antby*, vari hemställdts, att riksdagen måtte uppdraga åt Kungl. Maj:t att fastställa skyldighet för potatisbrännerierna att till hösten inköpa viss del av sitt potatisbehov från sådana odlare, som icke vore delägare i bränneri eller stärkelsefabrik;

11. II: 697 av herr *Ohlin* m. fl., vari hemställdts,

att riksdagen ville avslå av Kungl. Maj:t framlagt förslag att i förordningen den 5 juni 1953 (nr 395) införa en paragraf angående skyldighet att använda fettämne ur svenskt oljeväxtfrö (9 a §); samt

att riksdagen vid behandling av förvarande proposition ville taga hänsyn till av motionärerna framförda synpunkter.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 549 och II: 692 ävensom II: 690 — förstnämnda två motioner såvitt nu vore i fråga — godkänna vad utskottet anfört beträffande omläggning av organisationen av de prisreglerande åtgärdena på spannmåls- och oljeväxtmarknadens område;

B. att riksdagen måtte medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering under nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets om-

råde i huvudsaklig **överensstämmelse** med vad i det följande angivits samt således

1) beträffande allmänna synpunkter på prisregleringen, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 550 och II: 696, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

2) i fråga om brödsädsregleringen, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och i anledning av motionen II: 165 samt med avslag å motionerna I: 14 och II: 19, I: 266 och II: 338, I: 547 och II: 693, I: 550 och II: 696, sistnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

3) i vad anginge regleringen av fodersäd och andra fodermedel, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 550 och II: 696, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

4) i fråga om potatisregleringen, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med avslag å motionen II: 695, godkänna vad utskottet anfört;

5) beträffande oljeväxtregleringen bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

6) i vad anginge stödet åt lin- och hampodlingen bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

7) beträffande äggregleringen, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 548 och II: 694, godkänna vad utskottet anfört;

8) i fråga om köttvaruregleringen m. m. bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

9) beträffande regleringen av handeln med mjölk och mejeriprodukter, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 78 och II: 104 samt — såvitt nu vore i fråga — motionerna I: 547 och II: 693, I: 549 och II: 692 samt I: 550 och II: 696, godkänna vad utskottet anfört;

10) i vad angår konstgödselregleringen bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

11) i fråga om fettvaruregleringen, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 550 och II: 696 samt II: 697 — såvitt nu vore i fråga — godkänna vad utskottet anfört;

C. att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning bemyndiga Kungl. Maj:t att, såvitt anginge försäljning för inhemsk förbrukning, fastställa riktpriser på brödsäd och oljevaxter av 1955 års skörd i enlighet med förut angivna grunder;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning bemyndiga Kungl. Maj:t att för fettvara, som inginge i exporterade produkter, medgiva återbäring av accis, som erlagts enligt förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror;

D. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa

1) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag av 200 000 000 kronor;

2) till Kostnader i samband med Svenska spannmålsaktiebolagets verksamhet ett reservationsanslag av 8 000 000 kronor;

3) till Statlig lagerhållning: Omkostnader för statlig inköps- och försäljningsverksamhet ett förslagsanslag av 16 000 000 kronor;

E. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att tillhandahålla en i propositionen föreslagen förening för handhavande av brödsädsregleringen m. m. en rörlig kredit av 190 000 000 kronor samt ställa säkerhet för kredit åt föreningen å checkräkning i riksbanken eller affärsbank intill ett belopp av 35 000 000 kronor;

F. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, lämna utan erinran vad som anförts i fråga om jordbruksnämndens clearingkassor;

G. att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändring i förordningen den 8 juni 1951 (nr 379) angående reglering av införseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m.;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändring i förordningen den 6 juni 1952 (nr 365) angående reglering av utförseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m.;

3) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 547 och II: 693, såvitt nu vore i fråga, antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 2, 10, 11 och 12 §§ förordningen den 5 juni 1953 (nr 375) med vissa bestämmelser angående prisregleringen för råg och vete;

4) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om avgift å oljekraftfoder;

5) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionen II: 697, såvitt nu vore i fråga, antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändring i förordningen den 5 juni 1953 (nr 395) angående reglering av införseln av fettråvaror och fettvaror, m. m.;

6) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 5 juni 1953 (nr 397) angående avgift för fettvaror som användas för framställning av fett-emulsion m. m.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Näslund, Nord, Johnsson* i Kastanjegården, *Svensson* i Ljungskile och *Widén*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under punkten B 1 hemställa,

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

att riksdagen måtte beträffande allmänna synpunkter på prisregleringen, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 550 och II: 696, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anfört;

2) av herrar *Näslund, Nord, Svensson* i Ljungskile och *Widén*, vilka ansett, att utskottets utlåtande rörande prissättningen på brödsäd m. m. bort lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under punkten B 2 hemställa, att riksdagen måtte i fråga om brödsädsregleringen, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning och motionerna I: 550 och II: 696, såvitt nu vore i fråga, samt med bifall till motionerna I: 14 och II: 19 samt I: 266 och II: 338 ävensom med avslag å motionerna I: 547 och II: 693, såvitt nu vore i fråga, samt II: 165, godkänna vad reservanterna anfört;

3) av herrar *Näslund, Nord, Johnsson* i Kastanjegården, *Svensson* i Ljungskile och *Widén*, vilka ansett, att utskottets utlåtande rörande motionsvis framställda förslag om befrielse från förmalningsavgift vid löneförmalning m. m. bort hava den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under punkten B 2 hemställa, att riksdagen måtte i fråga om brödsädsregleringen, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning och motionerna I: 550 och II: 696, såvitt nu vore i fråga, samt med bifall till motionerna I: 14 och II: 19, I: 266 och II: 338 ävensom med avslag å motionerna I: 547 och II: 693, såvitt nu vore i fråga, samt II: 165, godkänna vad reservanterna anfört;

4) av herr *Franzén*, vilken ansett, att utskottets utlåtande i nyss angivna del bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under punkten B 2 hemställa, att riksdagen måtte i fråga om brödsädsregleringen, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning och motionerna I: 14 och II: 19, I: 550 och II: 696 — såvitt nu vore i fråga — samt med bifall till motionerna I: 266 och II: 338 ävensom med avslag å motionerna I: 547 och II: 693, så-

vitt nu vore i fråga, samt II: 165, godkänna vad reservanterna anfört;

5) av herrar *Näslund, Nord, Johnsson* i Kastanjegården, *Svensson* i Ljungskile och *Widén*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort i viss angiven del lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under punkten B 3 hemställa, att riksdagen måtte i vad anginge regleringen av fodersäd och andra fodermedel, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 550 och II: 696, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anfört;

6) av herrar *Näslund, Nord, Johnsson* i Kastanjegården, *Svensson* i Ljungskile och *Widén*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under punkten B 4 hemställa, att riksdagen måtte i fråga om potatisregleringen, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning och med bifall till motionen II: 695, godkänna vad reservanterna anfört;

7) herrar *Tjällgren, Bror Nilsson* och *Svensson* i Vä, vilka ansett, att utskottets utlåtande angående leveranstillägget å mjölk m. m. bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under punkten B 9 hemställa, att riksdagen måtte beträffande regleringen av handeln med mjölk och mejeriprodukter, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 78 och II: 104 ävensom med avslag å — såvitt nu vore i fråga — motionerna I: 547 och II: 693, I: 549 och II: 692 samt I: 550 och II: 696, godkänna vad reservanterna anfört;

8) av herrar *Näslund, Nord, Johnsson* i Kastanjegården, *Svensson* i Ljungskile och *Widén*, vilka ansett, att utskottets utlåtande rörande leveranstillägget å mjölk m. m. och angående fetthalten i konsumtionsmjölk bort lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under punkten B 9 hemställa, att riksdagen måtte beträffande regleringen av handeln med mjölk och meje-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

riprodukter, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till — såvitt nu vore i fråga — motionerna I: 549 och II: 692 samt I: 550 och II: 696 ävensom med avslag å motionerna I: 78 och II: 104 samt — såvitt nu vore i fråga — I: 547 och II: 693, godkänna vad reservanterna anfört;

9) av herrar *Eskilsson* och *Eliasson*, vilka ansett, att utskottets utlåtande angående fetthalten i konsumtionsmjölk bort hava den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under punkten B 9 hemställa, att riksdagen måtte beträffande regleringen av handeln med mjölk och mejeriprodukter, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning och med bifall till motionerna I: 549 och II: 692, såvitt nu vore i fråga, samt i anledning av motionerna I: 550 och II: 696, såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag å motionerna I: 78 och II: 104 samt motionerna I: 547 och II: 693, de två sistnämnda såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anfört;

10) av herrar *Näslund*, *Nord*, *Johnsson* i Kastanjegården, *Svensson* i Ljungkile och *Widén*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under punkterna B 11 och G 5 hemställa, att riksdagen måtte

B 11) i fråga om fettvaruregleringen, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning och med bifall till motionerna I: 550 och II: 696 samt II: 697 — såvitt nu vore i fråga — godkänna vad reservanterna anfört;

G 5) i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionen II: 697, såvitt nu vore i fråga, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen den 5 juni 1953 (nr 395) angående reglering av införseln av fett råvaror och fettvaror, m. m., dock med dels den ändringen, att 9 a och 15 a §§ utginge, dels de ändringar av inledning till förordningen och 10 §, som framginge av ett i reservationen infört förslag till förordning i ämnet.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis, dock att vid den punkt, varom först uppstode överläggning, denna finge omfatta utlåtandet i dess helhet.

Punkten A.

Herr TJÄLLGREN (bf):

Herr talman! Då jag var med om detta ärendes behandling i jordbruksutskottet och sålunda på visst sätt är medansvarig för det föreliggande utskottsutlåtandet, skall jag be att redan nu i början av diskussionen få säga några ord.

Under rubriken Brödsädsregleringen har utskottet haft att behandla ett flertal motioner. I ett par av dessa har hemställts, att riksdagen skulle ge Kungl. Maj:t i uppdrag att före det nya regleringsårets början förhandlingsvägen söka träffa överenskommelse om en ytterligare sänkning av priset på brödsäden med i genomsnitt 4 kronor per deciton. Motionerna är föranledda av att motionärerna anser, att man med de i prisöverenskommelsen avtalade priserna stöder en för hög prisnivå för brödsäd i förhållande till brödsädens värde i animalieproduktionen. Utskottet har ansett, att den i propositionen föreslagna prisavvägningen är godtagbar, och förordar därför Kungl. Maj:ts förslag. Mot bakgrunden av vad som för sports om förhandlingarnas gång och hårdhet i vintras, förefaller dessutom yrkandet i motionerna orealistiskt.

I inte mindre än sex motioner har hemställts, att förmalningsavgift inte måtte utgå vid löneförmalning. Bland motiven för dessa yrkanden kan jag nämna att det anförts, att löneförmalningen går ned, när det skulle finnas jordbrukare som har svårt att förstå det berättigade i att avgifter tas ut även av dem och inte bara på den brödsäd, som används för mjöl som säljs till konsumenterna. Följder härav skulle bli, anser motionärerna, att lönsamheten minskas för bygdekvarnarna, och att en del av dem måste upphöra. Härigenom skulle landsbygden förlora en mindre industri.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Häremot har bland annat invänts, att löneförmalningen sedan lång tid går tillbaka oberoende av förmalningsavgiften i och med att jordbrukarna själva alltmer går över till att köpa sitt mjöl och bröd. Härtill kommer så svårigheten att fastställa vad som är löneförmalning, då det finns många svårtolkade gränfall mellan löne- och handelsförmalning. Kontrollen skulle på grund härav inte kunna reduceras, även om man befriade löneförmalningen från avgift. Så kommer också in i bilden rättvisesynpunkterna gentemot dem som är hänvisade till att inköpa mjöl av avgiftsbelagd brödsäd.

Den här frågan behandlades också vid förra årets riksdag. I sitt då avgivna utlåtande uttalade utskottet, att det ansåg, att vissa anförda skäl för befrielse var så vägande, att det borde uppdras åt Kungl. Maj:t att undersöka, vilka förutsättningar som förelåg att befria löneförmalningen från avgift och — om sådana förutsättningar visade sig finnas — vidta erforderliga åtgärder. Frågan har sedan dess flera gånger ingående behandlats bl. a. inom jordbruksnämnden och vid förhandlingar mellan jordbruksnämnden och representanter för såväl handels- som lönekvárnarna. Med hänsyn till att departementschefen har föreslagit viss gottgörelse till kvarnarna vid löneförmalning för de extra besvären med att utta och redovisa avgifterna och ränteförlusterna har utskottet på den här punkten biträtt förslaget i propositionen om förmalningsavgift även på löneförmalningen. Utskottet har då naturligtvis också godtagit förslaget om ersättning till kvarnarna vid löneförmalning.

Utskottet har emellertid ansett, att vissa av skälen för befrielse är så vägande, att utskottet föreslagit att riksdagen skall uppdra åt Kungl. Maj:t att ha sin uppmärksamhet riktad på att söka tillvarata de möjligheter, som kan uppkomma, att mildra verkningarna för bygdekvarnarna av systemet med förmalningsavgifter.

Beträffande regleringen av handeln med fodersäd och andra fodermedel har utskottet inte heller föreslagit några änd-

ringar i Kungl. Maj:ts förslag. I ett par motioner har yrkats, att införselavgifterna på spannmål och oljekraftfoder samt tillverkningsavgiften på oljekraftfoder inte bör utnyttjas att höja detaljpriset på oljekraftfoder över 43 kronor per deciton och detaljpriset på importerad foderspannmål över 40 kronor per deciton. Utskottet har här erinrat om att en sådan rekommendation skulle medföra en minskning av det avsedda stödet åt den inhemska foderproduktionen och dessutom orsaka en icke oväsentlig reduktion av de avgiftsmedel, som står till förfogande för stöd åt exporten av animalieprodukter.

Sedan skall jag, herr talman, med några ord beröra mjölkregleringen. I fråga om leveranstillägget och producentbidraget har vi här några motioner. I ett par av dem yrkas i enlighet med ett preciserat förslag sammanläggning till ett enhetligt leveranstillägg på mjölk. Utskottet har emellertid funnit det av Kungl. Maj:t i enlighet med prisöverenskommelsen framlagda förslaget till justering av leveranstillägget vara för närvarande godtagbart. Producentbidraget skall alltså bibehållas oförändrat nästa år.

Vad beträffar förslaget i de åsyftade motionerna kan jag inte underlåta att påpeka, att ett genomförande av det samma skulle, jämfört med Kungl. Maj:ts förslag, innebära en avsevärd försämring för de jordbrukare, som nu har producentbidrag och dessutom har de mindre årsleveranserna av mjölk till mejeri. Särskilt kännbart skulle det bli för de många jordbrukare, som har en årsleverans av 4 000—6 000 kilogram. Samtidigt skulle bidragen öka för de jordbrukare, som har större leveranser än 12 000 kilogram per år, särskilt för dem med omkring hela 20 000 kilograms årsleverans. I ett par andra motioner har emellertid hemställts om utredning och förslag till riksdagen om samordning av leveranstillägget och producentbidraget. Utskottsmajoriteten har avstyrkt bifall till detta yrkande. Jag har emellertid för min personliga del på den punkten reserverat mig för att Kungl.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Maj:t, i samband med den pågående jordbruksprisutredningens arbete, skall överväga i vad mån ändringar i nu gällande bestämmelser rörande leveranstillägg och producentbidrag bör komma i fråga. Som bekant har ju från jordbrukarhåll åtskilliga erinringar förekommit beträffande den nuvarande utformningen av de båda bidragen. Det torde enligt min mening inte kunna bestridas, att en del av dessa erinringar är av sådant art, att de bör utredas. Sålunda torde producentbidragets betydelse vid den fortgående jordbruksrationaliseringen ha minskats väsentligt.

Sedan är vi i år tillbaka igen vid frågan om bestämmelserna om viss högsta fetthalt i den standardiserade mjölken. Fortfarande gäller, att sådan mjölk inte får saluhållas eller överlåtas med mindre den standardiserats till en fetthalt av 3 procent, dock med undantag för skum- och kärnmjök. Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t har jordbruksnämnden dessutom medgivit försäljning i kapsylförsedd glasflaska av mjölk, som standardiserats till en fetthalt av 3,5 procent. Jordbruksnämnden har erinrat, att den förra året i anslutning till en framställning av lantbruksstyrelsen förklarade sig dela styrelsens uppfattning att tillräckliga skäl icke förelåg att bibehålla bestämmelserna om viss högsta fetthalt i konsumtionsmjölken. Departementschefen fann sig emellertid icke kunna biträda förslaget i fråga om annan mjölk än, såsom jag nyss nämnde, skum- och kärnmjök. Utskottet, som för sin del anser vissa skäl tala för bifall till lantbruksstyrelsens och jordbruksnämndens förslag samt i ämnet väckta motioner, ansåg sig emellertid icke berett att tillstyrka ett slopande av bestämmelserna om viss högsta fetthalt i standardiserad mjölk men uttalade ett önskemål att frågan måtte tagas upp till behandling vid innevarande års pridförhandlingar, därvid även de prisfrågor, som sammanhänger med ett upphävande av standardiseringsbestämmelserna, borde bli föremål för överväganden.

Jordbruksnämnden anser alltjämt att tillräckliga skäl saknas för ett bibehåll-

ande av ifrågavarande föreskrifter. Departementschefen är emellertid ej heller nu på i propositionen anförda skäl beredd att förorda att föreskrifterna helt avskaffas.

Nu har vi inte mindre än fyra motioner till årets riksdag, i vilka under hänvisning till jordbruksnämndens förslag yrkas upphävande av bestämmelserna om viss högsta fetthalt i standardiserad mjölk. Utskottet, som för sin del anser vissa skäl föreligga för bifall till motionerna, finner sig emellertid inte böra biträda dem med hänsyn till dels att man nu skall ta steget att slopa normalpriserna på mjölk, dels att det tillkallats sakkunniga, som skall utreda frågan om åtgärder för att förbättra konsumtionsmjölkens beskaffenhet och därmed sammanhängande spörsmål och att därvid bland annat torde komma att beröras den nuvarande ordningen med kvalitetsbetalning av mjölk. Det är huvudsakligen på dessa skäl, som utskottet inte ansett sig kunna tillstyrka yrkandena i de av mig åsyftade motionerna.

I fråga om fettvaruregleringen har utskottet inte heller förslagit några ändringar i Kungl. Maj:ts förslag. I ett par motioner har emellertid yrkats, att regleringsavgifterna på margarinråvaror skall sänkas med belopp, som möjliggör en sänkning av margarinpriset med 35 öre per kilogram. Som motiv har motionärerna åberopat hänsynen till konsumenterna och till behovet av en prisanpassning till friare marknadsförhållanden, såsom det heter i motionerna.

Utskottet framhåller, att en sådan prissänkning skulle innebära en förhållandevis kraftig förskjutning av prsrelationen mellan smör och margarin, och har vidare erinrat om att utskottet förra året uttalade, att man bör iaktta en viss försiktighet i fråga om ändring av prsrelationen mellan smör och margarin. Prissänkningen skulle enligt min mening leda till minskad smörkonsumtion och därmed större exportöverskott och följaktligen minskade mjölkinkomster för jordbrukarna. Utskottet har, med hänsyn till den träffade prisöverens-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

kommelsen och då utskottet inte finner skäl att ändra den nuvarande prisrelationen, inte kunnat ansluta sig till motionerna eller förorda bifall till desamma.

På den här punkten har också i en motion yrkats avslag på Kungl. Maj:ts förslag att i författningarna införa skyldighet att använda fettämne ur svenskt oljeväxtfrö vid tillverkning av margarin m. m. Utskottet avstyrker motionen med hänvisning till att Kungl. Maj:ts förslag utgör en naturlig följd av det av riksdagen förra året antagna regleringssystemet för oljevaxter. Jag får kanske härvid erinra om att beslutet innebar, att staten skulle garantera en avsättning av inhemska vegetabiliska matnyttiga oljor motsvarande 50 procent av oljorna i margarinkonsumtionen samt hela behovet av olja för vissa andra ändamål. För avsättningen av en större inhemsk produktion av vegetabiliska matnyttiga oljor skulle oljeväxtodlarna själva bära ansvaret. En större eller mindre del av den avsättningsgaranterade kvantiteten avsågs emellertid bli exporterad. Någon fullmakt för Kungl. Maj:t att, om så skulle erfordras, meddela föreskrifter om minimianvändning av avsättningsgaranterad olja har emellertid inte funnits, vilket givetvis är en brist med hänsyn till de åtaganden, som statsmakterna gjort på detta område.

Det kunde, herr talman, finnas anledning att i detta sammanhang även beröra en hel del andra spörsmål, men då jag tror mig veta att rätt många talare kommer efter mig skall jag inte gå in på några vidare detaljer.

Herr talman! Med vad jag här anfört har jag försökt att i all korthet beröra några av alla de spörsmål, som innefattas i föreliggande utskottsutlåtande. Det kanske blir anledning för mig att återkomma, vilket jag i så fall skall be att få göra. Tills vidare ber jag alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets föreliggande utlåtande, dock med den ändring beträffande regleringen av handeln med mjölk och mejeriprodukter, som innefattas i reservationen 7), avgiven av mig själv, Bror Nilsson och

Svensson i Vä. Samtidigt ber jag att få yrka avslag på alla övriga reservationer.

Herr NÄSLUND (fp):

Herr talman! Jag skall bemöda mig om att följa den ärade utskottsordförandens exempel och inte uppta tiden alltför länge; det är nog riktigt, som han antydde, att ganska många har ett ord att säga i den nu föreliggande frågan.

Det ganska stora antalet reservationer betingas av de många punkterna i utskottsutlåtandet, men jag tror knappast att antalet är så avskräckande som en första blick kan ge vid handen. I stort sett är nämligen reservanterna överens med utskottet, t. ex. i fråga om anslagsbeloppen. Det är inom den givna ramen som delade meningar på vissa punkter kommit till uttryck, och jag skall be att här få upptaga några av dem till närmare granskning.

Beträffande de allmänna synpunkterna på prisregleringen under produktionsåret 1954/55 har vi en något avvikande mening. Departementschefen har av lätt insedda skäl accepterat det förbehåll, som vid prisförhandlingarna gjorts av jordbrukets förhandlingsdelegerade om rätt att på nytt få upplaga till behandling spörsmål som kunde förledas av höjda lantarbetarlöner etc. I och för sig kan detta vara riktigt. Men om förhandlingar sker enligt den hittills tillämpade metoden och en överenskommelse träffas mellan jordbruksnämnden och förhandlingsdelegationerna, är den tabu sedan Kungl. Maj:t accepterat den; då står riksdagen praktiskt taget inför ett fait accompli. Detta kunde vara fullt försvarbart och förklarligt, så länge man kunde redovisa en betydande löneklyfta mellan jordbrukets utövare och andra yrkesgrupper. Nu har inkomstutvecklingen blivit sådan, att det behövs mycket noggranna undersökningar för att kunna påvisa en större löneklyfta, och det är därför vi anser att eventuella förhandlingar i anslutning till ändrade lantarbetarlöner bör presenteras för riksdagen i sådant skick och på sådant sätt, att riksdagen har möjlighet att obundet pröva frågan.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Brödsädesregleringen kan mycket väl, det medger jag, diskuteras och ses från olika synpunkter. Utskottets ordförande har redan berört våra erinringar på denna punkt. Vi anser att man här eftersträvar en prissättning som inte korresponderar med innehållet i 1947 års principbeslut. Enligt föreliggande förslag söker man stödja ett nettopris till odlarna av i genomsnitt 43:91 för höstvetete, 45:36 för vårvete samt 37:83 för råg, och här till kommer en förmalningsavgift av 5 kronor per deciton. Enligt vår mening innebär detta att man söker stödja ett högre bottenpris för brödsäd än som svarar mot dess förädlingsvärde i animalieproduktionen; detta senare var ju riktlinjen i 1947 års beslut. Även om en fullständig anpassning till detta värde inte kan ske på en gång, något som vi är medvetna om, anser vi att riksdagen bör uppdraga åt Kungl. Maj:t att före det nya prisregleringsårets början förhandlingsvägen söka träffa överenskommelse om en sänkning av det svenska priset på brödsäd med i genomsnitt 4 kronor per deciton. Då en dylik anpassning minskar spänningen mellan priset i vårt land och priset på världsmarknaden, torde förmalningsavgiften kunna bibehållas vid 3 kronor per deciton.

Detta är den tankegång som ligger bakom vårt yrkande. Jag medger att den mycket väl kan diskuteras, herr talman, men vi har ansett att förhållandet är så pass markant att man inte kan stillastående förbigå det.

Vad beträffar fodersäd och andra fodermedel är motiveringen i vår reservation så pass utförlig, att det kanske inte är nödvändigt att i detta ögonblick och från denna plats redovisa den.

Jag skall övergå till att något beröra mjölkregleringen och producentbidraget. Jag skall då först och främst be att få erinra om att vi från vårt håll redan i samband med 1948 års riksdagsbeslut om jordbruksrationaliseringen motsatte oss den karaktär, som producentbidraget på mjölk då fick, nämligen en särskilt betonad social karaktär. Inom pa-

rentes vill jag säga, att det väl är obestridligt att man kan beteckna hela stödet åt det svenska jordbruket såsom en social hjälp. Vi reagerade emellertid redan vid den tidpunkten starkt mot den förändrade karaktär, som man då gav producentbidraget, och utvecklingen har ju också visat att erinringarna inte var ogrundade. Grunderna för producentbidraget ändrades också vid 1952 års riksdag och fördes ut i tillämpning år 1953. Verkningarna av beslutet kom först i början av år 1954. Jag måste säga, herr talman, att någon mer misslyckad reform på jordbrukets område än denna omläggning av producentbidraget knappast har ägt rum. Den som varit i tillfälle att på mejeriföreningarnas årsmöte höra alla de anmärkningar och allt det klander, som riktats mot den nuvarande formen för producentbidraget på grund av de mycket grova orättvisor, som det har lett till, har blivit styrkt i den uppfattningen, att det är högst angeläget att snarast möjligt lägga om detta system och göra det, jag skall inte säga mera rättvist — ty det är väl alldeles omöjligt att komma fram till någonting som representerar den hundra procentiga rättvisan — men jag skulle vilja använda uttrycket mindre iögonenfallande orättvist än den nuvarande ordningen. Det har gång efter annan inträffat att småbrukare, som har ett par, tre kor och som är duktiga och driftiga människor, med hjälp av familjen genom skogsarbete och annat under högkonjunkturen har kommit upp till årsinkomster, som har gjort att de förlorat producentbidraget, under det att andra med betydligt högre årsinkomster än skogsarbetaren, vilka haft tillfälle att sälja större eller mindre partier skog, har fått behålla producentbidraget. Jag tror inte det var meningen att effekten av omläggningen skulle bli denna, men verkligheten själv verifierar att det är så, och det måste man säga är synnerligen olyckligt.

Ett ytterligare stöd för att vår tidigare uppfattning i denna fråga är riktig har vi ju nyss fått genom det anförande, som

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

utskottets ärade ordförande höll, i vilket han rekommenderade att riksdagen skall bifalla den reservation, som han och hans partikamrater avgivit på denna punkt. I reservationen föreslås, att detta spörsmål skall utredas. Vi anser för vår del att man mycket väl utan vidare utredning skulle kunna ta det förenklade system, som vi här föreslår. Jag är övertygad om att det icke skulle leda till några större olyckor. I varje fall skulle det inte förorsaka ett sådant klander, som man med rätta riktar mot det nuvarande systemet.

Jag skall inte säga mer om fettvaruregleringen. Andra talare kommer väl att beröra den frågan, då vi har i huvudsak samma synpunkter, som anförts i en motion från högerhåll.

Jag vill även, herr talman, säga ett par ord om potatisregleringen. I en motion har yrkats att brännerierna vad beträffar den potatis, som går till dessa, skulle åläggas inköpsskyldighet från odlare, som icke är delägare i brännerier, i analogi med vad som gäller beträffande stärkelsefabrikerna. Jag anser, herr talman, att det är goda skäl som talar för att man bör tillmötesgå motionärerna i detta avseende. Utskottet anför, att det inte kan biträda yrkandet i motionen med hänsyn till att en genomgripande omläggning av hela regleringssystemet för fabrikspotatis redan från och med hösten 1955 är under övervägande. Ja, precis samma motivering kunde väl ha anförts i fråga om stärkelsefabrikerna! Men även ett års tid har ju ändå en viss betydelse. Jag vet inte, om de uppgifter, som jag har fått beträffande förhållandet på potatismarknaden, för närvarande är riktiga, men det har sagts att under det att bränneriägarna bränner sin potatis och i stort sett får ut ett pris av nio kronor per hektoliter, har småodlarna nödgats sälja sin potatis till utlandet, närmast Tyskland, för knappt fem kronor per hektoliter. Jag vet alltså inte, om dessa siffror är riktiga, men jag tror att de är ganska belysande för situationen. I varje fall har ju under hela den senare delen av vintern hörts klagomål från Sydsverige från dem, som

inte är delägare i brännerier och som därför inte kunnat sälja sin potatis till det högre priset. Vi anser därför att det skulle vara rätt och rimligt att potatisbrännerierna likställdes med stärkelsefabrikerna i detta hänseende.

Till sist ett par ord om fettvaruregleringen. Föredragande departementschefen föreslår på denna punkt, att de fabriker, som förädlar oljeväxtfröer, skall åläggas att ta emot en viss mängd av årets skörd. Tidigare har emellertid departementschefen gjort det principiella uttalandet, att man såvitt möjligt bör övergå från kvantitativa regleringar till importavgifter. Det är ju betydligt enklare att ta ut importavgifter. Men i detta fall går han ändå den motsatta vägen. Nu lär det väl vara på det sättet, att det för närvarande går att med fördel sälja de svenska oljeväxtfröerna på utlandsmarknaden och köpa valolja till väsentligt lägre pris. Det kan sålunda inte vara annat än rent nationalekonomiskt riktigt att sälja en vara, som passar utlandsmarknaden, för högre pris och samtidigt importera varor, som för det ändamål, för vilket de är avsedda, passar minst lika bra som de exporterade.

Herr talman, jag skall i första hand nöja mig med det här anförda och kommer senare att på varje punkt yrka bifall till de vid utlåtandet fogade folktopartireservationerna.

Herr **ESKILSSON** (h):

Herr talman! Som vanligt har prisuppgörelsen på jordbrukets produkter ackompanjerats av en mycket livlig diskussion, som har pågått inte bara under de månader, som förslaget härom varit framlagt för offentligheten, utan även tidigare under den gångna vintern. Det har inte saknats överord i denna diskussion. Man har på vissa håll inte väjt för att tillgripa mycket kraftiga omdömen när det gäller att karaktärisera den jordbrukspolitik, som förts i vårt land under de senaste åren.

Om man jämför den diskussion, som på det viset förts i tidningar och den offentliga debatten i övrigt under de se-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

naste månaderna, med den kritik, som har framkommit under frågans behandling här i riksdagen, behöver man inte vara särskilt klarsynt för att kunna konstatera, att det föreligger en betydande skillnad. Kritiken har varit betydligt mera dämpad här i riksdagen. Herr Näs-lunds anförande nyss är väl ett vittnes-börd om den saken, och det vittnar ju om ett gott omdöme hos riksdagens representanter, som inte vill solidarisera sig med den överdrivna, hatfulla kritik, som i vissa tidningar riktats mot jordbruket och jordbrukspolitiken.

Det är ingen anledning för mig att gå in i någon detaljgranskning av det förslag, som vi behandlar i dag, allra minst efter den noggranna genomgång av utskottsutlåtandet och reservationerna, som jordbruksutskottets ordförande nyss gjorde. Inom högerpartiet har vi i stort sett accepterat det förslag, som jordbruksministern framlagt såsom resultat av överläggningar mellan de berörda parterna, och därför finns det ingen anledning för mig att direkt opponera mig mot förslaget i allmänhet. Jag skall i stället ta tillfället i akt att peka på några omständigheter, som har skapat underlaget för och möjliggjort den överenskommelse, som träffats beträffande prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för nästa år.

Både fjolårets överenskommelse och årets har träffats under andra omständigheter än tidigare. Bristsituationen i fråga om viktiga livsmedel har förbytts i överskott, och därmed har också statsmakternas utfästelse blivit aktuell om en prissättning på jordbrukets produkter, som ger jordbrukarna en likvärdig inkomststandard med andra befolkningsgrupper. Det är med tillfredsställelse som man på jordbrukarhåll kan konstatera, att denna målsättning inte har ifrågasatts vid årets förhandlingar. För konsumenterna, å andra sidan, kan det också vara tillfredsställande att konstatera, att detta likställighetskrav inte behöver betyda höjda livsmedelspriser utan i stället kan tillgodoses genom rationalisering och effektivisering av driften.

Både årets och fjolårets prisuppgörel-

ser innebär i själva verket en sänkning av jordbrukspriserna. I år redovisas en sammanlagd prissänkning av 127 miljoner kronor, som fördelar sig med 65 miljoner på brödsäden, 1,5 miljoner på fabrikspotatis, 3 miljoner på sockerbeter, 15 miljoner på oljeväxter, 17 miljoner på mejerimjök och 45 miljoner på kött och fläsk. Visserligen får nu inte konsumenterna del av denna prissänkning i sin helhet. För dem skulle sänkningen bli 85 miljoner kronor.

I fjol var motsvarande sänkning 150 miljoner kronor i producentpriserna och 70 miljoner för konsumenterna. Det är alltså en betydande skillnad mellan de sänkningar, som kommer konsumenterna till del, och de sänkningar, som producenterna får vidkännas. En del av prissänkningen för producenterna beror på förluster vid exporten av överskottsproduktionen. En annan del av sänkningen beror på bortfallet av subventioner, särskilt i fjol. Tillsammans innebär emellertid årets och fjolårets uppgörelse en prissänkning för konsumenterna på sammanlagt 150—160 miljoner kronor, och detta är alltså jordbrukets bidrag till en sänkning av kostnadsnivån inom landet.

Förutsättningen för denna sänkning av jordbrukets priser har skapats genom den storartade utveckling, som jordbruksproduktionen undergått under de senaste decennierna. Driftsrationaliseringen framför allt genom en långt driven mekanisering har fört oss ett stort steg framåt. Produktionsvolymen vid jordbruket har ökat, så att man beräknar att den nästa år skall överstiga förkrigstidens produktionsvolym med 16 procent. Det är främst vegetabilieproduktionen: produktionen av spannmål och oljeväxter o. d. som har ökat. För nästa år beräknas stegringen i jämförelse med förkrigstiden till cirka 34 procent för den vegetabiliska produktionen, medan animalieproduktionen kommer att öka med 11 procent.

Trots folkökningen sedan förkrigstiden, som givetvis medfört ökad konsumtion, räcker vår jordbruksproduktion numera inte bara till för vår självför-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

sörjning utan medger även en betydande export. Denna produktionsökning har skett samtidigt som antalet arbetstimmar i jordbruket minskat med inte mindre än 30 procent i förhållande till förkrigstiden. Produktionsvolymen per arbetstimme har på det viset ökat med 50 procent inom jordbruket sedan 1938/39. I stället för den mänskliga arbetskraften och i stället för hästar har vi fått traktorer och andra maskiner. De kostar naturligtvis också pengar, men förändringen har ändå medfört stora fördelar för folkhushållet.

Inom Jordbrukets utredningsinstitut har man beräknat, att jordbrukets kostnader tack vare effektivisering i olika hänseenden minskat med nära 600 miljoner kronor sedan förkrigstiden. Det är denna utveckling, som möjliggjort förbättrade villkor för jordbruket, höjda löner för lantarbetarna och bättre inkomster för jordbrukarna själva, samtidigt som livsmedelspriserna i vårt land hållits på en i jämförelse med andra länder låg nivå.

Jag sade nyss, att jordbruksproduktionen inte bara räcker till för konsumtionen inom landet utan även möjliggör en ganska betydande export. Man beräknar, att värdet av denna export under 1954 kommer att stiga till ungefär 500 miljoner kronor. Detta är värdet av exporten av egentliga jordbruksprodukter, och det motsvarar ungefär 6 procent av landets sammanlagda export. Det innebär, att värdet av vår export av jordbruksprodukter kommer att uppgå till ungefär samma belopp som importen av sådana produkter. Till för bara ett par år sedan hade vi däremot ett stort importöverskott på jordbruksprodukter, som uppgick till ungefär 400 miljoner kronor om året. Tack vare den ökade produktionen kan vi numera under ett gott skördeår i stort sett få balans mellan export och import av egentliga jordbruksprodukter. Samtidigt har även importen av förnödenheter av olika slag, såsom konstgödsel, fodermedel, maskiner och drivmedel till jordbruket, nedgått med ungefär en tredjedel i förhållande till förkrigstiden. Produktionsfor-

merna och verksamheten inom jordbruket har sannerligen inte stått stilla under det senaste decenniet, och här har jordbruksbefolkningen utfört ett arbete, som givit hela vårt folkhushåll stora fördelar.

Ja, herr talman, detta var några reflexioner i ett ämne, som kanske inte hör till dagens överläggningar, men som ändå, som jag tidigare sade, utgör underlaget för det här föreliggande förslaget och som har skapat förutsättningarna för jordbrukspolitiken i vårt land.

Tillit mig till sist bara med några ord motivera den reservation, som jag tillsammans med en kamrat har fogat till utskottets utlåtande. Det gäller en gammal bekant fråga, som vi diskuterade i utskottet i fjol. Utskottet framställde då vissa önskemål, som inte blivit hörsammade i år. Det är frågan om mjölkens standardisering. Vår reservation, där vi yrkar på att bestämmelserna om viss högsta fetthalt i konsumtionsmjölken skall upphöra från och med nästa prisregleringsårs ingång och att Kungl. Maj:t skall utfärda härför erforderliga författningar, grundar sig på den skrivelse, som jordbruksnämnden i år liksom i fjol ställt till regeringen i detta ärende. Där säger jordbruksnämnden, att den alltjämt anser att tillräckliga skäl saknas för bibehållande av ifrågakvarande föreskrifter, som tillkom i ett bristläge i fråga om fettvaror. Då numera stort exportöverskott på mjölkfett föreligger, bör enligt nämndens mening föreskrifterna om fetthaltens begränsning beträffande mjölken slopas.

Jordbruksministern skjuter på frågan under hänvisning till den utredning om förbättring av mjölkens kvalitet, som pågår. Det är något egendomligt, tycker jag, att man skall behöva häkta den här frågan på en sådan utredning, ty här gäller det ju en åtgärd, som i sig själv medför förbättrad kvalitet på mjölken i jämförelse med vad som för närvarande är fallet.

Man säljer numera 3,5-procentig mjölk under vissa former i olika delar av landet, och utvecklingen har visat, att trots det högre priset och trots den särskilda

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

distributionsformen har förbrukningen av denna mjölk stigit under det sista året. För närvarande uppgår försäljningen av 3,5-procentig mjölk i Stockholm till ungefär 25 procent av den totala försäljningen. Detta visar alltså, att det finns ett önskemål hos konsumenterna att ha möjligheter att köpa en mjölk med högre fetthalt.

En höjning av fetthalten i konsumtionsmjölken skulle betyda en minskning av smörproduktionen. Varje tiondels procent fett i konsumtionsmjölken motsvarar ungefär 1 100 ton smör. Det är kanske inte så imponerande siffror i och för sig, men eftersom smörexporten faktiskt har vållat besvärigheter skulle den föreslagna höjningen av fetthalten vara ett litet steg i riktning mot en minskning av överskottet.

Framför allt är emellertid motivet för vårt förslag det förhållandet, att man inte skall behålla en bestämmelse längre, som tillkom under helt andra förhållanden än de som nu råder. Vi bör även på detta område tillmötesgå konsumenternas berättigade krav på att själva få välja den mjölk de vill ha.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är betecknad med nr 9) och som jag och herr Eliasson i andra kammaren har avgivit. Det innebär en hemställan om bifall till utskottets förslag med den ändring som innefattas i denna reservation.

Herr JONSSON, JON, (s):

Herr talman! Det frågekomplex vi nu har att behandla, nämligen jordbrukets prisfrågor, har — som redan påpekats av den föregående talaren — föregåtts av en månadslång debatt både i pressen och på annat sätt. Detta visar vilken central betydelse som tillmättes dessa frågor. Detta är helt naturligt, ty de angår oss alla.

Om man följt med debatten, har man inte kunnat undgå att se och iakttaga de överdrifter och den ensidighet som i vissa huvudstadstidningar, främst Dagens Nyheter och Expressen, kommit till synes.

Det är både naturligt och riktigt, att man söker få fram produkterna — det må nu gälla jordbrukets, industriens eller hantverkets — så billigt som möjligt, så att konsumenterna inte behöver betala onödiga överpriser. Det är en strävan som är både lovvärd och nödvändig. Men om man avser att nå praktiska resultat, är det väl ändå nödvändigt att föra fram sakligt bärande argument och att föra diskussionen i en anda av samförståndsvilja samt att vara mottaglig för fakta. Så har emellertid inte alltid varit fallet i den hittills förda debatten. Det är främst Dagens Nyheter och Expressen, som skruvat upp sin indignation mot den hittills förda jordbrukspolitikerna och som i sina skrivelser i dessa frågor ådagalagt en häftighet och en ensidighet, som inneburit en politisk krigföring, vilken man bestämt måste ta avstånd ifrån. Sådant är icke förenligt med demokratisk samhällsanda, i vars natur och mening ligger att man lugnt och sansat skall ge skäl och ta skäl och sedan på sakliga grunder söka förhandla sig fram till praktiskt framkomliga resultat. Detta försvåras givetvis, om de olika parterna uppträder så mot varandra, att en atmosfär av hets framkallas och mistänksamheten göres till ett huvudtema i argumenteringen.

För min del är jag inte övertygad om att de, som mest högröstat och ohämmat går till storms mot jordbruket och dess prisuppgörelser, är de som i det långa loppet bäst tillvaratager konsumenternas intressen. Jag håller före att de sakliga argumenten, framförda i en förtroendefull anda och i en ärlig strävan att komma fram till acceptabla, om än icke helt tillfredsställande lösningar, ändå har den största genomslagskraften och ger de bästa resultaten. Nu får man dock komma ihåg att bakom både Dagens Nyheter och Expressens framfart i dessa frågor ligger också partipolitiska spekulationer och en nervös trängtan att spränga koalitionen. På den punkten kan de tala å hela folkpartiets vägnar, och för den skull bör förmodligen mycket vara dem förlåtet.

Jordbrukskalkylen har också blivit fö-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

remål för kritik, särskilt tidigare, och alla äro vi nog överens om att dess bristfälligheter är rätt betydande, även om den kanske är bättre än sitt rykte. Vi får hoppas att den år 1952 tillsatta jordbruksprisutredningen i sommar framlägger sitt förslag och att vi då kan få ett säkrare bedömningsunderlag när det gäller de prisreglerande åtgärderna.

Vid remissdebatten år 1952 sade herr Waldemar Svensson i medkammaren — av den följande pressdebatten att döma å folkpartiets vägnar — upp jordbrukskalkylen tro och loven. En honom närstående tidning, Bohusläningen, ansåg att denna herr Svenssons deklaration var att likna vid en bomb mot kalkylen och var det betydelsefullaste som hände under 1952 års remissdebatt. Och Bohusläningen fortsatte: »Svenssons deklaration innebar ingenting mindre än en uppsägning av den överenskommelse om jordbruket, som hittills huvudsakligen omfattats av alla demokratiska partier.» Tidningen förutsade att det skulle bli »en lång serie av explosioner, som sprider sig allt vidare. Många till synes stabila konstruktioner får efter hand göra sällskap med åtskilliga luftslott som rasar».

Det var således en icke obetydlig effekt som tidningen Bohusläningen väntade sig av »Waldemars bomb». Men Bohusläningen blev föga sannspådd. Några allvarliga kedjereaktioner har icke förmärkts. Och folkpartiets intresse har de båda senaste åren samlat sig omkring inre fördelningsfrågor. Några försök att bryta sönder jordbrukskalkylen har inte förmärkts i årets motion. Om detta är ett tecken på en förändring i uppfattning och således ett erkännande av att framstötten år 1952 var en överilad handling, eller om det ingår som ett led i en delvis ny taktik, är svårt för utomstående att avgöra.

Då överenskommelsen om prissättningen för det kommande regleringsåret träffades i februari mellan jordbruksnämnden och jordbrukarnas förhandlingsdelegation, utlöste detta ett ramaskri i vissa folkpartiorgan. Expressen

skrev den 26 februari att »konsumenterna återigen efter den träffade uppgörelsen får finna sig i att betala oskäliga överpriser för sina livsmedel» och att jordbrukarna tillförsäkras nya favörer, nya extra privilegier för livsmedelsproducenterna på konsumenternas bekostnad. Och Expressen fortsätter: »I ett tillstånd som det nuvarande när den första statsmakten domineras av ensidiga och ängsligt jordbruksbetonade synpunkter» förmår inte jordbruksnämnden driva annars naturliga rättvisekrav. Och Dagens Nyheter sjöng samma melodi.

Sedan man tagit del av dessa hårda utfall mot prisuppgörelsen från två av folkpartiets största tidningsorgan, var det med stort intresse man motsåg det alternativ till den träffade uppgörelsen som det »ledande oppositionspartiet», vilket inte har behövt ta ställning till prisfrågorna på förberedande stadium och endast har att som vanligt beakta partitaktiska synpunkter, skulle framföra då frågan blev aktuell i riksdagen.

Nu föreligger motionen. Låt oss först se, hur den tillgodoser konsumenternas intressen, dessa som enligt Expressen genom uppgörelsen berövats stora delar av billiga livsmedel. Det enda förslag som för konsumenternas vidkommande kan ha någon reell betydelse är förslaget att sänka margarinpriset med 35 öre per kilogram och ytterligare underhandlingar angående 4 öres ytterligare sänkning av brödsädespriset.

Vad först angår sänkningen av priset på margarin med 35 öre per kilogram så skulle denna sänkning medföra ett inkomstbortfall på regleringsavgifterna av drygt 30 miljoner kronor, och denna summa skulle enligt motionen överföras från clearingkassan för fett råvaror. Med andra ord: prissänkningen skulle subventioneras med allmänna medel. För folkhushållet innebär förslaget ingen utgiftsminskning.

Vi är väl litet var intresserade av att kunna tillmötesgå konsumenternas intresse att sänka priset på matfett, inte minst på margarinet. Men bland annat med hänsyn till avsättningsvårigheter för vår stora smörproduktion har

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

man hittills inte kunnat gå längre i prishänseende än vad som skett. Föregående år föreslog folkpartiet även en sänkning av smörpriset, varvid också då inkomstbortfallet delvis skulle subventioneras med allmänna medel. I år har det förslaget kommit bort.

Yrkandet om att uppdra åt Kungl. Maj:t att före regleringsårets början förhandlingsvägen söka träffa överenskommelse om en sänkning av priset på brödsäd med i genomsnitt 4 öre per kilogram är så orealistiskt och optimistiskt, att det knappast kan tas på allvar. Jag tvekar på att ens förslagsställarna själva tror på möjligheten att de priser på brödsäd, som fastställdes av regeringen i höstas och som i februariöverenskommelsen räknades in i kalkylen och som utgjort utgångspunkten för sådden av brödsäd, skulle kunna sänkas genom förhandlingar vid den tidpunkt, då skörden står för dörren. Till detta kommer, att ett sådant förfaringsätt som folkpartiet rekommenderar är ägnat att rubba den grund, på vilken resultatgivande förhandlingar måste bygga. Därtill må erinras om att årets förhandlingar varit särskilt hårda och att förhandlingarna, enligt vad som berättas, i dagar pressade varandra i fråga om några få miljoner kronor. Därav framgår det hopplösa i att nu, så långt efter uppgörelsen, uppnå de resultat som folkpartiet begär. Folkpartiförslaget är nog att betrakta mera som en tom gest än som ett förslag med reellt praktiskt underlag.

Detta är, herr talman, det »ledande oppositionspartiets» förslag till förhindrande av att »konsumenterna berövas stora delar av billiga livsmedel». Jag förmodar att både partiet självt och dess vapendragare i Klarakvarteret är belåtna och känner sig imponerade av resultatet.

Så kommer jag till frågan om hur folkpartimotionen ställer sig till de nya favörer och nya extra privilegier som producenterna enligt Expressen genom uppgörelsen vunnit på konsumenternas bekostnad. Såvitt jag kan finna — och därom vittnade också her Näslunds tidigare anförande här — innebär folkpar-

timotionen ett accepterande av regeringens förslag i fråga om jordbrukets inkomstvolym. Den enda nämnvärda attack som görs är framläggandet av det enligt mitt förmenande orealiserbara förslaget angående underhandlingar om sänkning av brödsädspriserna med fyra öre per kg. Det skulle, om det genomfördes, leda till en inkomstminskning på cirka 28 miljoner kronor. Till detta kommer, att folkpartimotionen i fråga om stödet till mjölkproduktionen innebär en inkomstökning för jordbruket med cirka 8 miljoner kronor, såvitt man nu kan beräkna. Om folkpartiförslaget kunde genomföras, skulle det röra sig om cirka 20 miljoner kronor i inkomstminskning för landets jordbrukare. För att man rätt skall fatta storleksordningen av det underbud som folkpartiet presenterat när det gäller jordbrukets inkomstvolym får jag erinra om att jordbrukskalkylen har en omslutning av 4 miljarder kronor.

Vid denna genomgång av folkpartiets motionsledes framförda alternativ till propositionen kommer jag fram till att det som skiljer både när det gäller tillgodoseendet av konsumenternas intresse av billigare livsmedel och när det gäller jordbrukets inkomster rör sig om endast mindre marginalbelopp. På det hela taget har således folkpartiet ingenting väsentligt att erinra emot propositionens ekonomiska omslutning eller de beräkningsgrunder som kalkylen bygger på. Det är betydelsefullt att kunna konstatera detta.

Den under senare tid förda jordbrukspolitiska debatten har i stor utsträckning rört sig omkring jordbrukets rationalisering. Det är från deras sida, som företrätt mera renodlade konsumentintressen, som man framfört kritiken att jordbruksrationaliseringen gått för sakta, främst då den yttre rationaliseringen. Klagomålen gäller i första hand att antalet brukningsdelar i de minsta storleksgrupperna inte försvinner tillräckligt hastigt. Man anser, att de små jordbruken utgör ett allvarligt hinder för en sådan rationalisering av jordbruksproduktionen, att arbetskraften blir helt och

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

effektivt utnyttjad, och för en önskvärd sänkning av jordbrukets produktpriser. Det ligger ett mycket realistiskt betraktelsesätt bakom detta. Därför är också strukturrationaliseringen en av de stora och grundläggande uppgifterna när det gäller att tillförsäkra dem som arbetar i jordbruket möjligheter att följa med i inkomstutvecklingen och få fram produkterna till skäliga priser.

Sedan skall jag säga några ord om de reservationer som är fogade till utskottsutlåtandet. Då kommer jag först fram till den som gäller småbrukarbidraget, producentbidraget. Detta producentbidrag har varit föremål för flera utredningar, och 1952 års riksdag har beslutat om nya behovsprövade grunder. Nu har lantbruksnämnderna utfört ett omfattande arbete för att söka förverkliga detta behovsprövade producentbidrag och bringa det ut i vardagslivet. Jag medger, att behovsprövningen har åstadkommit mycket missnöje, och det har också visat sig, att det inte är lätt att komma till rättvisa grunder. Men gentemot förslaget att vi nu omedelbart skulle avskaffa producentbidraget eller, såsom folkpartiet föreslår, inbaka det i det allmänna mjölkbidraget, vill jag säga, att vi nog ännu inte är mogna härför. För min del kan jag villigt erkänna, att vi kanske om ett eller annat år kan vara beredda att göra detta och kanske också anser det nödvändigt att undersöka, om producentbidraget bör avvecklas, men i varje fall från mina utgångspunkter är det inte riktigt att såsom föreslås i motioner från folkpartiet och andra håll inbaka producentbidraget i det allmänna mjölkbidraget och på det sättet ge det permanent karaktär.

De förslag som kommit fram från folkpartihåll när det gäller producentbidraget har under årens lopp sett ut på olika sätt. Man har kommit från den ena klarheten till den andra. Nu föreslår folkpartiet beträffande hjälpen till mjölkproduktionen, att man skall sammanslå leveransbidraget och producentbidraget till ett gemensamt bidrag. År 1952 förelåg också ett förslag av ungefär samma principiella innebörd, men då stannade

man vid att föreslå, att det högsta belopp som detta bidrag skulle ge skulle vara 800 kronor vid 10 000 kilograms leverans, alltså att det skulle utgå 8 öre per kilogram för mjölkleveranser upp till 10 000 kilogram. De 800 kronor som därvid uppnåddes skulle utgå oavkortade, om mjölkleveranserna ej översteg 15 000 kilogram. För överskjutande leveranser skulle göras avdrag med fyra öre per kilogram.

I år har man gått ned från 8 öre till 6 öre, men man föreslår i stället ett högsta bidrag på 600 kronor, vilket skall utgå vid leveranser från 10 000 upp till 20 000 kilogram. Det förefaller mig som om man har satt gränsen alltför högt när det gäller produktionen. Man har höjt den från vad som svarar mot jordbruk med 5 à 6 kor till vad som svarar mot jordbruk med 7 à 8 kor. Frågan gäller, om det i nuvarande läge, när det är överskott på mjölkprodukter, är förståndigt att gå så långt i denna form av bidrag som upp till 20 000 levererade kg per år. Jag tillåter mig att framföra den uppfattningen, att man kanske bör tänka sig för, innan man går så långt. Producentbidraget förvandlas på sätt och vis från ett småbrukarbidrag till ett bidrag, som kanske mera är avsett för de ofullständiga jordbruken.

Sedan vill jag beröra en annan fråga, som har tagits upp i folkpartireservationen. Det gäller priserna på fodersäden. Folkpartiet föreslår, att riksdagen skall göra ett uttalande om en sänkning av priserna genom balansering med importavgifterna. Jag tror för min del att det är riktigt, att man låter det finnas en viss rörlighet när det gäller reglering av brödsädespriserna och icke sätter det tak, som folkpartireservationen innebär. Ty om man nu skulle tillämpa den principen på de priser som gäller vid inköp av majs och oljekraffoder, skulle det betyda, att man inte kunde ta ut några avgifter. Priset på majs är nämligen så högt — 50 kronor per deciton — att man ändå kommer högre än vad folkpartiet här föreslår. Jag vill därför fråga folkpartiet, hur man skall klara exporten, framför allt av ägg, om man skulle

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

följa reservationen på denna punkt och man sedan kanske under långa tider icke får in tillräckligt i form av införselavgifter. Både fläsket och mejeriprodukterna får del av andra avgiftsmedel, men denna möjlighet föreligger knappast för äggen. Det kommer därför att uppstå betydande svårigheter för äggproduktionen, om det på grund av minskade införselavgifter icke går att få till stånd den export som man har tänkt sig med hjälp av dessa avgifter.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till jordbruksutskottets förslag.

Herr NÄSLUND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det vore synnerligen frestande att ingå i svaromål på herr Jon N. Jonssons anklagelse mot folkpartiet, men jag tror att det vore ganska fruktlöst. Däremot är det nog hälsosammare för både min vän herr Jon N. Jonsson och hans uppdragsgivare, om de behagade studera utvecklingen mot bakgrunden av de förslag som folkpartiet tidigare år har framfört och för vilka folkpartiet har blivit kritiserat minst lika hårt som i dag. Livet självt verifierar mycket bättre än vi här framme från talarstolen kan göra vad som är rätt och riktigt och vad som är orätt. Det är anledningen, herr talman, till att jag inte går in i något svaromål.

Herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Herr Näslund sade i sitt anförande, att det strängt taget inte var så stor skillnad mellan de synpunkter som var till finnandes i utskottets skrivning och i vad reservanterna hade anförut. Man var, säger han, överens om anslagets storlek, men representanterna för hans parti hade dock anledning att framföra en del synpunkter i fråga om vissa detaljer. Det är glädjande, att den jordbrukspolitik som nu föres är av sådan utformning, att den kan accepteras på olika håll. Efter att ha studerat den motion som inlämnats från folkpartiet i år, tror jag dock att jag har

anledning att i någon mån uttala en avvikande mening i fråga om den samlingsappell som herr Näslund ville ge här.

Glädjande nog kan det konstateras, att bland undertecknarna av motionen finns en professor, en direktör för en köpmannaförening, en agronom — som dock mycket litet sysslat med praktiskt jordbruk — och därtill en jordbrukare. När vi går att diskutera dessa ting, har vi kanske anledning att i någon mån undersöka, vad man från folkpartihåll egentligen vill föra fram.

Beträffande vår jordbrukspolitik har vi varit överens om att man skall försöka åstadkomma lika ekonomiska möjligheter för jordbrukets utövare som för dem som har sysselsättning på landsbygden i grovarbete. Jag medger gärna, att den politik som har förts faktiskt i mycket hög grad har utjämnat klyftan dem emellan, och man kan givetvis i dag ställa sig frågan: Har inte många av jordbrukarna verkligen fått sina önskemål tillgodosedda?

Men hur har det skett? Folkpartiet framhåller sig då och då, såväl i uttalanden som i pressen, som det parti som företräder det största antalet jordbrukare. Men är det med folkpartiets medverkan, som den jordbrukspolitik vi haft har förts i hamn? Enligt min mening inte. Varje år har från folkpartiets sida framförts kritik. Ibland talar man om detaljer, annars talar man om huvudsaker, men i olika sammanhang har man försökt misstänkliggöra det instrument, som skall redovisa vad jordbruket haft i inkomster och utgifter och med vars hjälp man bör kunna finna en skälig avvägning och en prissättning som kan gagna det hela.

Med det hela menar jag inte enbart jordbruksintresset utan hela landets intresse. Vi söker på olika områden hålla beredskap för den händelse vi återigen skulle komma i en allvarlig situation. Vi ger ut stora pengar på beredskap och försvar; jag tror att vi också har anledning att se till att vi har ett jordbruk som är produktionskraftigt.

Låt oss återgå till frågan, hur klyftan

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

har utfyllts. I motionen II: 696 har folkpartiets representanter redovisat några siffror. Man påstår, att de jordbruk, som det annars talas så varmt om, har fått en orättvist ringa del vid fördelningen av jordbrukets inkomster. I hektargrupp I, 2—5 hektar, var inkomsten per jordbrukarfamilj enligt motionen år 1949/50 5 594 kronor men hade år 1951/52 stigit till 10 138 kronor. I grupp III, som omfattar enheter om 10—20 hektar, var inkomsten 1949/50 9 249 kronor och hade 1951/52 stigit till 13 128. Den högsta gruppen, 30—50 hektar, hade 1949/50 15 357 kronor i årlig inkomst och 1951/52 18 464. Det är ganska goda inkomster som jordbruket har enligt dessa siffror. Men från folkpartihåll säger man vidare: »Till ovanstående nettoinkomst kommer mindre summor i form av barnbidrag, pensioner etc.» Är det nu något särskilt för jordbrukarna? Måne det inte finns fler samhällsgrupper som får del av både barnbidrag och folkpensioner? Jag har mycket svårt att förstå, varför man talar om sådant i detta sammanhang.

Så har man som jämförelse industriarbetarna. Man talar om att industriarbetaren 1949 i lägsta dyrortsgruppen hade en inkomst av 5 124 kronor och år 1951 6 405. I högsta dyrortsgruppen är siffrorna något högre. Nu har det märkliga inträffat, att när det gäller jordbrukare redovisas familjeinkomsten; då talar man inte bara om den inkomst som jordbrukaren själv hade utan även om vad hans hustru och barn har kunnat förtjäna. När det gäller industriarbetaren däremot, talar man inte om huruvida också familjemedlemmarna möjligen har haft några inkomster. I folkpartimotionen säger man vidare att »det inte är vår mening att med stöd av här anförda siffror dra några bestämda slutsatser». Ja, det är ett verkligt folkpartistiskt uttalande att inte göra några bestämda slutsatser och uttalanden därför att situationen givetvis kan ändra sig om någon månad och man då kanske har anledning att göra ett annat uttalande.

Jag har emellertid här siffror från en utredning som talar ett annat språk. En

jordbrukare i gruppen 2—5 hektar hade år 1949 — familjemedlemmarnas eventuella inkomst oräknad — en årsinkomst på 1 877 kronor. År 1951/52 hade hans inkomst stigit till 4 455 kronor. En jordbrukare i gruppen 10—20 hektar hade 1949/50 en inkomst på 4 247 kronor och 1951/52 en inkomst på 7 288 kronor. I den högsta gruppen, 30—50 hektar, hade han 1949/50 en inkomst på 8 612 kronor och 1951/52 en inkomst på 11 506 kronor. Detta är följaktligen inkomster som jordbrukaren själv har haft. Det är i och för sig själv ingen föraktlig inkomst. Av dessa siffror framgår, att vi har kommit ett gott stycke på väg när det gäller inkomstjämbning mellan lantbrukare och industriarbetare. Man frågar sig då: Varför försöker motionärerna att göra en uppläggning, ägnad att i så oerhört hög grad misstänkliggöra vad som åstadkommits?

Jag tycker nog att det borde finnas en något mera positiv inställning för att försöka skapa förståelse mellan olika samhällsgrupper. Det har ofta från folkpartihåll sagts: I jordbrukspolitiken har alltid småbruket blivit efter. Att döma av de siffror som finns redovisade i motionen har en jordbrukare i den lägsta arealgruppen från 1949/51 fått sin inkomst ökad med nära 100 procent, medan däremot en jordbrukare med en areal mellan 30 och 50 hektar har fått sin inkomst ökad med endast 20 procent. Jag tycker nog att vi här ändå försökt att åstadkomma största möjliga förbättring. Om det finns en klyfta att fylla igen i inkomstförhållandena — och det finns det — är det enligt min mening nödvändigt att se till att åstadkomma en politik, som ger de mindre jordbrukarna något större inkomst än tidigare. Men vi vet alla vilka svårigheter som uppstår därigenom att de mindre jordbrukarna får sin huvudinkomst från mjölkproduktionen. Att åstadkomma ett högre mjölkpris i detta land utan ökade statssubventioner anser jag vara ganska omöjligt. Följaktligen har vi att välja, vilken väg vi skall gå, om vi skall subventionera småbrukarna eller om vi skall försöka att i möjligaste mån

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

åstadkomma en förbättring för dem på något annat sätt. För min personliga del vill jag deklarerera, att jag inte står främmande för den tanken att för den tid som kommer verka för en utjämning mellan det större och det mindre jordbruket.

För att återkomma till misstänklighöret av jordbruket vill jag säga, att folkpartiet därvidlag under de senaste åren haft en mycket god medhjälpare i vissa tidningsorgan, inte minst i Stockholm och Göteborg. Det har ännu inte gått så lång tid sedan jordbruket gjorde en storartad insats beträffande vårt lands försörjning under en tid då vi i hög grad var beroende av jordbruket. Man blir då så förvånad över att det nu, sedan inte ens tio år har gått sedan dess, har satts i gång en smutskastning av jordbruket, att man måste fråga sig vad meningen är. Jag skulle för min del tro att den, som känner ansvar inför utvecklingen, i fortsättningen kommer att vara av den mening, att det är nödvändigt att föra en sådan politik i vårt land, att vi kan upprätthålla ett produktionskraftigt jordbruk.

Jag trodde att kritiken från folkpartiets sida i dag inte skulle röra sig om vissa detaljspörsmål utan att vi här skulle få höra det program, som folkpartiet har uttalat att det tänker lägga fram. Det kan ju hända att folkpartiets huvudtalare i jordbruksfrågor i andra kammaren kommer att göra det, så att vi senare på dagen kan få höra vad framtiden bär i sitt sköte.

Den uppgörelse som i år har träffats har ju varit föremål för kritik, men denna har kanske i stort sett endast rört detaljer. Man har i pressen och i vissa andra uttalanden sagt, att den överenskommelse som är träffad i år bygger på helt andra premisser än tidigare. Man påstår att det införts nya principer, att lantarbetarlönerna inte längre skulle räknas in i jordbrukets omkostnader. Detta påstående är felaktigt. De lantarbetarlöner, som varit kända vid det tillfälle då underhandlingarna fördes i hamn, har räknats in i kalkylen. Vad sedan gäller påståendet, att jordbrukarna

inte fått täckning för hela denna utgiftspost, därigenom att de jordbrukare som själva arbetar i jordbruket inte har fått samma löneförhöjning för den egna arbetskraften som lantarbetarna, vill jag erinra om att samma principer tillämpats även under tidigare år.

Såsom tidigare har sagts här i debatten har priserna på jordbrukets produkter kunnat sänkas. Därvidlag har inverkat icke minst den rationalisering som jordbruket genomgår, varigenom arbetsvolymen årligen minskas med 3 procent, vilket motsvarar en summa av 70 miljoner kronor, som alltså jordbruket får minska sina utgifter med varje år. Fyraprocentsregeln har ju också bibehållits oförändrad. Jag har en känsla av att den överenskommelse som i år och även tidigare har träffats är resultatet av en kompromiss, där inte någon av respektive motpoler, konsumenter och producenter, har fått sina synpunkter helt tillgodosedda, utan där man i samarbete försökt att komma till resultat.

Man har i folkpartimotioner redovisat ett uttalande, som jag skulle ha gjort och som jag också har gjort och fortfarande står för. Det är att jag anser, att det ur alla synpunkter skulle vara olämpligt, om livsmedelspriserna skulle stiga. Jag tror för min del att livsmedelspriserna — även om de inte betyder på långt när så mycket när det gäller indexberäkningen, som man från en del håll vill göra gällande — dock är incitament till en höjning eller sänkning av levnadskostnaderna.

I fråga om det resultat, som utskottet här redovisar, kan man konstatera att utskottet har godkänt Kungl. Maj:ts förslag nästan hundra procentigt. Det innebär en effektivering av de resultat, som man kom fram till vid underhandlingarna. Förslaget innebär utöver den prissättning, som skall gälla under kommande år, någonting nytt: jordbruket skall självt övertaga ansvaret för eventuell överskottsproduktion och lyfta den ur landet. Detta kommer givetvis att kräva en ökad sammanhållning hos jordbrukarna, där det gäller för dem att se till att det blir en sådan avvägning av pri-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

serna de olika produkterna emellan, att det överskott som uppstår kommer att avse produkter, vilka är gynnsamma ur exportsynpunkt. Jordbrukarna får väl i detta sammanhang använda visst hjälpmedel: man får disponera de eventuella import- och exportavgifter som kan inflyta, men om de inte räcker till, får givetvis jordbruket självt genom utjämningsavgifter klara de förluster, som eljest skulle uppstå. Jag skall återkomma till den saken något senare.

Man har också gått in för att den importreglering genom kvotering, som hittills varit gällande, efter hand skall försvinna. Man skulle i stället söka åstadkomma en reglering, som bygger på fri handel, men där eventuell import skulle beläggas med avgift, varigenom det gränsskydd, som jordbruket är utlovat i 1947 års överenskommelse, verkligen får reell kraft. En dylik liberalisering av utrikeshandeln med jordbruksprodukter kan givetvis införas i vårt land endast under förutsättning att samma regler kommer att tillämpas i andra länder.

Det nya systemet, att jordbruket självt skall överta ansvaret för uppkommande överproduktion, har givetvis aktualiserat frågan om rörelsemedel för jordbruket. Därest riksdagen tar det nu framlagda förslaget, kommer staten i fortsättningen att ställa rörelsemedel till förfogande för lagringsverksamheten. I fråga om spannmålen rör det sig om ganska betydande belopp, nämligen 190 miljoner kronor i form av en rörlig kredit, som skulle ställas till förfogande av riksgäldskontoret. Dessutom skulle 35 miljoner kronor ställas till förfogande på checkräkning i antingen riksbanken eller i någon affärsbank, för vilken kredit riksgäldskontoret ställer säkerhet. Man har ju också den möjligheten i en överskottssituation, att det bildas föreningar, som tar hand om exporten och importen inom olika produktionsgrenar. I fråga om importen och exporten av spannmål kommer, så snart riksdagen fattat sitt beslut, en ekonomisk förening att konstitueras, däri jordbruket, handeln, kvarnarna och staten kommer att inträda som intressenter. Staten kommer att till-

sätta två representanter i styrelsen, och respektive organisationer kommer att tillsätta sina styrelseledamöter. Den ena av de av staten utsedda representanterna i styrelsen kommer att vara ordförande såväl i denna som i arbetsutskottet.

Den avtalade brödsädesregleringen kommer att medföra sänkta priser, vilka kommer att slå igenom vid prissättningen den 1 april 1955 på 1954 års skörd. Vetet kommer, om vi slår ihop både höst- och vårvetet, att betinga 44 kronor 55 öre och rågen 39 kronor 75 öre. Inom det prisläget blir det mer eller mindre fri prisbildning. Prissättningens höjd blir givetvis beroende på i vilken utsträckning jordbrukarna kan visa någon återhållsamhet i marknadsförandet av sina produkter. Det är givetvis min förhoppning, att jordbruksorganisationerna skall kunna föra en sådan uppköpspolitik, att jordbruket skall kunna få ut ganska skäliga priser för spannmålen. Utöver de belopp, som här talas om, får konsumenterna för spannmålen betala 5 öre med hänsyn till att förmalningsavgiften tillkommer.

Det har från folkpartihåll framförts kritik mot de spannmålspriser, som varit rådande under de senaste åren, och man har gjort gällande, att brödsädespriserna varit alltför höga. Man kan naturligtvis nu efteråt medge, att brödsädespriserna varit tillräckligt höga. Vi bör dock komma ihåg, att även när brödsädespriset här i landet var som högst, låg det dock tio kronor under brödsädespriset på världsmarknaden. Följaktligen kan man lugnt påstå, att vi inte har gjort oss skyldiga till några överdrifter i fråga om brödsädespriset i vårt land.

När man skall avgöra, vilket brödsädespris som det är nödvändigt att ta ut, måste man även komma ihåg, att de olika produktionsgrenarna, vegetabilie- och animaliproduktionen, är oerhört beroende av varandra. År 1951 hade vi här i landet ett mycket stort överskott på animalier, som beredde oss stora bekymmer. Det kostade statsmakterna ganska många miljoner att genom ex-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

port bli av med detta överskott. Man blev då på det klara med att det var nödvändigt att i ökad utsträckning övergå från animalie- till vegetabilieproduktion. Både jordbrukarnas egna organisationer och jordbruksnämnden utfärdade även en rekommendation härom till jordbrukarna. För att åstadkomma den nödvändiga övergången genomfördes en ökning av spannmålspriset.

När man bedömer de priser, som tagits ut på brödspannmålen, finns det även anledning att ha i minnet, att vi i Sverige under så gott som hela 1940-talet hade ett oerhört lågt pris på brödspannmålen. Man kan, om man renodlar saken, konstatera, att jordbruket som sådant under denna tid årligen fick ut ungefär 220 miljoner kronor mindre för brödspannmålen än man fått exportera produktionen och kunnat sälja den på världsmarknaden.

För att säkerställa avsättningen av brödspannmålen har vi på jordbrukarhåll, förutom import- och eventuella exportavgifter, möjlighet att tillgripa en utjämningsavgift. I det sammanhanget har förslaget om en förmalningsavgift kommit fram. Jag tycker att det var ganska märkligt att herr Näslund, om jag inte hörde fel, i sitt anförande inte alls berörde kravet på förmalningsavgiftens slopande, vilket yrkande ju ingår som ett viktigt led i en av de reservationer som herr Näslund underskriver som förste man.

Det har från olika håll riktats kritik mot förmalningsavgiften. Enligt den prognos, som jordbruksnämnden uppgjort, räknar man med att vi här i Sverige för nästa år skall få ett exportöverskott av spannmål på omkring 300 000 ton. Enligt den beräkning, som uppgjorts, kommer vi alltså att få ett ganska stort överskott inom jordbruket. I det läget måste vi söka exportera de produkter som i det avseendet ligger gynnsammast till, och det är otvivelaktigt brödsäd och oljeväxter.

I fråga om smörexporten har stora svårigheter yppat sig att finna avsättning för svenskt smör. Vi hade från början räknat med att Västtyskland skulle

kunna ta emot stora kvantiteter. Tyvärr har Västtyskland ökat sin egen smörproduktion så kraftigt att man i stor utsträckning avvisar import av smör. För de kvantiteter, som man trots allt vill köpa, erbjuder man priser som de svenska jordbrukarna icke kan acceptera. På senare tid har vi gjort vissa provsändningar till England. Glädjande nog har det visat sig, att Sverige kunnat komma in på den engelska marknaden och få ut samma priser för smöret som Danmark, som ju är en stor exportör av smör till England.

I fråga om fläskexporten har det också lyckats oss att åter komma in på den engelska marknaden och där få ut ganska bra priser. Årets handelsavtal medger en export av bacon på 8 000 ton. Vi har kanske haft vissa svårigheter att fylla den kvoten, men enligt rapporter från Slakteriförbundet torde den saken komma att ordna sig längre fram på året.

För att återgå till förmalningsavgiften vill jag erinra om att dess uttagande icke är beroende av en lagstiftningsåtgärd utan av en frivillig överenskommelse mellan kvarnarna och statens jordbruksnämnd. Man har från kvarnarnas sida förklarat sig villig att redovisa denna förmalningsavgift under förutsättning att den uttages vid alla kvarnar, således även vid de små bygdekvarnarna och de s. k. hemmaförmalningskvarnarna. En hel del jordbrukare har undrat, om det verkligen kan vara rättvist, att de skall betala förmalningsavgift för den spannmål, som de själva äter upp. Jag förstår att ett dylikt resonemang kan te sig bestickande och att många jordbrukare kan ställa sig den frågan. Men man måste då komma ihåg, att förmalningsavgiften som sådan icke får ryckas ut som en separat detalj, utan den ingår ju i det stora sammanhanget. När dessa jordbrukare får betala förmalningsavgift, det må vara för det mjöl de köper eller på så sätt att de får betala för den egna produktionen, är det för att möjliggöra en så rättvis avvägning som kan åstadkommas mellan de olika produktionsgrenarna. Förmalningsavgiften får i detta fall enligt min mening betraktas så-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

som en hjälp till självhjälp, och jordbrukarna får för den sakens skull inte resa så stora hinder, som från en del håll har gjorts. Det är ju klart att det blir en viss pålaga för dessa småkvarnar, som är satta att uppbära denna avgift. Om man kunde ha fått en överenskommelse till stånd med storkvarnarna, att man inte skulle behöva ta ut avgift för de allra minsta lönekvarnarna, skulle det givetvis ha betytt en lättnad och ineburit en utjämning. Men när det nu inte går -- jag vill inte säga, att man här har att välja på två onda ting -- är enligt min mening jordbruket mest betjänt av att denna avgift uttages vid alla kvarnar. Sedan kan man givetvis föra bygdernas talan, och det lär kunna gå att i en del bygder få majoritet för att man inte skall ha förmalningsavgift. När det gäller småkvarnarna har det dock i år ordnats så, att de får en ersättning av 50 öre per deciton. Det innebär ett belopp av 250 000 kronor. Det har från folkpartihåll sagts att denna anordning skulle åstadkomma så stora omkostnader genom att jordbruksnämnden skulle få lov att anställa särskild personal för kontrollen av dessa många kvarnar. Ja, men även om de hade varit befriade från avgift, skulle det ha blivit en hel del utgifter för kontrollen. Man får komma ihåg, att det är fråga om en frivillig överenskommelse. Jag kan väl inte tänka mig, att riksdagen anno 1954 skulle vara beredd att gå med på ett förslag om att man lagstiftningsvägen skulle ålägga vissa kvarnar i detta land att uttaga en förmalningsavgift men inte andra. Det gick under kristiden, men det går säkerligen inte nu.

Från folkpartihåll har gjorts gällande, att man skulle kunna gå en annan väg för att utjämna dessa förhållanden. Det sägs att priserna på spannmål fortfarande är alltför höga. Man anser att priset på brödspannmål skulle kunna sänkas med 4 kronor per deciton och att man därigenom skulle kunna få en mindre förlust på de partier, som skall exporteras. Ja, det är mycket riktigt, men hur skulle det gå för dem, som skall odla spannmål? Man säger visserligen att de har

kunnat rationalisera i mycket hög grad. Men var säker på att dessa rationaliseringar kostat åtskilligt med pengar. Många jordbrukare har säkerligen tvingats att rationalisera på ett sådant sätt, att de säkerligen inte kan sägas ha kommit på någon grön kvist, när det gäller de ekonomiska betingelserna. Man kan därför enligt min mening, om man vill åstadkomma en rättvis avvägning mellan de olika produktionsgrenarna, inte gå den väg, som folkpartiet här har föreslagit, nämligen att brödsädespriset skulle sänkas med 4 kronor och därmed också förmalningsavgiften kunna sänkas till 3 kronor. Jag tror att det resultat, som framkommit vid underhandlingarna och som också jordbruksutskottets majoritet ställt sig bakom, är det bäst avvägda.

Jag övergår här efter till den fråga, som betyder allra mest för jordbrukarna, nämligen mjölkregleringen och mjölkpriset. Härvidlag har i år inte föreslagits någon större förändring. En omprövning har emellertid företagits beträffande utormningen av producentbidraget. Det har ansetts att jordbrukare med en inkomst över 6 000 kronor utanför jordbruket inte skulle vara i behov av producentbidrag. Från folkpartihåll har framlagts ett annat förslag. I reservationen gör man gällande, att det skulle vara rättvisare att låta producentbidraget ligga i botten och att göra en sammanslagning av producentbidrag och leveranstillslägg. En undersökning beträffande dessa jordbrukare, som enligt min mening har fått det sämsta utfallet, visar följande resultat. Om man går på propositionens förslag skulle en jordbrukare, som levererar 1 000 kg mjölk per år, få 10 öre i producentbidrag, om han har ett jordbruk av en sådan storlek, att han kan få producentbidrag. Han skulle få tre öre i leveranstillslägg och 13 öre i mjölktillegg. Enligt folkpartiförslaget skulle han få 6 öre, följaktligen 7 öre mindre per liter. Jordbrukare, som levererar 6 000 kg per år, skulle enligt utskottsförslaget få 9,33 öre per kg och enligt folkpartiförslaget fortfarande 6 öre, alltså ett mindrepris på 3,33 öre. Om jag går till en jordbrukare, som le-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

vererar 12 000 kg per år, skulle han enligt utskottsförslaget få 5,17 öre och enligt folkpartiförslaget 5 öre. Om vi tar de något större jordbrukarna, visar det sig emellertid att folkpartiförslaget skulle ge ett något högre mjölkpris än när det gäller de mindre jordbrukarna. Folkpartiet menar väl inte, att det vill hjälpa godsägare Liedberg och mig att få ett högre pris. Man ställer sig nästan den frågan. Vi har ju ibland blivit utsatta för kritik, som gått ut på att vi velat gynna de större jordbrukarna. Här visar det sig dock klart och tydligt, att man från det hållet faktiskt inte gynnar de små jordbrukarna utan lämnar dem åt sitt öde, eftersom de som har inkomster på över 6 000 kronor — om de har s. k. producentbidragsjordbruk — är berättigade till ett producentbidrag i botten. Nu säger herr Näslund, att det varit en så stor opposition mot detta inom de olika mejeriföreningarna. Jag är emellertid inte övertygad om det. Den opposition, som för 3 å 4 år sedan från praktiskt taget alla R.L.F.-föreningar i landet från norr till söder riktades mot att producentbidraget skulle ligga i botten, var av ett helt annat slag.

När det sedan gäller producentbidraget som sådant, har man nog enligt min mening avsevärt överskattat dess betydelse för rationaliseringsprocessen. Det förändrade penningvärdet och ökade inkomster för jordbruket har mer eller mindre eliminerat betydelsen av producentbidraget som sådant. Dessutom försiggår ju tyvärr ett slags rationalisering på det sättet att särskilt ungdomar men även andra hellre drar sig till städer och tätorter än stannar kvar på landsbygden. Denna flykt från landsbygden tycks det tyvärr inte vara så mycket att göra åt. Visserligen sade herr Hjalmarson i lördagens debatt, att man för närvarande kan konstatera en ström i motsatt riktning, från storstaden ut mot landsbygden. Ja, den gick tydligen ändå ut till Stockholms förstäder — men där stannade den. Jag tror att man från det allmännas och statsmakternas sida måste föra en sådan politik, att unga

människor i större utsträckning än nu bindes vid jorden och stannar kvar på landsbygden. Hur det skall tillgå, är en sak som jag inte nu tänker ta upp något resonemang om.

När det gäller mjölkprodukterna har en reservation förts fram från högerhåll. Herr Eskilsson sade, att frågan inte är ny utan har behandlats tidigare, och han ville nästan betrakta mig som den ståndaktige tennsoldaten, som inte ändrar sig. Ja, om det skulle vara förenligt med praktisk politik att i dag höja fetthalten i konsumtionsmjölken och ta ut ett högre pris än det nuvarande normalpriset, då skulle man givetvis kunna reflektera på saken. Men jag tror inte att en sådan linje skulle gagna jordbruket i dag utan tvärtom åstadkomma mycket stora svårigheter. Dessutom vågar jag sätta ett frågetecken för huruvida en högre fetthalt i mjölken skulle medföra någon nämnvärt större avsättning. Om mjölken göres mycket fetare än för närvarande, skulle jag tro att den konsumerade kvantiteten kommer att gå ned. Framför allt skulle väl gräddförsäljningen i någon mån minska. Svårigheterna skulle då kanske bli ungefär desamma som nu. Jag tror för min del att mjölken, så som den nu är standardiserad, ger möjlighet till en mycket stor avsättning; särskilt glädjande finner jag det att mjölken blivit en dryck som konsumeras inte minst på våra arbetsplatser.

Jag har tidigare varit inne på svårigheterna att finna avsättning för smöret. Tyvärr har de sista dagarna gett besked om, ehuru vi för dagen inte har något överskott att avsätta, att svårigheterna blir större och större, när vi eventuellt skulle ha något smör att exportera.

Då det gäller fettvaruregleringen anser jag att vi har all anledning att slå vakt om förslaget att svenska oljevaxter skall användas till 50 procent vid margarintillverkningen. Visserligen går det i dag att få ut högre priser på export än man betalar för importerade oljor, men jag är inte övertygad om att man genom export tillgodoser önskemålet om en riktig avvägning mellan produktions-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

grenarna inom jordbruket. Man har nu till och med från folkpartihåll börjat i mycket större utsträckning än tidigare erkänna oljeväxtodlingens berättigande. Därför är det enligt min mening all anledning att acceptera det föreliggande förslaget.

Jag har synnerligen svårt att förstå vad som här föreslås i en vid utskottets utlåtande fogad reservation, nämligen att margarinpriset skulle sänkas med 35 öre per kilogram. Vad innebär detta förslag? Jo, det innebär alldeles säkert en minskad smörproduktion, det kommer att medföra större svårigheter när det gäller avsättning av mjölkprodukter och det kommer att medföra ett lägre mjölkpris, som i första rummet kommer att drabba de mindre jordbrukare, som man från folkpartihåll slår vakt om. Visserligen säger man, att medel för detta ändamål skulle kunna tas från clearingkassan för fettvaror, men då blir det mycket mindre pengar över i denna kassa, i fall medel skulle behöva användas för att stödja exporten av smör.

När det gäller produktionen av ägg var det högsta priset i fjol 4 kronor 25 öre per kilogram. Detta pris är nu sänkt till 4 kronor per kilogram, och det har räknats med ett medelpris av 2 kronor 95 öre. I en motion av herr Karl Persson har föreslagits att äggpriset för produktionsåret för 1954/55 måtte beräknas till 3 kronor 10 öre per kilogram. Ja, är det nu något önskemål ur jordbrukets synpunkt, att i kalkylen beräknas ett högre pris än vad det är möjligt att få ut? Då blir det ju fråga om luft-siffror, och jag skulle inte tro att jordbruket har någon som helst glädje av att räkna med luft-siffror. Den efterkontroll av jordbrukskalkylen, som kommer att ske, kanske visar att det var möjligt att ta ut ett högre pris än 2 kronor 95 öre, och då är ju detta glädjande, men man får sedan avgöra, om det är anledning att ta en del pengar från jordbruket för att åstadkomma någon större prissänkning, eller hur det skall bli.

De avgifter, som har uttagits på de produkter, som ingår i hönsfodermjölet, har tillfört äggproducenterna betydande

summor. Visserligen har foderpriserna höjts, men det har blivit möjligt att exportera inte så litet ägg, så att överskottet försvunnit ur landet. Man har kunnat hålla ett högre pris, som har givit äggproducenterna betydligt mer i pengar än om de inte hade behövt betala importavgift för de fodermedel, som användes till äggproduktionen, och därmed skaffa medel till export av ägg.

Med dessa ord, herr talman, har jag gått igenom det mesta av vad som kan sägas om jordbruksregleringen. Kvar står dock en fråga, som ofta återkommer när det gäller jordbruket och dess priser, och det är spörsmålet om jordbrukets rationalisering. Jag menar då i detta sammanhang strukturrationaliseringen. Det beslut, som fattades år 1947, innebär att det skulle finnas bärkraftiga jordbruk på vissa hektar, men detta beror enligt min mening inte enbart på antalet hektar utan beror också i mycket hög grad på de personer, som bedriver jordbruket, var gården är belägen och vilka produktionsbetingelser som föreligger. Det går inte att ta upp något större resonemang om den saken nu, ty frågan är avsedd att prövas av en ny utredning, jordbruksprisutredningen, som jag hoppas inom kort skall framlägga förslag inför riksdagen. Det är klart att man kan anföra klander över att utredningens resultat ännu inte redovisats, men anledning till dröjsmålet är att den varit så överhopad med arbete, att de sakkunniga, som varit samsatta med utredningen, inte har hunnit framlägga något förslag.

Jag hoppas nu att jordbruksutskottets förslag när det gäller jordbrukets priser skall vinna riksdagens gehör och att denna prisreglering är en rättvis fördelning både mellan jordbrukets utövare och andra samhällsgrupper och därmed också en så rättvis fördelning inom jordbruket som möjligt. Visst kan man anlägga olika synpunkter på dessa problem, men — såsom någon talare tidigare sade — det går inte att åstadkomma hundraprocentig rättvisa. Att det framföres kritik är väl bara bra, ty därigenom tvingas man att inte se alltför

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

ensidigt på dessa spörsmål. Enligt min mening bär årets förslag om prissättning på jordbrukets produkter vittnesbörd om att man försökt åstadkomma en så allsidig avvägning som möjligt.

Herr **NORD** (fp):

Herr talman! Min medreservant, herr Näsland, uppehöll sig rätt utförligt vid reservationerna, varför jag för min del inte har så stor anledning att uppta tiden därmed. Jag skall emellertid beröra några frågor i detta sammanhang.

När herr Jonsson för en stund sedan hade ordet, uppehöll han sig till största delen vid tidningspressen. Han omnämde Dagens Nyheter och Expressen som om dessa tidningar skulle vara något språkrör för folkpartiet. Detta har inte varit någon nyhet; utan detta har kommit upp nästan i varenda debatt angående jordbrukspriserna och jordbruket för övrigt. Man har där citerat och läst Dagens Nyheter och Expressen. Det har lika ofta förnekats av folkpartiets representanter här i riksdagen, att dessa tidningsorgan är något språkrör för riksdagsgruppens åsikter i jordbruksfrågan. Jag tycker att det börjar bli rätt slitet att oupphörligt säga att dessa tidningar är folkpartiets språkrör.

Jordbruksministern sade för en stund sedan att man kan ha olika uppfattning om jordbruksfrågorna, och han erkände att man också kan utöva kritik i detta fall. Vi från folkpartiet har riktat kritik emot den förda jordbrukspolitiken. Denna kritik har inte rört politiken i det stora hela, utan den har rört detaljer. I årets remissdebatt vill jag minnas att statsrådet Norup sade att de fyra stora partierna i det stora hela vidhöll 1947 års beslut och att det förelåg skiljaktigheter endast beträffande detaljer.

I det anförande, som har hållits, har berörts dels sänkningen av margarinpriset, dels sänkningen av brödspannmålets priser. När det gäller margarinpriset har sänkningen föreslagits med hänsyn till att beskattningen av margarin har förefallit väl hög. I de andra länderna

och särskilt i våra nordiska grannländer har man inte denna beskattning av margarin och följaktligen bör det anses berättigat att något sänka denna skatt. Det har uttalats farhågor för att det skulle kunna inverka på smörkonsumtionen, men en måttlig sänkning av margarinskatten tror jag inte skulle ha någon menlig inverkan i det hänseendet. I vintras sänktes margarinpriset med 15 öre per kilogram, men det visade sig att smörkonsumtionen då steg. Följaktligen förefaller det inte vara någon överhängande fara för att smörkonsumtionen skulle sjunka vid en måttlig sänkning av margarinpriset.

När det gäller prissänkning på brödspannmål har vi från folkpartihåll tidigare kritiserat det förhållandet, att det sker två prissättningar per år, dels en på höstsidan, då man bestämmer brödspannmålspriset, och dels en på våren. Härigenom läses priset på brödspannmål fast, och eventuella prissänkningar på jordbruksprodukter vid våruppgörelsen kommer därför att gå ut över de animaliska produkterna. Nu är det väl så, att spannmålsodlingen torde vara den mest lönande inom landet, och den är i första hand av betydelse för de större jordbruken i södra och mellersta Sveriges slättbygder. Jag tror att denna spannmålsodling mycket väl lönar sig även med en sänkning av det pris som vi nu har.

De veteskördar, som frambringas på den svenska jorden, är per hektar räknat bland de största i världen. Det är bara Danmark, Belgien och Holland, som kan redovisa högre hektarskördar.

Vårt jordbruk är numera så mekaniserat och rationaliserat, att jag knappast tror att något annat land ligger så väl framme. Följaktligen bör vårt jordbruk kunna producera spannmål till priser, som även om de inte fullständigt kan konkurrera med världsmarknadspriset dock utan olägenhet bör kunna sänkas. Jag är övertygad om att även efter en sänkning av vetepriiset enligt folkpartiets förslag denna prissänkning ändock skulle ge en tillfredsställande lönsamhet åt de spannmålsproducerande slätt-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

bygderna, som mycket väl skulle räcka till.

Jordbruksministern efterlyste en redogörelse från reservanternas sida angående förmalningsavgiften. Det ger mig anledning att ta upp frågan ur olika synpunkter.

Det är alldeles tydligt, att förmalningsavgiften har fört med sig svåra konsekvenser för bygdekvarnarna. Det är känt och omvittnat. Sedan avgiften infördes, har förmalningen av brödsäd minskat på ett sätt som är ägnat att inge bekymmer för kvarnägarna. Jag har haft tillgång till uppgifter i det hänseendet från kvarnskolan i Mariestad. Där har man ordnad bokföring, och det finns ingen anledning att misstänka, att det är något fel på uppgifterna härvidlag. De visar, att förmalningen av brödsäd under de sju månader, som förmalningsavgiften har funnits, har nedgått med 30 procent. Det förorsakar kvarnen en inkomstminskning av cirka 300 kronor i månaden. Kommer därtill den förlust, som oundvikligen uppstår vid dessa kvarnar genom att en eller annan jordbrukare försummar att betala in förmalningsavgiften, något som drabbar kvarnägaren, så blir förlusten ännu större. Nu har det sagts — senast av jordbruksministern — att kvarnarna vid löneförmalningen får ersättning för sitt besvär. Ja, men det är inte det som de vill ha. Vad de opponerar sig emot är att de mister förmalningen. Förhållandena vid kvarnen i Mariestad går igen vid de andra löneförmalnings- och bygdekvarnarna ute i landet. Om förmalningsavgiften, såsom nu föreslagits, höjes till fem kronor per deciton — den var tidigare tre kronor — så torde detta medföra nära nog en katastrof för bygdekvarnarna.

Avfolkningen av landsbygden har tagit sådan omfattning att den på många håll ses med oro. Man söker därför på olika sätt uppmuntra förläggandet av småindustri och hantverk till landsbygden. När det gäller bygdekvarnarna verkar förmalningsavgiften i rakt motsatt riktning. Då många sådana bygdekvarnar säkerligen tvingas att slå igen på

grund av förmalningsavgiftens ödesdigra effekt, medför detta en ytterligare utarmning av landsbygdens näringsliv, något som är att beklaga inte minst ur lantbrukarnas synpunkt.

Även ur försvarsberedskapens synpunkt torde det vara betänkligt, om bygdekvarnarna i större utsträckning skulle försvinna. Vi hörde i gårdagens interpellationsdebatt hans excellens herr statsministern redogöra för de förödande verkningar som nutida förstörelsemedel har. I den händelse vårt land skulle bli utsatt för ett anfall, kan man med tämligen stor säkerhet utgå ifrån att krigshandlingarna i första hand kommer att riktas också mot livsmedelscentra och då även mot våra stora handelskvarnar, som i regel är förlagda till städerna. Vi kunde under sådana förhållanden råka i en mycket svår situation i fråga om brödförsörjningen, om inga bygdekvarnar då funnes som kunde ta hand om brödsädesförmalningen.

Om man sedan ser frågan ur framför allt det mindre jordbrukets synpunkt, bör enligt reservanternas mening det mindre jordbruket inte belastas med att erlagga förmalningsavgift. Som småbrukare tycker jag det är orimligt att småbrukarna dels skall vara med om att genom importavgifter på fodervaror skydda priset på fodersäd och därigenom höja detsamma, dels att de genom förmalningsavgiften får vara med att betala förluster på export av brödsäd trots att de som regel inte producerar någon brödsäd till avsalu — småbrukarna odlar i regel inte mer brödsäd än som går åt till husbehov. För den särskilda regleringskassan kan den förmalningsavgift som erläggs för löneförmalning, såsom tidigare påpekats, icke betyda så mycket, eftersom den, sedan omkostnaderna för dess uttagande frånräknas, inte torde överstiga två miljoner kronor.

Här har också talats om producentbidraget. Jag skall inte uppta tiden med att redogöra för vad som tidigare skett i det avseendet; jag tror att herr Jon Jonsson i sitt anförande kom in på frågan om dess uppkomst. Av jordbruks-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

ministrernas anförande syntes emellertid framgå att folkpartiets förslag mest skulle gynna storjordbrukarna. Jag kan inte inse att så skulle vara fallet. Det är visserligen sant, såsom det sades, att folkpartiets förslag ger något mindre åt de allra minsta jordbrukarna. Men det förhåller sig ju å andra sidan på det sättet att de, som innehar ofullständiga jordbruk, har arbete vid sidan av sitt jordbruk och därför inte är så beroende av mjölkpristillägget. När man kommer till en grupp något större jordbruk, vilkas innehavare är mera beroende av mjölkpriset, tror jag däremot att det förslag, som folkpartiet här har framlagt, värderas ganska högt, särskilt som det skulle utgå till alla jordbrukare.

I detta sammanhang talades också om fodermedelspriserna. Från folkpartihåll har vi yrkat att foderpriserna skulle regleras så, att de inte bleve fullt så höga som för närvarande. Jag tror det var herr Näsland som påpekade att priset på foderspannmål enligt 1947 års plan skulle hållas jämförelsevis måttligt, under det att priset på animalierna skulle sättas relativt högt. Enligt mitt förmenande överensstämmer således folkpartiets motion i detta fall med 1947 års plan.

Det har också sagts att man genom att ta ut importavgifter på fodersäd bidrar till att stödja exporten av t. ex. ägg. Det må vara riktigt att så är förhållandet — jag tvivlar inte på det — men jag tror, att om man får lägre produktionskostnader så skall det också vara möjligt att producera till lägre priser. Vore det inte så, skulle det betyda, att höga foderpriser vore till gagn för småbruket. Jag tror inte, att den uppfattningen kommer att slå igenom i småbrukarnas led.

Statsrådet Norup sade, att visst kan man tala om olika åsikter och visst är det berättigat med kritik. Men har det inte varit så i de flesta fall, att varje kritik från folkpartiets sida har tolkats som ett angrepp mot jordbruket? För att få exempel därpå behöver man bara läsa bondeförbundets press och föreningsorgan, som innehåller ständiga angrepp

och misstänkliggöranden av folkpartiets uppsåt.

Jag har här berört några punkter i den fråga, som nu är under behandling i riksdagen, och jag skall i likhet med herr Näsland be att få yrka bifall till alla de reservationer, vilka som första namn har herr Näsland.

Herr JONSSON, JON, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nord sade inledningsvis, att han tyckte att det var oegentligt av mig att komma och tala om särskilt vissa folkpartitidningars sätt att uppträda i jordbruksdebatten. Herr Nord tyckte, att det var slitet att undan för undan återkomma till denna sak. Det kan hända, att herr Nord har den uppfattningen, men jag vill för min del säga, att det blir även slitet, när dessa tidningar vecka efter vecka och ibland dag efter dag behandlar dessa problem med denna vassa och hårda kritik och ensidiga uppläggning. Jag har ingenting emot att man diskuterar dessa frågor, och jag har heller ingenting emot att man har kritiska inställningar. Det är något helt naturligt, och det är värdefullt för frågans behandling. Men det är det överlägsna i tonen och ensidigheten, som jag tycker börjar gå litet väl långt.

Från folkpartiet har framhållits — även från herr Nord's sida — att meningsskiljaktigheterna i dessa frågor endast rör detaljer. När det gäller det väsentliga, inkomstramen för jordbruket o. s. v., föreligger inga meningsmotsättningar. Det vore därför riktigt, om dessa tidningar, när de nästa gång går till storms mot regeringspartierna och koalitionen, också vände sig mot folkpartiet, vars åsikter beträffande jordbruksuppgörelsen ju överensstämmer med regeringspartiernas så när som på vissa detaljer.

Herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Av herr Nord's anförande kan man få den uppfattningen, att utvecklingen, när det gäller löneförmalningen skulle ha varit katastrofalt ned-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

åtgående, beroende på att förmalningsavgift införts. Jag vill att några siffror beträffande denna utveckling skall komma in i kammarens protokoll.

Åren 1920—1929 hade man vid dessa kvarnar en genomsnittlig årlig löneförmalning av 270 000 ton, 1930—1939 var den 155 000 ton — året 1938/39 utgjorde förmalningen 149 000 ton. Under åren 1945/46—1947/48, d. v. s. ransoneringsåren, var förmalningen 64 000 ton per år, 1948/49 var den 97 000 ton, 1949/50 88 000 ton, 1950/51 75 000 ton, 1951/52 66 000 ton och 1952/53 58 000 ton.

Det har alltså varit en ständigt nedåtgående kurva, vilket beror på att folk på olika håll i vårt land mer och mer börjar köpa antingen mjöl eller bröd. Följaktligen är denna utveckling inte enbart beroende på förmalningsavgifterna, utan den sammanfaller med det förändrade levnadssättet.

Vad sedan beträffar herr Nords uttalande att det kan vara tjugigt att återkomma till vissa tidningars inställning till jordbruket vill jag säga att visst är det tjugigt, men det är ännu tjugigare av tidningarna att hålla på därmed jämt och samt. Jag tror att så sent som i förgår hade Dagens Nyheter en ledare, vari tidningen försökte misstänkliggöra jordbruket. Det finns ju en del folkpartitidningar som har en annan inställning. Det är som jag sade i början av mitt anförande, så att man kommer med ett uttalande i landsorten och ett annat i städerna.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (bf):

Herr talman! Varje år när jordbruksregleringen behandlas i kammaren framförs mycket olika synpunkter om vilka vägar man bör beträda. Jag blev litet förvånad, när jag nyss hörde herr Nord säga att folkpartiet inte har några andra synpunkter än att det vill åstadkomma det bästa möjliga för jordbruket. Detta verkar ganska egendomligt, tycker jag, när jag ser på jordbruksutskottets utlåtande och alla de reservationer som där är avgivna, de flesta av folkpartiet. Skulle inte alla de, som tillhör utskotts-

majoriteten, kunna ha några kloka förslag att komma med? Jag tycker att på både herr Näslund och herr Nord verkade det, som om de förslag som upptas i reservationerna, skulle vara de enda riktiga.

Jag tror, att man om man ser kallt på frågan, kan man inte finna annat än att det görs försök att spränga sönder jordbrukets organisationer, försök att åstadkomma en splittring mellan större och mindre jordbrukare, försök att ställa konsumenter mot producenter. Den ena tidningsartikeln efter den andra publiceras med ganska ovederhäftiga uppgifter. Detta kan inte bidra till några förbättrade relationer mellan den större delen av jordbruksbefolkningen och den del som folkpartiet säger sig representera.

Herr Näslund sade här att folkpartiets förslag inte innebär någon försämring för jordbruket. Jag skulle vilja fråga honom: innebär det inte en försämring, om man sänker spannmålspriset med fyra kronor? Innebär det inte en försämring, om man sänker priset på margarin med 35 öre kg, ty då måste väl smöret följa efter? Jag tror att om man tänker närmare efter, finner man snart vilken väg man här bör gå. Jag tror inte att man når målet, om man försöker gå den väg som folkpartiets reserver har föreslagit. Om den reglering som under många år har funnits till inom jordbruket vill jag inte säga annat än att det kan riktas kritik mot den, men ännu har man inte kunnat framlägga något bättre förslag. Vi skall ju nu gå över till friare prisbildning för kommande år, och man får se vad detta kommer att innebära.

Jag tror inte att det finns någon risk för att jordbrukarna skall få ut oskäliga priser. Den prissättning på jordbrukets produkter, som nu föreslås, innebär i runt tal en sänkning av inkomsterna för jordbruket med 160 miljoner kronor. Man har knappt in i båda ändar. Man har höjt arbetslönerna, vilket innebär ökade utgifter, och man har sänkt priserna på vissa produkter, vilket innebär minskade inkomster. Allt detta har skett

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

utan att det tillkännagivits i ortspres-
sen i samma omfattning som meddelan-
dena om de särskilda förslag till sänkn-
ing av priser på jordbrukets produkter
som oppositionen kommit med.

Här har sagts att den förmalnings-
sättning som skulle uttas av bygdekvar-
narna är ruinerande för dessa. Jord-
bruksministern har nyss lämnat uppgif-
ter härom, varav framgår att det inte
är så farligt som folkpartiet vill göra
gällande. Jag tror inte att man kan säga
att det är någon stor orättvisa att låta
även bygdekvarnarna betala förmal-
ningsersättning. Om så inte sker, skulle
det ha varit tänkbart att dessa kunnat
sälja billigare. Detta var väl åtminstone
den synpunkt som de största kvar-
narna anlade när de begärde att alla
skulle vara med. Det är väl också allom
känt att konsumenterna allt mer och
mer övergår till att köpa bröd i stället
för mjöl. Det är ju nästan omöjligt för
en husmor att få hjälp i hemmen, och
därför går familjerna i stället över till
att köpa färdiga varor.

Jag begärde egentligen ordet för att
bemöta en reservation som avgivits be-
träffande potatisregleringen. Från folk-
partiets sida har gjorts gällande att man
måste ålägga brännerierna — liksom
redan skett med stärkelsefabrikerna — att
inköpa en viss del av de råvaror som de
förädlar. Under hela kriget har brän-
nerierna inte fått disponera råvara an-
nat än efter regeringens anvisningar.
För stärkelsefabrikationen har inte den-
na begränsning gällt, utan där har man
fått tillverka sin vara i så stor utsträck-
ning som det varit möjligt. Jordbruks-
nämnden har ansett att inte motsvaran-
de skyldighet borde införas för brän-
nerierna, förrän man kom fram till den
nya organisationen av potatisreglering-
en i landet. Jag vill bara säga att brän-
nerierna har köpt in lika mycket i rå-
varor från utomstående som de skulle
ha blivit skyldiga att göra, om här hade
rätt inköpstväg.

Herr Näslund säger att brännerierna
har fått nio kronor per hektoliter för
sin potatis, medan småbrukarna får säl-
ja sin för fem kronor, om de vill bli av

med den. Jag tror att detta yttrande är
missvisande. Föregående års produktion
av potatis var mycket stor inom vissa
delar av landet — inte där det var myc-
ket torrt — men man hade också ett
stort överskott av potatisstärkelse som
man inte kunde få avsättning för. Där-
för fick man införa en reglering på det
området, varigenom tillverknigen mins-
kades med cirka sju procent. Bränneri-
industrien däremot har fått arbeta utan
begränsning. Till allt detta har gått åt
en mycket stor mängd potatis, men det
har ändå blivit ett överskott. Det hade
varit bra om herr Näslund, när han var
inne på denna sak, hade talat om att
man i vissa delar av vårt land produce-
rat potatis på en areal som vida översti-
ger den normala. Det är detta som gjort
att man fått den mycket stora skörd
som det i början av detta år visade sig
vara synnerligen svårt att finna avsätt-
ning för. Nu har emellertid situationen
ändrats. Det är riktigt, som herr Näs-
lund säger, att för den potatis som ex-
porterades fick man inte ut mer än fem
kronor per hektoliter. Däremot har för
all den potatis som levererats till brän-
nerierna fullt pris betalats, vem som än
sålt den. Detsamma har gällt stärkelse-
fabrikerna.

Inte minst från folkpartiets sida har
oppositionen varit mycket aggressiv och
frågat, varför inte jordbruksministern
vidtagit åtgärder för att få avsättning
för potatisen. Efter många uppvaktning-
ar och mycket ordande på alla håll be-
stämde han att vi skulle tillverka ytter-
ligare en miljon liter brännvin för att
man på det sättet skulle finna avsätt-
ning för potatisöverskottet. När man nu
har satt i gång med detta, visar det sig
att det inte går att genomföra, ty det
finns inte tillräckligt med potatis i lan-
det. Det är inte alls ovanligt att man får
höra att nu har konsumenterna i Stock-
holm ingen annan potatis att tillgå än
fabrikspotatis, och den är mycket dålig,
säger man. Vi har, mina damer och her-
rar, nu kommit i den situationen att i
dag finns det uppköpare från Stockholm
nere i Skåne vilka vill köpa vilken sorts
potatis som helst. Nu går alla slag av po-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

tatis att äta, men det gick inte, så länge det var gott om den. Då sade man att fabrikspotatisen borde ges åt svin i stället för åt människor.

Jag vill bara poängtera att man inte bör rusa i väg och uppvigla folket på det sätt som man många gånger gör. Hade man inte varit så entusiastisk för att skicka potatisen ur landet, är jag säker på att det med tiden hade gått att få ut det fastställda priset för all den potatis som fanns att leverera.

Jag har velat säga detta för att påvisa, hur svårt det är att reglera. Man har svårt att bedöma åtgången, man har svårt att bedöma hållbarheten och svinnet. Jag tror att när man tillverkar 225 000 deciton potatisstärkelse och 30 miljoner liter brännvin och dessutom räknar med att folket skall få konsumera så mycket potatis det vill, så finns plats för en rätt stor potatisodling i landet. Hade inte nervositeten varit så stor bland dem som hade överskott, då hade inte den förlust behövt uppstå som många har fått lida i år. Man vet ju aldrig hur utvecklingen kommer att gestalta sig, men vi får hoppas att den situation som rått i år på potatismarknaden inte skall behöva uppstå mera, så att man inte får en sådan irritation bland jordbrukarna som har förekommit på den senaste tiden.

Sedan skulle jag vilja tillägga några ord om inköpskyldigheten för brännerierna. Ingen har velat undandraga sig ansvaret, om en sådan skulle införas, men vi anser att man först bör avvakta de förslag som kan komma från den utredning som första gången sammanträder — jag tror det är den 3 juni. När den har framlagt sina förslag, får de, som driver dessa näringar, rätta sig därefter.

Herr Nord uttalar att man från jordbrukets och från bondeförbundspressens sida, inte minst i vårt föreningsblad, vill misstänkliggöra folkpartiets ärliga vilja att verka för jordbrukets bästa. När han och andra säger detta, så påpekar de att vi alltid åberopar Dagens Nyheter och Expressen men att dessa tidningar inte representerar riksdagsgruppen. Då skulle jag vilja fråga herr Nord: Varför

kan inte folkpartiet ange sin ståndpunkt offentligt, då folkpartisterna kan tala om allt annat offentligt, och sålunda visa att det tar avstånd från vissa tidningar? Men då tiger de samvetsgrant, ty kommer det en notis som passar dem, begagnar de sig av den, och då är det folkpartiets tidning, men är det en notis, som inte passar, så är det inte folkpartiets tidning.

Man bör inte försöka sprida missämja mellan större och mindre jordbrukare. Jag tror inte att den politik, som Waldemar Svensson för, delas av så värst många jordbrukare i vårt land. De flesta har nog kommit underfund med att det kanske inte ligger så mycket allvar bakom Waldemar Svenssons argumentation i en hel del fall.

Herr Nord säger att vete- och spannmålsodlingen i vårt land är det mest lönande. Förra året var svinuppfödningen det mest lönande. Nu har det ändrat sig; nu är alltså vete- och spannmålsodlingen det mest lönande. Om jordbruket skall äga bestånd i framtiden tror jag nog att jordbrukarna får vara på sin vakt och inte ägna sig åt ett slags produktion ett år, då den ger bättre priser, utan de får nog hålla en ganska jämn produktion av olika varuslag, om de skall kunna klara sig i fortsättningen. Jag har velat framhålla detta för att det inte skall kunna sägas, att bondeförbundet inte skulle vilja vara med om att ge såväl små som större och medelstora jordbrukare sin andel i den inkomst som tillförsäkras dem genom priskalkylen.

Jag tycker att vi bör klara upp dessa motsättningar så att det inte, som jag förmodar, i valrörelserna kommer att höras ett ramaskri från folkpartiets sida om sättet att åstadkomma bättre förmåner för de mindre jordbrukarna. Folkpartiet kan inte vinna så mycket genom att jämt framhålla sådant, som inte har någon motsvarighet i verkligheten. Den svenska jordbrukarkåren kommer nog att inse vilka som mest slår vakt om jordbrukets framtid.

Jag har med dessa ord, herr talman, velat redogöra för min inställning till den förda jordbrukspolitik.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Herr PERSSON, KARL, (bf):

Herr talman! Jag skall börja med att ge ett erkännande åt dem det vederbör, främst jordbruksministern och förhandlingsdelegerade, för den förbättring som har skett i årets prisreglering därigenom att leveranstillägget skall utgå även till dem som levererar mindre än 4 000 kilo mjölk per år, varigenom orättvisan för denna grupp har avlägsnats. Det blir även förbättring för dem, som levererade mellan 4 000 och 10 000 kilo per år.

Jag har emellertid tillsammans med några andra ledamöter väckt en motion om sammanslagning av leveranstillägget och producentbidraget till ett bidrag, som skulle utgå till samtliga leverantörer för en så stor kvantitet mjölk som bidraget kan räcka till. I det producentbidrag, som numera utgår, är så många både gamla och nya orättvisor förenade, att det säkerligen är hög tid att genomföra en omreglering.

För ett par år sedan infördes behovsprövning. Det blev inte någon behovsprövning i vanlig ordning, utan blev på det sättet, att de som hade en viss högsta inkomst från jordbruket skulle få bidraget, medan de, som hade motsvarande inkomst men från förvärvskälla utanför jordbruket, inte skulle få detsamma. Fortfarande står den gamla orättvisan kvar, åtminstone i väsentlig grad, att nytillkomna jordbrukare inte kan få producentbidrag. Det motiv, som möjligen fanns från början för denna bestämmelse att nya jordbrukare inte skulle få bidraget, nämligen att man därigenom skulle påskynda rationaliseringen av jordbruket d. v. s. bortrationaliseringen av det mindre jordbruket, finns ju faktiskt inte längre. Det mindre jordbruket försvinner i alla fall tillräckligt fort — enligt mångas utsago från olika partier och olika samhällsgrupper försvinner det t. o. m. fortare än vad som är förenligt med allmänna samhällsintressen, och under sådana förhållanden finns inte längre det ringaste motiv för att behålla en sådan utformning av producentbidraget, att den skall hjälpa till att rationalisera bort småbruket.

Det må inte förundra, om det väcker

ganska mycket irritation ute i bygderna att vissa jordbrukare kan få producentbidraget och andra inte kan få det. Bidraget har ingen lycklig utformning, långt därifrån. Det är säkerligen behövt med en omjustering.

Jag kan gärna säga, att jag sympatiserar med folkpartiets förslag. Folkpartiet har utformat i detalj hur man skulle gå till väga. Jag tror dock att det behövs en utredning om hur man lämpligen skall förena detta bidrag med leveranstillägget för att allt skulle bli så avvägt, att det skulle ge den största delen åt dem som mest behöver det. I botten bör det nog vara större bidrag än högre upp, t. ex. 8 öre per kilogram för de första 4 000 eller 6 000 kilogrammen och litet mindre för de därpå följande upp till 10 000 kilogram.

Det har de sista åren talats så mycket om att detta bidrag är ett socialt bidrag. Det har fått den stämpeln på sig den sista tiden. Jag kan inte låta bli att tycka, att det faktiskt är kränkande för det mindre jordbruket att just detta bidrag skall kallas ett socialt bidrag. När jordbruksregleringen började i den nuvarande formen i början av 1930-talet, kunde man väl med lika stort fog säga att samtliga de åtgärder, som vidtogs för att förbättra jordbruket i gemen, hade socialkaraktär på samma sätt som just detta bidrag säges ha numera. Det är ett bidrag som bör utgå för att göra det mindre jordbruket något så när jämställt med övriga jordbruk i inkomsthänseende, ty det mindre jordbruket kan inte tillgodogöra sig de andra prisregleringarna i så stor utsträckning som vad det större jordbruket faktiskt kan göra.

Jordbruksministern sade någonting om att jordbruket under hela 1940-talet producerade spannmål till lägre priser än världsmarknadspriset och att det därför nu var berättigat till litet högre priser. Jag vill inte bestrida riktigheten av detta, det är nog alldeles korrekt återgivnet, men även animaliska livsmedel producerades under hela 1940-talet till lägre priser än världsmarknadspriset. Detta gällde både smör, kött, fläsk och ägg. Vi hade kunnat få mycket mer, om

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

vi hade exporterat till främmande länder, än vi nu fick i det svenska folkushållet. Under dåvarande förhållanden var det givetvis riktigt att göra en prisreglering, men då är det också riktigt att denna prisreglering fortsätter — däri ger jag jordbruksministern fullständigt rätt. Jag vill bara göra det tillägget, att den prisregleringen inte får bli försämrad mer för animalieproduktionen, som kanske nu är något mer i farozonen än vad spannmålsproduktionen har varit åtminstone till den allra sista tiden.

Innan jag går vidare ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation angående utredning av producentbidraget, som är avgiven av herr Tjällgren m. fl.

Sedan skall jag säga några ord om äggpriset. Jordbruksministern sade, att det är oriktigt att sätta ett så högt pris på äggen att det inte kan tas ut under årets lopp. På det sättet får man nämligen ett underskott i jordbrukskalkylen. Men det är ju precis vad jag har påpekat i min motion. Jag har sagt, att äggpriset, som det har beräknats under de två senaste åren, inte har kunnat tagas ut. 1952—1953 beräknades priset till 3:30 per kilogram, men medelpriset blev 3:16 per kilogram. För det nu löpande regleringsåret beräknades det till 3:10 per kilogram med hänsyn till att det inte hade gått att taga ut det beräknade priset året före. Men man har nu räknat ut att inte heller detta pris, 3:10, kommer att kunna hållas utan även i år kommer att understigas med 15 öre per kilogram.

Jordbruksministern säger, att de införselavgifter som tagits ut visserligen fördyrat priset på fodervarorna för äggproducenterna, men att äggpriset har kunnat hållas på en högre nivå på grund av att regleringsavgifterna har använts för att exportera äggöverskottet.

Det är väl lika nödvändigt att hålla upp äggpriset vid den beräknade nivån som det är att hålla upp priserna för jordbrukets övriga produkter. Faktum är ju att äggproduktionen är av stor betydelse i varje fall för det mindre jordbruket. Vi tar ju ut spannmålsav-

gifter för att stödja prissättningen på spannmål, och vi har infört slaktdjursavgifter för att hålla upp exportpriserna på kött och fläsk. Vi tar visserligen inte direkt ut några liknande avgifter på mjölken, men den prisreglering, som sker genom Svenska mejeriernas riksförening, kan i alla fall användas för att via den clearing, som där äger rum, stödja mjölkpriset för att få till stånd erforderlig export av smöröverskottet. Smörexporten har ju för övrigt hittills i stor utsträckning bedrivits med direkt statligt stöd.

I fråga om äggproduktionen finns emellertid inga motsvarande stödåtgärder. Äggmarknaden är mycket decentraliserad därigenom att många små producenter själva säljer sina ägg på torgen eller via lanthandlare. Det är därför omöjligt att ifråga om äggen tänka sig en motsvarande ordning som för övriga jordbruksprodukter.

När emellertid priserna en gång beräknats för de olika jordbruksprodukterna sinsemellan, anser jag, att det bör vara möjligt att överföra clearingmedel från den ena produktionsgrenen till den andra. Målet måste ju vara att inte bara hålla upp priset på de produkter som kanske spelar den största rollen för det svenska jordbruket, utan man måste även söka hålla det beräknade priset på äggproduktionen, som trots allt är av stor betydelse för många jordbrukare.

Enligt mitt förmenande skulle det inte innebära någon som helst orättvisa, om en eller annan miljon kronor överfördes från spannmålsavgifterna till att stödja exporten av ägg för att därigenom stödja äggproduktion. Faktum är att äggproducenterna stöder spannmålsodlarna genom införselavgifter på fodermedel och ändå är det svenska äggpriset lägst i Europa, Danmark undantaget. Konsumenterna skulle inte på minsta sätt bli uppskörtade, om statsmakterna tillsäga att äggproducenterna kunde få ut åtminstone det pris som förutsatts i jordbrukskalkylen.

Man kan naturligtvis åstadkomma en reglering, så att det blir balans på detta område, genom att, som jordbruksmi-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

nistern nyss sade, höja foderavgifterna och samtidigt sänka priset på ägg, men det bleve väl ingen rättvis balans.

Jag skall, herr talman, inte framställa något yrkande i denna fråga. Jag har endast velat anföra dessa synpunkter för att ge en tankeställare. Det bör inte få försätta på samma sätt som hittills, nämligen att, därför att man det ena året efter det andra inte kunnat hålla det beräknade priset på ägg, äggpriset varje efterföljande år skall ytterligare sänkas. Äggproducenterna måste i fråga om pris-sättningen behandlas på ett fullt rättvist sätt jämfört med övriga jordbrukare. Då bör äggpriset åtminstone hållas uppe vid de kronor 3:10 som beräknades i fjolårets prisuppgörelse.

Jag ber sedan, herr talman, att få säga ett par ord om förmalningsavgiften. Jag tror nog att det är nödvändigt att ta ut en förmalningsavgift för den spannmål som förmales vid storkvarnarna och som sedan skall saluföras. Jag vet dock inte, om jag missförstod jordbruksministern. Han yttrade, att förmalningsavgift kan uttas tack vare en frivillig överenskommelse med storkvarnarna, som gått med på att uppbära förmalningsavgift under förutsättning att även de mindre kvarnarna, således löneförmalningskvarnarna tar ut samma avgift. I jordbrukspropositionen kan vi ju läsa, att det finns ett riksdagsbeslut och en kunglig förordning om att förmalningsavgift skall uttas. Det kan mycket väl hända att detta beslut i sin tur grundas på en frivillig överenskommelse med storkvarnarna. Det torde dock inte finnas något som helst hinder för riksdagen att helt enkelt besluta, att förmalningsavgift icke skall uttas vid småkvarnarna. Det är enligt min mening orättvist att sådana jordbrukare, som bara odlar litet brödsäd för husbehov, skall behöva betala förmalningsavgift, när de kommer till kvarnen. Detta innebär i varje fall ett onödigt krångel, som inte kan tillföra staten några större inkomster. Jag tycker inte att det är rättvist att dessa små jordbrukare, som inte har så stor fördel av spannmålsregleringen, skall behöva betala förmalningsavgift. Jag kom-

mer därför att i denna del ansluta mig till den av herr Franzén avgivna reservationen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Med vad jag nu anfört har jag, herr talman, velat framföra några synpunkter från småbrukarhåll på jordbruksregleringen. Det är i varje fall mycket starka önskemål bland de mindre jordbrukarna ute i bygderna att de synpunkter, som jag här tillåtit mig framföra, blir beaktade.

Herr LARSSON, SIGFRID, (bf):

Herr talman! Jag vill ansluta till vad herr Karl Persson sade beträffande en del detaljspörsmål. Det kunde kanske vara frestande att gå in på frågan om äggpriset. Men vi fick av statsrådet Norup en uttömmande och klar skildring av hur det ligger till på den punkten. Det är ju faktiskt på det sättet, att det för produktionsåret 1954—1955 inte kommer att behöva bli något lägre äggpris än det, som de facto har utbetalats under det nu löpande regleringsåret.

Jag har också i fråga om den avgift, som lönekvarnarna skall ta ut, en annan mening. Jag kan väl förstå synpunkterna hos de motionärer, som vill att kvarnarna skall befrias från att ta ut denna avgift. Det kan finnas vissa skäl härför. Man tycker det är egendomligt att jordbrukarna — utöver ersättningen till kvarnägaren, för att denne mal och siktar det vete och den råg, som jordbrukaren producerar, kanske enbart för det egna hushållet — skall erlägga en förmalningsavgift på fem kronor per dton. Men om man skulle slopa denna avgift, skapades en rad ganska svårösta problem. Man måste ju ha kontroll över att endast den vete och den råg blev befriad från förmalningsavgift som användes i det egna hushållet, man fick hålla reda på hur många av familjens medlemmar som var sysselsatta i jordbruket o. s. v. Man kommer inte heller ifrån, att om lönekvarnarna skulle slopa förmalningsavgiften, så skulle de jordbrukare, som lämnade brödsäd till lönekvarnarna, komma i ett gynnsammare lä-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

ge än de jordbrukare som sålde sin brödsäd och köpte mjöl. Avgiftens storlek är ju ganska ringa, och den har därför inte så stor ekonomisk betydelse för den enskilde. Det kan väl röra sig om högst tio kronor per familjemedlem och år. Att sedan kvarnarna vill ha gottgörelse för sitt besvär med förmalningsavgiftens indrivande, kan jag förstå. Det har ju också föreslagits i propositionen och tillstyrkts av utskottet.

Jag ber, herr talman, att på den nu av mig berörda punkten få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan bara en fråga som jag skall be att helt kort få beröra. Den gäller det allmänna mjölkpristillägget. Där har i Kungl. Maj:ts proposition gjorts en förändring i förhållande till i fjol. Tillägget har nu konstruerats om och skall i stället börja i botten. Det tycker jag är bara bra. Men sedan har några motionärer velat att man skall ta bort producentbidraget och inkludera det i det allmänna mjölkpristillägget. Det är klart att det finns en hel del skäl som talar här för. Man har sagt att det nuvarande systemet medför stora orättvisor. Herr Näslund var inne på det, men jag tycker nog att han överdrev en hel del. Även herr Karl Persson framhöll att det nuvarande systemet drabbar orättvist. Men jag har såsom Ortsombud för lantbruksnämnden att göra med dessa frågor inom vår kommun, och jag tycker inte att de har medfört några stora svårigheter, åtminstone inte i det området. Vi får inte glömma bort att producentbidraget är ett bidrag av alldeles speciell natur. Det framgår bl. a. av att det inte finns med i prisregleringspropositionen. Det behandlas i stället i statsverkspropositionen, nionde huvudtiteln. Det visar väl bäst att bidraget är av en särskild karaktär.

Nu har jag för min del ingenting att invända emot om vi kan finna en ännu enklare form än för närvarande för att klara av detta problem. Herr Karl Persson sade att bidraget är ett socialt bidrag. Ja, man kan också kalla det för ett rationaliseringsbidrag. Det var väl det som var meningen med det, när det

tillkom och som sådant har det väl fortfarande en del att betyda. Jag har ingenting emot om Kungl. Maj:ts skulle finna det lämpligt att tillsätta en utredning för att ytterligare förenkla handhavandet av detta pristillägg. Jag kan därför ansluta mig till den reservation, som avgivits av herrar Tjällgren, Bror Nilsson samt Svensson i Vä. Jag kan således inte ansluta mig till att vi redan nu skall slopa producentbidragen och samtidigt höja det allmänna pristillägget på mjölk, något som föreslås i några motioner, däribland i folkpartimotionen.

I denna motion, där det även föreslås en del andra åtgärder, behandlas också i ingressen en annan fråga, nämligen löneklyftan mellan jordbrukarna och jämförliga befolkningsgrupper. Herr Näslund var också inne på den frågan i sitt anförande. För att belysa problemet angående löneklyftan har man i motionen inlagit ett par tabeller över inkomstutvecklingen för jordbrukare och jämförliga befolkningsgrupper. För den som något sysslar med dessa frågor är de anförda siffrorna minst sagt överraskande. Statsrådet Norup har ju också i sitt anförande berört denna jämförelse och visat på en del felaktigheter i den sammanställning som här gjorts. Det är dels en tabell, som utvisar hur inkomsterna ökat för brukare av olika stora jordbruk under åren 1949—1951 och dels en tabell över lönestegringen för industriarbetare under samma tid. Enligt texten är de båda tabellerna avsedda att jämföras med varandra.

Det första intrycket man får vid studiet av tabellerna är att sammanställningen knappast kan uppfattas såsom en allvarligt menad strävan att belysa ett existerande sakförhållande utan mera såsom ett medvetet tendentiöst sammanförande av siffror för att uppnå något annat syftemål. Den nationalekonomiska och jordbruksekonomiska expertis, som är representerad bland motionens undertecknare, måste emellertid göra ett sådant antagande orimligt. I stället får man väl förutsätta, att motionärerna genom något tillfälligheternas olyckliga spel från olika källor har råkat samman-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

föra siffermaterial, som en någorlunda kritisk bedömare inte skulle drömma om att jämföra med varandra, om han ville ha ut något vettigt ur jämförelsen. Det kan måhända ha varit brådskan att få ihop en motion, som orsakat att man inte kommit att tänka på att det finns både färskare och mera omfattande statistik, om man i stora drag vill belysa inkomstförhållandena för olika kategorier, än den statistik, som motionärerna använt. Såsom exempel på en för ändamålet lämplig publikation kan nämnas den av statistiska centralbyrån utgivna Statistisk Tidskrift, häfte nr 1 för i år. Där finns utförliga tabeller, som visar antalet inkomsttagare i olika yrkesgrupper, fördelade efter inkomstens storlek år 1952. Det är således siffror av färskare datum än de siffror, som är angivna i motionen. Man har också i denna statistik skilt mellan inkomsttagare från städer och från landsbygd, vilket även, när det gäller att belysa detta problem, bör vara betydelsefullt. Den senare avdelningen, alltså den som gäller inkomster från landsbygden, bör lämpa sig bra för att belysa föreliggande problem.

Jag skall, herr talman, tillåta mig att anföra några siffror beträffande inkomsterna år 1952 dels för 302 000 företagare inom jordbruk, dels för 117 000 anställda vid byggnadsverksamhet och dels för 395 000 anställda inom övrig industri och hantverk. Jag har roat mig med att räkna ut medianinkomsten för dessa fyra kategorier. Resultatet har blivit, att medianinkomsten för anställda inom byggnadsverksamhet för år 1952 uppgår till 7 600 kronor och för anställda i övrig industri och hantverk till 6 868 kronor. Dessa siffror stämmer ganska bra överens med uppgifterna i motionen. De av mig angivna siffrorna gäller visserligen ett år senare än det sista år, som är angivet i motionen, nämligen år 1951. I motionens siffror har emellertid, såvitt jag förstår, tagits med genomsnittet för industriarbetare i både städer och landsbygd, och inkomsterna i städer ligger ju högre. Om man beaktar detta, tycker jag att siffrorna stämmer rätt bra med de av motionärerna

angivna siffrorna. Jag erinrar om att de av mig uträknade inkomsttalen utgjorde 7 600 respektive 6 868. Motionärerna har för år 1951 angivit 6 405 kronor i dyrortsgrupp 1, 6 827 kronor i dyrortsgrupp 2 och 7 301 kronor i dyrortsgrupp 3. Om jag övergår till jordbrukarnas inkomster, var enligt motionens tabell inkomsten för den minsta storleksgruppen 2—5 hektar 10 138 kronor. Sedan stiger inkomsten undan för undan, och i storleksgruppen 30—50 hektar var den 18 464 kronor. Var ligger då medianinkomsten för 302 000 företagare inom jordbruk enligt Statistisk Tidskrift? Jo den ligger vid 6 205 kronor och är alltså lägre än för anställda både i byggnadsverksamhet och i övrig industri och hantverk på landsbygden.

Nu vill jag i rättvisans namn erkänna, att det i motionen står: »det är inte vår mening att med stöd av här anförda siffror dra några bestämda slutsatser.» Denna sats citerade ju också statsrådet Norup. Detta är givetvis ett påpekande, som man är tacksam för, men man kan inte underlåta att fråga sig, varför dessa siffror anförs i motionen, om det inte kan dras några slutsatser av dem. Det föreligger ju alltid en risk för att en slarvig läsare bara ser på siffrorna och glömmer att läsa den kommentar, som har gjorts i motionen. Vilken uppfattning får då vederbörande läsare?

Herr FRANZÉN (bf):

Herr talman! Det är redan många talare som haft ordet i fråga om den jordbruksuppgörelse som riksdagen i dag behandlar. Jag kan i stort sett dela den uppfattning, som de flesta talarna givit uttryck åt, att uppgörelsen har varit någorlunda god, men jag vill instämma med den siste talaren, herr Larsson, när han säger att inkomstklyftan mellan jordbruket och övriga näringar inte är utjämnad. Herr Eskilsson hade den uppfattningen att vi nu kommit dithän, men jag vill protestera mot det. I stort sett kan jag dock godkänna den uppgörelse som ligger till grund för utlåtandet.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Men det kan ändå inte hjälpas att jag på några punkter har avvikande mening. Först och främst gäller det förmalningsavgiften, som redan har diskuterats. Jag vill inte lägga en så väldig vikt vid den frågan som herr Nord, då han i sitt resonemang till och med var inne på problemet om atombomben, men jag delar den uppfattning som även jordbruksministern här givit uttryck åt, att det är oerhört svårt att skilja på löneförmalningen och handelsförmalningen. Man kan inte komma ifrån att småkvarnarna har en väldig massa trassel och besvär med att inkassera förmalningsavgifterna. Handelskvarnarna har inte det arbete med inkasseringen som småkvarnarna får. Det finns många jordbrukare som inte odlar mer brödsäd än de förbrukar i det egna hushållet; de kommer kanske till kvarnen med 100 eller 150 kilo vete, och då skall de betala denna extra avgift, som kvarnägaren har svårt att få kunden att förstå det berättigade i. Förmalningen vid småkvarnarna har faktiskt minskats i jämförelse med förmalningen vid handelskvarnarna under den tid avgiften tagits ut.

Nu säger man att det skulle bli orättvist, om inte förmalningsavgift tas ut på den spannmål som förmales vid bygdekvarnarna. Jag tror att vi inte bör lägga sådana synpunkter på frågan. Mjölet från bygdekvarnarna är faktiskt redan nu betydligt billigare än det mjöl man köper över disken i livsmedelsbutikerna. Vid bygdekvarnarna får man ut betydligt mera mjöl ur 100 kilo vete än vid handelskvarnarna, låt vara att kvaliteten kanske blir något sämre på grund av att man tar ut större procent mjöl, men detta mjöl kostar nu omkring 74 öre per kilo, medan priset i detaljhandeln är ca 1 krona varierande i olika delar av landet.

Man talar om att det skulle vara orättvist om jordbruket får billigare mjöl, men jordbrukarnas pris på mjölet inräknas i de naturaförmåner som uppskattas av prövningsnämnden, varefter jordbrukarna får erlägga skatt för dem; detsamma gäller ju animalierna. Det

ligger alltså inte principiellt till på samma sätt som när man köper mjölet i handeln.

Inkomsten på förmalningsavgifterna från småkvarnarna beräknas till ungefär 2,5 miljoner kronor. Till kvarnägarna skall utgå ersättning med 250 000 kronor, och kostnaderna för kontrollen är kanske lika stora; jag har inte sett någon uppgift i det senare fallet. Det blir då inte så mycket pengar över på förmalningsavgiften från bygdekvarnarna.

Principiellt ligger det till på liknande sätt med den slaktavgift, som för närvarande tas ut på fläsket. För att hålla uppe priset på fläsk tas också ut en avgift på de svin som slaktas vid slakterierna men det är att märka att den avgiften inte tas ut på de hemmaslaktade svinen, och jag skulle tro att många småslaktare inte heller tar ut avgiften.

Vid utskottets utlåtande har jag avgivit en reservation, som en föregående talare här yrkat bifall till. Denna reservation innebär inte att förmalningsavgiften utan vidare skall slopas, utan går ut på att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, att Kungl. Maj:t skulle undersöka möjligheterna för ett slopande av denna avgift. Jag tror att utskottets majoritet även delar denna uppfattning. Utskottet åberopar fjolårets beslut: »Frågan om befrielse av löneförmalningen från förmalningsavgift behandlades vid föregående års riksdag. I sitt då avgivna utlåtande nr 38 uttalade utskottet, att det ansåg, att vissa anförda skäl för befrielse var så vägande, att det borde uppdragas åt Kungl. Maj:t att undersöka vilka förutsättningar, som föreläge att befria löneförmalningen från avgift, samt — om sådana förutsättningar visade sig vara för handen — vidtaga erforderliga åtgärder härför.»

Utskottet säger ungefär på samma sätt i år. Det anför följande: »Utskottet anser dock vissa av de skäl, som anförts i nämnda sex motioner, vara så vägande, att det torde böra uppdragas åt Kungl. Maj:t att ha sin uppmärksamhet riktad på att söka tillvarata de möjligheter, som kan uppkomma, att mildra verk-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

ningarna för bygdekvarnarna av systemet med förmalningsavgifter.»

Utskottsmajoriteten är alltså på det klara med att detta är en besvärlig fråga, och man kan mellan raderna läsa, att det anser att denna avgift bör avvecklas. Min reservation går endast ut på att riksdagen skall uppdra åt Kungl. Maj:t att undersöka möjligheterna att avveckla denna förmalningsavgift.

Vidare har jag jämte några av kammarens ledamöter väckt en motion angående samordning av producentbidrag och leveranstillsätt på mjölk. Vid utskottets utlåtande har också fogats en reservation, som upptagit det i motionen framställda yrkandet, nämligen att det skulle göras en undersökning angående möjligheterna att slopa producentbidraget, som skapar mycken irritation ute i bygderna. 1952 års riksdagsbeslut innebär ju, att lantbruksnämnderna skulle ompröva producentbidragen. Enligt de upplysningar jag fått föreligger det över 3 000 överklagningar i lantbruksstyrelsen från sådana, som inte åtnöjt sig med lantbruksnämndens beslut. Vi anser att detta bidrag skapat onödigt irritation, och i såväl motionen som i reservationen har yrkats att i stället för producentbidraget och leveranstillsättet skulle införas ett enhetligt leveranstillsätt. Jag skall emellertid inte uppehålla mig längre vid denna sak.

Det är en annan fråga som har givit mig anledning att säga några ord. När herr Nord var uppe i talarstolen — jag ser honom förresten här i kammaren — nämnde han någonting om att det talas så ofta om de tidningar, som har en avog inställning mot jordbruket. Han menade — och detta har sagts många gånger tidigare — att folkpartiet inte kan ansvara för vad deras egna tidningar skriver.

Herr Nord nämnde särskilt Expressen. Jag har här ett urklipp från ett exemplar av Expressen från en av de senaste 14 dagarna. Det har ju varit mycket skrivelser i denna tidning för att komma jordbruket till livs. Här är det i alla fall en artikel, för vilken folkpartiet har synnerligen svårt att komma

ifrån ansvaret för. Det är en av folkpartiets ledande män, partiets expert i jordbruksfrågor — om jag inte misstar mig är han vice ordförande i partiet, men han tillhör inte denna kammare — som själv skrivit under denna artikel. Den går ut på att uppgörelsen när det gäller livsmedelspriserna innebär ett oförskämt uppskörtande av andra samhällsgrupper. För att bilden skall bli tydligare har man fört in två stora fotografier vid artikeln. Under det ena fotografiet har skrivits: »De höga livsmedelspriserna framtvingar en sträng återhållsamhet i vardagskosten. Ett återkommande bekymmer för husmödrarna blir vad som skall sättas på bordet — särskilt när flera hungriga barnamunnar väntar på att bli mättade.» Fotografiet visar en familj i en ganska stor misär.

Det andra fotografiet föreställer en husmoder, som grubblar över en olöslig gåta. Där frågas det: »Varför måste hon ur sin portmonnä betala för koalitionen genom t. ex. ett evigt överpris på margarin?»

Hur går nu detta, herrar folkpartister, ihop med resonemanget om att man skall ge småbrukarna mer ersättning för deras arbete? Det är närmast mjölk, som småbrukarna producerar, och skulle man sänka margarinpriset enligt det förslag, som folkpartiet här lagt fram, skulle det innebära att vi fick svårare att sälja vårt smör. Jag anser att det är rent orimligt att föra en sådan propaganda, som man här gör. Men här i riksdagen vill man inte ta ansvar för vad som skrives i tidningarna! Denna artikel, herr Nord, går det emellertid inte att komma ifrån.

Vidare har man sammanfattningsvis sagt, att man vill ha billigare bröd. Folkpartiets motion innebär, att brödsädespriserna skulle sänkas med 4 öre per kilogram. Jag tror att denna sänkning skulle få ytterst obetydliga verkningar i fråga om kostnaderna för en smörgås, ty om jag räknar ut vad mjölet kostar, blir beloppet, som jag tidigare sagt, ungefär 1 krona 5 öre per kilogram. Även om jordbrukarna skänker bort sin bröd-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

såd, kommer mjölet ändå att kosta cirka 35 öre per kilogram. När man talar om priserna på jordbrukets produkter får man nog inte enbart taga hänsyn till det första ledet i produktionen, det direkta jordbruksarbetet, utan även till det andra ledet som består i förädling av produkterna och framförandet av dem till konsumenterna.

Jag skall inte uppehålla tiden längre, herr talman. Jag hoppas i alla fall att det system, som i princip har använts vid jordbrukets underhandlingar om priserna de senaste 10—12 åren, blir melodien även för framtiden, med det målet i sikte, att de i jordbruket sysselsatta får samma ersättning för sitt arbete som andra jämförbara grupper.

Herr NORD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Franzén vände sig direkt till mig med anledning av en artikel i tidningen Expressen. Jag är inte ansvarig för denna artikel och har inte ens läst den! Men det gläder mig ju, att herr Franzén läser tidningarna. Det är tydligt, att den grupp han tillhör läser dessa tidningar mer än vi själva gör. Jag har ingen anledning att ingå i svaromål angående denna artikel och jag antar, att dess författare själv kan göra så när den kommer på tal inför det forum där han kan svara.

Sedan skall jag begagna tillfället att rikta mig till en talare, som hade ordet tidigare och vid vilket tillfälle jag försummade att begära replik. Det var herr Gustaf Elofsson. Han sade, att jag här i kammaren tagit avstånd från Dagens Nyheter och Expressen, men att man inte vill göra detta offentligt. Jag undrar om det inte kan betecknas som offentligt, när detta såges här i kammaren och togs till protokollet. Mera offentligt kan det väl inte bli!

Herr FRANZÉN (bf) kort genmäle:

Herr talman! Det är värdefullt att från herr Nord få ett erkännande för att vi läser tidningarna bättre än vad folkpartiets ledamöter i kammaren gör.

Men det är en sak. En annan sak är att sambandet mellan den artikelförfattare, som jag nämnt, och herr Nord väl är sådant, att herr Nord i alla fall känner till de resonemang som nu tagits upp. Jag tror till och med att det är artikelförfattaren som är upphovsman till de synpunkter på jordbrukspolitiken, vilka folkpartiet med herr Nord och herr Näs-lund i spetsen fört fram i dag. Detta kan man väl inte gärna komma ifrån, herr Nord?

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr talman! Den jordbrukspolitiska diskussionen har ju under den senaste tiden varit rätt så intensiv. Jag vill inte påstå att den varit onödig, utan tvärtom har den nog varit mycket befogad med hänsyn till de stora problem, som tornat upp sig vid det svenska jordbrukets horisont.

Emellertid har denna diskussion om jordbrukspolitikens framtida utformning mest förts i pressen och inte i så stor utsträckning i riksdagen. Man måste nog säga att det är en brist när det gäller den framtida utformningen av jordbrukspolitiken, att inte de stora linjerna mera diskuterats här i riksdagen.

Vilka frågor har stått i förgrunden i den jordbrukspolitiska diskussionen, som mera ägt rum i pressen än i riksdagen? Jo, bland annat frågan om det svenska jordbrukets framtida struktur, vilken roll storjordbruket respektive småjordbruket skall spela i framtiden. I samband därmed har man diskuterat jordbruksproduktionens inriktning, om den skall inriktas även på export eller i stort begränsas till den inhemska marknadens behov. Därtill har vissa kretsar krävt en radikal förändring i den statliga jordbrukspolitiken med vidtagande av drastiska åtgärder för att i hastigt tempo minska antalet småbrukare.

Man måste nog säga att många av dem, vilka framfört sina synpunkter i fråga om jordbrukspolitikens utformning, uppträtt med diverse förmyndarlater. Det är nog inte utan att de har rätt, som här kritiserat främst folkpartiets tidningar,

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Dagens Nyheter, som väl får betraktas som partiets huvudorgan, och Expressen. Det är emellertid uppenbart för vem som helst, att den nuvarande utformningen av jordbrukspolitiken på ett mycket markerat sätt gynnar storbönder och godsägare, vilka utgör en minoritet bland jordbrukarna. När man nu, för att ta ett exempel, vid prisuppgörelsen för jordbruket fastställer, att arbetsvolymens minskning inom jordbruket nästa år kommer att bli tre procent, så är redan detta en orättvisa mot de små jordbrukarna och ett favoriserande av storjordbrukarna. Metoden att slå ihop hela det svenska jordbruket till en enhet har också här tillämpats med resultat att storbönderna, som framför allt framställer vegetabiliska produkter, gynnas, medan småjordbrukarna, som främst framställer animaliska produkter, missgynnas. Möjligheterna att genom mekanisering minska arbetsvolymen är naturligtvis flerfaldigt större inom den vegetabiliska odlingen än inom den animaliska produktionen.

Frågan om avsättningen av överskottsprodukter från det svenska jordbruket har spelat en stor roll i den jordbrukspolitiska debatten. Men är det överskott på vissa jordbruksprodukter, som hittills uppstått, så mycket att förfasa sig över? Enligt min mening finns det ännu inte skäl härför. Om vi exempelvis tar överskotten på vete och råg, så är det ju på det sättet, att priserna på den inhemska marknaden är så pass höga, att exporten av överskotten kan ske utan att konsumenterna via förmalningsavgifterna behöver betala skillnaden mellan exportpriserna och priserna på den inhemska marknaden. Vi har därför bl. a. föreslagit att förmalningsavgifterna, vilka utskottet föreslår skall höjas till 5 kronor per deciton, skall slopas och att verkningarna härav skall slås ut i konsumentledet. Av formella skäl är jag emellertid förhindrad att i dag ställa något yrkande på denna punkt.

Så kommer jag till avsättningsproblemet beträffande de animaliska produkterna, främst smöret och fläsket. Vi anser, att höjningen av den inhemska kon-

sumentionen kan ske bl. a. genom en höjning av fetthalten i mjölken och genom att man använder en del av subventionerna för smörexporten för att stimulera den inhemska konsumtionen. Vi har motionerat i denna fråga, och beträffande utskottets utlåtande i punkten B 9) vill jag med anledning härav yrka, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att kungörelsen den 6 mars 1942 med vissa bestämmelser angående handeln med mjölk måtte upphävas, att förhandlingar måtte upptagas med vederbörande jordbruksorganisationer om att konsumtionsmjölk, som från mejerierna distribueras i allmänna handeln, skall ha en fetthalt av minst 3,5 procent samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga förslag till anslag av statsmedel för täckande av de kostnader, som är förbundna med övergång till högre fetthalt.

Men även om vårt förslag om större fetthalt i mjölken skulle bifallas, så kvarstår dock i viss utsträckning problemet med avsättning av bl. a. vårt smöröverskott. Jag är av den meningen, att det inte finns några skäl till panik över det smöröverskott, som existerar och som väl troligen kommer att bli ännu större. Det går nämligen att som ett led i utvecklingen av den svenska utrikeshandeln medelst kraftiga åtgärder upparbeta en fast och stabil marknad för de svenska jordbruksprodukterna, främst de animaliska produkterna. Jag syftar då på en utveckling av handeln med öststaterna. Dessa länder genomgår som bekant en rask industrialisering, och även en snabb utveckling av jordbruket äger rum. Men konsumtionsbehoven är stora. Konsumtionskraften stiger i snabb takt och därmed uppkommer vissa behov av import, främst av animaliska produkter. Till och med Sovjetunionen har ju trätt in på den svenska marknaden och köpt en icke föraktlig del av vårt smöröverskott under fjolåret.

Det skulle naturligtvis finnas mycket mer att säga i denna fråga. Sälunda är det väl klart, att mycket ännu återstår att göra för att underlätta driftsrationaliseringen och den inre rationalise-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

ringen av de små och medelstora jordbruken. Med detta problem sammanhänger intimt spørsmålet att nedbringa dessa jordbruks omkostnader och därmed få fram billigare produkter.

Herr SVEDBERG, LAGE, (s):

Herr talman! Sedan jag begärde ordet har utskottets ärade ordförande såväl som herr Jon Jonsson framfört ytterligare synpunkter utöver dem som återfinns i utskottsmajoritetens motivering, och jag kan därför inskränka mig till att ta upp endast några få frågor.

Under innevarande år liksom under det föregående har det, såsom förut framhållits här, i tidningspressen både på landsbygden och i Stockholm, främst då i Dagens Nyheter och Expressen — jag måste även tillägga Aftontidningen — förekommit artiklar där den uppfattningen framförts att det nu förekommer en så avsevärd överproduktion av jordbruksprodukter i detta land och en så omfattande statlig subvention, att det var nödvändigt att bromsa denna utveckling. Jag vill nu framför allt försöka göra en liten analys av folkpartiets motion, som har varit vägledande för de reservationer, som folkpartiets representanter i utskottet har fogat till dess utlåtande.

Om jag fattat motionen rätt, har folkpartiet där presterat en balansgång mellan å ena sidan konsument- och å andra sidan producentintressena. Men om om man tittar noggrant på motionens motivering och det siffermaterial som där anföres, finner man att det till övervägande delen är konsumentintresset som får en återspeglning. När våra främsta jordbruksexperten förklarar att vi här i landet har en överproduktion på detta område som motsvarar produktionen på en jordbruksareal av omkring 600 000 hektar, så är det emellertid klart att såväl de, som har ansvaret för jordbrukspolitiken, som näringens utövare har anledning att begrunda detta problem. Det är helt naturligt.

Men jag tror att de siffror som i folkpartimotionen anger lönsamheten av det mindre jordbruket inbegriper inkomster

även från andra områden än själva jordbruksproduktionen. I fråga om gruppen jordbruk på 2—5 hektar redovisas i motionen en väsentlig höjning av lönsamheten de senaste två åren, nämligen med nära 100 procent. I gruppen 5—10 hektar anges lönsamheten ha ökat från 7 000 till drygt 11 000 kronor. Dessa siffror stämmer emellertid inte med konsumentkommitténs uppgifter i dess broschyr, som bygger på jordbruksnämndens deklarationsundersökningar. Där tas utslutande hänsyn till själva jordbrukets lönsamhet, och man inräknar således inte inkomster av skogsförsäljning och annat.

Enligt dessa uppgifter var medelinkomsten vid jordbruk på 2—5 hektar i södra och mellersta Sveriges slättbygder 3 518 kronor, i södra och mellersta Sveriges skogs- och dalbygder 2 748 och i Norrland 2 058 kronor. Vi tar därefter storleken 5—10 hektar. Där blir beloppet drygt 6 000 kronor för södra och mellersta Sveriges slättbygder, drygt 5 000 för södra och mellersta Sveriges skogs- och dalbygder och drygt 4 000 för Norrland. I storleken mellan 10 och 20 hektar är inkomsterna resp. 12 675 kronor, 10 335 kronor och 7 470 kronor. För jordbruk i storleken 20—30 hektar får vi i slättbygderna ett bruttoresultat på 21 000 kronor, i skogs- och dalbygderna 15 750 kronor och i Norrland 12 075 kronor.

Det är klart att i debatten inom den tidningspress, som har gjort sig till tolk för konsumentintresset, har det svenska småbruket framställts som den parasit som tar mest inom det svenska folkhushållet. Jag tror inte att den beskrivningen är riktig. Det svenska småbruket hänför sig mest till den animaliska produktionen. Om vi ser på mjölkpriserna i vårt land 1939 och jämför vad konsumenterna betalar i dag med sitt förändrade inkomstläge, tror jag att vi måste enas om att mjölken är den billigaste av de livsmedelsprodukter som konsumenterna köper. Man får inte uppamma en överproduktion som ställer jordbruksnäringen inför ännu större svårighet.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Det har framhållits, att det förekom en överproduktion som motsvarade produktionen på en jordbruksareal om 600 000 hektar. Det är självklart att man då som norrlänning frågar sig: Om det blir nödvändigt med en reducering av jordbruksproduktionen, kommer den då att drabba Norrland främst? Man har anledning att säga sig detta inte minst med tanke på det nyodlingsbidrag som numera tilldelas den delen av landet. Detta har varit nödvändigt, och vi anser uppe i övre Norrland att det fortfarande är nödvändigt med stöd till nyodlingar, därför att detta medför en omflyttning från sämre bärkraftiga jordbruksenheter till bättre, samtidigt som man storleksrationaliserar de bättre belägna jordbruken.

Det är klart att lönsamheten i övre Norrland icke kan jämföras med Sydsveriges. De klimatiska förhållandena, den längre betesgången i Sydsverige och den kortare i Norrland, den kortare stallfodringen i Sydsverige och den längre i Norrland, gör att lönsamheten är väsentligt lägre i Nord- än i Sydsverige. Men jag kan aldrig tänka mig att man löser denna svårighet med överproduktionen genom att acceptera folkpartiets förslag i dess motion om sänkning av priset på margarin. Detta parti rekommenderar således en ökad konsumtion av den varan, vilket enligt utskottsmajoritetens uppfattning skulle medföra en minskad konsumtion av smör, den vara som det svenska småbruket framför allt producerar.

Man kan inte bortresonera att produktionsvolymen har stigit väsentligt sedan 1939. Den har enligt uppgifter i den kungl. propositionen gått upp med 16 procent. Man har också sett statistiska uppgifter på att samtidigt har den mänskliga arbetskraften i jordbruket minskat med inte mindre än 26 procent. Det har varit en snabb mekanisering. År 1939 fanns det över 600 000 draghästar i jordbruket, och nu redovisar man drygt 340 000, och däri ingår då unghästar. Samtidigt finner vi att traktorsparken, som 1939 rörde sig omkring 17 000—18 000 fordon, i dag enligt pro-

positionen är upp i 107 000 fordon. Inte mindre än drygt 12 000 traktorer har anskaffats till det svenska jordbruket under föregående produktionsår.

Det är givet att man här kan diskutera detta problem från flera olika synpunkter. Men skulle slutsatsen bli den, som konsumentintresset har gjort sig till tolk för och som har framförts särskilt i de nämnda tidningsdeklarationerna, skulle man vara i färd med att rekommendera en nedläggning av det norrländska småbruket. Det vore nog den linje som vore minst acceptabel även ur de svenska konsumenternas synvinkel. Hur skall man klara skogsproblemen och skaffa den arbetskraft som erfordras i skogen? Hur skall man klara förvaltningen i bygderna? Folkströmmen från landsbygden är beklämmande. Det finns statistik över detta. Jag har läst i en artikel, att under de senaste fem åren inte mindre än 28 procent av åldersgruppen 15—30 år har flyttat från den svenska landsbygden. Åldersgrupperna och det fåtal i de arbetsföra åldrarna som stannar kvar får då en väsentlig ekonomisk belastning.

Vi har ingen ny statistik över brukningsdelarnas omfattning. Den senaste daterar sig från år 1944. Där finner vi, att den grupp som är att hänföra till det mindre jordbruket — således 2—10 hektar — innesluter över 200 000 brukningsdelar, men denna grupp förvaltar inte mer än 31 procent av hela jordbruksarealen. Jag räknar här inte in stödjordbruken, som uppgår till cirka 118 000 och som enligt tillgänglig statistik omfattar endast 4 procent av den sammanlagda jordbruksarealen.

När herr Näslund nämnde, att jordbrukets subventionering var att betrakta såsom ett led i en statlig socialpolitik, har jag anledning att ställa frågan: Kan vi inte tala om statlig subventionering eller subventionering av konsumenterna också inom andra näringsgrenar i vårt samhälle? Vi kan titta på textilindustrin och de priser som i andra länder noteras på textilier. Vi kan räkna upp ofantligt många näringsgrenar, där det svenska självhushållet inte direkt, men indirekt bedriver en subventionering.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Skulle man öppna slussarna för en fri handel, så tror jag sannerligen att det skulle visa sig, att inte endast jordbruket — och framför allt småbruket — här har gynnats på ett sådant sätt att det skulle vara den statliga belastningen. Jag tror att näringslivet i stort kan anpassas, och jag tror också att det finns tillräckliga skäl för att stödja det mindre jordbruket. Man behöver inte längre fortsätta att diskutera producentbidragets vara eller icke vara för att påskynda rationaliseringen. Det i driftbyggnaderna investerade kapitalet och andra omständigheter inom det minsta jordbruket utgör säkerligen en stark garanti för att rationaliseringen kommer att fortsätta. Men man bör även inom konsumentgrupperna tänka sig något för, i sin iver att stödja en onaturligt pådriven bortrationalisering. Jag tror att alla näringar i vårt land har det största gagnet av att man här parallellt analyserar de olika näringarnas inkomstförhållanden och försöker få till stånd ett samarbete mellan å ena sidan konsumentintresset och å andra sidan producentintresset och därvid klipper bort de oskäligt höga inkomstnivåerna. Då skapar man ett jämviktsläge, och alla känner att de grupper de tillhör är nödvändiga i den allmänna samhällsproduktionen.

Jag ber till slut, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr CARLSSON, GEORG, (bf):

Herr talman! Grundlinjerna för jordbrukspolitikerna är ju godkända av alla demokratiska partier. Det instrument, som man använder för att nå resultat, är de underhandlingar, som varje år äger rum inför jordbruksnämnden. Underhandlingsdelegationen är sammansatt av sakkunnigt folk från olika områden, och produktion, konsumtion och handel i dess olika företagsformer är företrädade. Det förslag, som sedan kommer fram till riksdagen, är givetvis under sådana omständigheter byggt på en kompromiss. Alldeles givet kan man peka på skönhetsfläckar, beroende på hur man ser de

speciella frågorna. Diskussionen i dag när det gäller de yrkanden som framställts har dock i sak varit mycket hovsam.

Man har pekat på vissa detaljer. Framför allt har förmalningsavgiften verkat irriterande. Herr Nord nämnde, att förmalningarna vid småkvarnarna visat en betänklig minskning. Jag kan inte förstå att förmalningsavgiften vad dem beträffar skulle inverka på det sätt som han gjorde gällande, då det inte finns något billigare mjöl att köpa på annat håll. Storkvarnarna har ju också förmalningsavgift. Det måste därför vara andra orsaker, som inverkar på den minskade förmalningen hos småkvarnarna. Det är givet att det är ett besvär för småkvarnarna med dessa avgifter, men det är något som man har fått finna sig i för att få storkvarnarna med på uppgörelsen.

Herr Nord nämnde vidare någonting som var mycket sant, nämligen att om man skulle kunna importera billigare kraftfoder, så skulle man få en billigare produktion framför allt på det animaliska området. Det förstår vi allihop. Men vi kan inte tveklöst tillåta oss något sådant under alla förhållanden, t. ex. när vi befinner oss i ett sådant läge som för dagen, då det inhemska konsumtionsbehovet är fyllt och vi skall exportera till lägre priser. Jag tror att det finns skäl att se även denna fråga ifrån olika synpunkter.

Anledningen till att jag egentligen har begärt ordet — och jag tänker inte bli långrandig — är någonting som inte har blivit berört här, men som ändå har ett visst intresse. Så länge vi har den nuvarande metoden för överenskommelsen om prissättningen på jordbrukets produkter, tror jag nämligen att det är klokt att inte peta och ändra alltför mycket på detaljerna i de resultat, som har kommit fram. Det förhåller sig så, att sakkunskapen på alla områden är väl representerad i första instansen. De som träffar överenskommelsen har att ta hänsyn till alla olika synpunkter. De skall försöka leda produktionen i rätt riktning — åtminstone har det varit så

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

tidigare, nu kanske det börjar att bli en tillräcklig produktion på alla områden. De har att ta hänsyn till intressena hos både större och mindre jordbrukare. De har att ta hänsyn till förhållandena både i södra och i norra Sverige. Detta gör, att när de får ställa alla dessa intressen mot varandra, får de söka komma fram till en kompromisslösning.

Det vore lyckligt om man kunde låta ett dylikt förslag gå igenom här utan alltför genomgripande ändringar. Om det skulle bli det motsatta förhållandet och riksdagen alltså skulle ändra på de förslag, som man enats om, skulle de som förhandlar bli mindre hågade att så att säga gå till det sista budet då de försöker att träffa en uppgörelse. De skulle inte våga säga sista ordet, därför att riksdagen kunde befaras ändra på resultatet. Den kanske prutar och den kanske höjer.

Med hänsyn till den sakkunskap och de olika åsiktsriktningar, som är representerade redan på det förberedande stadiet, anser jag att det finns fullgoda skäl att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Det har sagts så mycket i denna fråga att jag kan fatta mig mycket kort. Det är endast en liten sak, som jag har uppmärksammat. Av herrar Näs-lunds och Nords anföranden framgick, att de i stort sett var eniga med utskottsmajoriteten. Ser man exempelvis på deras reservation nr 1, så är där ju inte så mycket som skiljer sig från vad utskottet sagt.

Jag kan därför emellertid inte finna att det var så nödvändigt att komma fram med dessa reservationer. Det finns dock i den första reservationen en sak som borde uppmärksammas och som ter sig litet märkvärdig ur en synpunkt, ehuru den inte direkt är till folkpartiets favör. Det står nämligen i denna reservation, att folkpartiet »inte helt kan dela departementschefens uppfattning». Man frågar sig då, vad departementschefen har sagt. Jo, han har bl. a. sagt att det är ur allmän synpunkt olämpligt

att livsmedelspriserna stegras. Detta uttalande från departementschefen stöder utskottsmajoriteten, men folkpartisterna vill tydligen inte vara med om att stödja det.

Jag tycker att detta är ganska egen-domligt. Jag skulle vilja ställa den frågan till folkpartiet: Vad menar folkpartiet egentligen med detta? Är det jordbrukets intresse partiet här vill företräda, eller är det konsumentintresset?

Jag vill nog för egen del tolka det så, att det här inte gärna kan vara ett konsumenternas intresse som skymtar fram. Eftersom ni som är reserverant så gärna vill giva sken av att vilja företräda konsumenterna, borde ni i ärlighetens namn säga ifrån att ni ändrat er och skriva i Dagens Nyheter, att ni anser det inte vara olämpligt med höjda livsmedelspriser. Jag kan, herr talman, inte frigöra mig från tanken att folkpartiets reservationer, t. ex. nr 1, endast är skrivna i politiskt syftemål för att försöka vinna både jordbrukare och konsumenter. Men reservationens skrivsätt klarlägger direkt att folkpartiet inte — som det gärna utåt vill ge sken av — företräder konsumenternas intressen.

Folkpartiet har emellertid en motion, som är avsedd att tala om för konsumenterna hur mycket en jordbrukare tjänar och hur mycket en industriarbetare tjänar. Det är påtalat tidigare i dag, och jag skall villigt instämma i att skrivsättet här är mycket förrådiskt. Det är alldeles naturligt, att det kan finnas jordbrukare som tjänar mer pengar än andra. Sådana skillnader förekommer väl praktiskt taget inom alla yrken och näringar. Motionen är tydligen tillkommen för att försöka vinna konsumenterna här i Stockholm, och det skulle inte förvåna mig det minsta om det en vacker dag publiceras i Dagen Nyheter t. ex. hur stor skillnad det är, enligt motionen, mellan en jordbrukares inkomster och en industriarbetarlön. Däremot får man väl dra den slutsatsen, att de reservationer som här är avgivna till utskottsutlåtandet, speciellt kanske reservation nr 1, är avsedda att åberopas av tidningar ute i landsorten.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Jag har, herr talman, bara med dessa få ord velat påpeka en del meningar, som man kan utläsa ur reservationerna och motionerna. Jag förstår mycket väl att det är mycket svårt att tjäna två herrar, att tala två språk. Det är svårt att företräda både städer och landsbygd om det hela skall gå ihop!

Jag har, som sagt, inget annat yrkande än vad utskottet föreslagit.

Herr NORD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Carlsson talade för en stund sedan om att överenskommelsen om jordbrukets priser är byggd på förhandlingar, i vilka alla läger är representerade. Men man kan väl knappast säga, att småbrukarna blivit representerade vid dessa förhandlingar. Vi har vid olika tillfällen gjort framställningar angående detta men aldrig fått något tillmötesgående av dessa krav.

Sedan sade han om förmalningsavgiften, att det inte var någon särskild effekt med den. Lantbrukarna får betala förmalningsavgiften om de köper mjöl. Men är det inte så, att förmalningsavgiften fördyrar levnadskostnaderna för de mindre jordbrukarna?

Herr Mossberger ställde den frågan till mig, om folkpartiet ville gynna producenterna eller konsumenterna. Han undrade, vilkas talan vi för. Jag kan med samma rätt ställa samma fråga till herr Mossberger: Vill han gynna konsumenterna eller producenterna, städerna eller landsbygden? Jag tror att vi inom folkpartiet söker att åstadkomma rättvisa mellan olika samhällsgrupper.

Herr MOSSBERGER (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara till herr Nord säga, att jag inte behöver svara på den fråga han ställde till mig. Jag har bara frågat honom vad folkpartiets reserveringar egentligen menar med vad de skrivit i reservation nr 1. Ni har ju tydligt skrivit, att ni inte kan dela departementschefens uppfattning om det olämpliga med höjda livsmedelspriser.

Herr CARLSSON, GEORG, (bf) kort genmäle:

Herr talman! Man har här påstått, att småbrukarna inte är representerade vid underhandlingarna. Det måste vara fel. Våra ekonomiska föreningars topporganisationer utser nämligen underhandlare, och i de ekonomiska föreningarna är småbrukarna i majoritet — man har en man och en röst i de flesta. Om de alltså inte är representerade vid underhandlingarna i förhållande till sitt medlemstal i de ekonomiska föreningarna, så måste felet ligga på annat håll.

När det gäller förmalningsavgiften har jag inte sagt, att den inte fördyrar mjölet. Det är klart att den fördyrar. Men man kan inte köpa billigare mjöl någon annanstans, ty det är samma avgifter vid storkvarnarna. Jag har också sagt att det är ett visst besvär med avgiften, men att det fanns andra omständigheter som gjorde att man ändå fick ta den olägenheten.

Herr KARLSSON, FRITIOF, (bf):

Herr talman! Det är en detalj i den fråga vi diskuterar, som jag skulle vilja vidröra i detta sammanhang, nämligen producentbidraget för mjölk.

Tillsammans med några andra kammarledamöter har jag motionerat om en utredning om en sammanläggning av producentbidraget och leveranstillägget till ett förenat bidrag. Det nuvarande systemet är för småbrukets vidkommande inte fullt tillfredsställande. Bestämmelsen om att nytillträdande jordbrukare ej skall komma i åtnjutande av producentbidraget verkar ingalunda rättvist. Visserligen ingick bestämmelserna som ett led i 1947 års beslut angående jordbruket, men de tankar som då föranledde dessa bestämmelser synes knappast längre vara bärande. Den rationalisering, som man genom detta bidrag då ville påskynda, har sedan dess fortgått, och utflyttningen från landsbygden har tagit sådana former att man särskilt i småbrukarbygderna börjat förskräckas. Det behöver nu tillgripas sådana åtgär-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

der, som i stället för att stimulera motverkar denna flykt.

Sedan denna bestämmelse tillkom, har ett stort antal mindre jordbruk bytt ägare. Dessa nya ägare har enligt gällande bestämmelser icke kunnat erhålla producentbidrag. Då producentbidraget inräknas i jordbrukskalkylen, innebär detta förhållande, att dessa nyttillträdda jordbrukare, som i regel är högt skuldsatta, får vara med om att betala de bidrag som deras äldre och i flera fall mer välsituerade yrkesbröder erhåller. En sådan ordning kan inte i längden vara hållbar.

Genom den omläggning, som skedde förra året, varigenom en behovsprövning för erhållande av producentbidrag infördes, har detta bidrag övergått från att vara ett rationaliseringsbidrag till att bli ett behovsprövat bidrag. Såsom jag redan tidigare framhållit, verkar den nya ordningen i vissa fall inte rättvist därigenom att mer välsituerade jordbrukare får bidrag, medan deras skuldsatta yrkesbröder blir utan. Enligt min uppfattning är det nuvarande systemet ohållbart i längden. En omläggning på så sätt att producentbidrag och leveranstillslägg samarbetas bör därför ske. En dylik omläggning skulle även kunna medföra en förenkling av hela proceduren, så att lantbruksnämnderna, som nu har ett betydande arbete med producentbidragen och deras fördelning, skulle kunna avkopplas.

Vi anser emellertid att denna samordning av bidragen icke kan ske utan att saken först blir föremål för utredning. Det kan knappast vara lämpligt att som folkpartirepresentanterna här gjort visserligen förorda en samordning av de båda bidragen, men en samordning av sådant slag, att den skulle ge de berörda småbrukarna ett betydligt mindre bidrag än vad som nu utgår.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till herr Tjällgrens m. fl. reservation.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten B 1.

Herr TJÄLLGREN (bf):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NÄSLUND (fp):

Herr talman! Jag ber att under punkten B 1 få yrka bifall till den med 1) betecknade reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Näslund m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Näslund begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 32 punkten B 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Näslund m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten B 2.

Herr NÄSLUND (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de med 2) och 3) betecknade reservationerna.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Herr FRANZÉN (bf):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den med 4) betecknade reservationen.

Herr TJÄLLGREN (bf):

Herr talman! Jag ber att under punkten B 2 få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats särskilda propositioner komme att framställas dels beträffande utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan, såvitt anginge den del av utlåtandet, som å s. 48 i det tryckta utlåtandet började med orden »Kungl. Maj:ts förslag» och slutade med »personers behov», dels rörande samma hemställan, i vad den avsåge den del av utlåtandet, som å s. 48 började med orden »I motionerna» och å s. 49 slutade med »jordbrukets område», dels ock angående utskottets hemställan i övrigt.

I fråga om förstnämnda del av utskottets hemställan, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Näslund m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Näslund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller jordbruksutskottets i utlåtande nr 32 punkten B 2 gjorda hemställan, såvitt angår den del av utlåtandet, som å s. 48 börjar med orden »Kungl. Maj:ts förslag» och slutar med »personers behov», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Näslund m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Beträffande utskottets hemställan, i vad den avsåge den del av utlåtandet, som å s. 48 började med orden »I motionerna» och å s. 49 slutade med »jordbrukets område», yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas i angivna del; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Näslund m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle antaga det förslag, som innehölls i herr Franzéns vid utlåtandet anförda reservation.

Vid härefter enligt berörda yrkanden gjorda propositioner bifölls utskottets hemställan.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i förevarande punkt i övrigt hemställt.

Punkten B 3.

Herr NÄSLUND (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den med 5) betecknade reservationen.

Herr TJÄLLGREN (bf):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Näslund m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

nen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten B 4.

Herr NÄSLUND (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till den med 6) betecknade reservationen.

Herr TJÄLLGREN (bf):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Näs-lund m. fl. beträffande nämnda punkt anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, var med övervägande ja besvarad.

Punkterna B 5—B 8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten B 9.

Herr TJÄLLGREN (bf):

Herr talman! Jag ber att i anslutning till den nu föredragna punkten få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna och med 7) betecknade reservationen.

Herr NÄSLUND (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den med 8) betecknade reservationen.

Herr ANDERBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ESKILSSON (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den med 9) betecknade reservationen.

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till det yrkande, som jag läste upp i samband med mitt anförande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av de därunder förekomna yrkandena propositioner komme att göras först särskilt beträffande utskottets hemställan i förevarande punkt, såvitt anginge den del av utlåtandet, som å s. 52 började med orden »I motionerna» och å s. 53 slutade med »motionerna I:78 och II:104», vidare särskilt angående utskottets hemställan, i vad den avsåge den del av utlåtandet, som å s. 53 började med orden »I motionerna» och å s. 54 slutade med »motionerna I:547 och II:693», samt slutligen särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

Med avseende på förstnämnda del av utskottets hemställan, fortsatte herr talmannen, hade yrkats 1:o) att densamma skulle bifallas; 2:o), av herr *Tjällgren*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Näslund*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i motsvarande del av den av honom m. fl. vid utlåtandet anförda, med 8 betecknade reservationen.

Sedermåra gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Tjällgren* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Tjällgrens* yrkande i ämnet.

Herr *Näslund* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Den, som till kontraproposition i huvudvoteringen angående nu förevarande del av jordbruksutskottets utlåtande nr 32 antager bifall till herr Tjällgrens yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraproposition i nämnda votering antagits bifall till herr Näslunds yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller jordbruksutskottets i utlåtande nr 32 punkten B 9 gjorda hemställan, såvitt angår den del av utlåtandet, som å s. 52 börjar med orden »I motionerna» och å s. 53 slutar med »motionerna I: 78 och II: 104», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Tjällgren m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Tjällgren begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 50.

Därjämte hade 16 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om utskottets hemställan, i vad den avsåge den del av utlåtandet, som

å sid. 53 började med orden »I motionerna» och å s. 54 slutade med »motionerna I: 547 och II: 693», yttrade nu vidare herr talmannen, hade förekommit följande yrkanden:

1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas;

2:o), av herr *Näslund*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i motsvarande del av den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 8 betecknade reservationen;

3:o), av herr *Eskilsson*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölles i den av honom och herr *Eliasson* vid utlåtandet anförda reservationen; samt

4:o), av herr *Persson, Helmer*, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att kungörelsen den 6 mars 1942 med vissa bestämmelser angående handeln med mjölk måtte upphävas; att förhandlingar måtte upptagas med vederbörande jordbruksorganisationer om att konsumtionsmjölk, som från mejerierna distribuerades i allmänna handeln, skulle ha en fetthalt av minst 3,5 %; samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga förslag till anslag av statsmedel för täckande av de kostnader, som vore förbundna med övergång till högre fetthalt.

Därpå gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Näslund* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraproposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraproposition antaga bifall till herr *Näslunds* yrkande i ämnet.

Herr *Eskilsson* äskade emellertid votering om kontrapropositionens innehåll,

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående nu förevarande del av jordbruksutskottets utlåtande nr 32 antager bifall till herr Näslunds yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr Eskilssons yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Eskilsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 39;

Nej — 66.

Därjämte hade 31 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller jordbruksutskottets i utlåtande nr 32 punkten B 9 gjorda hemställan, såvitt angår den del av utlåtandet, som å sid. 53 börjar med orden »I motionerna» och å sid. 54 slutar med »motionerna I: 547 och II: 693», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar *Eskilsson* och *Eliasson* vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

På härefter gjord proposition bifölls vad utskottet i förevarande punkt i övrigt hemställt.

Punkten B 10.

Utskottets hemställan bifölls.

Nu föredrogos i ett sammanhang

Punkterna B 11 och G 5.

Herr **NÄSLUND** (fp):

Jag ber att få yrka bifall till den med 10) betecknade reservationen.

Herr **TJÄLLGREN** (bf):

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i de under behandling varande punkterna hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Näslund* m. fl. beträffande nämnda punkter avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna C—F, G1—G4 och G6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående svensk medverkan i ett skandinaviskt undervisningssjukhus i Korea, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet's fortsättande kl. 19.30.

Anslag till sinnesslövärdar m. m.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till sinnesslövärdar m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 124, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 5 mars 1954, föreslagit riksdagen att godkänna av departementschefen förordade ändrade statsbidragsgrunder för undervisning och vård av psykiskt efterblivna.

Enligt det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget skulle anläggningsbidrag utgå med 7 000 kronor för tillkommen plats vid särskola av internattyp och med 5 000 kronor för plats vid vårdanstalt. Motsvarande statsbidragsbelopp hade föreslagits skola utgå även för inköp och i samband därmed ombyggnad av äldre för ändamålet lämpad byggnad. Bidrag till externatskolor hade föreslagits fastställt till 50 procent av de verkliga kostnaderna med maximering till 5 000 kronor per elevplats.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Aastrup* m. fl. (I: 490) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl* m. fl. (II: 614), hade hemställts, att riksdagen med ändring av vad Kungl. Maj:t föreslagit i propositionen nr 124 måtte besluta, dels att statsbidraget för nybyggnader inom sinnesslövärdar skulle fastställas till 12 000 kronor per nyttillkommen plats vid särskola av internattyp och till 9 000 kronor per sådan plats vid vårdanstalt, att även statsbidragen för inköp och i samband därmed ombyggnad av äldre för ändamålet lämpad byggnad skulle fastställas till de sålunda angivna beloppen samt att maximibeloppen för statsbidragen för dels omändring och upprustning av i vederbörande huvudmans ägo befintlig byggnad,

dels s. k. externat skulle anpassas här efter, dels ock att förhöja vederbörande anslag med erforderligt belopp.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 490 och II: 614, såvitt nu vore i fråga, godkänna de förslag till ändrade statsbidragsgrunder för undervisning och vård av psykiskt efterblivna, som angivits av departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 5 mars 1954;

II. avslå motionerna I: 490 och II: 614, till den del de icke behandlats under I.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Ohlson*, *Iwar Anderson*, *Alfred Nilsson*, *Pålsson*, *Bergh*, *Sunne*, *Malmberg* i Skövde, *Ståhl* och *Rubbestad*, fröken *Elmén*, herr *Onsjö* samt fröken *Ager* ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 490 och II: 614, såvitt nu vore i fråga, godkänna de förslag till statsbidragsgrunder för undervisning och vård av psykiskt efterblivna, som i reservationen angivits.

Herr ANDERSON, IWAR, (s):

Herr talman! Jag skall be att få något motivera den reservation, som är fogad till detta utlåtande och som jag har biträtt inom utskottet.

Jag ber då först att få fästa uppmärksamheten vid att statsutskottet är enigt i allt utom vad gäller det statliga anläggningsbidraget, och jag tror mig kunna utläsa att man är allmänt tillfreds över att denna fråga nu står inför sin slutliga lösning. Därigenom får man äntligen klarare linjer att arbeta efter när det gäller att förbättra denna eftersatta vårdform. Då landstingen och de större städerna otvivelaktigt har smidigare arbetsformer än staten, är det i och för sig intet att erinra mot att de får dessa delvis nya arbetsuppgifter. Det förtjänar

också uppmärksammas, att skillnaden mellan utskottets uppfattning och reservationen — räknat i pengar — är den, att staten enligt reservationen får betala ca 800 000 kronor mera per år under en beräknad uppbyggnadstid av 15 år, eller sammanlagt omkring 12 miljoner kronor.

Låt oss emellertid se en smula på förhistorien! Kommunalskatteberedningen ansåg 1943, att denna vårdform borde åvila staten, och 1946 års utredning om sinnesslövrården, i vilken den numera avlidne riksdagsmannen Björklund i Hässleholm var ordförande — en på detta område mycket erfaren och kunnig man — kom också till samma resultat men förordade dock 80 procents statsbidrag till anläggningskostnader. Detta förslag sändes ut på remiss, men jag hoppar över svarens innehåll. Jag konstaterar endast att landstingsförbundets styrelse då ansåg att 90 procents statsbidrag var lämpligt, under det att stadsförbundets styrelse påyrkade att kostnaderna helt skulle bestridas av staten.

Så kom 1951 års utredning, vilken leddes av riksdagsman Gösta Skoglund i andra kammaren. Den föreslog anläggningsbidrag med 50 procent. Här är det närmare dagssituationen, och remissvaren bjuder på mycket av intresse. Landstingsförbundets styrelse, som helst skulle ha sett att statsbidraget bibehållits vid nuvarande procentsats, ansåg sig dock — om än med tvekan — kunna godtaga förslaget om 50 procent. Stockholms stadsfullmäktige krävde ett bidrag på 100 procent, Malmöhus läns landstings förvaltningsutskott påyrkade 90 procent, Älvsborgs samt Göteborgs och Bohus läns landstings förvaltningsutskott stannade för 80 procent, förvaltningsutskottet i Södermanlands läns landsting gjorde enligt mitt sätt att se ett klokt uttalande, i det att det framhöll, att om finansiella skäl skulle åberopas i förevarande sammanhang, detta närmast borde föranleda till att anläggningskostnaden i dess helhet borde bestridas av staten. Men utskottet godtog dock 80-procentslinjen. Förvaltningsutskotten i Stockholms län och Kronobergs län föreslog

Anslag till sinnesslövrården m. m.

75 procent. Även flera förvaltningsutskott förordade högre statsbidrag än vad 1951 års utredning föreslagit.

Jag har gjort dessa axplock bland remissvaren, enär det här gäller synpunkter, som framförts av de blivande huvudmännen, vilka genom riksdagens beslut pålågges nya uppgifter. Är man ense om att det är lämpligt att landstingen genom sina friare arbetsformer bör överta arbetsuppgifter, som enligt många instansers mening bör åvila staten, bör man också ta stor hänsyn till vad de blivande huvudmännen anser. Jag hävdar mycket bestämt att Kungl. Maj:t brustit i detta hänseende. I varje fall hade Kungl. Maj:t bort kunna biträda utredningens förslag att halvera kostnaden. Vid överväganden av frågor av detta slag synes man alldeles ha glömt bort olikheten i skattesystemet mellan statlig skatt och kommunal skatt, inklusive landstingsskatt. Jag tror för min del att det stora flertalet av skattebetalare hellre betalar en hög statlig skatt än en på grund av riksdagsbeslut framtvingad höjd kommunalskatt.

Jag kommer så in på utskottets motivering. Utskottet ifrågasätter starkt, huruvida för de psykiskt efterblivna föreligger ett platsbehov av högre angelägenhetsgrad än för övriga bidragsberättigade vårdgrenar. På denna punkt räcker det för min del att hänvisa till resultatet av de gjorda utredningarna. Hade det inte varit naturligare att leda tanken till den närbesläktade vårdformen sinnessjukvården? Det har som bekant höjts rätt kraftiga röster för att landstingen skulle överta även denna mycket eftersatta vård. Personligen hyser jag den uppfattningen, att denna fråga icke för närvarande bör aktualiseras. Möjligen kan den lösas partiellt. Men jag vill i detta sammanhang framhålla, att första förutsättningen därvidlag är att staten står för hela — märk väl: — *hela* anläggningskostnaden.

Utskottet har en formulering, som jag inte fattar riktigt men som förmodligen går ut på att utskottet finner det angeläget, att allmänna statsbidragsutredningen skall titta även på det här bidra-

Anslag till sinnesslövärdens m. m.

get. Denna utredning har enligt en uppgift i propositionen på tillfrågan förklarats, att den avvisar tanken på att för närvarande pröva denna fråga, och departementschefen har inte heller ansett det vara behövt. Om riksdagen nu följer utskottet, är det väl självklart, att utredningen måste uppta till prövning även detta nya statsbidrag. Men kan det verkligen vara behövt? Nej, herr talman, detta är nog endast en räddningsplanka, som man använder för att komma ifrån en litet besvärlig situation. Jag medger gärna, att jag under min riksdagstid ofta har deltagit i en dylik balansgång, men jag kan inte erinra mig, att jag varit med om att ånyo kasta en fråga i utredningskvarnen, när den prövats och utretts tre gånger tidigare och, såsom synes i det här fallet, med sämre resultat för landstingen för varje gång. Törs man fråga utskottets blivande talesmän, vilka förhoppningar som knytes till denna fjärde omgång? Spåren förskräcker.

Till slut ber jag att få framhålla, att de för ekonomin ansvariga landstingsmännen landet runt med stor oro ser på de ständigt ökade arbetsuppgifter, som åvilar landstingen. Då Kungl. Maj:t icke tagit vederbörlig hänsyn ens till utredningens mycket moderata förslag i fråga om dessa anläggningskostnader, ber jag, herr talman, utan minsta tvekan att få yrka bifall till den vid detta utlåtande fogade reservationen. Jag kan också nämna, att andra kammaren redan beslutat att med 112 röster mot 87 antaga ifrågavarande reservation.

I detta anförande instämde herrar *Strandler* (s), *Sunne* (fp), *Ohlson* (fp), *Weiland* (fp), *Osvald* (fp), *Alfred Nilsson* (fp), *Pålsson* (bf) och *Franzon* (s), herr *andre vice talmannen* (bf), herr *Söderquist* (fp), fru *Sjöström-Bengtsson* (s) samt herr *Krögel* (s).

Herr **WERNER** (bf):

Herr talman! Jag kunde ha nöjt mig med att instämma med herr Anderson, men som deltagare i ett landstings förvaltning sedan flera år tillbaka anser

jag mig böra ge uttryck åt några uppfattningar.

Det är en allt mer framträdande tendens att på landstingen och landstingsstäderna lägga inte bara nya uppgifter utan även att från staten övervältra en allt större del av kostnaden för uppgifter som staten och landstingen gemensamt svarar för. Det är mot denna tendens, som vi inom landstingens ansvariga ledning måste resa en invändning, ty även om det kan vara smickrande för landstingen att vara ett så eftersökt och användbart organ för olika uppgifter inom vår socialvård och undervisning, är det möjligt att vi är i ett läge, då vi kan få för mycket.

Det är något betänkligt, då man till och med från vissa landstingskretsar, som tydligen lider av en sjukdom som brukar kallas för elephantiasis, får höra talesätt, som tyder på att man inte har fattat det allvarliga i läget just nu, och som tycks anse, att landstingen kan ta emot även nya förvaltningsuppgifter. Jag tänker på det tal, som allt som oftast höres om att landstingen skulle bli huvudmän även för den statliga sinnessjukvården. Ett förverkligande därav skulle ytterligare öka landstingens arbetsbelastning och kostnader och kanske försämra resultatet av landstingens verksamhet.

Den föreliggande propositionen är en tydlig exponent för den tendens som jag här har påtalat. Där föreslås en sänkning av förut utgående statsbidrag till anläggningskostnader, och i detta hänseende vill man inte draga konsekvenserna för statens vidkommande när det gäller denna viktiga gren av en uppgift som nu tydligen helt och hållet ålägges landstingen.

En liten detalj som jag önskar påtala är att det, såvitt jag har läst propositionen rätt, inte kommer att utgå statsbidrag till utbyggnad av äldre anstaltsanläggningar på detta område. Jag tycker det är ganska egendomligt, att det inte skulle vara av intresse ur allmänna ekonomiska synpunkter, att äldre byggnader utnyttjas för en rationalisering, så att de kan användas i vidgad omfatt-

ning. Såvitt jag förstår ställs landstingen även i det hänseendet utan något som helst statsbidrag. Om jag har fattat propositionens på den punkten inte särskilt tydliga skrivning fel, är jag tacksam för ett förtydligande från departementschefens sida.

Jag skall inte trötta kammaren med att gå in på detaljer som förut har klarlagts så utmärkt av herr Anderson. Jag ber att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! Alla socialt intresserade känner säkert tillfredsställelse över att riksdagen för någon tid sedan antog en lag rörande vården av alla de psykiskt efterblivna, en lag där man i första hand klagade vem som skulle vara huvudman för denna vård. Bland speciella frågor, som i det sammanhanget kom under omprövning, skulle jag särskilt vilja framhålla den s. k. rättskyddsfrågan, frågan om garantier mot intagande eller kvarhållande utan fullt tillräckliga skäl. En annan detalj, mycket viktig för vederbörande föräldrar, var ju att kostnaderna för vården av icke bildbara efterblivna till stor del nu kommer att överflyttas på det allmänna.

Jag kan mycket väl förstå att meningarna kan gå isär i fråga om storleken av statsbidraget till landstingen för dessas handhavande av denna uppgift. Detta är naturligtvis alltid en avvägningsfråga. Vid behandlingen av de olika förslag, som i år har framställts och som Kungl. Maj:t haft att taga ställning till, har det ju dess värre varit nödvändigt att iakttaga en ganska stor återhållsamhet. Det har gällt att fördela tillgängliga resurser någorlunda rimligt och rättvist mellan olika ändamål.

Nu har man här sagt, att staten överflyttar på landstingen uppgifter som för dessa medför betydande kostnader. Jag tror att det kan vara anledning att litet närmare klargöra, hur det egentligen ligger till i det avseendet.

Vad beträffar de bildbara efterblivna

Anslag till sinnesslövärdar m. m.

har ju landstingen redan nu skyldighet att sörja för dessa och gör det också. Däremot föreligger ingen sådan skyldighet för landstingen när det gäller de obildbara, men i mycket stor utsträckning får ju landstingen via kommunerna bära kostnaden för även denna del av klientelet. Det förhåller sig dock ingalunda på det sätt, som somliga här har velat göra gällande, nämligen att det skulle vara fråga om någon sänkning av tidigare bidrag. Jag tyckte mig förstå, att man på något håll hade uppfattat situationen på det sättet. Så är emellertid ingalunda fallet, utan när det gäller det förut utgående bidraget, nämligen för de bildbara efterblivna, föreslår Kungl. Maj:t en väsentlig höjning — från 4 000 till 7 000 kronor för vårdplats. Det är en höjning av en storlek som man knappast återfinner på andra utgiftsposter i statsverkspropositionen. Jag tycker att det är en rätt betydande höjning, även om jag skulle önska att man hade kunnat gå ännu längre och ge landstingen ytterligare bidrag.

Vad sedan beträffar de obildbara, för vilkas vård landstingen redan förut i mycket stor utsträckning via kommunerna fått ikläda sig ansvaret, har nu föreslagits införande av ett bidrag som tidigare inte alls har funnits och beloppet har satts till 5 000 kronor för vårdplats. Härtill kommer att staten har medgivit inte oväsentliga ökning av driftsanslagen i framtiden. Det är ökning som rör sig om inte mindre än 2,5 miljoner kronor per år. Det är alltså fråga om väsentligt mycket mer än det som utskottsmajoriteten och reservanterna nu tvistar om. Tvisten gäller ju belopp, som för staten och även för landstingen inte är betydelselösa, men jag tillåter mig ändå att ge en antydning om vad det egentligen är för divergenser mellan Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten å ena sidan och reservanterna å andra sidan.

Det gäller för en femtonårsperiod 13 miljoner kronor, alltså 900 000 om året, vilket belopp fördelat på det antal landsting vi har, blir ungefär 35 000 kronor för varje landsting. Dessa rör sig med

Anslag till sinnesslövården m. m.

stater på 20, 30, 50 miljoner kronor. De siffrorna ger ju en antydning om att detta ändå inte är någon förfärligt stor fråga. Det har sagts, att det egentligen inte betyder mer än ett halvt öre per år på landstingens utdebitering. Det är klart att man kan säga, att betyder det inte mycket för landstingen, så betyder det väl inte heller mycket för staten. Jag har ändå velat sätta in frågan i sitt rätta sammanhang när det gäller storleken, och jag vill än en gång stryka under, att Kungl. Maj:t här har föreslagit betydande öknningar av förut utgående anslag.

Herr **ANDERSON, IWAR**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte gjort mig skyldig till den missuppfattning, som inrikesministern talar om. Jag är fullt medveten om de förbättringar som här föreslås, och jag framhöll för övrigt i mitt tidigare anförande, att vi är mycket tillfredsställda med att denna fråga nu får sin lösning. Men när inrikesministern här talar om att det har skett en avvägning, så kan det i varje fall inte gälla för nästa år, ty jag tror inte, att det enligt Kungl. Maj:ts förslag blir så stor ökning vad det gäller anläggningsbidragen.

Jag brukar aldrig här i riksdagen delta i skattedebatter. Jag har fått göra det mer än tillräckligt i flera årtionden när det har gällt kommunalskatten. Jag förstår fullt väl regeringens och främst finansministerns svårigheter att få det hela att gå ihop ekonomiskt. Men tillåt mig, en enkel riksdagsman, att — nu riktar jag mig inte endast till regeringen — säga, att när ni ledande politiker, skatteexperter, nationalekonomer och allt vad det är, tvistar om statsskattens storlek, så glömmer ni, förefaller det mig, alldeles bort den sammanlagda kommunalskattens tyngd. Det är högeligen på tiden att uppmärksamheten riktas på frågan om en lämplig avvägning mellan dessa skatter. I varje fall bör detta, herr talman, ske vid behandlingen av frågor liknande den vi nu debatterar.

Herr statsrådet **HEDLUND**:

Herr talman! I anledning av det sista uttalandet om att man bör ta hänsyn även till den kommunala skatten, skulle jag bara vilja säga, att jag fullt ut delar den mening som utskottet ger till känna, när det här förordar ett förslag till nya statsbidragsbestämmelser för landstingens vidkommande, där man tar hänsyn inte bara till frågan om en förenkling utan även till frågan om en rättvis avvägning av kostnader och utgifter mellan staten och sekundärkommunerna.

Herr **KARLSSON, GUSTAF**, (s):

Herr talman! Såväl herr Anderson som herr Werner åberopade sitt ansvar som landstingsmän för sin ståndpunkt i denna fråga, då de talade för ett bifall till reservationen. Det föranleder mig att framhålla, att även jag känner en liten smula som landstingsman. Jag har tidigare tillhört detta s. k. landstingsparti; frågan är väl om jag efter detta kommer att bli utesluten — det får framtiden utvisa. Jag vill emellertid framhålla, medan jag talar till dessa ansvariga landstingsmän, som inledning till vad jag skulle vilja säga här, att utskottets huvudargument, även när det gäller bidragen till anläggningarna, för ett tillstyrkande av Kungl. Maj:ts proposition är att medlen inte har räckt till mer. Det har varit en avvägningsfråga. De ansvariga har vid avvägningen sagt: Vi kan inte få mer till detta.

Om jag nu för ut de ansvariga landstingsmännen till sina landsting och ber dem tänka på hur det brukar vara, när den ene efter den andra kommer med sina krav, skulle det inte då gå att få litet större förståelse för dem som sitter i ansvarig ställning och måste säga, att resurserna inte räcker till mer än vi föreslagit? Ni kommer själva om ett par månader att få säga, att vi som sitter i förvaltningsutskottet och är ansvariga kan inte tillstyrka större bidrag än vi gjort.

Jag menar att det skulle gå lättare att diskutera saken, om man tänker på att var och en får föra fram samma resonemang i sitt landsting som här framförs.

När regeringen säger, att detta är vad vi kan utmäta, får ni föra fram samma synpunkt i mindre skala var och en i sin stad. Jag förstår inte riktigt de ansvariga landstingsmännens resonemang, att det gör detsamma vad regeringen anser om medelsanvisningen; vi skall ha detta; punkt och slut!

Det framgår av utskottsutlåtandet, att majoriteten gärna skulle ha önskat att ge dessa bidrag, men vi får finna oss i situationen; om Kungl. Maj:t har prövat detta ärende, så är det inte möjligt att ge större anslag, om vi vill undvika skattehöjningar. Detta är ett resonemang, som man väl ändå inte kommer förbi, man må ha hur stor känsla som helst för dessa ting. Jag har här i min hand en liten uppställning över vilka statsbidrag som utgår till många andra, mycket viktiga vårdområden. Jag vill inte förringa betydelsen av vården och omhändertagandet av de sinnesslöa. Det är en mycket viktig uppgift, men som väl är så är det ändå en relativt liten del av befolkningen, som vi på detta sätt behöver ta hand om, och därför drar den vården också bara en relativt liten del av de kostnader som landstingen och storstäderna har för alla dessa vårdområden. Jag nämner t. ex. tuberkulosvården. Där utgår ett maximalt bidrag per vårdplats om 2 000 kronor — jag tar detta summariskt — jag nämner vidare epidemivården med ett bidrag om 2 500 kronor, kronikervården med 2 000, 1 500 och 1 000 kronor för olika fall, förlösningssvården med 2 500 kronor och den medicinska barnsjukvården med likaledes 2 500 kronor. Det högsta bidraget utgår till psykiatriska lasarettavdelningar med 6 000 kronor per vårdplats. Jag frågar: Vilken vårdgren av dessa är icke lika viktig som sinnesslövården? Man är ju ändå från alla håll liksom överens om att öva påtryckning på Kungl. Maj:t för att få en reglering här, inte bara så att det blir enklare utan också så att det blir effektivare. Jag ställer här förhoppningar på Kungl. Maj:t, och jag vill säga min gamle vän herr Gustaf Iwar Anderson att det inte är alldeles riktigt som han säger, att detta skulle gå till utred-

Anslag till sinnesslövården m. m.

ning för fjärde gången. De andra gångerna har man inte bara utrett dessa isolerade bidrag, utan utredningen har också gällt huvudmannaskapet, vårdformerna och en hel massa andra ting. Här gäller det ju bara bidragen, och här hyser jag mina förhoppningar. Jag tillhör inte dem som tror på en skattesänkning, jag tror att vi får räkna med en utjämning här och att staten får släppa till en del, men, herr talman, då vill jag inte vara med om att hugga till så där på en höft, utan då vill jag att man skall ha ett system i det hela och vänta en liten smula, tills man får ett förslag och ser vad det kan bli i dess helhet. Detta, herr talman, är egentligen huvudmotivet till att vi har ansett oss kunna stödja Kungl. Maj:ts förslag med den skrivning som nu föreligger.

Jag behöver inte säga så mycket mer, men jag vill använda tillfället att understryka en sak, som har skrivits och som det väl inte råder några delade meningar om. Kungl. Maj:t har inte ansett sig kunna ta upp alla de propåer som utredningen har kommit med, och det är begripligt. Vad jag framför allt är intresserad av rör undervisningen och yrkesutbildningen för dessa efterblivna människor. Det är enligt förslaget inte möjligt att få något statsbidrag till detta. Jag är alldeles övertygad om att landstingen kommer att ta hand om denna sak och göra vad de kan, men jag skulle tro att detta är så viktigt att det även vore värt ett statsbidrag. Därför vill jag vädja till inrikesministern att så snart som möjligt ta upp denna fråga. Utskottet skriver att det hoppas att inrikesministern skall följa denna verksamhet med uppmärksamhet, och jag är övertygad om att så sker, men jag hoppas också att det kommer ett förslag som kan uppmuntra landstingen att vidtaga sina åtgärder på detta område. Det har nämligen visat sig, att om de sinnesslöa får litet att pyssla med, utvecklas deras möjligheter att leva en liten smula. Detta är av mycket stort värde. Jag vill som sagt här understryka önskvärdheten av att man får ett förslag i detta hänseende.

Anslag till sinnesslövården m. m.

Jag åhörde debatten i andra kammaren. Där sades av landstingsförbundets ordförande, den aktade ledamoten av andra kammaren herr Fast, att byggnadsbidragen har landstingen och kommunerna inte så stort intresse av. Egentligen är de nu mest intresserade av driftsbidragen. Det ligger i sakens natur, att om man kunde eliminera de bidrag som staten ger till byggnadsändamål, skulle man utan vidare komma ifrån en hel del svårigheter, kontroll av en massa ting o. s. v. Det skulle också i ekonomiskt hänseende vara effektivare, om man kunde ordna det så att statens bidrag till de vårdformer som landstingen har hand om ginge via driftsbidragen. Men då vill jag fästa uppmärksamheten på en sak. Har man denna linje tämligen klar för sig och tänker växla in på den, då skulle jag tro att det blir lättare, om man inte nu komplicerar det hela. Jag menar därmed, att ju mer man höjer byggnadsbidragen, de tillfälliga bidragen, desto svårare blir det att göra den där operationen. Också därför anser jag mig här ha skäl för att uppmana kammaren att betänka sig en liten smula och överväga, om det inte också ur huvudmännens synpunkt på längre sikt skulle vara lämpligare att följa utskottets förslag, till vilket jag, herr talman, yrkar bifall.

Herr ANDERSON, IWAR, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag var också inne i andra kammaren och hörde på landstingsförbundets ordförande herr Fast. Han avgav en principförklaring av ungefär det innehåll som herr Karlsson här har skildrat, men jag tror mig på rätt goda grunder kunna säga, att herr Fast sedan röstade för reservationen. Herr Fast framställde nämligen inte något yrkande.

Min vän Gustaf Karlsson erinrade vidare oss som varit och är landstingsmän — jag är en fördetting — att det kan inträffa fall, när vi har måst avvisa det och det förslaget på grund av den ekonomiska situationen. Men, herr Karls-

son, det är dock den lilla skillnaden, att vi i dessa fall har haft möjligheter att avslå yrkandena, medan det i detta fall är riksdagen som ålägger landstinget att göra det och det.

Herr WERNER (bf) kort genmäle:

Herr talman! Den diskussion rörande avvägningen av olika anslag inom landstingsförvaltningarna som herr Karlsson efterlyser är för oss en levande realitet. Jag kan nämna för kammaren, att den våldsamma stegringen av landstingens uppgifter och verksamhetsområden inger landstingsförvaltningarna mycket stora bekymmer för framtiden. Vi står nu på toppen av en högkonjunktur, som kanske vänder. Men vad blir följden då? Jo, vi får enligt det nya uppbyggningssystemet betala tillbaka till statskontoret för mycket erhållna preliminärskattemedel, samtidigt som vi har att möta en vikan- de konjunktur. Det är alldeles förvånande att en gammal erfaren landstingsman, vilket herr Karlsson gör anspråk på att vara, kan anse det riktigt att från det progressiva statliga skatteunderlaget övervältra stigande utgifter på landstingens proportionella skatteunderlag, som är så ytterligt känsligt. Detta måste givetvis vålla landstingens ökade svårigheter. Det är denna avvägning mellan statsbidrag och kommunala bidrag som jag måste vädja till kammaren att beakta. Vi inom landstingen och kommunerna har inte längre förmåga att ta på oss dessa ständigt stegrade skyldigheter och utgifter som staten ålägger oss.

Herr ANDERBERG (s):

Herr talman! Den debatt som nu föres är en följd av det beslut som riksdagen fattade när andra lagutskottets utlåtande nr 27 bifölls. Det gäller här en fördelning av kostnaderna mellan staten och landstingen.

Den nu ifrågasvarande arbetsuppgiften har pålagts landstingen i större utsträckning än tidigare, och det pågår en ständig överföring av arbetsuppgifter från staten till landstingen. På ansvarigt landstingshåll är vi, såsom det

sagts här, många gånger bekyrde över det sätt, på vilket statsmakterna går till väga. Jag har här exempel på en lång rad ärenden och kostnader, som har överförts på landstingen under senare tid. Jag kan nämna att statsbidragen till landstingens sjukvårdande verksamhet — det är ett driftbidrag, herr Karlsson — har stått oförändrade trots den våldsamma kostnadsstegringen. Hela denna kostnadsökning, som betyder så oerhört mycket för landstingen, har de fått bära ensamma. Vi kan se på statsbidragen till vården av kroniskt sjuka, som infördes år 1927. Då fastställdes det statliga driftbidraget till 90 öre per dag. Under de år som gått sedan dess har detta bidrag höjts till 1 krona 50 öre per dag, d. v. s. med två tredjedelar, medan dagkostnaden för landstingen stigit från cirka 3 kronor till 18 kronor, d. v. s. sexdubblats. Till medicinska barnavdelningar beslöts statsbidrag år 1939, varvid driftbidraget fastställdes till 2 kronor per dag. Detta bidrag har sedan dess stått oförändrat, trots att dagkostnaden vid lasaretten femdubblats. Beträffande de statliga byggnadsbidragens andel av byggnadskostnaderna gäller i stort sett samma relationer. Förhållandet är i huvudsak detsamma även beträffande vissa andra grenar av landstingens verksamhet.

Samtidigt härmed har, särskilt under senare år, en strävan förmärkts att i ökad omfattning överflytta kostnaden för hälso- och sjukvård, som tidigare burits av staten, på landstingen. Föregående år höjdes sålunda avgifterna vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet väsentligt, varigenom betydande kostnader överflyttades från staten till de kommunala huvudmännen. Enligt beslut av årets riksdag kommer kostnaderna för kustsanatoriernas drift att till väsentlig del övertas av landstingen. Motsvarande förslag lär vara att vänta beträffande vanförestalterna. I samband med beslutet i år om moderskapsförsäkring har det statliga driftbidraget till förlossningsanstalterna helt slopats, och motsvarande fråga har aktualiserats även beträffande kronikervården.

Anslag till sinnesslövrården m. m.

När landstingen genom beslut av årets riksdag ålagts en väsentlig utökning i sitt huvudmannaskap för sinnesslövrården, hade det mot den nyss skisserade bakgrunden varit motiverat, att staten lämnat bidrag i enlighet med sinnesslövrårdutredningens förslag, vilket enligt samstämmig uppfattning bland landstingen var tilltaget i underkant. Så har emellerid ej skett, utan beloppen har ytterligare nedprutats rätt väsentligt. Motiveringen härför var statsfinansiella skäl, men är inte de landstingsfinansiella skälen lika viktiga? Vi har lika besvärligt som någonsin staten att klara upp vår budget. Det har lyckats oss bemästra situationen tack vare det ändrade värdet av pengarna och det därav följande ökade skatteunderlaget, men av allt att döma håller skatteunderlaget på att stagnera, och då blir det synnerligen bekymmersamt för landstingen.

Landstingens ekonomi är visst inte strålande. Vi har de senaste åren kunnat sätta undan något till byggnadsföretag därför att vi inte fått byggnadstillstånd. Det är oundgängligen behövt att ordna en hel del byggnadsfrågor, men vi har inte haft möjligheter att sätta i gång, och därför har vi för dagen vissa byggnadsfonder, vilka vi dock inte kan använda för annat ändamål än vi tänkt oss.

Vi har också det senaste året fått höja landstingsskatten med i medeltal 1 krona. På Gotland är skatten högst med en uttaxering av 5:60 och i Västerbotten 4:80. Ett medeltal för hela landet är 4 kronor. Skulle vi nu få ytterligare arbetsuppgifter, exempelvis sinnessjukvården, som har framskymtat vid olika tillfällen, och skulle man då följa de principer som man har följt beträffande sinnesslövrården, alltså att först besluta att landstingen skall vara huvudman och sedan att de till stor del skall få reda upp upprustningskostnaderna själva, då blir det såsom vi ser exempel på här beträffande sinnesslövrården.

De avsättningar som landstingen har kunnat göra täcker inte de behov som verkligen föreligger. Vi behöver göra ytterligare stora utgifter under de år som

Anslag till sinnesslövården m. m.

kommer för den slutna vården. Driftkostnaderna för denna har ökat i mycket stor omfattning. Man vet nu, att den årliga driftkostnaden för en vårdplats på ett lasarett är ca 15 000 kronor.

Vidare, som det sagts ett par gånger, är det betydligt svårare för landstinget att klara finansieringen, ty vi har att täcka utgifterna genom den proportionella uttaxeringen. Det är därför nödvändigt att staten i sin bidragspolitik medverkar till en lindring av skattebördan.

Utskottet säger också, att det har skett betydande utgiftsökningar för staten genom detta förslag, men detsamma har skett för landstingen. Vi kan bara ta som exempel, att från 1952 till 1953 driftkostnaderna ökat från 9,5 till 12,5 miljoner för sinnesslövården. Nyanläggningarna för sinnesslövården uppgick år 1952 till 1,8 miljoner kronor, men 1953 till 7,5. När de nya bestämmelserna tillkommer, efter de grunder som statsutskottets majoritet föreslagit beträffande bidrag från staten, då kommer utgifterna att bli betydligt större ändå.

Utskottets skrivning är inte stark. »Ehuru utskottet helst sett, att statsbidraget kunnat höjas till den av motionärerna angivna nivån, är utskottet i rådande finansiella läge icke berett att tillstyrka yrkandet i motionerna.» Denna motivering använder utskotten vid alla tillfällen, när man vill avslå någonting. Den går igen överallt. Men i landstingen kan vi inte säga, att på grund av det landstingsfinansiella läget kan vi inte göra någonting för sinnesslövården.

Detta är ett ömmande område. Den som aldrig så litet varit i förbindelse med de hem där man har detta klientel, förstår att det måste göras någonting. Det går inte bara att fatta beslut och sedan inte se till att det ekonomiska underlaget finns, så att de blir genomförda. Jag är inte alldeles övertygad om att det är ekonomiskt möjligt för alla landstingen att genomföra besluten med de stora krav än på det ena och än på det andra som jag exemplifierat här och med de överföringar av utgifter från staten till landstingen som sker. Det är inte

möjligt att bygga ut så som vi ville på detta område. Jag kan inte finna det riktigt att riksdagen, trots att flera utredningar gått in för väsentligt höjda belopp, skall besluta att dessa belopp beskär på sätt utskottet föreslår.

Herr Karlsson säger att vi hugger till på en höft, när vi i vår motion framställer förslag om höjningar. Nej, vi har i det fallet stött oss på tre tidigare utredningar, bl. a. den av Gösta Skoglund och den av Lars Björklund i Hässleholm. Det är mot bakgrund av dessa utredningar, som vi har väckt motionen, och vi har inte väckt den på en höft som herr Karlsson säger, utan landstingen har själva i remissyttranden givit till känna, vad de funnit vara erforderligt och behövligt.

Jag vill också liksom herr Iwar Anderson säga, att även om vi har mest intresse för driftbidragen, kan vi inte bortse från att byggnadsbidragen är nödvändiga, om det skall bli något gjort på detta område.

Jag kan inte finna att här är någon annan väg för riksdagen än den vi rekommenderar, om man vill att denna fråga skall lösas på ett tillfredsställande sätt. Var och en som känner till, hur tråkiga förhållandena är på detta område, måste medverka till att allt som kan göras också görs, så att vi kan få hjälp för dem som verkligen har hamnat på livets skuggsida. Jag vill därför vädja till kammarens ledamöter att här följa reservationen. Dels är det av rent sociala skäl betingat att någonting görs, och dels kan landstingen inte ta på sig hur mycket som helst.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Svedberg, Lage*, (s).

Herr **KARLSSON, GUSTAF**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Först måste jag säga, att utskottsmajoriteten är minst lika intresserad av att denna fråga lösas som reservanterna. I fråga om intresset finns det säkerligen ingen skillnad.

Jag vill också instämma med herr

Anderberg i långa stycken, då han säger att driftbidragen bör revideras för att bringas i bättre relation till de verkliga kostnaderna. Detta sade jag i mitt första anförande, och det stora värdet för huvudmännen ligger enligt min mening i att detta blir gjort. Ställer man byggnadsbidraget på detta isolerade område i sitt sammanhang med övriga bidrag, kanske man ändå kan acceptera den tanken, att det här är taget på en höft, ty det är inte säkert att det kan bli just det belopp som motionärerna yrkar på och reservationen syftar till. Jag tror att en avvägning över hela linjen skulle ge mera i det långa loppet, men då får vi också lugna oss en liten smula, så att man hinner få fram denna avvägning och väcka det intresse som vill till för att det skall bli någonting av.

Jag vill också säga ett ord, om jag hinner, för att åtminstone försöka åstadkomma någon nyans i begreppen »vräka över» och att »ålägga» landstingen. På detta område, alltså när det gäller sinnesslövarlden och omhändertagandet av sinnesslöa, liksom på en hel del andra områden, där landstingen inte enligt lag varit ålagda att göra någonting, har landstingen ändå gjort betydande insatser till ovanskelig förtjänst för både staten, landstingen och hela vårt land. Det länder landstingen till heder, att de har gjort detta. Med den inställningen av de ansvariga i landstingen, att de har gjort en insats därför att den behövs, tycker jag nog att vi kan få en något annan innebörd i orden »vräka över» och »ålägga». Utan tvingande lagstiftning har landstingen således på skilda håll gjort mycket. De har löst in enskilda hem. Detta område har varit föremål för enskild, jag höll på att säga, exploatering. De sinnesslöa, barnen och andra, har fått inackorderas in i enskilda anstalter. Dessa har landstingen övertagit undan för undan och sanerat åtskilligt, och detta har landstingen gjort utan tanke på att få statsbidrag. Jag har velat nämna detta för att få någon nyans i dessa uttryck.

Jag undrar om inte också kammaren, som alltid har satt en heder i att vara

Anslag till sinnesslövarlden m. m.
självständig, ändå bör handla självständigt och följa utskottets förslag.

Herr ANDERSON, IWAR, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles riktigt, som herr Karlsson i Munkedal erinrar om, att det har gjorts en hel del på detta område av landstingen. De har inte ansett sig kunna stå överksamma inför de beklagansvärda varelser som det här gäller. Men, min vän herr Karlsson, är detta något skäl för att gå in för det lägre statsbidraget? För mig synes det vara en något egendomlig och alldeles ny form för premier, avsedda till uppmuntran och belöning för välförhållande.

Herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! Jag är i stort sett förekommen av herr Karlsson i Munkedal. Man har talat här som om det skulle gälla att överföra en del uppgifter från staten till landstingen och flytta över kostnader på landstingen, som tidigare har drabbat staten. Så är, som väl har framgått av propositionen, inte alls förhållandet. Det är tvärtom på det sättet, att staten nu står i begrepp att åta sig ökade utgifter, nya kostnader, ökade statsbidrag för uppgifter, som tidigare har omhänderhaftas av landstingen, primärkommuner och enskilda men som nu kommer att omhänderhas av landstingen ensamma. Det är alltså här fråga om ökade bidrag från statens sida, och tvisten gäller hur stora de skall vara i ett enda hänseende, nämligen i fråga om byggnads- och reparationsbidragen — jag har förut nämnt vad det gäller för summa.

Herr THUN, FRITIOF, (s):

Herr talman! Jag skulle kunna inskränka mig till att instämma i vad herr Anderberg här har sagt. Jag vill emellertid stryka under den allmänna tendens, som gör oss kommunalmän ängsliga för hur det skall komma att sluta,

Anslag till sinnesslövarden m. m.

om denna skatteövervältring fortsätter. Jag tror att det är på tiden att landstingspartiet börjar att rista i sina bojar och liksom någon gång tidigare säga ifrån, var skåpet skall stå.

Om vi ser på primärkommunerna, gör sig precis samma förhållande gällande. Jag behöver bara erinra om utvecklingen beträffande den behovsprövade delen av folkpensionerna, bostadstilläggen, skolmåltiderna etc., där kostnaderna alltmer överförs från staten till kommunerna. Det är på samma sätt hela vägen. Herr Anderberg nämnde ett mycket belysande exempel, nämligen vården av kroniskt sjuka. Det exemplet ställer faktiskt läget i blyxtbelysning. När statsbidragen för vården av kroniskt sjuka infördes år 1927, fixerades de till 90 öre. Bidragsbeloppet höjdes sedan till kronor 1:50, vilket innebar en stegring med 60 procent. Samtidigt har emellertid dagkostnaderna ökat till 18 kronor, vilket betyder en stegring med 600 procent.

Utvecklingen har hela tiden gått i samma riktning, d. v. s. landstingen har undan för undan fått ta på sig allt större bördor. Det är inte underligt, att man börjar fråga sig, hur det hela skall sluta.

Vi förstår ju alla, att det kan vara besvärligt för staten att få inkomster och utgifter att täcka varandra. Men, som herr Anderberg mycket riktigt påpekade, vi har samma svårigheter i primärkommunerna och landstingen. Jag vill erinra om hur besvärligt vi kommunalmän hade det i höstas, när det gällde att klara landstingsskatten. Vi möttes då av bestämda krav, att landstingsskatten måste sänkas för att få lättnad i det samlade skattetrycket. Faktum är ju att landstingens samlade utgifter med hastig takt närmar sig en miljard kronor. Dessa pengar måste i huvudsak tas in skattevägen. Om man då betänker, att kommunalskatten är proportionell, har man verkligen anledning att ställa sig tveksam. Denna övervältring av utgifterna på kommunerna medför nämligen också en orättvis fördelning av bördan mellan olika inkomsttagargrupper. Det blir faktiskt så, att de mindre inkomst-

tagarna tvingas bära en väsentligt större del av bördan än de större inkomsttagarna.

Herr Anderberg har utförligt motiverat varför vi stöder reservationen. Jag kan därför, herr talman, fatta mig kort och slutar med att yrka bifall till reservationen.

Herr BERGH (h):

Herr talman! Man anlägger nog en alltför snäv synvinkel på detta problem, om man, såsom här antytts, betraktar det såsom ett spörsmål, där medlemmarna av det s. k. landstingspartiet skulle ha att försvara intressen, som skulle stå i motsättning till statens samfälliga intressen på detta område. Jag tror heller inte, att det är särskilt lämpligt att i denna diskussion dra in frågan om skatteprogressionen på den statliga sidan och den proportionella beskattningen på den kommunala sidan. Jag vill i det sammanhanget endast erinra om att 1949 års skattekommitté enhälligt uttalade, att progressionen i statsbeskattningen var driven så långt, att man inte kunde fortsätta längre. Det förefaller mig, herr talman, som om man nog bör söka se hela denna fråga ur en annan synvinkel. Jag återkommer härtill sedan.

Jag vill först hävda, att det argument, som utskottsmajoriteten har anfört mot reservanterna, nämligen att reservanterna går över maximibidraget för en annan vårdform, knappast kan anses vara hållbart. Såsom en uppräknig av olika bidragsformer ger vid handen, befinner vi oss ju här i en formlig snårskog. På det ena området har man en viss form för statsbidragen och ett visst maximibelopp, medan man på ett annat område har en annan form för bidragen och ett helt annat maximibelopp. Bidragsgrunderna växlar faktiskt så oerhört, att det är svårt att förstå, hur det hela kunnat trasslas till på sätt som skett. Det verkar nästan, som om man från fall till fall yxat till bestämmelserna efter vad som passat för tillfället.

Det har vidare i debatten gjorts gäl-

lande, att ett bidrag med 50 procent skulle vara orimligt när det gäller en uppgift, som ålagts landstingen såsom huvudmän. Jag vill då erinra om att statsbidragen till uppförande av centrala verkstadsskolor utgår med 50 procent av anläggningskostnaderna och att statsbidrag till utrustningen i vissa fall utgår med 90 procent. De olika procenttal, som fastställts för bidragen, växlar alltså ganska kraftigt.

Det förefaller mig, som om den väsentliga synpunkten man har att anlägga på denna fråga är en helt annan.

Vi har en kommunallag, där mening- en är att kommunerna — jag tänker närmast på primärkommunerna — skall få handla efter sitt fria skön och ha en ganska vidsträckt handlingsfrihet. Vid sidan av den allmänna kommunallagen finns emellertid ett antal speciallagar, enligt vilka såväl primär- som sekundärkommunerna anförtros eller rättare sagt åläggs att sköta vissa uppgifter som riksdagen beslutar. När 1943 års kommunalskatteberedning var inne på frågan om kostnadsfördelningen fattade jag dess tankegång så, att man visserligen tänkte sig att kommunerna skulle svara för en del av kostnaderna när det gällde utgifter och uppgifter som riksdagen beslutade och som var av den beskaffenheten, att uppgifterna i fråga skulle anförtros åt kommunerna. Men motivet för att kommunerna skulle täcka en del av kostnaderna var att man därigenom ville göra kommunerna intresserade av att kostnaderna för uppgiften i fråga inte skulle bli för höga.

Längre än så förefaller det mig inte rimligt att gå när det gäller utgifter, som riksdagen i realiteten har beslutat. Nu är det dock uppenbart att man sedan flera år, såsom redan har antytts, gått vida längre. När det gäller skolväsendet har man utgått från vissa fördelningsgrunder och har sedan evalverat resultatet i fixa värden, men i samband med penningvärdeförsämringen har man övergett grunderna och låtit beloppen vara oförändrade. Detta har i realiteten inneburit en överflyttning från staten till kommunerna.

Anslag till sinnesslövården m. m.

Jag tycker nog att man när det gäller de olika statsbidragen både i kanslihuset och för den delen även i riksdagen bedriver någonting, som jag skulle vilja kalla för strutspolitik. Man finner ibland icke minst hos finansdepartementet en lovvärd strävan att pruta på en hel del anspråk, för att den samlade skattebördan inte skall bli så betungande, som den annars skulle bli. Den är tung nog som den är. Men man sparar ofta på det viset, att utgifter, som med hänsyn till att riksdagen beslutat dem i realiteten borde finansieras över den statliga budgeten, i stället lägges på primärkommunerna och på landstingen. Detta är en strutspolitik, ty när vi över huvud taget har att centralt försöka bedöma skattetrycket och skatternas verkningar, så borde vi ha rätt att begära att de som sitter och pysslar med dessa saker i kanslihuset betraktar hela de direkta skatternas fält som en totalitet. Om skattetrycket är tyngre på den statliga sidan än på den kommunala eller om det är jämnt fördelat, spelar ur denna synpunkt och i detta sammanhang mindre roll. Vad som här är väsentligt är att man skaffar sig en bild av det totala skattetrycket och dess verkningar.

Det är mot den bakgrunden, som jag betraktar det som strutspolitik från regeringens sida att gång efter annan försöka spara, icke genom att minska utgifterna totalt utan genom att låta en del av dem gå över på kommunerna. Att verkligen söka nedbringa utgifterna skulle stå bättre i överensstämmelse med den omsorg om samhällsekonomin, som man annars så gärna demonstrerar. Det förefaller mig vara den väsentliga synpunkten, som man bör anlägga även när denna fråga diskuteras.

Vad angår det specialfall, som vi här har att göra med, tycker jag att när staten förut betalat 75 procent av bidragsunderlaget i statsbidrag, bör inte någon försämring ske av den kvoten, i all synnerhet som, sedan procenttalet 75 en gång bestämdes, det har gjorts ett auktoritativt uttalande, att de arbetsuppgifter, varom här är fråga, till sin natur är statliga. När då reservanterna för sin

Anslag till sinnesslövärderna m. m.

del icke vidhåller de 75 procenten utan i likhet med motionärerna stannar vid 50 procent, förefaller det mig som om anspråken inte är för högt ställda.

Jag vet mycket väl, herr talman, att ett bifall till reservationen indirekt innebär en ökad belastning på statsverket. Men skall man, vilket jag anser rimligt, när dessa frågor bedömes, se till *hela* det samlade skattertrycket, får man, om man vill hålla den statliga budgeten nere, pruta på något annat ställe. Jag anser alltså att mycket starka skäl talar för reservationen.

Jag vill härtill lägga, att när utskotts-majoriteten säger att den önskar en annan fördelning av kostnaderna mellan statsverket och kommunerna, i detta fall landstingen, så är detta en from önskan, som vi har uttalat många gånger. Här har vi nu ett tillfälle att ge eftertryck åt denna önskan. Har bidragsprocenten varit 75 tidigare och vi nu nöjer oss med 50, så tycker jag inte att det är för mycket begärt. Jag kommer därför att stödja reservationen.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Jag hade kunnat nöja mig med att instämma i det utmärkta anförande, med vilket herr Iwar Anderson började denna debatt. Men när sedan inrikesministern instämt med herr Gustaf Karlsson, tvingas jag att tillägga något ytterligare. Herr Gustaf Karlsson bevisade nämligen alltför mycket, och ändå påstod han sig vara nyanserad.

Herr Gustaf Karlsson kom två gånger tillbaka till uttrycket, att reservanterna här har tagit till på en höft, trots att det ju faktiskt förhåller sig så, att reservanterna har en sakkunnigutredning att falla tillbaka på och icke ens har begärt så mycket som de sakkunniga själva hemställt om. Nu lovade herr Gustaf Karlsson att i stället för byggnadsbidrag skulle landstingen och kommunerna i framtiden kunna påräkna driftbidrag för denna verksamhet. Men, herr Gustaf Karlsson, är ändå inte detta att ställa växlar på framtiden, vilka i varje fall herr Gustaf Karlsson icke kan infria?

Jag vet inte, om det är någon i debatten — såsom herr Gustaf Karlsson gör gällande — som talat om att staten vräker över utgifter på landstingen eller ålägger landstingen olika skyldigheter utan att bedöma de ekonomiska konsekvenserna härav. Men faktiskt befinner sig ju staten på grund av sin makt i den förmånliga situationen att kunna flytta över utgifter på landstingen. Landstingen med sin proportionella skatt har emellertid å sin sida ingen möjlighet att kunna skjuta över utgifter på någon annan institution. Det är landstingen, som till sist får betala räkningen.

Herr Gustaf Karlsson säger vidare, att han är lika intresserad som reservanterna av att landstingen skall få den hjälp, som otvivelaktigt är av behovet påkallad för att denna sociala vårdform skall kunna föras ut i verkligheten. Men borde herr Gustaf Karlsson inte då kunna ställa sig på samma linje som reservanterna och ta konsekvenserna av sin deklarerade inställning?

Herr ELIASSON (bf):

Herr talman! Jag tycker det är mycket intressant att här uppstått en debatt om fördelningen av utgifter för det allmänna mellan staten, kommunerna och landstingen.

Jag vill bekänna att jag har stor sympati för den mening, som herr Iwar Anderson gav uttryck för, nämligen att man skall se upp med tendenserna till en övervältring av kostnaderna från den progressiva statliga beskattningen till den proportionella kommunalbeskattningen. Jag måste emellertid fråga, om det finns någon anledning att här i dag riva upp denna diskussion. Jag kan för min del inte finna att det är någon särskild anledning att i detta sammanhang ta upp detta principproblem till debatt. De som är intresserade av detta spörsmål har under årens lopp haft rika tillfällen att på punkter, som betyder mera i fråga om statens och kommunernas utgifter, taga till orda. Jag konstaterar emellertid, att man tycks ha intresserat sig för problemet i detta speciella sam-

manhang, då vi diskuterar frågan om anslag till vården och undervisningen av de psykiskt efterblivna. Jag håller således med herr Iwar Anderson om att utvecklingen rymmer risker för en beklaglig övervältring av utgifter från staten till kommunerna och landstingen, men jag upprepar: Vilka särskilda skäl är det som gör att man med så stor kraft tar upp spørsmålet just i detta sammanhang? Det är väl ändå inte så, att här föreslås en reform, som innebär att man försämrar de bidrag, som nu utgår. Det förefaller mig ha varit mera motiverat att aktualisera denna fråga i annat sammanhang. Möjlighet härtill har funnits vid flera tillfällen tidigare utan att man utnyttjat dem.

Det är, såvitt jag förstår, inte här fråga om någon övervältring av utgifter från staten på landstingen. För närvarande utgår ett driftsbidrag av 900 kronor per år. Departementschefen föreslår, att detta skall höjas till 1 200 kronor. Det innebär en höjning med 33 procent. Anläggningsbidraget till skolor föreslås höjt från 4 000 till 7 000 kronor per plats. Det är en höjning med 75 procent, som i runt tal motsvarar byggnadskostnadernas stegring. Beträffande vårdanstalterna utgår för närvarande inget statsbidrag, men nu föreslås ett bidrag av högst 5 000 kronor.

Propositionen innebär, såsom inrikesministern nyss uttalade, att staten tar på sig en ökad driftskostnad på ungefär 2,5 miljoner kronor per år. Därtill kommer för statens del den ökning, som ligger på de ökade anläggningsbidragen.

Enligt min mening var det ett välmotiverat uttalande, som för en stund sedan gjordes av herr Iwar Anderson, då han konstaterade, att det var fråga om en förbättring av bidragen. Jag tycker att det bör understrykas i denna diskussion. Om man ser på vilka som i realiteten bär kostnaderna och vilka kostnader som landstingen i dag bär — även om de nu icke har huvudmannaskapet för hela det vårdområde, som de får genom den nya lagen — kan man icke tala om en övervältring. Man kan diskutera, huruvida bidragen från statens si-

da är tillräckligt stora. Därvidlag kan man ha delade meningar, det erkänner jag, men jag reagerar mot att man i detta sammanhang talar om en övervältring av kostnaderna.

Det är inte någon hemlighet att man på landstingshåll — och det förstår jag — anser att anläggningsbidragen bör utvecklas. Det blir enklare och redigare, och man vill i samband med en sådan omläggning justera upp driftsbidragen. Jag fäster emellertid uppmärksamheten på att det i reservationen icke är fråga om en höjning av driftsbidraget utan av anläggningsbidraget.

I propositionen föreslås en höjning av anläggningsbidraget från 4 000 till 7 000 kronor. Detta anläggningsbidrag blir betydligt större än något annat sådant bidrag på sjukvårdens område. Det är inte så ofta man i en pressad budget hittar en så betydande höjning av ett anslag. Även om man kan ha olika meningar om fördelningsfrågan när det gäller kostnaderna för stat och kommun, tycker jag ändå att man i likhet med herr Iwar Anderson måste konstatera, att det är en betydande förbättring som här föreslås.

Jag vill slutligen, herr talman, ännu en gång understryka att man här inte har rätt att tala om någon övervältring av kostnaderna från staten till landstingen med hänsyn till de kostnader, som landstingen i realiteten bär.

Herr ANDERBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till herr Eliasson, att bakom vårt önskemål om större statsbidrag ligger utredningens förslag med angiven motivering, att statsbidraget för nybyggnader borde bestämmas till 12 000 kronor per plats vid särskola av internattyp och till 9 000 kronor per plats vid vårdanstalt. Nu sättes ju denna verksamhet i gång, och det blir frågan om att bygga. Det är därför vi har aktualiserat saken på detta sätt.

Herr Eliasson säger vidare, att staten påtar sig ökade kostnader. Ja, får inte också landstingen ikläda sig större utgifter än tidigare? En för mig mycket väsentlig sak är att landstingen har myc-

Anslag till sinnesslövärderna m. m.

ket skiftande ekonomisk bärkraft. Exempelvis det län, som jag representerar, har ganska säkert större möjlighet att bära ökade utgifter än, låt mig säga, Gotlands län eller vissa av norrlandsläna.

Man vinner framför allt en mera rationell fördelning genom det förslag motionärerna förordar.

Fru SJÖSTRÖM-BENGTSSON (s):

Herr talman! I fråga om statsbidragen finns kanske inte så mycket att tillägga från någotdera hållet, men det är en detalj som jag gärna skulle vilja säga några ord om.

Målet för arbetet vid dessa institutioner — som, i förbigående sagt, numera officiellt kallas särskolor — är ju att i görligaste mån söka eliminera skillnaden mellan dessa barn och ungdomar och normala barn och ungdomar samt framför allt att söka göra dem skickade för ett arbete, så att de kan inordnas i vårt vanliga samhälle. En utomordentligt viktig del i denna strävan är den yrkesutbildning, som man numera söker ge dessa ungdomar när de slutat skolan. Det rör sig inte bara om att sysselsätta dem, utan meningen är att man genom en sådan utbildning skall ge dem möjligheter att själva försörja sig. Vid en del av dessa institutioner har man börjat sådan utbildning, och man har då frågat sig vilken art av utbildning denna kategori av ungdom kan ha största nytta av i framtiden. I de allra flesta fall blir det väl fråga om ett enkelt tempoarbete, jordbruksarbete eller arbete i ett och annat hantverk. Därför har här och var satts i gång med en yrkesutbildning, som jag kanske helst skulle kunna kallas arbetsträning, genom vilken man söker göra eleverna förtroga med maskinellt arbete. Här i Stockholm finns en sådan yrkesskola, där eleverna tillverkar olika delar av vissa snickeriarbeten, och man har även börjat med konfektionssömnad för flickor.

Det är dessa yrkesavdelningar som inrikesministern nu ansett sig inte kunna ge några statsbidrag till. Om inrikesministern hade varit inne i kammaren,

skulle jag ha velat lägga honom på hjärtat, liksom herr Gustaf Karlsson gjorde, att vi till ett kommande år får möjlighet att i riksdagen bevilja anslag även till denna del av utbildningen, som kanske är den allra viktigaste.

Det är på grund av dessa synpunkter och erfarenheter av verksamheten som jag än en gång skulle vilja vädja till inrikesministern, att han till ett kommande år i sin huvudtitel också upptar ett bidrag till denna verksamhet.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! För några dagar sedan tittade jag i gamla riksdagsprotokoll för att friska upp minnet rörande den bostadsdebatt som fördes här i kammaren för några år sedan, då herr Ohlon och jag hade en liten uppgörelse. Herr Ohlon yttrade, att han genom att ändra ståndpunkt hade visat att han var bildbar, och jag uttryckte min tillfredsställelse över att detta var fallet med dåvarande rektorn för ett av rikets största läroverk. Efter herr Ohlons anförande nyss vill jag, som det heter på riksdagsspråket, ta denna min ståndpunkt då under övervägande. Herr Ohlon har nämligen lyckats feltolka praktiskt taget allt jag sade i mitt anförande.

Vad först beträffar driftbidragen, har jag inte ställt ut någon växel utan åberopat vad landstingsförbundets ordförande sagt och vad jag vet att förbundets ledning i olika sammanhang skrivit om värdet av att lägga över statens bidrag från de nu på skilda områden utgående byggnadsbidragen till driftbidrag. Det är detta jag åberopar och säger, att denna omväxling av bidrag blir svårare och svårare, ju mer vi bygger på byggnadsbidraget, och nu är man beredd att ta ännu ett steg i det hänseendet. Det är sammanhanget, och jag tycker att det borde vara rätt lätt att förstå det. Jag har således alls inte utställt någon växel.

Herr Ohlon sade vidare, att jag har förklarat, att jag har lika stort intresse av att landstingen får bidrag till denna vård som reservanterna har, och därför ansåg herr Ohlon, att min stånd-

punkt var inkonsekvent. Jag har åberopat utskottets allmänna uttalande men framhållit, att det gäller fördelning av statsmedel.

Vad beträffar intresset för sinnesslövrården fällde herr Ohlon några yttranden, som kunde tolkas så, att vi som tillhör majoriteten skulle vara mindre intresserade för den än reservanterna. I den delen förklarade jag, att vi inom majoriteten ingalunda är mindre intresserade.

Vidare vill jag påpeka en sak, som är väl känd av samtliga, som har avlyssnat debatten, nämligen att dessa kostnader, som nu uppgår till ett så relativt stort belopp som kanske 13, 14 miljoner kronor, skall fördelas på ett femtontal år framåt. Det blir sålunda endast en mindre del av beloppet, kanske 900 000 kronor, som faller på varje år. Jag förmenar nu, att hur vi än beslutar, är det att hoppas att med hänsyn till vad utskottet skrivit om andra statsbidragsgrunder det inom en relativt kort tidsperiod blir en ändring på denna punkt. Det är således inte fråga om ett beslut, varigenom man oomkullrunkeligen slår fast, att så och så skall det vara och inte på något annat sätt. Jag är i själva verket övertygad om att landstingen och för övrigt även kommunerna — i varje fall hoppas jag det — inom en relativt kort tidrymd kan motse både enklare och effektivare regler för beräkning av statsbidragen.

Till slut skulle jag vilja i debattens elfte timme ge min gode vän herr Ohlon en möjlighet till en kompromiss. Skulle herr Ohlon, eftersom han kommer att medverka till ökade kostnader för staten, vilja för det första skrinlägga resonemanget om en skattesänkning och för det andra ta upp till allvarlig prövning frågan om en skattehöjning med anledning av statens ökade utgifter? I så fall skall jag lägga min röst för reservationen.

Herr ELIASSON (bf):

Herr talman! Med anledning av herr Anderbergs anförande vill jag säga, att jag inte har förnekat, att man kan ha

Anslag till sinnesslövrården m. m.

olika meningar om kostnadsfördelningen mellan staten och landstingen. Anledningen till att jag tog till orda var, att jag vill reagera mot det myckna talet om att det här var fråga om en övervältring från staten till landstingen. Det var också anledningen till att jag lämnade vissa sifferuppgifter. Jag vill, herr talman, bara slå fast — och det tror jag inte man kan bestrida här — att det är fråga om ett *högre* statsbidrag och inte om ett lägre. Dessutom beivlar jag att någon på allvar kan göra gällande, att det här är en övervältring från staten till landstingen med hänsyn till den kostnadsfördelning som i realiteten finns i dag mellan stat och landsting i fråga om vården av de psykiskt efterblivna.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vartdera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de i fråga om mom. I förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda moment hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Anderson, Iwar*, begärde voting, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 127 punkten 1 mom. I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Anslag till utbyggnad av fångvårdsanstalten på Hall.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i mom. II hemställt.

Punkterna 2—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till utbyggnad av fångvårdsanstalten på Hall m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Punkten 1.***Anslag till utbyggnad av fångvårdsanstalten på Hall.**

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 170, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till Utbyggnad av fångvårdsanstalten på Hall för budgetåret 1954/55 anvisa ett investeringsanslag av 1 200 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Göransson* m. fl. (I: 508) och den andra inom andra kammaren av herr *Helén* m. fl. (II: 658), hade hemställts, att riksdagen — med avslag å det i propositionen nr 170 framförda förslaget om anvisande av ett investeringsanslag å 1 200 000 kronor till utbyggnad av fångvårdsanstalten å Hall — måtte

1) till anskaffning och utrustning av tillfällig förläggning vid fångvårdsanstalten å Hall för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 511 000 kronor;

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att till förstärkning av personalen vid anstalten å Hall i anledning av inrättande av nämnda förläggning medgiva anställandet av erforderligt antal befattningshavare; samt

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående uppförande av nya anstalter för förvarade och internerade, nämligen fristående kolonier och, i stället för ytterligare en sluten avdelning å Hall, en anstalt i Mellansverige med 75—100 platser, samt angående utbyggnad av Håga sjukhus med omkring 50 platser och dess förseende med fullt tillfredsställande medicinsk utrustning (röntgen och kliniskt laboratorium) ävensom angående behovet av anordningar för omskolning och arbetsträning m. m. av här ifrågavarande klientel.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återropade grunder hemställt,

I. att motionerna I: 508 och II: 658, i vad de avsåge utredning angående uppförande av nya anstalter för förvarade och internerade m. m., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 508 och II: 658, såvitt de icke behandlats under I), till Utbyggnad av fångvårdsanstalten på Hall för budgetåret 1954/55 anvisa ett investeringsanslag av 1 200 000 kronor;

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört rörande förläggningen av den av Kungl. Maj:t föreslagna byggnaden.

Herr **GÖRANSSON** (fp):

Herr talman! I den proposition, som har behandlats av statsutskottet i det föreliggande utlåtandet, hade Kungl. Maj:t föreslagit en utbyggnad av fångvårdsanstalten på Hall med en ny fast avdelning, beräknad för 72 personer. Med hänsyn till den ovisshet, som råder rörande anstaltens framtida storlek och den utredning därom, som har pågått och alltjämt pågår, har jag tillsammans med några medmotionärer föreslagit att man inte nu skulle taga definitiv ställning till denna utbyggnad, utan i stället provisoriskt öka platsan-

Anslag till tillfälliga fångvårdsförläggningar.

talet där ute genom barackbyggnader, avsedda för 50 intagna.

Statsutskottet har för sin del inte velat gå med på att lösa frågan på detta provisoriska sätt, utan har i princip godkänt Kungl. Maj:ts förslag att uppföra en nybyggnad för 72 intagna. Emellertid har statsutskottet gjort vissa uttalanden, som i detta sammanhang förtjänar särskild uppmärksamhet. Anstalten ser för närvarande ut på det sättet, att där ute finns en paviljong med 66 intagna, och den paviljongen är belägen inom en mur. På området innanför muren har de intagna rätt stora möjligheter till fritidssysselsättning och idrott. Kungl. Maj:ts förslag innebär att den nya avdelningen för 72 intagna skulle förläggas inom samma mur och att alltså det område, som hittills under 14 år varit reserverat för 66 personer, efter denna avdelnings uppförande skulle disponeras av 134 personer.

Statsutskottet har besökt anstalten och gjort vissa reflexioner i samband med besöket. Utskottet, som har blivit betänksamt mot att förlägga den nya avdelningen på det område, vilket nu disponeras för den redan uppförda avdelningen, har föreslagit att det skall tagas under förnyat och skyndsamt övervägande, om avdelningen skulle kunna läggas någon annanstans. Utskottet har därvid antytt, att man skulle kunna tänka sig att lägga den nya avdelningen utanför muren men inom ett särskilt stängsel. På det sättet skulle alltså den nuvarande avdelningens interner och internerna på den tillstyrkta avdelningen hållas åtskilda genom muren. Jag finner som nämnt detta uttalande av statsutskottet mycket beaktansvärt. Om den nu tillstyrkta byggnaden förlägges för sig, vinner man inte bara — vad utskottet har framhållit såsom särskilt betydelsefullt — att det nuvarande anstaltsområdet för fritidssysselsättning blir ograverat och förbehållet de 66, som redan finnes där, utan man vinner också att dessa intagna över huvud, som i allmänhet är dömda till ganska långa frihetsberövanden — ett år är för närvarande den kortaste tiden, och det kan bli två år i

framtiden — inte klumpas ihop på ett enda område.

Till vinsterna av en sådan placering, som statsutskottet alltså antytt, räknar jag också den omständigheten, att ett dylikt åskiljande av de intagna skulle bidra till att minska det riskablaste av allt vid anstaltsvård, nämligen att de intagna påverkar varandra i skadlig riktning. Om vi håller dem åtskilda här, är riskerna för en sådan påverkan mindre — anstalten blir lugnare och uppfostringsarbetet underlättas. Om den nya förläggningsbyggnaden i enlighet med statsutskottets försiktiga rekommendation placeras för sig på ett särskilt område, som förses med ett stängsel, innebär ökningen av anstaltens platsantal inte den risk, som det skulle betyda, om man lade avdelningen på ett område, som redan disponeras av andra.

I känsla av att anstaltsväsendets stora crux är dess andliga och moraliska smittofaror, hoppas jag livligt att dessa av statsutskottet anförda synpunkter måtte bli beaktade vid den fortsatta skyndsamma utredningen, och i den förhoppningen, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 2.**Anslag till tillfälliga fångvårdsförläggningar.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Fångvårdsanstalterna: Anskaffning och utrustning av tillfälliga förläggningar för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 1 015 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Göran*son m. fl. (I: 509) och den andra inom andra kammaren av herr *Helén* m. fl. (II: 659), hade hemställts, att riksdagen måtte med bifall till anslagsäskandena under förevarande och nästföljande punkt besluta, att anslagen efter Kungl. Maj:ts närmare beprövande skulle få användas till tillfälliga förläggningar även

Anslag till tillfälliga fångvårdsförläggningar.

av andra typer och till annan kostnad per förläggning än Kungl. Maj:t föreslagit.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) till Fångvårdsanstalterna: Anskaffning och utrustning av tillfälliga förläggningar för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 1 015 000 kronor;

b) beträffande dispositionen av anslaget i anledning av motionerna I: 509 och II: 659 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet under punkten anfört.

Herr GÖRANSSON (fp):

Herr talman! Den åtgärd, som föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition, avser att lätta på den starka överbeläggning, som sedan lång tid råder på de slutna fångvårdsanstalterna. Förslaget innebär en provisorisk lösning i den meningen, att man skall uppföra sju barackanläggningar, som inköpes från arbetsmarknadsstyrelsen. Varje barackanläggning skulle ge plats för trettio intagna, och man skulle alltså få en utvidgning av den öppna vården med 210 platser. Kostnaderna för iordningställande av en provisorisk barackanläggning skulle bli 120 000 kronor, vartill kommer vissa kostnader för utrustning m. m.

Jag har tillsammans med andra ledamöter av kammaren väckt en motion, där vi föreslagit att anslaget till de tillfälliga förläggningarna skulle få användas även till förläggningar av andra typer än som finns angivna i propositionen och att Kungl. Maj:t över huvud taget på ett smidigare sätt skulle få hantera anslaget.

Utskottet har visat sig tillmötesgående mot motionärerna och för sin del förordat större smidighet. Utskottet säger, att det exempelvis skulle vara tillåtet att för dessa pengar inköpa baracker och placera dem vid redan befintliga fångvårdsanstalter och att man skulle kunna tänka sig en viss variation beträffande antalet intagna i förläggningarna. Utskottet säger, att man skall kunna an-

vända »ifrågavarande båda anslag till anordnande av öppna förläggningar jämväl av annan typ och storlek än som i propositionen förutsatts».

Emellertid är det en punkt i motionen, som utskottet har förbigått utan något omnämnande. I motionen hade nämligen föreslagits, att dessa pengar även skulle kunna få användas till inköp av fastigheter, lämpliga för kolonier, om dessa inköp kunde ske till gynnsamma priser. Jag vet nu inte, om den uppräknade, som utskottet gjort för att exemplifiera smidigheten när det gäller användandet av detta anslag, skall anses vara fullständig eller om utskottet möjligen har tänkt sig att även inköp skulle kunna komma i fråga.

Jag vill påpeka, att förslaget i motionen inte har kommit till i blindo, utan att det vilade på vissa realiteter, som sedermera har kommit att ytterligare förstärkas. Vi har för närvarande, tycks det, en möjlighet att inköpa en fastighet för ett pris som rätt väsentligt understiger vad en barackanläggning skulle kosta. Fastigheten är väl utrustad; det är ett ordentligt hus med värmeledning och goda utrymmen, alltså ett hus av helt annan kvalitet än vad en barackanläggning kan erbjuda när det gäller förläggningsförhållanden. Det förefaller mig, som om det vore en god affär för staten att förvärva en fast egendom, om köpesumman är lägre än den som åtgår för att köpa tio baracker, som sedan måste flyttas om några år. Jag vill också nämna att det på den plats, där fastigheten ligger, finns tämligen obegränsade arbetstillfällen.

Jag kan inte närmare gå in på detaljerna, men det vore intressant att få veta, om det kan resas några principiella invändningar mot att man använder anslaget på detta sätt, som måste betecknas som det för staten gynnsammaste. Jag vet att det kan göras en formell anmärkning från utskottets sida. Det är nämligen så, att staten inte förvärvar fast egendom på driftbudgeten utan på kapitalbudgeten, men denna formella omständighet synes inte böra lägga hinder i vägen för en affär som kan be-

Anslag till tillfälliga fångvårdsförläggningar.

tecknas såsom gynnsam för staten. Jag tror, att man i enlighet med en praxis, som många gånger tillämpas här i riksdagen, skulle kunna tänka sig, att om vi fick köpa denna fastighet på förevarande anslag, så skulle väl den transaktionen sedermera kunna anmälas för riksdagen och där bli godkänd.

Jag vill framhålla, att det inte är fråga om att överskrida det anslag på 1 015 000 kronor, som anvisats, utan här gäller frågan, huruvida ett visst belopp — låt oss säga 75 000 kronor — får användas för att köpa en fastighet i stället för att köpa baracker.

Herr **KARLSSON, GUSTAF**, (s):

Herr talman! När statsutskottets tredje avdelning behandlade denna punkt i propositionen, tog den också ställning till den motion som herr Göransson nu har hänvisat till. Utskottet gick inte heller förbi motionärernas förslag om att staten för de nu förordade medlen skulle få köpa fasta kolonier, utan utskottet överlade nog också om detta. Men då det finns ett särskilt anslag för sådana inköp, ville vi inte lämna något generellt medgivande att man utan vidare skulle få använda ifrågavarande anslag för det ändamålet. Därför skrev vi ingenting om det, men förordade ändå en viss smidighet så att Kungl. Maj:t liksom skulle kunna laga efter lägligheten då det gällde att nå bästa möjliga resultat såväl ur vårdsynpunkt som ur ekonomisk synpunkt.

Jag har ju formellt ingen fullmakt att uttala mig å utskottets vägnar, men jag kan alltid tala för egen del. Jag måste då säga att skulle det föreligga eller uppstå en sådan situation som den herr Göransson nu här har redogjort för, där man för en lägre kostnad än en barackanläggning drar kan förvärva en fast koloni, i vilken man under en längre tid kan inhysa ifrågavarande klientel, anser jag nog att såvitt det inte finns några formella eller bokföringstekniska hinder som jag inte känner till, bör man utifrån riksdagens och statsutskottets synpunkter väl ändå inte lägga några hinder i vägen för ett sådant förfaringsätt. Ty

vad statsutskottet och riksdagen i främsta rummet önskar är väl att myndigheterna ser till att de medel, som anvisas, blir använda på ett förnuftigt sätt, och i så fall bör den möjlighet, som herr Göransson här talade om, lämnas öppen. Så ser jag på den frågan.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **ZETTERBERG**:

Herr talman! I propositionen har traditionsenligt ändamålet med det föreslagna anslaget ganska noga angivits. När nu utskottet har tillstyrkt att beloppet anvisas, har utskottet också i enlighet med den motion, som vi nyss hörde talas om, tillstyrkt att Kungl. Maj:t därutöver får en ganska vidsträckt frihet att använda detta anslag även för andra likartade ändamål. Jag har begärt ordet endast därför att jag har känt ett behov att uttrycka min tacksamhet för det förtroende som sålunda har visats.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 273, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m., såvitt avser kronoegendomen Kolstad 1¹, 2¹ och 3¹ i Mjölby stad; samt

nr 297, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 298, till Konungen angående regleringen för budgetåret 1954/55 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. jämte i ämnet väckt motion.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorialis:

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av försvarets centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltning m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag angående löne- och pensionsförmåner för personal å försvarets reservstater;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1954/55 till driftkostnader för mät- och avmagnetiseringsstationer;

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 till universitetet i Göteborg och Stockholms högskola m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 till folk- och småskoleseminarierna jämte i ämnet väckta motioner;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vidareutbildning av folkskollärare för tjänstgöring på högre skolstadier m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående inrättande av ordinarie lärartjänster på försöksskolans högstadium m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1954/55 till främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare jämte i ämnet väckta motioner;

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln jämte i ämnet väckta motioner;

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.;

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobils katt m. m., i vad propositionen avser avräkning av vissa belopp mot automobilskattemedlen och överskridande av viss anslagspost;

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande vissa under tolfte huvudtiteln uppförda anslag avseende det statliga pensionsväsendet;

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning av ett ångkraftverk på västkusten jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 150, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1953/54;

bankoutskottets utlåtande nr 32, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om godkännande av träffade avtal om försäljning av vissa fastigheter; samt

första lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

På framställning av herr talmannen beslöts att särskilda utskottets utlåtanden nr 1—8 skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för kammarens sammanträde fredagen den 21 innevarande månad.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 17.12.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 19 maj eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Anmälades och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1954/55 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag för budgetåret 1954/55 under fjärde huvudtiteln m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående folk- och småskollärares avlöningsförhållanden m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1954/55 till inrikesdepartementets avlöningar och omkostnader samt angående psykologiskt försvar m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.

Ang. avräkningen av anslag mot automobilskattemedlen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt, m. m., i vad propositionen avser principerna för avräkning av vissa anslag mot automobilskattemedlen.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 112 därom framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande

hemställt, att riksdagen måtte godkänna i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 26 februari 1954 angivna principer för avräkning av vissa anslag å driftbudgeten helt eller delvis mot automobilskattemedel.

Reservation hade avgivits av herrar *Lundqvist*, *Skoglund* i *Doverstorp* och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte besluta, att vid avräkning av vissa anslag å driftbudgeten helt eller delvis mot automobilskattemedel de hittillsvarande principerna skulle tillämpas.

Herr LUNDQVIST (h):

Herr talman! Säsom kammarens närvarande ledamöter redan torde ha kunnat konstatera har vederbörande departementschef förklarat, att han inte i detta sammanhang har velat föreslå några principiella ändringar i fråga om dessa anslags avräkning mot bilskattemedlen. Inte desto mindre har en del smärre avvikelser vidtagits. Jag skall inte närmare uppehålla mig vid dem; det gäller en del avlöningsbelopp, pensionsbelopp och skadebelopp etc. som man nu utan vidare har fört över på bilskattemedlens konto. Vid bifall till det förslag som nu är framlagt skulle ett ytterligare belopp av sammanlagt 8,6 miljoner kronor komma att till nästa budgetår belasta bilskattemedlens specialbudget.

Statsutskottets majoritet har förklarat sig inte ha någonting att erinra emot detta Kungl. Maj:ts förslag, men jag kan inte se att utskottet har anfört några särskilda skäl för sin ståndpunkt. För min del kan jag inte ansluta mig till den uppfattning som majoriteten här har gett uttryck åt. Jag tar i stället fasta på departementschefens uttalande, att hela avräkningsförfarandet enligt hans förmenande bör upptagas till prövning. Den

Ang. avräkningen av anslag mot automobilskattemedlen.

uppfattningen delar jag helt och hållet. Men detta, herr talman, bör väl då också, såvitt jag förstår, medföra att man i varje fall inte i dag kan säga, om resultatet av en sådan omprövning blir att bilskattemedlen skall belastas mera eller mindre än som för närvarande är fallet. Under sådana förhållanden har jag kommit till den naturliga slutsatsen, att man i avvakten på resultatet av denna omprövning icke bör göra några som helst avvikelser från de grunder som hittills har tillämpats. Denna uppfattning delas också av mina medreservanter, och därför har vi i den till detta utlåtande fogade reservationen yrkat »att riksdagen må besluta, att vid avräkning av vissa anslag å driftbudgeten helt eller delvis mot automobilskattemedel de hittillsvarande principerna skall tillämpas».

Med dessa få ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservanternas hemställan.

Herr HESSELBOM (s):

Herr talman! Herr Lundqvist sade sig inte ha kunnat finna, att utskottet anfört några särskilda skäl för sitt ståndpunkts-tagande i denna fråga. Men utskottets skäl är ju redovisade i och med att utskottet ansluter sig till vad departementschefen har anfört. Vi har funnit hans argumentering i denna sak vara mycket stark. Han säger nämligen, att man på grundval av den faktiska kostnadsfördelningen i fråga om avlöningsanslagen inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och vägförvaltningarna har kommit fram till att vägverksamheten utgör ungefär nio tiondelar av den totala verksamheten, och man har då ansett att dessa nio tiondelar bör bestri- das med bilskattemedel.

Jag vill göra kammaren uppmärksam på att ändringen jämfört med nuvarande förhållanden — då hälften av avlöningsanslagen för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen avräknas mot bilskattemedel och hela kostnaden för vägförvaltningarna avräknas mot dessa medel — innebär en ökning med 1,2 miljoner kronor. Resten av de 8,6 miljonerna,

alltså 7,4 miljoner, har uppkommit på grund av att man här föreslagit, att pensionskostnaderna för bl. a. vägarbetarna skall bestridas med bilskattemedel, och i det fallet kan man ju konstatera att till och med motororganisationerna har funnit en sådan ordning vara rimlig.

Högerns motion på denna punkt fattar jag närmast som en komplettering till dess förslag att bilskatten inte skulle höjas så mycket som Kungl. Maj:t föreslagit. Nu har emellertid riksdagen bifallit de nya bilskatterna, och då kan ju inte reservationen här hjälpa bilisterna i det avseendet. Konsekvensen av ett bifall till reservationen komme endast att bli, att vi finge en ytterligare belastning på den allmänna budgeten med 8,6 miljoner kronor. Då jag tycker det skall bli spännande att se, hur högern skall få underlag för sitt krav om skattesänkning, tycker jag det är synd om vi inte här hjälper högern att slippa en utgift på 8,6 miljoner kronor, och därmed ger högern en bättre chans att klara sitt skattesänkingsprogram. Då jag som sagt är mycket spänd på att se hur högerpartiet skall kunna förena sina äskanden om utgiftsanslag och sitt krav på skattesänkning förefaller det mig som om man borde hjälpa högern med åtminstone dessa 8,6 miljoner kronor.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDQVIST (h):

Herr talman! Jag käner mig nästan överväldigad av tacksamhet mot statsutskottets ärade talesman, som så här öppet erkänner att han av omtanke om högern och för att öka dess möjligheter att åstadkomma önskvärd skattesänkning tycker att det skulle vara synd att bifalla det förslag som jag här har framställt. Jag tackar för detta, och jag kanske i annat sammanhang kan få utnyttja herr Hesselboms hjälpsamhet i samma syfte.

Han yttrade, att motororganisationerna själva förklarat att de inte hade någonting emot att vara med och betala

Ang. redovisningen av de statliga väganslagen.

till dessa olika kostnader. Detta är riktigt. Men, herr talman, herr Hesselbom glömde att tala om att organisationerna säkerligen inte hade tänkt sig att bilskatten skulle komma att höjas på det sätt riksdagen i lördags beslöt i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. Hade de vetat det hade de kanske också haft en annan mening på denna punkt.

Det rubbar i varje fall inte min mening. Jag vidhåller mitt yrkande, herr talman, även om jag förstår att det är utsiktslöst. Saken är i alla fall värd att inte släppas utan vidare.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till vägväsendet för budgetåret 1954/55 jämte i ämnet väckta motioner m. m.

På framställning av herr talmannen beslöts att detta utlåtande skulle företagas till avgörande punktvis och, i den mån så erfordrades, momentvis.

*Punkten 1.***Ang. redovisningen av de statliga väganlagen.**

I innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under sjätte huvudtiteln lämnat en redogörelse för vissa anslagstekniska frågor. I samband härmed hade föreslagits, att medel för den statliga väg- och brobyggnadsverksamheten i fortsättningen skulle anvisas under fyra särskilda anslag, nämligen Byggande av riksvägar, Nyanläggning av länsvägar, Nyanläggning av ödebygdsvägar samt Ombyggnad av länsvägar och ödebygdsvägar.

8 Första kammarens protokoll 1954. Nr 21.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundqvist* (I: 87) och den andra inom andra kammaren av herr *Staxäng* m. fl. (II: 109), i vilka hemställts, att riksdagen, då den enligt förslag under sjätte huvudtiteln yttrade sig över möjligheterna till förenklad anslagsteknik beträffande väginvesteringarna på driftbudgeten, måtte uttala sig för ett av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framlagt förslag med den ändringen, att det gemensamma vägbyggnadsanslaget borde uppdelas på byggande av riksvägar, av länsvägar, av ödebygdsvägar och av storbroar;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Pålsson* m. fl. (I: 296) och den andra inom andra kammaren av herr *Ericsson* i Näs (II: 405), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte besluta, att de i propositionen föreslagna fyra särskilda anslagsgrupperna för den statliga väg- och brobyggnadsverksamheten skulle kompletteras med en rubrik för redovisning av större brobyggnadsföretag;

dels ock en inom första kammaren av herr *Karl Andersson* väckt motion (I: 464), vari, såvitt nu var i fråga, yrkats att utöver de av Kungl. Maj:t förordade väganslagen skulle uppföras ett anslag för vägbeläggningar och ett anslag till storbroar.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 296 och II: 405 samt I: 464, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga, och med avslag å motionerna I: 87 och II: 109, besluta, att medel för den statliga väg- och brobyggnadsverksamheten fr. o. m. budgetåret 1954/55 skulle anvisas under följande fyra reservationsanslag, nämligen Byggande av riksvägar, Byggande av länsvägar, Byggande av ödebygdsvägar samt Byggande av storbroar.

Ang. redovisningen av de statliga väganlagen.

Reservationer hade anförts

a) av herrar *Karl Andersson, Näsgråd, Alfred Nilsson, Näsström, Pålsson, Rubbestad, Åkerström* och *Onsjö*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen I: 464, såvitt nu vore i fråga, och med bifall till motionerna I: 296 och II: 405 samt med avslag å motionerna I: 87 och II: 109, besluta, att medel för den statliga väg- och brobyggnadsverksamheten fr. o. m. budgetåret 1954/55 skulle anvisas under följande fem reservationsanslag, nämligen Byggnad av riksvägar, Nyanläggning av länsvägar, Nyanläggning av ödebygdsvägar, Ombyggnad av länsvägar och ödebygdsvägar samt Byggnad av storbroar;

b) av herrar *Lundqvist* och *Staxäng*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr ANDERSSON, KARL, (s):

Herr talman! Väganlagen har i år varit föremål för ett mycket stort intresse, och här föreligger en mängd olika förslag, avseende dels själva anslagsformerna och anslagsberäkningarna, dels anslagens storlek.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har i sina petita föreslagit, att medel till vägbyggnader skulle utgå över ett enda anslag benämnt vägbyggnader. Detta anslag skulle sedan av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen fördelas på tvenne väggrupper, riksvägar och länsvägar. Därjämte hade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen tänkt sig att man skulle uppgöra flerårsplaner för vissa stora broar. Man skulle alltså inskränka väggruppernas antal från det nuvarande antalet till endast två.

Kungl. Maj:t har emellertid inte följt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag utan har i sin proposition föreslagit ett ökat antal grupper och hemställer att riksdagen måtte bevilja vägbyggnadsmedel över fyra olika anslag. Kungl. Maj:t har accepterat väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag rörande gruppering i riksvägar och länsvägar men

har därutöver föreslagit att bibehålla de nuvarande ödebygdsvägarna samt ytterligare ett särskilt anslag för ombyggnad av länsvägar och ödebygdsvägar.

I det utskottsfröslag som här föreligger finner kammarens ledamöter att inte någon vare sig inom utskottsmajoriteten eller bland reservanterna har kunnat förorda väg- och vattenbyggnadsstyrelsens linje och inte heller Kungl. Maj:ts förslag oförändrat. Statsutskottet har inte kunnat ena sig om någon gemensam lösning, utan här föreligger ju ett utskottsfröslag och en reservation.

Om man endast ville se frågan om väganlagen ur anslagsteknisk och kameral synpunkt torde det vara uppenbart, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag är det mest tillfredsställande. Det är det mest radikala, det går längst i förenkling. Det är alltså ett förslag som skulle medföra mindre besvär med bokföring och dylikt, det skulle vara lätt att tillämpa i praktiken o. s. v. Ur rent anslagstekniska och kamerala synpunkter torde väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag i det närmaste vara fulländat. Det anmäler sig emellertid också andra synpunkter, inte minst på vägfrågorna. När man väger dessa andra synpunkter mot de anslagstekniska och kamerala, så blir det här en omdömesfråga vilka som väger tyngst.

Bland de instanser som haft tillfälle att yttra sig över väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag befinner sig också riksräkenskapsverket. Detta verk har givetvis alldeles speciell anledning att yttra sig över de kamerala synpunkterna, som av verket kunde anses vara en mycket väsentlig sak och kanske rent av borde utgöra tyngdpunkten. Det oaktat har riksräkenskapsverket i sitt yttrande över väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag gjort en del anmärkningar, som jag tycker är ganska intressanta, eftersom de kommer från just detta verk. Vad riksräkenskapsverket har anmärkt och påtalat är, att med väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag skulle riksdagens inflytande på vägfrågorna i mycket hög grad försvinna. Riksräkenskapsverket säger att riksdagens inflytande är så

Ang. redovisningen av de statliga vägenslagen.

väsentligt att det inte på detta sätt får elimineras och uttalar, att det vid vägväsendets förstatligande säkerligen inte var riksdagens avsikt, att riksdagen på detta sätt skulle sättas åt sidan när det gällde vägenslagens fördelning. Kungl. Maj:t har inte heller accepterat väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag utan har, kan man säga, sökt gå en medelväg.

Det är uppenbart att det på detta område behöver göras en sanering. För närvarande har det funnits inte mindre än fjorton olika anslagstyper för vägbyggandet, och även om tre av dessa anslagstyper allaredan är på avskrivning och automatiskt bortfaller, så återstår likväl elva olika anslagstyper, över vilka vägkostnaderna skall föras. Att detta medför en onödigt belastning och i vissa fall kan vålla svårigheter torde vid det här laget alla vara eniga om. Men då är frågan var man skall finna en rimlig och riktig gräns, en avvägning, som tillgodoser både de anslagstekniska och de kamerala synpunkterna och även ger riksdagen och de lokala vägorganen möjligheter att i fortsättningen utöva ett inflytande på anslagsfrågorna.

Utskottsmajoriteten har så till vida avvikit från Kungl. Maj:ts förslag, att den har velat reducera vägenslagen till tre typer förutom ett broanslag. Det skulle alltså bli sammanlagt fyra anslagstyper. Det största anslaget, anslaget till ombyggnader, har utskottets majoritet inte velat tillstyrka. Det betyder i realiteten en centralisering och en koncentration i fråga om anslagsbelopp, som utgör sextio procent av hela den samlade vägbyggnadskostnaden. Det är således en mycket betydande koncentration, som ligger i utskottsmajoritetens förslag när den med frångående av Kungl. Maj:ts förslag inte förordar ett särskilt anslag för ombyggnad.

Reservanterna har på denna punkt helt velat tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag beträffande vägenslagen. Vi har emellertid därutöver i likhet med majoriteten velat förordas ett särskilt anslag för speciella storbroar. Skillnaden beträffande broanslaget rör endast frå-

gan om gränsdragningen, var detta broanslag skulle börja utgå. Utskottsmajoriteten har stannat vid en kostnadssumma av tre miljoner kronor, under det att reservanterna förordar att storbroar, som kan räknas som fristående brobyggnadsföretag, skulle upptas i särskilda flerårsplaner redan vid en kostnad av en miljon kronor. Här är således bara fråga om en gränsdragning, och det är uppenbart att om en gränsdragning kan man diskutera. Var man än drar gränsen uppstår det alltid gränsfall. Det kan därför vara svårt att finna den riktiga gränsen.

När vi har velat gå så långt ned som till en miljon kronor är det närmast därför att vi har funnit, att om det skall vara någon mening med ett särskilt broanslag och med upprättandet av flerårsplaner för brobyggnader, bör det röra sig om ett relativt stort antal broar. För att få ett sådant antal måste man gå ned till gränsen en miljon kronor. Följer man utskottsförslaget med gränsen vid tre miljoner kronor, blir det ett jämförelsevis ringa antal verkliga storbroar som kan komma upp i flerårsplanerna. Av broar, som kostar mer än tre miljoner kronor, har vi i varje fall under den gångna tiden som regel inte haft mer än tre eller högst fyra i arbete samtidigt. Det skulle således bli en flerårsplan som får så liten omfattning, att det inte blir mycket mening med den. Det är alltså bara i fråga om gränsdragningen som vi på denna punkt skiljer oss.

Den väsentligaste skillnaden mellan utskottsförslaget och reservationen är emellertid, att utskottsförslaget förordar en starkare koncentration, en ökad centralisation och således ett ökat inflytande hos de centrala myndigheterna och därmed, som vi reservanter vill göra gällande, ett minskat inflytande hos de lokala vägorganen.

För närvarande skall det enligt vägstadgan upprättas flerårsplaner. Dessa flerårsplaner upprättas som bekant vart en tid av fem år men revideras vart tredje år. Enligt min och många erfarenhet som sysslat något litet med ar-

Ang. redovisningen av de statliga vägnslagen.

betet i vägnämnderna, är det i huvudsak vid upprättandet av flerårsplaner och vid justering av dessa, som lokala vägnämnder och länsvägnämnder kan öva inflytande på vägnslagens fördelning. Då har nämligen nämnderna möjlighet att framföra förslag, och då får de också yttra sig över uppgjorda förslag. Nämnderna har som bekant ingen beslutanderätt. De är organ som endast tillfrågas. Men de får dock vara med, de kan framföra bygdens intressen och begära att få den eller den vägen placerad på flerårsplan, och stundom kan de givetvis också lyckas få igenom sina förslag. Jag vill inte göra gällande att de lokala vägnämndernas inflytande är så särdeles stort, men jag vill ändå ha sagt, att med de hittillsvarande förhållandena har nog nämnderna, om de verkligen sökt att tillvarata sina intressen, haft ett visst inflytande just vid upprättandet av flerårsplanerna. Ju mer antalet flerårsplaner krymper samman — enligt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag skulle de i fortsättningen endast vara tre, enligt utskottsmajoriteten fyra och enligt reservanternas förslag fem — desto mindre antal flerårsplaner som upprättas, desto mindre inflytande får, enligt reservanternas mening, de lokala vägnämnderna över fördelningen av de anslag, som följer med flerårsplanerna och som skall tillföras vägarbetena samtidigt som dessa upprättas.

Det råder således en skillnad emellan utskottets förslag och reservanternas, som kanske i själva verket är större än vad man kan läsa ut ur själva trycket, där det bara talas om ett större eller mindre antal vägnslag. Det rör sig här om pengarnas fördelning på olika vägtyper och inom olika områden. När nu utskottet genom att vilja stryka Kungl. Maj:ts största vägnslag, det på 195 miljoner kronor, och införa det automatiskt på de två kvarvarande anslagen, innebär det en koncentration, som jag nyss nämnde, beträffande inte mindre än 60 procent av hela totalbeloppet. Under sådana förhållanden är det uppenbart att det också blir en motsvarande inskränk-

ning när det gäller att kunna fördela vägbyggnadsmedlen på bästa sätt för olika behov.

Sedan vill jag fästa uppmärksamheten på ytterligare en sida av denna fråga. Såsom vi alla vet, har vägbyggandet under en period av 12—15 år fått stå tillbaka, och man har för vägbyggnadsändamål fått nöja sig med enligt mångas mening alltför små belopp. Vägbyggandet har inte kunnat bedrivas i samma takt som trafiken utvecklats. En grupp av vägar, som kanske drabbats särskilt hårt under denna period, har varit de stora vägarna, de s. k. rikshuvudvägarna. Anslagen för byggande av huvudvägar har ju varit mycket blygsamma. Nu har det emellertid inträtt en ändring i fråga om vägnslagen. Det har blivit en lättnad i läget, anslagen har kunnat ökas, och man har fått upp inkomsterna på vägbudgeten. Man ser sig nu åter ha möjlighet att öka byggnadsverksamheten. Vi går, hoppas jag, mot en period, då vi kan ta igen en hel del av vad som har försummats under den gångna tiden. Detta är nog också nödvändigt med tanke på motorismens snabba utveckling. Om vi skall kunna hålla jämn takt med den utvecklingen, fordras det säkerligen en kraftig ökning av vägbyggnaderna.

Men med den starka utveckling, som bilismen nu har fått, och med de starka intressen, som gör sin röst hörd från det hållet, får vi inte blunda för att det kanske kommer att resas starka krav på att nu skall här byggas motorvägar. Man nöjer sig alltså bland bilisterna inte längre med vanliga landsvägar utan kräver byggandet av särskilda motorvägar. Bilisterna resonerar ofta som så, att det är de som betalar bilskatterna och vägkostnaderna, varför det för dessa pengar bör byggas sådana vägar att bilisterna kommer fort och obehindrat fram. Vi bilister vill ha ordentliga vägar, säger man på det hållet.

Det resonemanget är naturligtvis till en del riktigt. Men det skadar kanske inte att erinra om att vägarna och vägväsendet ju ändå är till för *hela* befolkningen. Bilägarna utgör, trots den

Ang. redovisningen av de statliga väganslagen.

väldiga ökning som har skett under senare år, allttjämt endast 7 procent av befolkningen i vårt land — det är faktiskt inte fler som har bilar. Uppenbarligen är det mer än 7 procent av Sveriges befolkning som vill ha vägar. Dessutom finns det säkerligen stort behov av vägar i trakter, där bilismen inte är särskilt intresserad av att bygga vägar, men där den fast boende befolkningen måste ha vägar för att kunna ha sin tillvaro.

Jag vill med detta ha sagt, att när vi nu har att vänta oss starka påtryckningar från motorfolket för att vi skall bygga dessa kostsamma motorvägar, måste vi göra en avvägning, så att även andra vägintrössen blir tillgodosedda. Vi får inte riskera att hamna i en motsatt epok, där all vår strävan bara går ut på att bygga stora motorvägar och där andra vägintrössen åsidosättes. Vi måste tvärtom få till stånd en avvägning mellan de olika intressena, så att det blir en rättvis fördelning av väganslagen.

Just för att det skall kunna ske en sådan avvägning de olika intressena emellan, anser vi reservanter det vara viktigt och värdefullt — ja, kanske det mest väsentliga — att vi får behålla riksdagens inflytande över vägmedlens fördelning samt att vi likaledes får behålla de lokala organens inflytande över uppgörandet av flerårsplaner. Det är detta som är det väsentliga för reservanterna, när vi har skilt oss från utskottsmajoriteten och yrkar på ett något utökat antal poster för väganslagen och en annan fördelning.

Jag såg för några dagar sedan i en kvällstidning — det var för övrigt samma dag som utskottet justerade sitt utlåtande — en artikel, vari man just lade fram planer på byggande av motorvägar här i landet inom en tidrymd av några få år. Det talades där om motorvägar för en sammanlagd kostnad av 2 miljarder kronor. Det föreslogs i denna artikel att man skulle bygga sådana motorvägar från Malmö — vi har ju redan en dylik väg till Lund — som sedan skulle fortsätta till Stockholm och Gävle. Norr om

Gävle skulle det inte byggas några motorvägar. I södra Sverige skulle man bygga ut ett nät av motorvägar för så stora belopp, att det säkerligen inte skulle bli något över av automobilskattemedlen för andra vägföretag. Det skulle bli en mycket lugn period norr om Dalälven. Befolkningen där skulle inte störas av några vägbyggen. Jag är emellertid inte övertygad om att befolkningen i denna del av vårt land skulle vara tillfreds med en dylik ordning.

Men, säger kanske någon, vad som skrevs i denna artikel är kanske bara att betrakta som ett uppslag, såsom fromma önskingar. Jag vill då fästa uppmärksamheten på att det är en ganska högt uppsatt tjänsteman i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som står bakom dessa funderingar. Vi får nog också räkna med, att om bilismens folk skulle få sina önskemål tillgodosedda, så har vi att motse en dylik utveckling.

Jag skall inte nu längre uppehålla mig vid reservanternas förslag. Jag har försökt påvisa skillnaden mellan detta och utskottets förslag. Den är formellt inte större än att vi har biträtt Kungl. Maj:ts förslag med ett tillägg rörande storbroar. Men vårt förslag skiljer sig från utskottsmajoritetens därigenom, att vi vill i högre grad bibehålla riksdagens och de lokala organens inflytande på vägmedlens fördelning. Det är kontentan av vår reservation.

Herr talman! Jag ber sålunda att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet avgivna reservationen, vilken sammanfaller med Kungl. Maj:ts förslag med tillägg av ett anslag för storbroar.

I detta anförande instämde herrar *Näsström* (s), *Karl August Johanson* (s), *Erik Olsson* (s), *Olofsson* (s), *Olsén* (s), *Grym* (s) och *Gustaf Karlsson* (s).

Herr LUNDQVIST (h):

Herr talman! Utöver den reservation, för vilken herr Andersson i Rixö har talat, finns under den punkt, som nu behandlas, en av mig avgiven blank reservation. Den anknyter till en motion, som i denna kammare är framburen av

Ang. redovisningen av de statliga väganlagen.

mig och i andra kammaren av herr Staxäng. Motionen går ut på att riksdagen skall praktiskt taget 100-procentigt acceptera väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag, som ju avser ett enda gemensamt vägbyggnadsanslag. Vi skiljer oss från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen endast så till vida, att vi vill ha ytterligare en delpost under detta gemensamma anslag.

Utskottet har ju, såsom framgått även av vad herr Andersson i Rixö här sagt, självt föreslagit en uppdelning av vägmedlen på fyra anslag. Det skulle ske efter samma system, som vi tänkt oss, fastän vi vill ha ett gemensamt anslag, som sedan skulle vara uppdelat på fyra olika poster. Skillnaden är sålunda inte så stor mellan utskottsmajoritetens och motionärernas förslag.

Nu säger utskottsmajoriteten — och det har ännu starkare understrukits av herr Andersson i Rixö nyss — att går man in för motionärernas förslag, berövar man riksdagen det inflytande på vägmedlens disposition, som man anser att riksdagen bör ha. Jag är litet förvånad över att man dragit så vittgående konklusioner av vårt förslag. Jag vill erinra om att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i motiveringen för sitt förslag säger, att styrelsen tänkt sig, att när den skickade in sina petita, däri man alltså skulle ha en slutsumma för hela anslaget, skulle man samtidigt redovisa den tänkta uppdelningen av anslagsmedlen på byggande av riksvägar, av länsvägar och av storbroar. Detta är alltså väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag, och vi motionärer skiljer oss från detta endast så till vida, att vi tänkt oss att man skulle lägga till ytterligare en delpost, nämligen för ödebygdsvägar.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen säger sedan, att genom en uppdelning av anslaget på sätt styrelsen föreslagit skulle riksdagen få tillfälle att på grundval av de av Kungl. Maj:t i proposition framlagda förslagen om medelsanvisning pröva anslagets disposition i huvudsak på de angivna olika ändamålen. Men inte nog därmed, utan i samband med efterföljande anslagsäskanden skul-

le väg- och vattenbyggnadsstyrelsen till riksdagen lämna en redogörelse för anslagets slutliga disposition under det gångna arbetsåret, innefattande jämväl en uppdelning av delposten till byggande av länsvägar på respektive nyanläggning och ombyggnad. Enligt styrelsen skulle riksdagen därmed få möjlighet att lämna de direktiv för den fortsatta verksamheten, som kunde finnas påkallade.

Jag tycker ju, att när man vet vilken vikt som tillägges varje ord, som ett utskott skriver i ett utskottsutlåtande till ledning för underordnad myndighet eller för Kungl. Maj:t, så är det märkvärdigt att utskottet i det här fallet inte tror att utskottet skall få något att säga till om eller att det inte med god verkan skulle kunna ge uttryck för bestämda önskemål i den ena eller andra riktningen vid sitt godkännande eller avstyrkande eller vid ändring av de förslag, som Kungl. Maj:t med stöd av väg- och vattenbyggnadsstyrelsens petita lägger fram. Jag tycker att statsutskottet därmed gjort gällande, att utskottets ord skulle väga alltför lätt — ja, mycket lättare än vad man annars vill ge sken av och mycket lättare också än vad jag tror att utskottets ord verkligen väger, oavsett om de nu står i klämman eller i motiveringen till ett utlåtande. Jag har alltså väldigt svårt att förstå denna tveksamhet.

Jag vill också understryka, herr talman, att flertalet av de i ärendet hörda remissinstanserna har tillstyrkt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag. Och man kan nog inte säga som den ärade föregående talaren, att detta skulle vara en fördel endast ur kameral synpunkt; jag tycker för min del att det måste ha stor praktisk betydelse för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att få en summa som man i någon mån kan disponera på ena eller andra sättet, beroende på omständigheterna för tillfället. På det sättet borde man i alla händelser få större möjligheter än om anslagen är specificerade och beviljade av statsmakterna för vissa bestämda ändamål under visst budgetår eller kalenderår.

Ang. redovisningen av de statliga vägenslagen.

Skillnaden mellan de önskemål vi båda motionärer framfört och utskottsmajoritetens ståndpunkt är som sagt inte särskilt stor, herr talman. Jag betecknar utskottsmajoritetens förslag såsom ett steg i rätt riktning, och jag känner mig ganska övertygad om att fortsättning kommer att följa, även om takten måhända blir litet långsammare. Med denna min inställning och uppfattning är det ganska naturligt att jag inte ställer något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag på den nu förevarande punkten.

Herr HESSELBOM (s):

Herr talman! Det framgick av herr Karl Anderssons anförande, att vad som skiljer reservanterna och utskottet är två frågor — för det första frågan om antalet delanslag i det stora vägenslaget och för det andra frågan om broanslaget. Först tänkte jag säga några ord om skiljaktigheten beträffande antalet anslag.

Utskottets majoritet förordar i likhet med Kungl. Maj:t ett anslag för byggandet av riksvägar och ett för anläggning av ödebygdsvägar. Om man i detta sammanhang bortser från broanslagen, föreslår utskottsmajoriteten vidare att det av Kungl. Maj:t äskade anslaget på 183 miljoner kronor till ombyggnad av länsvägar skall sammanföras med det begärda anslaget på 20 miljoner till nybyggnad av länsvägar. Det är alltså inte på det viset, som någon möjligen skulle kunna tro efter herr Karl Anderssons anförande, att utskottet skulle räkna bort ett anslag på cirka 180 miljoner kronor; vi vill bara till det stora anslaget lägga ytterligare 20 miljoner, som nu är särredovisade för nybyggnad av länsvägar. Meningen är att man med detta anslag på ca 200 miljoner skall kunna dels bygga nya och dels bygga om gamla länsvägar.

Vi har ansett att den ordningen skulle bli mera rationell än den reservanterna gått in för. Vid ombyggnad av en befintlig väg är det nämligen sakligt sett ofta fråga om en nybyggnad, då vägen i kanske praktiskt taget hela sin sträckning

blir en ny väg. I varje fall är skillnaden mindre mellan en sålunda ombyggd väg och en helt nybyggd väg än mellan den ombyggda vägen och exempelvis en förbättrad väg eller en väg som fått ny beläggning. Rent sakligt sett kan man därför gott jämställa nybyggnadsarbeten med ombyggnadsarbeten. När det gäller riksvägarna har ju alla parter också accepterat ett gemensamt anslag. Utskottets förslag kommer att innebära en möjlighet till smidigare anpassning av de olika vägbyggnadsföretagen och en ytterligare administrativ förenkling utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit. Man kan ställa sig frågan, om det från riksdagens sida finns något behov att bestämma, att just 20 miljoner av dessa drygt 200 miljoner skall användas för nybyggnad av länsvägar och ungefär 180 miljoner för ombyggnad.

Nu har herr Karl Andersson befarat, att följderna av ett bifall till utskottets förslag skulle bli en minskning av de lokala vägmyndigheternas inflytande på vägbyggandet i vårt land. Utskottet har en diametralt motsatt uppfattning om verkningarna. Det är riktigt som herr Karl Andersson påpekade, att vägnämnderna och länsvägnämnderna kan utöva sitt största inflytande på vägbyggandet vid upprättandet av flerårsplanerna. Enligt utskottets mening kommer detta vägnämndernas inflytande att ökas i fråga om nybyggande och ombyggande av länsvägarna, därför att man mera än nu och mera än enligt reservanternas förslag kommer att lägga i de lokala vägmyndigheternas hand att avgöra, vilka vägföretag som skall igångsättas. Enligt vägstadgan skall flerårsplaner omfattande väggbyggnader upprättas inom ramen av de medel som kan påräknas för olika ändamål. Om en länsstyrelse kan påräkna ett årligt anslag till länsvägar av exempelvis 10 miljoner kronor inom de närmaste åren, har länsstyrelsen enligt utskottets förslag möjlighet att inom denna ram upptaga vägarbeten, antingen det är nybyggnader eller ombyggnader. Men är det så, att riksdagen har låst anslagen och sagt, att för nybyggnadsverksamhet skall användas en tiondel,

Ang. redovisningen av de statliga väganlagen.

varken mer eller mindre, har man ju beskurit länsstyrelsernas, länsvägnämndernas och de övriga vägnämndernas möjligheter att kunna välja mellan olika slag av vägbyggnader. Om det län, som jag här tagit som exempel, i stället för ett gemensamt anslag på 10 miljoner kronor får 9 miljoner kronor till ombyggnadsverksamhet och 1 miljon kronor till nybyggnadsverksamhet, är man ju där låst av den beräknade medelsramen under den kommande femårsperioden och därmed låst vid de olika slagen av vägarbeten.

Utskottet har därför kommit till den bestämda uppfattningen, att ett bifall till utskottets förslag kommer att innebära en väsentlig ökning av de lokala vägmyndigheternas — länsstyrelsernas och vägförvaltningarnas och därmed också vägnämndernas — inflytande när det gäller vägbyggnadsverksamheten.

Herr Karl Andersson talade om en koncentration av anslagen, och det är riktigt. Men jag bestrider att det är en centralisering av beslutanderätten.

Herr Karl Anderssons mycket skrämmande framtidsperspektiv i fråga om vägbyggnadsverksamheten i vårt land — han befarade att man från motorismens sida skulle försöka pressa fram byggande av motorvägar, vilket skulle få till konsekvens att det inte skulle komma att byggas några vägar norr om Gävle — kan ju inte ha någon som helst relevans i den nu diskuterade frågan. Jag förutsätter nämligen att de motorvägar, som i framtiden kommer att byggas, kommer att bestå av riksvägar, och för dem har vi ju ett särskilt anslag. Därvidlag bibehåller riksdagen sin möjlighet att avväga anslagen på ett rimligt sätt. Vad det här gäller är byggande av länsvägar, och man kommer väl härvidlag att förfara på samma sätt som hittills, nämligen att det anslag, som riksdagen ställer till Kungl. Maj:ts och väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förfogande, kommer att fördelas på de olika länen. Vi bibehåller ju också ödebygdsväganlagen, vilket utslutande går till de sju nordligaste länen.

Jag tror därför att herr Karl Anders-

son när det gäller bedömandet av skiljaktigheten mellan utskottets och reservanternas förslag på denna punkt inte behöver hysa några farhågor. Rent allmänt instämmer jag helt med honom i hans synpunkt, att utbyggandet av vårt vägväsende inte kan vara enbart ett motorismens intresse utan att det är ett allmänt intresse av första ordningen.

Jag skulle i detta sammanhang också vilja säga ett par ord med anledning av herr Lundqvists anförande. Varken Kungl. Maj:ts, utskottet eller reservanternas har velat ansluta sig till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag, och inte ens herr Lundqvist har ju nu yrkat bifall till motionen på denna punkt. Därför finns inte så stor anledning för mig att ingå i en polemik när det gäller anslagstekniken i detta avseende. Vi har i varje fall inom statsutskottet ansett, att det ännu så länge är rimligt, att riksdagen har möjlighet att avväga anslagen såvitt gäller exempelvis byggande av riksvägar, av länsvägar och av ödebygdsvägar, och att riksdagen verkligen har möjlighet att besluta om anslagens storlek.

Så, herr talman, några ord i brofrågan, där ju utskottet och reservanternas är ense om att det är lämpligt med ett särskilt anslag för byggande, såsom det heter i både utskottsutlåtandet och reservationen, av speciella storbroar. Vad som skiljer oss på denna punkt är vad som skall räknas till speciella storbroar. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har för sin del med hänsyn till nuvarande kostnader för brobyggandet och med hänsyn till den omständigheten, att man i brobyggnadsanslaget i fortsättningen även ämnar medräkna erforderliga tillfartsvägar, ansett att gränsen bör gå vid 3 miljoner kronor. För att i någon mån illustrera vilka broar det här är fråga om kan jag nämna, att av nu pågående brobyggnader kommer fyra broar att hänföras till speciella storbroar, nämligen bron över Skurusundet, en bro över Dalälven, en bro över Österdalälven och en bro vid Strömsund. Av de broföretag, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anser bör påbörjas inom den närmaste

Ang. redovisningen av de statliga väganlagen.

framtiden, är också fyra företag, nämligen bron över Brevikssundet i Stockholms skärgård, en bro över Mälaren vid Nockeby, en bro över Mälaren vid Drottningholm och en bro över Lule älv. Dessutom kan man väl förvänta, att något av broföretagen i Bohuslän tämligen snart kommer att påbörjas. Bortsett från broförbindelsen med Orust och Tjörn representerar dessa åtta broar, som samtliga kostar över 3 miljoner kronor, en kostnad av cirka 40 miljoner kronor.

Det är alltså broar av den storleksordningen, som utskottet har tänkt sig skulle hänföras till speciella storbroar. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har ansett, att för nästa kalenderår erfordras för dessa brobyggnadsföretags påbörjande eller fullföljande ett anslag på 12 miljoner kronor. Nu vill reservanterna till denna kategori broar hänföra även alla de broar, vilkas byggande kräver en kostnad av mellan en och tre miljoner kronor. De har i konsekvens härmed påyrkat en höjning av broanslaget med 3 miljoner kronor.

Utskottet har vid sitt avvägande av anslagen byggt på de förslag, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har utarbetat, och de planer, som föreligger. Vad reservanterna har grundat sitt anslagsäskande på vet jag däremot inte. Jag ber bara att få konstatera, att om genomsnittskostnaden för de broar, som kommer att kosta mellan 1 och 3 miljoner kronor, blir 2 miljoner kronor, skulle reservanternas förslag om en anslagsförstärkning på 3 miljoner kronor komma att innebära, att i genomsnitt en och en halv sådan bro kan byggas per år. Jag vet inte om det är till fyllest med ett sådant anslag för att under kalenderåret 1955 genomföra det aktuella brobyggnadsprogrammet.

Utskottet har efter mycket ingående övervägande kommit fram till att det skulle vara en rationell ordning, om man får ett enda anslag till byggande av länsvägar, innefattande både nybyggnad, ombyggnad, förbättringar och beläggningar. Utskottet har därför föreslagit ett gemensamt anslag för dessa ändamål. Ut-

skottet har vidare funnit, att det är ändamålsenligt med ett särskilt broanslag. Utskottet har därvid också funnit, att den enda sakliga utgångspunkt, man därvid har, är det av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framlagda programmet, som uppftar broföretag med en kostnad av ca 3 miljoner kronor eller därutöver. Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag på förevarande punkt.

Herr PÅLSSON (bf):

Herr talman! Herr Andersson i Rixö har här redovisat reservationen och angivit detaljskillnaderna mellan utskottets och reservanternas förslag. Trots detta har jag en önskan att understryka en del motiv för vår ståndpunkt.

I det avseendet anser jag mig böra börja med herr Hesselboms resonemang, då han påstår, att utskottsmajoritetens förslag skulle innebära, att de lokala vägmyndigheterna får ett ökat inflytande, såsom han uttryckte det. Med dessa myndigheter avsåg han, förstår jag, vägnämnder och länsvägnämnder.

Nu är det så att jag har en del erfarenhet av arbetet i sådana nämnder, och då jag förmodar att en och annan kan ha kännedom om det, vill jag mycket noga understryka, att vad jag här säger inte grundar sig på den erfarenheten i och för sig. Min erfarenhet är nämligen den bästa, och det har inte varit några större svårigheter för mig att ha ett gott samarbete med vägförvaltningen och länsstyrelsen. Men vi är väl å andra sidan helt på det klara med att det här rör om ett samråd. Eftersom det finns olika former av samråd, bör man också göra klart för sig hur detta samråd i detta fall är utformat. En typ av samråd är då två eller eventuellt flera parter samråder och beslutar gemensamt, och en annan är då den ena parten höres och den andra beslutar. I det senare fallet kan det inte bli samma inflytande för den part, som endast höres. Och då det gäller vägnämnder och länsvägnämnder är inflytandet på det sättet begränsat till den rena rådgivningen. Säkerligen beaktas

Ang. redovisningen av de statliga vägnslagen.

dessas råd i flertalet fall, men i en del fall följer man inte råden, och det kan för all del måhända finnas skäl att inte alltid beakta dem. Men om man är på det klara med detta, är det mycket svårt att förstå konsekvensen och logiken i påståendet, att om den part, som har beslutanderätten, får denna rätt utökad, så skulle detta innebära även ett ökat inflytande för den rådgivande parten. Det synes mig vara en något för våldsamt akrobatik att komma fram till det slutresultatet. Konsekvensen borde väl närmast tala för en begränsning av beslutanderätten.

Herr Lundqvist var inne på frågan om riksdagens inflytande på dessa spörsmål, och han betonade särskilt hur noga vartenda ord som riksdagen skriver noterades och beaktades. Han underkände därför resonemanget. Jag kan förstå varför herr Lundqvist har den meningen. Han kanske i det här avseendet har tagit intryck av erfarenheterna från sitt eget gamla verk. Men förhållandena är ju inte alldeles desamma inom SJ som inom väg- och vattenbyggnadsväsendet. SJ sköter om både vägbyggnad och trafiken men väg- och vattenbyggnadsstyrelsen sköter bara om byggandet och underhållet av vägar, under det att trafiken skötes om av andra. Och dessa andra börjar numera på att uppträda i mycket betydande organisationer. Detta kan måhända leda till att det vore lika klokt att låta rätten att fördela anslagen ligga kvar hos Sveriges riksdag som att delegera denna rätt på ett centralt verk i Stockholm. Jag hyser inga som helst tvivel om att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen inte skulle ha möjligheter rent tekniskt att sköta om denna fördelning, men många saker och ting kan lätt påverka denna fördelning och det är inte så säkert att det alltid skulle bli en rättvis fördelning, om denna rätt delegerades.

Vi är väl allesammans intresserade av att det skall byggas vägar, så långt resurserna räcker till, och vi är också intresserade av att våra gamla och omödrade vägar bygges om. Men vi har ju alltid i detta land hållit på att vägan-

slagen skall fördelas på ett rättvist sätt, både mellan landsdelarna och mellan de olika vägtyper, som bygges. Jag är förvisso ingen motståndare till de stora bilvägarna, men jag anser att de skall vara påkallade av ett verkligt behov. Jag blir i likhet med herr Andersson i Rixö likväl betänksam, då jag läser i Aftonbladet om de stora vägbyggnadsplaner, som redan finnes på detta område. Där förutsätter man, att det på en mycket kort tid skall byggas en autostrada mellan Stockholm och Malmö med en förlängning till Gävle. Den beräknas kosta ett par miljarder kronor. Jag för min del tror ju inte att det stannar vid detta belopp. Autostradan mellan Malmö och Lund kostade redan en miljon kronor per kilometer, och jag skulle misstänka att kostnaderna äro åtskilligt högre när det gäller det nya vägprojektet.

Det kan ju sägas att detta förslag är ett hugskott. Men jag vill erinra om att bakom denna tanke står — såsom herr Andersson nämnde — en rätt framstående tjänsteman i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, och jag skulle tro att någonstans i bilden skymtar också Svenska vägföreningen. I så fall lär det säkerligen ligga något allvar i det hela — det har alltid visat sig, att det inneburet något mera än hugskott, när intressen av detta slag har förenats.

Herr Hesselbom har här redovisat de förevarande anslagen. Jag är en smula bekymrad, särskilt på en punkt. I en vid utskottets utlåtande fogad reservation har vi föreslagit ett särskilt anslag till ombyggnad av länsvägar och ödebygdsvägar. Utskottsmajoriteten har visserligen föreslagit ett anslag till byggande av ödebygdsvägar, men anslaget till ombyggnad av sådana vägar har utgått och bakats ihop under en annan anslagsbeteckning och redovisas under rubriken Byggande av länsvägar. Jag tycker att det då finns anledning att fråga sig, vart den del av anslaget, som ändå avsåg ombyggnad av ödebygdsvägar, tog vägen. Detta är ju ett spörsmål, som åtminstone för oss norrlänningar kan vara av ett stort intresse.

Jag vet mycket väl att det i debatten

Ang. redovisningen av de statliga vägenslagen.

har sagts, att man helst såge att detta anslag till ödebygdsvägar toges bort och redovisades under ett annat anslag. Jag förstår dessa synpunkter, ty utskottsmajoriteten syftar väl ytterst till att gå väg- och vattenbyggnadsstyrelsen till mötes och alltså sammanföra alla dessa ändamål under ett enda anslag. Anslaget till ödebygdsvägar är, som vi alla vet, av största intresse för de sju nordligaste länen och i diskussionen om detta anslag resonerades som så, att om norrlänningarna ville ha kvar anslaget, borde de kunna få det. Någon var till och med så välvillig i sina omsorger om oss att han sade, att han tyckte det var tråkigt att »vi skulle ha vägar som hade ett så fult namn». På detta kunde jag inte replikera något annat än att det inte var så noga med namnet, bara det blev en smula valuta bakom.

Jag håller på anslaget till ödebygdsvägarna. Villkoren för byggandet av en ödebygdsväg är ju något mildare än då det gäller att bygga en bygdeväg, eller — som det nu skall heta — länsväg. Om detta anslag till ödebygdsvägar skulle tas bort är jag rädd för att vi skulle få ganska svårt att skapa vägförbindelser till de mera avlägsna byarna — vi har sådana alltså, som saknar vägförbindelser, och det kan vara fråga om byar som inte är så alldeles små heller för den delen.

Hur jag har vänt på den här saken har jag kommit till det resultatet, att om man vill ha möjlighet för riksdagen att öva inflytande på hur tillgängliga medel skall disponeras för olika ändamål och om man vill behålla något av det inflytande som vägnämnder och länsvägnämnder till äventyrs har, då skall man nog inte vara rädd för att göra en något större uppdelning av anslaget än utskottsmajoriteten föreslagit. Därmed minskar man ju också antalet planer och det är, som här sagts, vid planernas upprättande som de lokala vägmyndigheterna har möjlighet att påverka utgången.

Herr Hesselbom ansåg, att det skulle bli större rörelsefrihet, om man fick 10 miljoner kronor till ett län i en enda

post än om man fick 9 miljoner kronor för ett ändamål och 1 miljon för ett annat. Ja, det kan man kanske säga, men det blir ju inte mer än 10 miljoner kronor i någotdera fallet, inom den ramen får man hålla sig, och då är det väl en smakfråga hur man vill bedöma situationen. Men det innebär väl till syvende og sist ingen ändring, ty även med den metoden skall väg- och vattenbyggnadsstyrelsen liksom tidigare fastställa planerna. Om en friare uppdelning skedde ute i länen, kunde jag gå med på hans resonemang, men det är ju inte sagt att den lokala myndighetens inflytande vinner på att justeringen skall ske i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, sedan planerna insänts dit. Det finns ju ändå den möjligheten, att vederbörande där anser att fördelningen mellan olika typer av vägar har skett på ett oriktigt sätt.

Herr Hesselbom var inne på frågan om storbroar och redovisade de nu aktuella storbrobyggena och även de byggen som kan väntas under de närmaste åren. Mot detta har jag ingenting att invända i sak. Jag vill bara säga, att om man vill göra en sådan begränsning, blir det så få broar, att vi inte gärna kan tänka oss att det skall upprättas flerårsplaner. Men går man ned med kostnadsgränsen till det belopp som reservanterna föreslår, blir det ändå så pass många broar, att det finns anledning att upprätta flerårsplaner. Det kan måhända mot det resonemanget likväl anföras, att det blir så få broar, att det inte är säkert att alla län får en bro enligt det förslaget just den eller den gången. Men jag anser, att dessa planer har sin stora betydelse ändå i den omständigheten, att t. ex. ett län, som nu inte får in en bro, som det vill ha fram, i planen, får en bild av hur läget är. De får då möjlighet att göra sig påminda och hävda den meningen, att då den eller den bron blir färdig och kan avföras från planen, bör den bro som vederbörande vill ha i sitt län kunna matas in. På det sättet kan de lokala myndigheterna få en bild av de möjligheter som framdeles är att påräkna när det gäller brobyggen.

Ang. redovisningen av de statliga väganlagen.

Jag skall, herr talman, tills vidare nöja mig med det resonemanget och ber att få yrka bifall till den av herr Karl Andersson m. fl. avgivna reservationen.

Häri instämde herr *Näsård* (bf).

Herr **HESSELBOM** (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är en ganska ovanlig situation som jag befinner mig i. Det har nämligen aldrig varit på det sättet, att vi i statsutskottets fjärde avdelning haft svårt att förstå varandras synpunkter. Men när det gäller just denna fråga om sammanförandet av två olika väganlag till ett enda, ser det ut att vara ogörligt att komma in på samma väglängd.

Herr Karl Andersson förklarade — och herr Pålsson underströk nyss detta uttalande — att vägnämndernas största inflytande ligger i upprättande av flerårsplanerna. Jag hävdar därför, att vägnämndernas inflytande måste bli större, om de i enlighet med utskottsmajoritetens förslag får möjlighet att fritt upptaga olika slags vägarbeten än om redan riksdagen läser fast anslagsmedlen. Då säger herr Pålsson, att det skulle bli den konsekvensen, att det byggdes motorvägar i stället för att bygdevägnätet utvidgades. Men motorvägar har ingen som helst betydelse i detta sammanhang. Är reservanternas rädda för att man kommer att bygga stora motorvägar i stället för ett rimligt vägnät ute i bygderna, då bör de ju framställa förslag om anslagsminskning till byggande av riksvägar, men det har ju inte skett i detta sammanhang.

Herr **DOMÖ** (h):

Herr talman! Det var med allra största intresse jag i kväll liksom oftast lyssnade till herr Anderssons i Rixö anförande. Jag fick det intrycket, att han på ett utomordentligt sätt klargjorde nödvändigheten av att goda vägar åstadkoms. Men jag tror att han fastnade i ett resonemang, som jag ofta har hört här i riksdagen, då det gäller frågan om uppdelningen av väganlaget. Man har med rätt eller orätt fått för sig, att riksdagens

inflytande över vägbyggandet blir större, om anslaget bara delas upp på tillräckligt många poster, således om riksdagen får säga ifrån, att till det och det skall gå så och så mycket pengar och till det och det så och så mycket. Jag har själv i statsutskottet varit i tillfälle att följa detta resonemang, och jag förstår att man i princip är angelägen om att riksdagen skall få vara med och bestämma. Men jag undrar om man inte gör sig skyldig till felslut, när man tror att det målet nås just genom en mycket stark uppdelning av anslaget. Det viktiga är enligt min mening att riksdagen är fullt medveten om vad som görs på detta område, att riksdagen bestämmer i huvudsak vad som sker på olika avsnitt men sedan överlåter på de myndigheter och organ, som står för verkställigheten härav, att, om det behövs, laga efter lägligheten och se till att det hela blir praktiskt utfört.

Vad riksdagen måste ha intresse för är att det äger rum en ordentlig planering, som skall utarbetas nedifrån och till sist framläggas för riksdagen och dess utskott och där granskas mycket noggrant. Vidare har riksdagen intresse av att ange huvudlinjerna och bestämma de totala anslagsbeloppens storlek. Men det får inte bli så, som det har varit förr, att denna uppdelning i olika anslag hindrar en nödvändig anpassning ute på arbetsfältet, när beslutet skall verkställas. Riksdagens detaljgranskning och detaljbeslut får inte utgöra hinder för ett effektivt och rationellt vägbyggande. Jag har erfarenhet av att riksdagens beslut har varit mycket hindrande. För några år sedan skedde ju en mycket kraftig uppdelning av väganlaget än den vi nu har. Resultatet blev, att när tidsperioden närmade sig sitt slut, fanns det överskott på ett anslag, under det att ett annat var förbrukat. Till följd av riksdagens uttalanden hade man ingen möjlighet att flytta över pengar från ett ändamål till ett annat, även om det fanns stora behållningar på ett anslag men man inte hade fått göra det nödvändiga på ett annat område. Nu har den ordningen luckrats upp,

Ang. redovisningen av de statliga väganlagen.

uppdelningen är mindre stark och detta har varit till mycket stor fördel.

Jag vågar tro, att det förslag som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har framlagt inte är riskabelt, ty riksdagen skulle, som jag nyss sade, kunna ge sina huvudansvisningar och kräva redovisning för att anslaget har använts i enlighet med riksdagens direktiv. Nu har varken Kungl. Maj:t eller utskottet vågat ansluta sig till detta förslag, men utskottet har gått ett steg längre än Kungl. Maj:t. Vad som skiljer gäller egentligen två huvudgrupper: byggande och ombyggnad av länsvägar. Jag bortser helt och hållet från riksvägarna, om vilka såväl Kungl. Maj:t och utskottet som reservanterna är ense. Det är alldeles riktigt som herr Hesselbom sade, att man inte plötsligt kan begagna ett väganslag till länsvägar för att bygga motorvägar å la vägen Malmö—Lund. Jag blir emellertid inte lika förskräckt som herr Andersson i Rixö, när jag hör ordet motorväg. Jag tror nämligen att vi här står inför en utveckling, där vi inte får vara rädda för att ta itu med både det ena och det andra.

Men vad nu länsvägsanslaget angår låter det så bestickande, att detta skall delas upp i ett anslag för byggande av länsvägar och i ett annat för ombyggnad av länsvägar; dessutom vill somliga ha ett särskilt broanslag. Om en väg skall läggas om på en större sträcka, måste den delvis nybyggas, delvis ombyggas, och kanske också förses med en bro. Varför i all rimlighets namn skall anslaget till ett sådant vägföretag, som kanske drar en kostnad av en halv miljon kronor, uppdelas i flera anslag på 100 000 eller 200 000 kronor, som kanske till på köpet ibland lämnas ut vid olika tidpunkter? Man lägger ju därigenom hinder i vägen för rationella arbetsformer. Vill man t. ex. använda arbetsfolk, som står inför arbetslöshet, och förlägga ett vägföretag åt det håll, som med hänsyn därtill vore lämpligt, kan en sådan anslagsuppdelning omöjliggöra detta.

Jag vill alltså, herr talman, såsom en man som just nu praktiskt har att göra

med detta problem och som har ansvaret för ett läns vägväsen, i den mån detta vilar på länschefen, säga: Låt bli att göra upp rigorösa förslag och att bestämma i detalj! Låt de lokala myndigheterna få ta sitt ansvar och få rörelsefrihet. Säkerligen blir resultatet då mycket bättre än det som nu uppnås. En decentralisering skulle vara till fördel på detta område lika väl som på så många andra. Kontakten mellan de olika organ som skall handlägga dessa ärenden ute i orterna är god. Det råder ett gott samarbete mellan länsvägnämnder, länsstyrelser och vägförvaltningar. Jag tror inte att man ökar vägnämndernas inflytande genom att uppdelna anslagen. Jag tror att den enda möjligheten är att alla dessa får känna sitt ansvar, får litet att säga till om och får hjälpas åt.

Jag har känt mig skyldig, herr talman, att säga detta, därför att jag tror att vi alla måste vara angelägna om att komma fram till riktigt goda arbetsformer, om vi skall klara de problem som herr Andersson i Rixö så träffande ställde. Jag kan inte komma ifrån att det hade varit önskvärt, att Kungl. Maj:t vågat sträcka sig så långt som till att föra ihop dessa anslag till länsvägarna i vad gäller byggande eller ombyggnad. Att man som utskottet här har gjort för in ett anslag för de större broarna må vara hänt. Att bibehålla anslagsbeteckningen byggande av ödebygdsvägar kan det kanske också finnas skäl för. Men jag har mycket svårt att se, vad det i ett län, åtminstone i de mellersta delarna av landet, är för skillnad mellan en bygdeväg i allmänhet och en ödebygdsväg. Vi försöker komma ifrån den där ödebygdsbeteckningen i olika avseenden. Inte får man flera vägar därför att det råkar heta ödebygdsväg i stället för någonting annat.

Alltså, herr talman, kommer jag till den slutsatsen, att man gör klokt i att här följa utskottets förslag.

Herr statsrådet **HJALMAR NILSON:**

Herr talman! Under de överväganden som så småningom tog form i den pro-

Ang. redovisningen av de statliga väganlagen.

position vi nu behandlar hade vi i departementet att ta ställning till två för oss avgörande problem. Det ena gällde hur långt man skulle gå i sammanförande av de olika väganlagen, som nu var alltför många, för att få ett rationellt antal väganlag. Det andra avsåg, hur långt man kunde våga anta att riksdagen skulle vilja ge efter i den strävan till detaljplanering som tidigare dokumenterats från riksdagens sida och som har tagit sig uttryck i ett stort antal väganlag. Vi försökte att göra en avvägning, vilken utskottet inte helt har accepterat och beträffande vilken också reservanterna har en något annan uppfattning än den som propositionen har företrätt. Jag vill här säga, att jag inte fäster alltför stor vikt vid om väganlagen blir fyra eller fem och inte heller alltför stor vikt vid huruvida den ena eller den andra av de två linjer, som här bryts mot varandra i det avseendet, kommer att vinna riksdagens bifall. Men jag vill ta upp en annan sak, som har kommit fram i denna debatt mera än vad det delproblemet eljest brukar tas upp.

Här har från olika håll diskuterats hur stort inflytande vägnämnderna har, och det har nu hörts röster som antytt både att inflytandet är stort och att det är mindre, samt att inflytandet skulle växa i och med denna nya anslagsfördelning. Jag vill här säga, att jag inte gärna vill använda det uttrycket, att vägnämnderna får ett ökat inflytande i och med att vi får ett mindre antal väganlag. Jag skulle i stället vilja säga, att vägnämnderna genom detta får ett ökat ansvar. Jag gör den definitionen därför att jag har den uppfattningen, att vägnämnderna med mycket få undantag inte har använt det inflytande de redan har. Vägnämndernas inflytande är inte begränsat till ett samråd vid planernas uppgörande, vilket man kanske tror. Vägnämnderna har rätt att ta egna initiativ på vilket område som helst, som ligger inom det allmänna vägbyggandets och den allmänna väghållningens ram. Vägnämnderna har rätt att föra fram egna förslag till vägväsendets olika myn-

digheter, och om det inte får gehör där, har de rätt att föra dessa egna förslag vidare genom de olika instanser som har att pröva vägärendena. Vägnämndernas möjligheter att göra sig gällande beror alltså i betydande omfattning på vägnämnderna själva och efter vad jag vet finns det i detta land ingen vägnämnd, som ännu har sträckt sig över, ja inte ens intill den gräns där dess inflytande tar slut i strävandena att vinna gehör för sin mening.

Herr ANDERSSON, KARL, (s):

Herr talman! Endast några kommentarer till vad som har yttrats här.

Herr Lundqvist nämnde, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hade ställt i utsikt att lämna riksdagen en redogörelse för hur pengarna används. Det är naturligtvis gott och väl. Vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen yttrat i detta avseende finns ju återgivet i bilaga 8 till statsverkspropositionen. Där heter det i fråga om den nyordning som förordats: »Riksdagen skulle i samband med anslagsbeviljandet och på grundval av Kungl. Maj:ts i proposition framlagda förslag få tillfälle att pröva anslagets disposition i huvudsak på de angivna olika ändamålen.» Där är alltså sagt, att prövningen skulle få ske på grundval av Kungl. Maj:ts proposition, men denna skulle givetvis vara avfattad i överensstämmelse med den ordning som riksdagen har beslutat rörande anslagstekniken och anslagsformerna. Följaktligen är riksdagens bestämmanderätt begränsad till de anslag som här är fastställda.

Vidare heter det angående väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag: »I samband med efterföljande anslagsåskanden skulle till riksdagen lämnas en redogörelse för investeringsanslagens slutliga disposition under förflutna arbetsår, innefattande fördelningen, förutom på de angivna ändamålen, även av delposten till Byggande av länsvägar på nyanläggning resp. ombyggnad. Riksdagen finge härigenom möjlighet att lämna de direktiv för den fortsatta verksamheten, som kunde befinnas påkallade.»

Ang. redovisningen av de statliga väganlagen.

Riksdagen skulle alltså i efterhand få en redovisning för hur medlen hade använts. Ja, vill riksdagen nöja sig med att ta emot en sådan redovisning i efterhand, då är riksdagens anspråk inte stora. Det var alltså detta, som herr Lundqvist framhöll såsom betydelsefullt för riksdagen!

Sedan måste jag ännu en gång återkomma till min gamle vän Hesselbom. Jag har så många gånger diskuterat med honom både i fjärde avdelningen och i utskottets plenum, att jag inte på något sätt avser att övertyga honom. Men när han talar om sambandet mellan anlagen och länsvägnämnderna, vill jag bara påpeka, att om det är riktigt att de lokala nämndernas största inflytande sammanfaller med upprättandet av flerårsplaner, varvid de kan ta initiativ, ställa förslag och få fram olika företag, då måste det också vara riktigt, att ju färre sådana flerårsplaner som kommer att upprättas, desto mindre blir nämndernas inflytande, särskilt som det bakom varje flerårsplan måste finnas ett anslag. Det skall ju nämligen anvisas pengar för en flerårsplan — så mycket skall det byggas det året, så mycket nästa år o. s. v.

När riksdagen godtar utskottets förslag, har därmed anslaget för ombyggnader till ett belopp av 182 miljoner kronor enligt utskottet försvunnit som självständigt anslag, och flerårsplanerna för detta belopp har också försvunnit. Det finns inte heller anslag direkt bakom för att upprätta dessa planer, utan planerna upprättas för andra vägar, d. v. s. länsvägar och ödebygdsvägar. Då måste det enligt all logik bli ett minskat område som länsvägnämnderna har att arbeta på, och följaktligen måste deras inflytande i det avseendet bli mindre.

Vägnämndernas inflytande i övrigt skall vi inte uppehålla oss mycket vid. Jag tror att vad statsrådet därvidlag anfört är i huvudsak riktigt. Men vi är väl överens om en sak: skall de lokala nämnderna få ett verkligt inflytande, fordras det nog en ändring i väglagen, ty nu är dessa nämnder endast rådgivande organ.

Till sist vill jag bara säga några ord

om broarna. Herr Domö var inne på att reservanternas förslag skulle betyda en avsevärd försämring och skulle göra det hela så invecklat. Bygger man en väg, behövs det broar, och skall man skilja på vägen och broarna medför det svårigheter, sade herr Domö. Han nämnde då broar, som skulle kosta en halv miljon kronor. Men här har vi ju sökt att dra en gräns, så att man skulle låta alla småbroar, som står i direkt samband med vägbyggen, ingå i de allmänna väganlagen och i flerårsplanerna för vägarbetena. Endast sådana broar som utföres såsom mera självständiga företag — broar som byggs över en färdled, där det t. ex. tidigare varit färja, där det finns vägar på ömse sidor om vattnet och där bron tillkommer såsom ett nytt företag — skulle uppföras på en särskild flerårsplan. Det är klart att det kommer anslutningsvägar, men därom har vi sagt, att anslutningsvägarna till bron skall räknas in i brokostnaden och brobyggnadsplanerna. Alla dessa småbroar, som herr Domö talade om, bortfaller således under alla förhållanden, oavsett om utskottsförslaget eller reservationen går igenom.

När vi drar en gräns, medger jag att den naturligtvis kan bli godtycklig. Den blir säkert godtycklig, var vi än drar den, men jag tror att om vi drar den vid en miljon, har vi något så när kommit till den gräns, där bron blir ett självständigt företag. När man bygger en bro, som kostar mer än en miljon kronor, finns där säkerligen redan tidigare en trafikled, och där har funnits ett trafikmedel, som skall ersättas med en bro. Följaktligen finns det också vägar, även om anslutningar måste tillbyggas. Jag tror att det går att renodla problemet, utan att på något sätt göra det krångligt och besvärligt. Men om gränserna kan man ju alltid diskutera, och skulle det vara på det sättet, att priserna fortsätter att stiga och det blir dyrare och dyrare, skall också gränserna förskjutas. I dag torde läget vara sådant, att en miljon ungefärligen motsvarar den gräns, där broar kan betraktas som självständiga arbetsföretag.

Ang. redovisningen av de statliga väganlagen.

Jag vill vidare till herr Hesselbom rörande anslaget bara säga det, att när vi talar om flerårsplaner för broarna, avser vi att i en flerårsplan uppta alla brobyggnadskostnader. Men dessa slås ut på flera år, kanske fem år, under det att det anslag, som vi här talar om, avser ett år. Här får vi alltså göra en åtskillnad. Därför är säkerligen ett anslag på femton miljoner kronor för broar med den gräns som reservanterna föreslår lika riktig som tolv miljoner med den gräns som utskottet föreslår. Inte ens en bro, som kostar så mycket som en miljon, kan som regel utföras på ett år. Byggnadstiden omspannar en längre tidrymd, och riksdagen får följaktligen tillfälle att anslå medel mer än en gång för samma bro. Därför kan man nog vara fullkomligt trygg beträffande denna beräkning. Skulle inte medlen räcka för en brobyggnad, finns det två utvägar: antingen får man begära ett tilläggsanslag eller också får väg- och vattenbyggnadsstyrelsen begära ett högre anslag ett kommande år.

I övrigt är det endast en enda liten sak som jag vill påpeka, nämligen angående herrar Hesselbom och Domö, som menade att beträffande riksvägarna behöver vi inte ha några bekymmer, ty till det ändamålet är anslaget fastslaget. Det rör sig om 95 miljoner kronor i båda fallen. Mera pengar får ju inte användas för det ändamålet. Ja, detta gäller för kommande budgetår, men vad hindrar att anslaget kan höjas, kanske fördubblas, om riksdagen så skulle finna för gott ett annat år? Vad vi här fastställer beträffande anslagsformerna på denna punkt är ju, såvitt jag förstår, avsett att gälla för en längre tidrymd framöver, men anslagsbeloppen skall riksdagen behandla och besluta om varje år. Ett anslag kan således höjas eller sänkas under samma beteckning men beteckningen för ett anslag skall väl inte riksdagen årligen ändra.

Herr LUNDQVIST (h):

Herr talman! Om väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i sina petita lämnar en

specifikation på hur det gemensamma anslaget avses att användas, kan jag inte tänka mig att någon vägminister skulle kunna komma på den idén, att inte låta riksdagen få reda på dessa väg- och vattenbyggnadsstyrelsens planer. Jag betraktar det som självfallet att riksdagen framdeles liksom nu får del av vad olika ämbetsverk har anfört som skäl och motivering för sina äskanden. På det sättet tror jag att riksdagen får en ganska god möjlighet att följa med och sedan också genom sitt ställningstagande verkligen utöva det inflytande på frågornas behandling som riksdagen vill ha. Riksdagen får ju också året därpå en ännu mera specificerad redogörelse för hur pengarna i verkligheten använts. Jag tror att det bör räcka ett långt stycke.

Herr DOMÖ (h):

Herr talman! Jag vill bara med anledning av herr Anderssons i Rixö sista anförande, där han återigen berörde vägnämnderna, säga, att det måste föreligga en missuppfattning från hans sida om vägnämndernas funktion och uppgift. Vägnämnden inskränker sig icke till att vara en remissinstans för vägförvaltningen eller länsstyrelsen. Dess funktion är också att vara ett samrådande organ; åtminstone söker vi att i Skaraborgs län förverkliga den tanken. Vid de tillfällen, när det är fråga om förändring av vägplanerna eller upptagande av någon ny ordning eller dylikt, så rådgörs det med vägnämnderna. Långt ifrån att de skulle få sitt inflytande minskat anser jag att det kommer att ökas, om utskottets förslag går igenom, ty det kommer att bli ett oundvikligt behov för de lokala myndigheter, som nu kanske får större rörelsefrihet vid användandet av medel, att rådgöra med länsvägnämnderna. Dessa får också större möjlighet att komma med förslag som passar just för ögonblicket. Jag hyser därför ingen tvekan om att länsvägnämnderna kan komma att, som vi hoppas, få ett ökat inflytande i jämförelse med vad de nu har. Det ligger också mycket i vad herr statsrådet nyss sade,

Ang. redovisningen av de statliga vägnslagen.

att vägnämnderna inte har nått till gränserna för sin befogenhet eller för sina uppgifter utan där är plats för en stark och målmedveten verksamhet från länsvägnämndernas sida.

Herr HESSELBOM (s):

Herr talman! Jag vill i anledning av herr Karl Anderssons senaste anförande bara säga, att konsekvensen av ett bifall till utskottets förslag kommer att bli, att man får vidtaga en ändring av vägstadgan — den frågan ligger ju hos tredje lagutskottet — och i stället för ett anslag för byggande av länsvägar och ett för ombyggnad av länsvägar får man då ett gemensamt anslag för byggande av länsvägar. Redan i väglagen har man definierat begreppet byggande av väg. I 4 § heter det: »Till byggande av väg räknas förutom anläggning av ny väg även omläggning och förbättring av väg.» I dessa flerårsplaner för byggande av länsvägar kommer i all rimlighets namn att upptas inte bara nybyggnader utan även ombyggnader, förbättringar, vägbeläggningar och allt annat som nu förekommer i de flerårsplaner som upprättas för ombyggnad av länsvägar. Under sådana förhållanden kan ju inte utskottets förslag få de konsekvenser som herr Karl Andersson har målat ut i fråga om motorvägarna. Vi är ju fullt överens om att bibehålla anslaget för byggande av riksvägar. Därmed bibehåller också riksdagen sitt inflytande över avvägningen mellan byggande av riksvägar, länsvägar och ödebygdsvägar.

Herr PÅLSSON (bf):

Herr talman! Jag ställde förut en fråga till herr Hesselbom angående anslaget till ombyggnad av länsvägar och ödebygdsvägar. Jag ville veta, vart den del som avsåg ombyggnad av ödebygdsvägar hade tagit vägen i utskottets förslag. Det är, som jag då sade, för oss norrlänningar av ett visst intresse att veta var de pengarna är att hämta, ty numera heter det enligt utskottsmajoritetens förslag anslaget till byggande av länsvägar.

Jag får givetvis nöja mig även om jag inte får någon förklaring, men jag tillåter mig göra en liten sammanfattning här i alla fall. Vi vet alla, att anslagen till vägväsendet hittills har gått ut under fjorton olika rubriker. Vad är det som föreligger i dag? Jo, det är utskottsmajoritetens förslag om fyra anslagsrubriker och reservanternas om fem. Det är ganska märkligt, att just den magiska skillnaden kan skänka herr Domö en så stor tillfredsställelse som han alldeles nyss redovisade.

I övrigt har det ju inte hänt någonting. Även väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som föreslagit en enda anslagsrubrik, hade tänkt sig tre planer, och planerna skall fortfarande fastställas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

Man kan för all del mena, att det är bra att ha ett större utrymme, men i fråga om decentralisering är det väl ändå bra litet som hänt. Jag tror snarare man måste konstatera, att det sker en centralisering genom att alltihop lägges ospecificerat under en central myndighets avgörande.

Utskottsmajoriteten har i ett enda anslag bakat in storparten av det hela — inte mindre än sextio procent av det investeringsbelopp som det rör sig om läggs i ett enda anslag. Jag tror att knappast någon privatekonom eller företagsledare skulle vara tillfredsställd med att bara lägga ut en klumpsomma och säga: Gör vad ni vill, bara ni redovisar vad ni har gjort! Jag tror nog att vederbörande skulle önska ha något större direktivmöjligheter redan ifrån början. Skulle riksdagen ta utskottsforlaget, är vi nog inne på en helt annan linje än vi har varit på tidigare.

Till sist vill jag bara säga, att då man här pratar om samarbetet emellan vägnämnder och länsvägnämnder, vägförvaltningar och länsstyrelser, får man väl ändå ta det litet försiktigt. Jag tror mig veta, att det finns län, där länsvägnämnden inte haft något sammanträde de två senaste åren, och då förstår jag ju, att samarbetet måste bli i varje fall friktionsfritt och tillfredsställande ur den synpunkten.

Ang. redovisningen av de statliga väganlagen.

Jag har ingen anledning att frågå mitt tidigare ställda yrkande, som jag vidhåller, och jag skulle vilja göra det med samma motivering som tredje avdelningens ordförande använde i ett annat sammanhang här i förmiddags. Han sade, att denna kammare brukar vara självständig. Jag vill för min del hoppas, att den är så självständig, att den röstar för reservationen.

Herr **HESSELBOM** (s):

Herr talman! Jag får be herr Pålsson om ursäkt för att jag glömde besvara hans fråga angående ödebygdsvägarna. Jag ställde nämligen vid föredragningen på fjärde avdelningen samma fråga, nämligen hur man — därest man gick in på den linje som utskottet nu gjort — ämnade bestrida medlen för ombyggnad av ödebygdsvägarna. Det svarades då att det inte förelåg någon specifikation av det gemensamma anslag, som man räknat med för ombyggnad av såväl läns- som ödebygdsvägar. Men väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har för avsikt att bestrida även dessa senare ombyggnadsföretag ur anslaget för byggande av länsvägar. Det är kanske litet inkonsekvent. Då emellertid även ödebygdsvägarna ligger inom länen, kan man kanske godkänna detta arrangemang. Avsikten är alltså att ombyggnader av ödebygdsvägar, i den mån dylika förekommer, skall bestridas ur anslaget för byggande av länsvägar.

Herr **DOMÖ** (h):

Herr talman! Herr Pålsson sade nyss, att det inte var så stor skillnad mellan de olika förslagen — det var fyra anslag i det ena fallet och fem i det andra. Jag kan inte se någon magisk skillnad mellan dessa två förslag, sade herr Pålsson. Samtidigt uttalade han en förhoppning om att kammaren skulle vara självständig och följa reservanternas förslag. Men om det nu skulle vara en så liten skillnad mellan de olika förslagen, så är det väl inte heller någon så stor skillnad i fråga om självständighet, åt vilket håll kammarens beslut än skulle gå.

Jag tror emellertid, herr talman, att skillnaden mellan dessa förslag är större än vad herr Pålsson förmenar. Det är nämligen så, att i reservanternas förslag är icke sammanförda två anslag av mycket stor betydelse, där särskilda svårigheter uppstår om de är uppdelade. Det gäller byggande och ombyggnad av länsvägar. Det är den grupp av vägar, som kanske är mest svårbemästrad och där svårigheterna är särskilt framträdande vid en uppdelning. Därför ser jag det, herr talman, som en betydande fördel, om kammaren följer utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Karl Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Karl*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 130 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Karl Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Ang. beräkningen av väganlagen för nästa budgetår.

Då emellertid herr *Andersson, Karl*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 87;

Nej — 45.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

*Punkten 2.***Ang. beräkningen av väganlagen för nästa budgetår.**

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 129, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 26 februari 1954, beräknat de egentliga väghållningsanslagen för budgetåret 1954/55 till ett sammanlagt belopp av 684 800 000 kronor samt dels föreslagit riksdagen besluta, att de i riksstatsförslaget för budgetåret 1954/55 uppförda anslagen till Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen: Avlöningar och Omkostnader samt Vägförvaltningarna: Avlöningar och Omkostnader skulle till nio tiondelar avräknas mot automobilskattemedlen och att det i samma riksstatsförslag upptagna anslaget till Reglering av vissa skador inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens ämbetsområde skulle helt avräknas mot nämnda medel, dels ock berett riksdagen tillfälle att avgiva yttrande i anledning av vad föredraganden i statsrådsprotokollet under denna punkt anfört.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Ola Persson* och *Helmer Persson* (I: 61) och den andra inom andra kammaren av herrar *Holmberg* och *Hagberg* i Stockholm (II: 90), i vilka hemställdes, att riksdagen måtte besluta att till väghållningen anvisa 684 800 000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr

Lindblom m. fl. (I: 505) och den andra inom andra kammaren av fru *Sandström* m. fl. (II: 638), i vilka hemställdes, dels att riksdagen till de ordinarie väg- och brobyggnadsinvesteringarna för budgetåret 1954/55 måtte anvisa ett sammanlagt belopp av 130 000 000 kronor, dels ock att samtidigt Kungl. Maj:t måtte lämnas bemyndigande att under kalenderåret 1955 låta väg- och vattenbyggnadsstyrelsen verkställa vägbyggnader för ett sammanlagt belopp av 320 000 000 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bergh* m. fl. (I: 501) och den andra inom andra kammaren av herr *Cassel* m. fl. (II: 641), i vilka dels framställdes samma yrkanden som i motionerna I: 505 och II: 638, dels ock hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att enligt dess mening väg- och vattenbyggnadsstyrelsen borde låta utföra mer omfattande anläggningsarbeten väsentligen genom anlåtande av entreprenörer.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på återopade grunder hemställt,

I. att motionerna I: 501 och II: 641 samt I: 505 och II: 638, i vad de avsågo förslag om återgång till budgetårsberäkning av de statliga väg- och brobyggnadsanslagen, icke måtte bifallas av riksdagen;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 61 och II: 90, besluta fastställa anslagsramen för de egentliga väghållningsanslagen under budgetåret 1954/55 till sammanlagt 684 800 000 kronor;

III. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med ändring av det beslut riksdagen härutinnan tidigare fattat, besluta

a) att anslagen till Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen: Avlöningar och Omkostnader samt Vägförvaltningarna: Avlöningar och Omkostnader skulle fr. o. m. budgetåret 1954/55 till nio tiondelar avräknas mot automobilskattemedlen;

Ang. beräkningen av vägenslagen för nästa budgetår.

b) att anslaget till Reglering av vissa skador inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens ämbetsområde skulle fr. o. m. budgetåret 1954/55 avräknas mot automobilskattemedlen;

IV. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 501 och II: 641, i vad de avsåge frågan om entreprenadsystemets omfattning inom vägväsendet, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet under punkten anfört:

V. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i övrigt anfört.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Alfred Nilsson, Sundelin, Sunne, Lundqvist, Skoglund* i Doversorp, *Malmborg* i Skövde, *Ståhl, Staxäng, Widen* och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under mom. I och II hemställa,

I. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 501 och II: 641 samt I: 505 och II: 638, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta om återgång till budgetårsberäkning av de statliga väg- och brobyggnadsanslagen;

II. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 61 och II: 90, besluta fastställa anslagsramen för de egentliga väghållningsanslagen under nästa budgetår till sammanlagt 524 800 000 kronor;

b) beträffande avräkningen av vissa anslag mot automobilskattemedlen av herrar *Lundqvist, Skoglund* i Doversorp och *Staxäng*, vilka likväl ej antytt sin åsikt;

c) beträffande frågan om entreprenadsystemets omfattning inom vägväsendet av herrar *Lundqvist* och *Staxäng*, vilka dock ej antytt sin mening.

Nu föredrogos i ett sammanhang

Mom. I och II.

Herr LUNDQVIST (h):

Herr talman! Jag kanske allra först kan få erinra om att — såsom jag vid

debatten i lördags i förbigående nämnde — vi på högerhåll inte gav vår anslutning till den ordning som år 1952 genomfördes med kalenderårsberäkning. Den hållning, som vi sålunda då intog och alltjämt intager, hindrar emellertid inte att vi är väl medvetna om de fördelar för väg- och vattenbyggnadsverket, som en kalenderårsberäkning innebär. Emellertid är det ju så, att denna ordning med kalenderårsberäkningen obestriddligen också medför vissa bestämda olägenheter av finansiell och budgetteknisk natur. Det har vi i reservationen liksom i de båda motioner, som ligger till grund för denna, ingående redogjort för. Jag skall därför i vart fall nu försöka att inte ta någon längre tid i anspråk med att redogöra för de synpunkterna.

Klart är emellertid, att med det nuvarande systemet betydande reservationsmedelstillgångar kvarstår på anslagen vid budgetårsskiftena. Då dessa behållningar enligt gällande bestämmelser skall vara täckta av bilskattemedel, som influtit redan under det budgetår, medelsanvisningen avser, måste väl detta i sin tur innebära, att en förskottsuttagnings av skattemedel sker. Därest vi nu räknar med, vilket vi väl alla gör, att vägenslaget skall komma att ytterligare successivt höjas, så kommer väl också därmed de utestående reservationerna att fortgående ökas. — I motionerna har påpekats, att summan av dessa överskottsmedel vid utgången av den femårsperiod, med vilken man nu räknar, kan ha stigit till cirka 300 miljoner.

Enligt den uppfattning som vi reserveranter hyser kan det inte anses riktigt att enbart av redovisningstekniska skäl pålägga motorfordonstrafiken en sådan extra skattebörd. Reserveranterna har utgått ifrån att de obestriddliga fördelar för väg- och vattenbyggnadsverket, som kalenderårsanvisning medför, skulle kunna utvinna även på annat sätt, nämligen om för kalenderåret fastlades särskilda investeringsramar och om man sedan täckte kostnaderna i vanlig ordning genom anslag för det budgetår då utgifterna faktiskt skulle verkställas.

Ang. beräkningen av väganlagen för nästa budgetår.

Vi har alltså i vår reservation förordnat, att för det närmaste budgetåret nu skulle anslås ett så stort belopp som beräknas räcka till den 1 juli 1955. I stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 320 miljoner kronor har vi därför räknat med 160 miljoner kronor. Jag betonar, att reservanternas således icke tänkt sig någon minskning av den investeringsverksamhet som man enligt propositionen räknat med. Jag är angelägen att framhålla detta för undvikande av varje missförstånd.

Tillämpar man det av mig nu skisserade tillvägagångssättet, skulle för budgetåret 1954/55 endast ett belopp av 558,8 miljoner kronor komma att behöva avräknas mot bilskattemedel i stället för, såsom statsutskottsmajoriteten föreslagit, 718,8 miljoner. Det är självfallet, vågar jag väl säga, att en sådan minskning som den vi tänkt oss, i hög grad skulle ha kunnat återverka på den skatteförhöjning, som bevillningsutskottet föreslog och riksdagen beslöt förra lördagen.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som återfinnes under beteckningen 2) a) och som avgivits av herr Alfred Nilsson m. fl.

Det har ju, herr talman, i år, såsom redan framhållits, varit mycket stor splittring inom fjärde avdelningen i fråga om väganlagen. Under punkten 2 i utskottets utlåtande står jag även som ansvarig för två blanka reservationer. Den ena av dessa blanka reservationer, som betecknats med b), gäller avräkningen av vissa anslag mot automobilskattemedel. Den reservationen anknyter till vår reservation under föregående ärende, statsutskottets utlåtande nr 129. Då den reservationen avslagits av kammaren, finns det nu ingen anledning för mig att på denna punkt ställa något som helst yrkande. Jag har endast velat förklara vilket syfte denna blanka reservation haft.

Under c) finns också en blank reservation av herr Staxäng i andra kammaren och mig. Den gäller frågan om entreprenadsystemets omfattning inom vägväsendet. Jag skall be att i detta sam-

manhang få säga några få ord även om den reservationen för att, som jag hoppas, sedan inte behöva ytterligare uppta tiden.

Den motion, som ligger till grund för sistnämnda blanka reservation utmynnar i en hemställan, att riksdagen skulle uttala sig för att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, när det gäller mer omfattande arbeten, skulle begagna tillvägagångssättet med entreprenadförfarande i större utsträckning än vad man hittills har gjort. På den punkten har utskottets majoritet så till vida tillmötesgått motionärerna, att ganska klara uttalanden gjort om att man inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen inte får underlåta att ägna frågan särskild uppmärksamhet. Jag hänvisar till översta stycket på s. 26 i utlåtandet, där det säges: »Utskottet förutsätter emellertid, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen fortlöpande har sin uppmärksamhet riktad på de nu berörda förhållandena och särskilt beaktar angelägenheten av att frågan om den ekonomiska effektiviteten visas vederbörlig hänsyn vid valet av olika arbetsformer.» Jag är såsom motionär och reservant tacksam för detta bistånd från utskottsmajoritetens sida. Jag lägger därtill också utskottets yttrande strax efteråt, där det erinras om de viktiga upplysningar, utskottet inhämtat från arbetsmarknadsstyrelsen, vilken genom sin representant ingående redogjort för hur där förekommande beredskapsarbeten bedrivs. Vid det tillfället lämnades ett mycket klart besked om hur fördelaktigt man ansåg entreprenadförfarandet vara, även när det gäller rena beredskapsarbeten, allt under förutsättning att planeringen skett på sådant sätt, att arbeten av rimlig storleksordning kan utlämnas.

Jag har ansett dessa utskottets uttalanden så tydliga och välvilliga, att jag inte funnit det påkallat att avge någon särskild, utförlig reservation, men jag skulle i anslutning till dessa uttalanden här vilja understryka, hur viktigt det måste anses vara, att de många miljonerna till vägändamål blir så effektivt utnyttjade som möjligt, så att vi får

Ang. beräkningen av vägnslagen för nästa budgetår.

största möjliga valuta för pengarna. En förutsättning härför är att projektering och planering inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen bedrivs i sådan takt och på sådant sätt, att möjligheter finnes att sedan på en gång till entreprenad utlämna stora, sammanhängande arbeten eller att, om arbetena bör ske i egen regi, planera och ordna med maskiner, personal o. s. v. för större sammanhängande arbeten i stället för att plottra med många olika, små arbeten. En sådan i tid verkställd planering spelar, tror jag, mycket stor roll när det gäller att söka få ut största möjliga effekt av varje anslag. Jag skulle därför alldeles särskilt vilja framhålla vikten av att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ser som sin betydelsefullaste uppgift just att handha projektering och planering, så att arbetena sedan kan utföras på mest effektiva och praktiska sätt, vare sig det bör ske i egen regi eller genom någon form av entreprenad.

Jag vill sluta med att uttala en vädjan till herr vägministern, om jag får använda den titeln, att verkligen söka se till att arbetet så långt det över huvud taget är möjligt lägges om just i denna riktning. Jag skall avstå från att gå närmare in på en jämförelse av fördelar och nackdelar hos de olika systemen; vi har ju fått material för den bedömningen men jag skall inte upptaga tiden med en närmare redogörelse — jag har alltför stor respekt för herr talmannen för att, med tanke på den långa föredragningslistan, komma med någon sådan. Utskottet har ju också betonat, hur värdefull entreprenadformen är, och jag hoppas att statsrådet Nilson skall vara villig att söka i den riktningen driva utvecklingen så långt som det kan anses rimligt och ur saklig synpunkt fördelaktigt.

Jag ber, herr talman, att få upprepa min hemställan om bifall till reservationen nr 2 a).

Herr ANDERSSON, KARL, (s):

Då denna punkt blev föremål för behandling i samband med frågan om automobilbeskattningen, vill jag endast

med hänvisning till vad jag i det sammanhanget sade yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **HJALMAR NILSON**:

Herr talman! Jag vill i anledning av herr Lundqvists yttrande bara säga, att vår strävan alltid gått ut på och även i fortsättningen kommer att inriktas på att de medel, som ställes till förfogande för vägbyggnader, användes så effektivt som möjligt. Huruvida man skall tillämpa entreprenadsystem eller byggande i egenregi kan nog lämpligast prövas och avgöras från fall till fall. Jag tror att det ansvariga verket har sådan överblick av läget, att man väl kan bedöma vad som vid varje särskilt tillfälle är lämpligt och inte lämpligt. I verkets yttrande över en av de avgivna motionerna har påtalats, att motionen inte i allt överensstämmer med faktiska förhållandet. Fördelningen mellan arbeten på entreprenad och i egen regi är annorlunda än motionens siffror.

Sedan skulle jag bara i detta sammanhang vilja säga några ord till herr Lundqvist rörande en annan detalj. Herr Lundqvist började sitt anförande med att säga, att hans parti år 1952 icke hade anslutit sig till uppfattningen om kalenderårsberäkningens lämplighet. Till det vill jag säga, att jag läst herr Lundqvists yttrande i den debatten, och jag kan inte finna att herr Lundqvist åtminstone den gången hade beslutat sig för att underkänna kalenderårsberäkningen. Vidare har jag läst den motion, på vilken man från högerhåll stödde sig i debatten 1952. I den motionen har sagts — jag tror att jag skall citera riktigt: »Betydelsen av den omläggning av anslagsberäkningen till kalenderår i stället för budgetår, som föreslås i årets statsverksproposition, vilja vi starkt understryka.» Man fortsätter på ett annat ställe i samma motion: »Förutsättningar för tidigare förberedelsearbeten och större arbetsobjekt skapas genom utbyggnad av planeringsavdelningarna och, som föreslagits av statsrådet, genom övergång till anslagsberäkning per kalenderår.»

Jag har, herr talman, svårt att fatta, att det är ett avståndstagande från kalenderårsberäkningen, som man redovisar på detta sätt.

Herr LUNDQVIST (h):

Herr talman! Om herr statsrådet får tid att läsa den motion som jag talade om till slut, torde herr statsrådet komma underfund med att vi i slutet av motionen lämnade anvisning om en annan väg att nå fram till samma syfte, vilken alltså skulle innebära samma fördelar som kalenderårsreformen utan att ha dess nackdelar.

Herr statsrådet HJALMAR NILSON:

Herr talman! Jag kan försäkra herr Lundqvist att jag har läst motionen till slut, och jag har även låtit personer, som har både teknisk och ekonomisk skolning på detta område, läsa den för att få en uppfattning om vad den syftar till. Ingen av dem har kunnat få den uppfattning om motionens syfte, som herr Lundqvist i dag vill lägga in i den. Däremot är de ense om att motionen syftade till vad herr Lundqvist lade in i den, när herr Lundqvist hade ordet i denna kammare år 1952.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i de nu föredragna momenten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Alfred Nilsson m. fl. vid förevarande punkt avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Mom. III—V.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Anslag till vägunderhållet.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Vägunderhållet för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av

Anslag till vägunderhållet.

230 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Alfred Nilsson m. fl. (I: 295) och den andra inom andra kammaren av herr Johnsson i Kastanjegården m. fl. (II: 418), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta, att intagning av enskilda vägar till allmänt underhåll skulle ske i väsentligt ökad omfattning och icke för något år mindre än 50 mil, samt vidtaga härav påkallad förstärkning av anslagen till det statliga vägväsendet. Därest ökad anslagsgivning nu icke ansågs böra ifrågakomma, hade motionärerna hemställt, att utrymme för de i motionerna föreslagna åtgärderna måtte beredas genom jämkning av anslagen till vägunderhåll och vägbyggnader.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

I. att motionerna I: 295 och II: 418 icke måtte bifallas av riksdagen;

II. att riksdagen måtte till Vägunderhållet för budgetåret 1954/55 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 230 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen.

Reservation hade anförts av herrar Alfred Nilsson och Widén, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr NILSSON, ALFRED, (fp):

Herr talman! När vi i fjol behandlade frågan om de enskilda vägarna och underhållet av dem, påyrkades en utredning om vilka vägar som kunde vara av den beskaffenheten, att de borde betecknas såsom allmänna. Statsutskottets fjärde avdelning ansåg då, att det var mycket stora förutsättningar för att kunna få in flera vägar under detta begrepp utan den utredning, som vi hade begärt. Man ansåg att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och länsstyrelserna skulle kunna tolka bestämmelserna på ett annat sätt än man dittills gjort. Det tror jag visst att man kan göra. Men för att i någon

Anslag till vägunderhållet.

mån stöta på myndigheterna om den saken har några motionärer i år anhållit, att vi skulle fastställa en minimigräns, ett minimiantal vägar eller vägmil. Riksdagen skulle på det sättet kunna skapa rättvisa åt de enskilda vägghållarna, som nu får underhålla sina vägar själva. Det kan inte vara riktigt att de enskilda vägghållarna skall ha ett dubbelt ansvar, nämligen dels den vanliga vägskatten och dels de stora kostnaderna för underhåll av sina egna vägar. Jag vill bara erinra om hur bilismen utvecklats sig. År 1923 hade vi 50 000 bilar och bussar i landet. År 1952 hade vi 465 000 bilar och bussar. Dessa fordon trafikerar ju inte bara de allmänna vägarna utan också de enskilda, och det blir alldeles för betungande.

Jag skulle nästan kunna helt instämma i vad som sades tidigare i dag vid handlingen av statsutskottets utlåtande nr 127, då det var fråga om att överföra utgifter från statsverket till landstingen. Här är förhållandet precis detsamma. Det finns nämligen en kategori, som får underhålla enskilda vägar, som det allmänna borde svara för. I det här fallet är det bara mycket värre, ty det gäller ofta människor, som bor så att säga i utkanterna av civilisationen och som inte alltid har så stor ekonomisk bärkraft.

Den som sysslar med dessa ting blir beklämd, då det ständigt kommer ansökningar om att den och den vägen skall intagas till allmänt underhåll och det därvid framhålles, att utgifterna för vägen varit stora, men det trots vägnämndernas tillstyrkande så gott som alltid blir avslag på ansökningen. Som jag sade, avslogs i fjol 90 procent av samtliga ansökningar.

Jag skall nämna några uppgifter, som jag hämtat från ett vägärende, som jag var med om att handlägga för några dagar sedan. Det gällde en väg, som var ungefär en mil lång. Det bodde 202 människor längs vägen, fördelade på 54 hushåll. Utgifterna för underhåll av vägen var så stora, att de i vissa fall motsvarade 100 kronor årligen per hektar. Underhållet uppgick till mer än 16 000

kronor om året, men statsbidraget utgör endast 1968 kronor, vilket motsvarar ungefär 17 % av den verkliga kostnaden.

Det förhåller sig alltså inte på det sättet, att vägghållarna får ut de 60 procent av kostnaderna, som riksdagen har beslutat, utan de får ofta nöja sig med 10, 15, 20 eller 25 procent av verkliga kostnaden.

Jag skulle vilja be herr statsrådet Hjalmar Nilson låta undersöka i vad mån vägar, som är enskilda, är av sådan beskaffenhet, att de bör kunna övertagas till allmänt underhåll, och även överväga, om det inte är riktigt och skäligt att det av riksdagen beslutade underhållsbidraget utbetalas till de enskilda vägghållarna. Det kan inte vara lämpligt att den nuvarande uppdelningen av vägarna får bestå hur länge som helst. Vi har ju förstatligt vårt vägväsende inte minst av den anledningen, att vägarna därigenom skulle kunna kunna skötas mera rationellt och mindre kostnadskrävande.

Jag har endast velat säga detta och hoppas, att statsrådet gör vad han kan för att till nästa år framlägga ett ordentligt förslag till intagning av enskilda vägar under allmänt underhåll.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Det förhåller sig onekligen på det sättet, att det är en alldeles för liten del av det enskilda vägnätet, som årligen intages till allmänt underhåll. Det är därför alldeles riktigt som det sägs i utskottets utlåtande under denna punkt, att underhållsskyldigheten för de enskilda vägarna i många fall är betungande. Utskottet säger också med rätta, att det skulle vara önskvärt, om de enskilda vägarna i ökad omfattning kunde intagas till allmänt underhåll.

Emellertid anser utskottet, att en sådan åtgärd skulle komma att få allvarliga ekonomiska konsekvenser, och utskottet menar att motionärerna inte tillräckligt har beaktat detta. För min del skulle jag vilja säga att man har att välja mellan två alternativ, antingen att

Anslag till vägunderhållet.

vidga vägväsendets totala utgiftsram eller reducera de anslagsmedel, som avses för andra vägändamål. Även om man nödgas välja det senare alternativet, kan det vara berättigat att till allmänt underhåll intaga sådana enskilda vägar, som verkligen är av stor betydelse. På så sätt skulle man åstadkomma rättvisa genom att de som betungas av alltför stora kostnader för sina vägar finge ett större stöd än de för närvarande får genom det bidrag, som lämnas till underhållet.

Utskottet säger vidare, att det skulle vara olämpligt att på förhand fastställa det antal mil enskilda vägar, som årligen anses böra intagas till allmänt underhåll. Såvitt jag har kunnat finna har det heller aldrig varit motionärernas uppfattning, att man skulle fastställa någon bestämd vägsträcka, utan de har endast talat om en väglängd av *inmot* 100 mil. Det finns således med andra ord enligt deras förslag ett icke oväsentligt spelrum, och man kan mycket väl förena detta krav med vad utskottet säger därom, att man bör pröva föreliggande omständigheter i varje särskilt fall.

Då jag ansluter mig till den uppfattning, som har framförts i motionerna, är det emellertid också av den anledningen, att jag tror att det skulle vara möjligt att i vissa fall göra besparingar beträffande de olika anslagen för vägbyggande och vägunderhåll.

Det är inte så ovanligt att det bygges eller förbättras en väg, som kanske ges en delvis ny sträckning, och denna väg användes sedan ett antal år för att efter en relativt kort tid ersättas av en väg, som ges en helt ny sträckning. Vi har för närvarande ett sådant fall i Uppsala län, där en väg byggdes om för några år sedan och där man nu är sysselsatt med att planlägga en helt ny sträckning för att undvika ett par järnvägs korsningar. Om planläggningen gjordes på ett annat sätt, skulle man kanske i många fall kunna göra sådana besparingar, att det blev möjligt att intaga större sträcka av enskilda vägar till allmänt underhåll än för närvarande sker.

Såsom nyss framhölls av herr Alfred Nilsson, är det ett rättvisekrav att de, som har långa utfartsvägar och som också måste bidra till de allmänna vägarna, får en lättnad vid erläggandet av den dubbla utgift, som faktiskt åvilar dem. I många fall är ju vägarna också av stort värde även för den allmänna samfärdseln.

Jag ber därför, herr talman, att få instämma i den vädjan, som herr Nilsson nyss riktade till herr statsrådet Hjalmar Nilson om att beakta de synpunkter, som framförts i motionen rörande intagning av enskilda vägar till allmänt underhåll.

Herr HESSELBOM (s):

Herr talman! Jag vill ingalunda bestrida att det är angeläget att i större utsträckning än hittills intaga enskilda vägar till allmänt underhåll, men jag vill i detta sammanhang understryka vad utskottet på denna punkt sagt, nämligen att det här i första hand är fråga om ett iståndsättande av förevarande vägar, så att de över huvud taget kan intas till allmänt underhåll. Man kommer inte ifrån att man måste göra en avvägning, då medlen är begränsade och tillgången på arbetskraft även är begränsad.

Jag känner inte närmare till förhållandena i de landsändar, som representeras av herr Alfred Nilsson och herr Osvald. Men det kanske förhåller sig på det sättet, att det där finns ett hyggligt allmänt vägnät. Vad min landsända beträffar vägar jag emellertid hävda att befolkningen där skulle bli mycket tillfredsställd, om det allmänna vägnätet sattes i trafikdugligt skick. Man kan inte komma ifrån att det här är en fråga om avvägning, då man inte samtidigt kan få både — och.

Herr talman! Då riksdagen så sent som i november månad förra året behandlade en motion av liknande innebörd, skall jag inte längre uppta kammarens tid, utan vill endast hänvisa till vad statsutskottet då sade och vad statsutskottet i dag säger. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anslag till underhåll av enskilda vägar m. m.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Jag delar herr Hesselboms uppfattning om att det här är fråga om en avvägning mellan två olika intressen, men jag vill särskilt framhålla att denna avvägning bör göras på ett sådant sätt, att en större del av de enskilda vägarna intas till allmänt underhåll än som hittills har skett, med andra ord att avvägningen i någon mån förskjutes i den riktning, som motionen anvisar.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 4—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9.

Anslag till underhåll av enskilda vägar m. m.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels till Bidrag till underhåll av enskilda vägar m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 10 500 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen, dels ock medgiva, att under budgetåret 1954/55 statlig lånegaranti finge beviljas för lån avseende inköp av vägunderhållsmaskiner för vissa enskilda vägar intill ett totalbelopp av 2 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom första kamraren av herr *Erik Svedberg* väckt motion (I: 89), vari hemställdes om en utvidgning av bestämmelserna om statsbidrag till underhåll av enskilda vägar på så sätt, att bidragsprocenten höjdes med 5 % till respektive 65 % och 80 %, i det fall att kommun lämnade bidrag med minst 10 % till den uppskattade årliga kostnaden.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) till Bidrag till underhåll av enskilda vägar m. m. för budgetåret 1954/55 under

sätta huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 10 500 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen;

b) medgiva, att under budgetåret 1954/55 statlig lånegaranti finge beviljas för lån avseende inköp av vägunderhållsmaskiner för vissa enskilda vägar intill ett totalbelopp av 2 000 000 kronor;

II. att motionen I: 89 icke måtte bifallas av riksdagen.

Reservation hade avgivits av herr *Erik Svedberg*, som ansett, att utskottet bort under mom. II hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionen I: 89, besluta en utvidgning av bestämmelserna om statsbidrag till underhåll av enskilda vägar på så sätt, att bidragsprocenten höjdes med 5 procent till respektive 65 procent och 80 procent, i det fall att kommun lämnade bidrag med minst 10 procent till den uppskattade årliga kostnaden.

Mom. I.

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. II.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Under denna punkt har väckts en motion, i vilken hemställes om en utvidgning av bestämmelserna om statsbidrag till underhåll av enskilda vägar på så sätt, att bidragsprocenten höjes med 5 procent till respektive 65 procent och 80 procent, i det fall att kommun lämnar bidrag med minst 10 procent till den uppskattade årliga kostnaden.

Herr Hesselbom sade här nyss i en tidigare debatt att man inom fjärde avdelningen inom statsutskottet i allmänhet inte hade svårt för att förstå varandra och att komma till enighet. Den inställning som fjärde avdelningen haft till denna motion, jävar inte detta påstående, ty avdelningen har varit synnerligen enig när det gällt att avstyrka densamma.

Utskottet hänvisar först och främst till att nu gällande bestämmelser om statsbidrag till underhåll av enskilda

Anslag till underhåll av enskilda vägar m. m.

vägar ändrades så sent som vid 1952 års riksdag. Vidare säger utskottet att det har starka principiella betänkligheter mot att bevilja ytterligare statsbidrag till enskilda väghållare, som även åtnjuter kommunalt underhållsbidrag. Vad då först gäller den ifrågasatta olämpligheten av att nu ta detta statsbidrag under omprövning, därför att det ändrades så sent som vid 1952 års riksdag, vill jag bara erinra om vad en talare här tidigare sade. Det var herr Alfred Nilsson. Han nämnde att trafiken under de senare åren har ökat starkt på dessa enskilda vägar och att många av dem har karaktären av genomfartsvägar. Det är ju ganska naturligt att de blir utsatta för ökat slitage genom den ansvällning av trafiken som ägt rum.

Gentemot de principiella betänkligheterna vill jag framhålla att det måste vara i statens intresse att *stimulera* kommunerna till insatser när det gäller att stödja underhållet av enskilda vägar. Vidare förhåller det sig på det sättet att vägunderhållet vid dessa vägar numera måste ske maskinellt. Det får därför anses vara rationellt att flera vägföretag samsas om gemensamma maskiner. För att statsbidrag skall utgå till inköp av maskiner krävs också att dessa betjänar vägar av en viss minimilängd, och det är därför ganska naturligt att vägföretagen inom en kommun samarbetar. På en del håll förekommer också att kommunen övertagit enskilda vägar, och detta anser jag för min del vara en utveckling som bör gynnas och stimuleras av staten.

Denna fråga bör emellertid även ses i ett vidare perspektiv. Det talas i våra dagar mycket om att mera bör göras för landsbygdens utveckling och för att befrämja de kulturella betingelserna för dem som är bosatta ute på landsbygden. Det är klart att kommunerna kan göra en hel del i det avseendet. De kan t. ex. genom en viss planering och genom att ordna med vatten och avlopp etc. försöka skapa ett bebyggelsecentrum inom respektive kommun. En viss småindustriell utveckling inom kommunen kan befrämjas i syfte att därigenom hålla kvar i kommunen de människor som

lämnar jordbruket. Jag anser att även stödet till de enskilda vägarna bör kunna inrangeras just i dessa större strävanden att åstadkomma bättre betingelser för människorna på landsbygden.

Med dessa få ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den föreliggande motionen, som överensstämmer med den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr HESSELBOM (s):

Herr talman! Ett bifall till den av herr Svedberg väckta motionen skulle ju innebära att en helt ny princip infördes i fråga om bidrag till underhåll av enskilda vägar. Motionen går, som redan framhållits, ut på att en enskild väghållare, som får kommunalt bidrag, dessutom skulle gynnas med högre statsbidrag. Det är en ordning som statsutskottet inte ansett vara rimlig, då den ju skulle komma att medföra att de enskilda väghållarnas möjligheter skulle bli ännu mer vitt skilda än de för närvarande är.

Det är riktigt, som herr Svedberg säger, att statsutskottets fjärde avdelning är fullständigt enig i detta ståndpunkts-tagande, och denna enighet föreligger ju för övrigt i hela statsutskottet, om man undantar herr Svedberg.

Jag skall i detta sammanhang inte gå vidare in på problemet om de enskilda vägarna, utan ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan under denna punkt.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Jag skulle bara vilja säga, att ett bifall till den föreliggande motionen skulle, såvitt jag kan förstå, gynna alla här berörda parter. Det vore ur statens synpunkt ett mycket billigt sätt att ge, om man får yttra sig så, ett väsentligt ökat stöd till de enskilda vägarerna.

Det har ju här tidigare ordats om lämpligheten av att i större utsträckning ta med dessa vägar till allmänt underhåll, men av statsfinansiella skäl kanske detta inte går i den grad som vore önsk-

Förordningsförslag om fondskatt.

vårt. Här har man nu emellertid en möjlighet att tills vidare nöjaktigt komma till rätta med dessa ting. Även för kommunerna skulle detta vara till en viss fördel, nämligen på så sätt att det skulle medföra bättre betingelser för människorna ute i bygderna och byarna att bo kvar där. För dessa människor — och jag är för min del mest benägen att se denna fråga ur deras synpunkt — skulle detta vara ett mycket gott stöd. Jag kan därför inte förstå, att det skulle vara något fel att gå in just för den här motionen.

Herr NILSSON, ALFRED, (fp):

Herr talman! Herr Hesselbom påstod, att hela utskottet stod bakom hans uttalande. Det ligger i sakens natur, att jag, som helst skulle vilja att alla enskilda vägar toges in som allmänna, om detta inte låter sig göra måste vara intresserad av att detta statsbidrag till enskilda vägar blir så stort som möjligt. Jag måste därför säga, att herr Hesselboms resonemang på denna punkt vad mig beträffar inte håller streck.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna momentet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Erik Svedberg vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Svedberg, Erik*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 130 punkten 9 mom. II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Erik Svedberg vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Svedberg, Erik*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 99;

Nej — 24.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 10—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1954/55 till bidrag till upprättande av byggnadsplaner m. m. jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om beskattning av vissa kapitalförsäkringar, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Förordningsförslag om fondskatt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 54 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skatt på fonderade vinstmedel (fondskatt), jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 12 mars 1954 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposi-

tion, nr 187, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om skatt på fonderade vinstmedel (fondskatt).

I det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget var 1 § sista stycket så lydande:

Riksskattenämnden må, om särskilda skäl föranleda därtill, på ansökan medgiva företag befrielse från taxering till fondskatt.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 539 av herr *Svärd* och II: 681 av herr *Edström*, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 187 måtte uttala, att bestämmelserna i 1 § sista stycket av förslaget till förordning om skatt på fonderade vinstmedel (fondskatt) skulle äga tillämpning beträffande företag, som under eller efter kriget förlorat eller avyttrat äldre tonnage men ännu ej kunnat anskaffa ersättningstonnage och vilket kunde visa eller göra troligt, att ersättningstonnage skulle anskaffas inom en ej alltför avlägsen tid; samt

2) de likalydande motionerna I: 540 av herr *Svärd* samt II: 680 av herr *Birke*, vari hemställts, att riksdagen måtte antaga det till Kungl. Maj:ts proposition nr 187 fogade förslaget till förordning om skatt på fonderade vinstmedel (fondskatt) med vissa i motionerna närmare angivna ändringar av 1, 2 och 4—7 §§.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 187 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas, samt med avslag å de likalydande motionerna I: 539 av herr *Svärd* och II: 681 av herr *Edström* samt de likalydande motionerna I: 540 av herr *Svärd* och II: 680 av herr *Birke*, antaga i betänkandet infört förslag till förordning om skatt på fonderade vinstmedel (fondskatt).

Förordningsförslag om fondskatt.

Reservation hade anförts av herrar *Velander* och *Nilsson* i Svalöv, vilka under åberopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 540 av herr *Svärd* och II: 680 av herr *Birke* ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 187 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt med bifall till sagda motioner, antaga det vid utskottets hemställan fogade förslaget till förordning om skatt på fonderade vinstmedel (fondskatt) med de ändringar av 1, 2 och 4 §§, 5 § 1) samt 6 och 7 §§, som framginge av den i motionerna intagna författningstexten.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Det kan utan reservationer sägas att vi alla är inställda på att i den mån det över huvud taget är möjligt hindra skatteflykt. Det är ett allmänintresse av hög rang att detta sker så effektivt som möjligt. Det är också ett skattebetalarintresse i ordets egentliga bemärkelse. Det finns alltså från min sida ingenting att invända mot det syfte man har velat nå med den lagstiftning som bevillningsutskottet har tillstyrkt i detta utlåtande. Mina betänkligheter avser uteslutande valet av metoder och de åtgärder man sett sig tvungen att föreslå.

Jag vill först och främst säga att det är ett mycket ömtåligt område man här rör sig på, ett område där man naturligtvis måste ta all hänsyn till det tyngst vägande intresset, allmänintresset att hindra skatteflykt, men där man också bör vara beredd att vid avvägningen ta med nödvändigheten att inte tillgripa större våld än nöden kräver och nödvändigheten att inte med ändringar i skattelagstiftningen i realiteten ta ifrån människorna rättigheter som de har enligt gällande civillag. Jag tror att man kan konstatera att de åtgärder av skatteteknisk art som har föreslagits för att tvinga fram en upplösning av de speciella familjebolag, som det här rör sig om, efter den utsatta respittiden är utomordentligt kraftiga, så kraftiga att

Förordningsförslag om fondskatt.

man måhända borde ha övervägt den sidan av saken något mera ingående än bevillningsutskottet har gjort.

För att få fram denna upplösning räknar man nu med att pålägga de tredskande, om jag får använda det uttrycket, dels vanlig inkomstskatt, dels fondskatten och dels utskiftningsskatten. Trots detta har man i själva verket inte effektivt stoppat igen de hål man uppger sig ha för avsikt att täppa till. Jag är inte alldeles övertygad om att ens dessa drastiska åtgärder kommer att visa sig effektiva i praktiken. Därför förefaller det mig att det hade varit klokt att gå fram med större försiktighet och något större hänsyn till de lagliga rättigheter som dock fortfarande finns och i vilka ingen har ifrågasatt någon förändring.

Det finns dessutom ytterligare en omständighet som det hade varit skäl att ta med i bedömningen, nämligen att enligt den lagstiftning som bevillningsutskottets majoritet har rekommenderat ställer man i själva verket de medborgare, som under åren 1952 och 1953 var lojalast av dem som lagstiftningen över huvud taget kan drabba, i ett sämre läge än dem som avvaktade den lagstiftning om vars snara ankomst de flesta var övertygade. De som under åren 1952 och 1953 löste ut sina fastigheter till taxeringsvärdet kommer i ett sämre läge än de som med användande av den nu förutsatta lagen löser ut sina fastigheter till deras inköpsvärde. Detta är, såvitt jag förstår, inte ett riktigt sätt att belöna lojalitet, att belöna ett försök att undvika behov av en lagstiftning på det område som vi i dag diskuterar.

Låt mig så till slut, herr talman, bara tillägga att det specialfall som uppkommer, om ett rederi hade krigsförluster och i avvaktan på ett normalare prisläge på tonnage sparade de medel rederiet fick ut i försäkringsersättning, går att lösa efter de dispensregler som lagstiftningen förutsätter. Man kan därför hoppas att all möjlig hänsyn skall tas till detta fall. Jag kan då sluta med att på den punkten bara uttala förhoppningen att bevillningsutskottets, som det fö-

refaller mig, underförstådda rekommendation till en generös lagtolkning i dispenshänseende också skall bli iakttagen.

Jag yrkar, herr talman, bifall till den av herr Velander avgivna reservationen.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Här gäller det ju, som herr Svärd riktigt erinrade om, att hindra skatteflykt i en del fall, och herr Svärd är gärna med om att man hindrar denna skatteflykt så effektivt som möjligt. Men utskottet har bedömt läget så, att skall man kunna effektivt stäcka denna skatteflykt, måste man välja de åtgärder som regeringen i propositionen föreslagit och som utskottet i allt väsentligt har tillstyrkt.

Nu säger herr Svärd att man inte på denna väg får ta bort de rättigheter som är erkända genom civillag. Ja, men här tar man inte bort några rättigheter, här bara vidtar man vissa åtgärder för att hindra en del företag från skatteflykt. Om de vill existera i fortsättningen, får de göra det, men skatteflykten skall hindras. Kom ihåg att de företag det här gäller visserligen är familjeföretag, och det är inte alls någonting ont i det, men det är familjeföretag som tillika inte har visat att vinstmedel i skälig omfattning använts för utdelning till delägare. Detta betyder att man har undvikit den dubbelbeskattning som gäller för våra bolag — beskattningen hos bolagen och beskattningen sedermera vid utdelning till aktieägarna — genom att man icke verkställt några utdelningar från de förvaltningsbolag som har ägt antingen en fastighet eller också aktier och andelar. Det är ju ingen hemlighet att man inom skattevärlden kallar dessa familjebolag för svarta bolag till skillnad från de rejäla familjebolagen. Det gäller alltså inte de vita familjebolagen. Visserligen skall vi vara mänskliga och tänka på våra medmänniskor, men jag tror inte att ens herr Svärd vill sträcka sig så långt som till att vi skall skydda de svarta fåren.

Nu pekar herr Svärd på att man driver en del företag till upplösning. Vad man

här genomför är en tvångsbeskattning för att kunna komma åt de obeskattade vinster som har samlats inom förvaltningsbolagen. Men man vill samtidigt gärna stimulera till en upplösning av de svarta bolagen — de vita bolagen är det inte alls någon press på. Detta vill man vinna genom den bestämmelsen, att om de upplöses inom tio år, skall de inte beskattas för den del som har beskattats genom den tvångsbeskattning som nu genomföres. Eljest skulle de drabbas av utskiftningskatten i full utsträckning.

Kom ihåg, att eftersom detta är tvångsbeskattning, så har man en låg skattesats! Det kan tyckas, att utskiftningskattens skattesats — 40 procent — borde ha använts, men det har föreslagits bara 30 procent. Härtill kommer, att vederbörande får utlösa fastigheter och andra tillgångar för bolagets anskaffningsvärden, vilket är en betydande fördel som säkerligen kommer att utnyttjas i stor utsträckning. Att det är ett värde framgår ju även därav, att herr Svärd har ansett att detta icke borde gälla bara vid utköp av fastigheter år 1954, utan även de föregående åren. Nu vore det ingenting att säga om denna ömhet för bolagen, om de vore vita. I förslaget har ju öppnats en möjlighet också för dessa bolag att avvecklas, om de vill det. Men utskottet har inte ansett sig kunna tillstyrka, att för de svarta bolagen öppnas möjligheter att — när de efter myndigheternas uppfattning existerat under åtskilliga år för att undandra skatter från samhället — på samma sätt behandla redan verkställda utköp för åren 1952 och 1953 och kanske dessförinnan. Utskottet erinrar om att när man år 1951 beslöt en liknande lagstiftning för familjebolagen tillät man där utköp av aktier och andelar bara fram efter en viss, rätt sen tidpunkt.

Det skulle vara orimligt, om en riksdagsman här steg upp och värnade om någon skatteflykt — det gör inte heller herr Svärd — men vill man få en effektiv lagstiftning gentemot den tämligen upprörande skatteflykt som här har förekommit, måste man vidtaga de åtgär-

Förordningsförslag om fondskatt.

der som är föreslagna av regeringen och tillstyrkta av utskottet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Herr Sjädhals ord om de många svarta och vita fåren — jag hade svårt att räkna dem alla, trots att man ju brukar räkna får vid denna tid på kvällen — ger mig anledning till den reflexionen, att det ju finns inte bara svart och vitt, utan också nyanser mellan svart och vitt.

Till sist vill jag bara konstatera, att det faktiskt är på det viset att man här i bästa avsikt — det är vi överens om — genom bestämmelser i skattelagstiftningen i realiteten sätter en civilrättslig rättighet ur kraft. Det är denna konflikt som jag har velat peka på, och det är risker för en sådan konflikt som jag i möjligaste mån har velat undvika.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! När herr Svärd talar om nyanser vill jag blott säga, att det kan finnas fall, då det är svårt att bestämt påstå: detta är ett svart företag. Därför har regeringen föreslagit och utskottet har tillstyrkt att man skall kunna, då det får betraktas som affärsmässigt naturligt att rörelsen skötes genom ett förvaltningsbolag, genom att gå till riksskattenämnden bli fri från denna tvångsbeskattning. Jag tror att man har tillvaratagit de nyanser, som måste finnas i all lagstiftning, då det ges möjligheter att i en del fall hellre fria än fälla.

Jag skall inte uppehålla mig vid de svarta och de vita fåren. Men nog framgick det av min framställning, att jag räknade herr Svärd som vit. Jag påstod ingalunda att han var ett får.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som inefattades i den vid betänkandet avgiv-

Ang. beskattningen av allmännyttiga bostadsföretag.

na reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 55, i anledning av väckt motion om en allmän översyn av gällande beskattningsbestämmelser för organisationer, som tillhandahåller allmänna samlingslokaler, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Ang. beskattningen av allmännyttiga bostadsföretag.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 5 mars 1954 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 165, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

I propositionen hade föreslagits, att inkomst av fastighet, tillhörig bolag, förening eller stiftelse, som bildats den 1 juli 1945 eller senare och som av bostadsstyrelsen (statens byggnadslånebyrå) eller länsbostadsnämnd erkänts såsom allmännyttigt bostadsföretag, skulle beräknas enligt en förenklad schablonmetod. Inkomsten skulle upptagas till tre procent av det belopp, varmed fastighetens taxeringsvärde överstege företagets lånade, i fastigheten nedlagda kapital. Avdrag skulle medges allenast för tomträttsavgäld eller liknande avgäld, i den mån sådan förekomme.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 496 av herr *Axel Svensson* och II: 648 av herr *Bengtsson* i Halmstad m. fl., vari

hemstälts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av propositionen nr 165, att jämväl allmännyttiga bostadsföretag, som bildats före den 1 juli 1945, finge rätt att använda den s. k. schablonmetoden;

2) de likalydande motionerna I: 514 av herr *Lindblom* m. fl. och II: 656 av herr *Carlsson* i Stockholm m. fl., vari hemstälts, att riksdagen vid behandling av förevarande proposition nr 165 måtte a) avslå propositionen samt b) hos Kungl. Maj:t hemställa om en utredning dels om storleken av avdrag för värde-minskning å byggnader och dels om möjlighet till jämnare fördelning i beskattningshänseende av till längre tidsperiod hänförliga kostnader för reparation och underhåll av byggnader; samt

3) de likalydande motionerna I: 515 av herr *Svärd* och II: 655 av herr *Munk-tell* m. fl., vari hemstälts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 165 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet på anförda skäl hemställt,

1) att riksdagen måtte — med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 165 ävensom med avslag å följande motioner, nämligen de likalydande motionerna I: 496 av herr *Axel Svensson* och II: 648 av herr *Bengtsson* i Halmstad m. fl., de likalydande motionerna I: 514 av herr *Lindblom* m. fl. och II: 656 av herr *Carlsson* i Stockholm m. fl. i vad avsåge det under a) i motionerna framställda yrkandet samt de likalydande motionerna I: 515 av herr *Svärd* och II: 655 av herr *Munktell* m. fl. — för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) att de likalydande motionerna I: 514 av herr *Lindblom* m. fl. och II: 656 av herr *Carlsson* i Stockholm m. fl. i vad avsåge det under b) i motionerna framställda yrkandet måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom

Ang. beskattningen av allmännyttiga bostadsföretag.

vad utskottet i betänkandet anført, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Spetz, Velandér, Söderquist, Sjölin, Anderson* i Sundsvall och *Nilsson* i Svalöv, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan,

1) att riksdagen måtte — med bifall till de likalydande motionerna I: 514 av herr Lindblom m. fl. och II: 656 av herr Carlsson i Stockholm m. fl. i vad avsåge det under a) i motionerna framställda yrkandet ävensom till de likalydande motionerna I: 515 av herr Svärd och II: 655 av herr Munktell m. fl. — avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 165;

samt att de likalydande motionerna I: 496 av herr Axel Svensson och II: 648 av herr Bengtsson i Halmstad m. fl. icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 514 av herr Lindblom m. fl. och II: 656 av herr Carlsson i Stockholm m. fl. i vad avsåge det under b) i motionerna framställda yrkandet hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående dels storleken av avdrag för värdeminskning å byggnader, dels ock möjligheten till jämnare fördelning i beskattningshänseende av till längre tidsperiod hänförliga kostnader för reparation och underhåll av byggnader;

II) av herr *Werner*, som dock ej antytt sin mening.

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! En grundläggande princip för vår skattelagstiftning är kravet på likformighet och rättvisa. Denna princip har ställts högt och inskräpes genom taxeringsförordningens föreskrifter att § 109 i taxeringsförordningen, som just innehåller bestämmelser här om, skall uppläsa på det första sammanträdet för året för taxeringsnäm-

terna, d. v. s. taxeringsmyndigheten i första instans.

Jag vågar också säga, att taxeringsmyndigheterna försöker att upprätthålla denna princip, även om lagtillämpningen inte i alla avseenden kan bli 100-procentigt rättvis. Men det är en sak. En annan sak är att i lagstiftningen införa bestämmelser, som direkt gör skillnad mellan skattskyldiga i fråga om förvärvskälla, och det är enligt min mening vad den föreliggande propositionen innehåller. I denna föreslås ju att ägarna av *vissa* hyresfastigheter skall ställas i en särställning. De s. k. allmännyttiga bostadsföretagen skall med andra ord ställas i en särställning i förhållande till ägare av andra hyresfastigheter.

Inom bevillningsutskottet har man vid sitt ställningstagande vid många olika tillfällen ställt upp som regel eller sagt, att ett behjärtansvärt allmännyttigt ärendamål inte bör gynnas via skattelagarna. Skall det gynnas, bör det i så fall gynnas på annat sätt, via statsanslag eller på annat dylikt sätt. Nu förhåller det sig emellertid på det sättet, att de allmännyttiga företagen redan åtnjuter en särställning därigenom att de har en lånefavör. Genom denna lånefavör har de också en räntefavör. De står alltså från början i en mera gynnad ställning än ägare av andra hyresfastigheter, och det finns enligt min mening ingen anledning att nu ytterligare gynna dem skattevägen.

Propositionen motiverar sitt förslag även med att det skulle innebära en förenkling av taxeringsarbetet. Nu är det ju på det viset, att just dessa deklARATIONER inte vållar några som helst svårigheter i taxeringsnämnderna. Dessa deklARATIONER utgör för övriga ett mycket litet fåtal. De behandlas rent rutinemässigt, varför motiveringen om förenkling i taxeringsarbetet väger så oändligt lätt gentemot den, som jag tidigare anført, principiella invändningen, vilken jag anser vara av sådan tyngd att jag för min del icke kan ansluta mig till propositionens förslag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bi-

Ang. beskattningen av allmännyttiga bostadsföretag.

fall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr **MAGNUSSON (h)**:

Herr talman! Jag kan till alla delar instämma i de synpunkter som herr Spetz har lagt på denna fråga. Jag tror för min del att det är en mycket allvarlig sak att man här frångår den princip som i alla fall tidigare har varit hävdvunnen i vår skattelagstiftning, nämligen att alla behandlas lika. Herr Spetz har framhållit bl. a. att dessa s. k. allmännyttiga företag redan har ett privilegium genom att de har vissa favörer i lånehanseende.

Jag tror att det är felaktigt att säga, att det syfte som skulle vara förenat med dessa företags verksamhet, nämligen att de icke skulle ha något vinstsyfte, skulle kunna vara ett motiv för att ge dem undantagsställning. Även detta är ett avsteg från de principer som tidigare har varit gällande, alldenstund vederbörande företags syfte ingalunda har fått inverka på beskattningen. Man kan i detta fall inte säga annat än att den nuvarande hyresregleringen gör att alla sådana företag kommer att ur vinstsynpunkt behandlas lika.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den här föreliggande reservationen.

Herr **SJÖDAHL (s)**:

Herr talman! Den princip, som både herr Spetz och herr Magnusson anslutit sig till, om jämlikhet i beskattningen, är en riktig princip, och det måste finnas starka motiv, om man skall frångå en sådan.

Jag vill emellertid erinra om att riksdagen föregående år antog ett förslag om en- och tvåfamiljsfastigheter, som gick ut på att man vid deras beskattning skulle följa en schablonmetod. Man skulle räkna vissa procent på taxeringsvärdet, dra bort låneräntorna och så få fram ett visst belopp. I år har vi fortsatt på den vägen när det gäller bostadsföreningar och andra bostadsbolag av

den typen. För sådana har man infört en schablonmetod, snarlik den man hade för en- och tvåfamiljsfastighet. Och vad ligger bakom det? Man kunde göra vinst i form av en förenklad taxering, men den viktigaste orsaken var att varken en- och tvåfamiljsfastigheten eller bostadsrättsföreningarna hade något annat syfte än att bereda vederbörande själva bostad. Vinstsyftet var helt och hållet borta.

Vad beträffar de allmännyttiga bostadsbolagen, som också är helt förbjudna att göra vinst utöver vad det betyder att man förräntar det nedlagda kapitalet, vill jag erinra om att vad man egentligen stod inför i de orter, där man bildade dessa s. k. allmännyttiga bostadsbolag, var alternativet att kommunen skulle själv äga och förvalta fastigheterna eller att kommunerna skulle driva dem genom dessa bolag. Hade kommunen själv ägt fastigheterna, då hade dessa varit fria från den stalliga inkomstkatten. Nu valde man av vissa skäl — närmast kanske på grund av det sätt varpå statsmakterna hade beslutat om lånegivning och sådant, och kanhända också av förvaltningsmässiga skäl — att i stället gå in för bolagstypen, men i grund och botten är dessa bolag ingenting annat än allmänna företag som strängt taget kan kallas kommunala.

Jag vill erinra om att Sveriges fastighetsägareförening, när den yttrat sig över det föreliggande förslaget, opponerade sig mot beteckningen »allmännyttig». Man menade väl att Sveriges samlade fastighetsägare och hyresvärdar också var allmännyttiga, och det kan ju sägas med tanke på att de har något så viktigt att sälja som bostäder. Men de *säljer* dem också, och naturligtvis då under aktgivande på sina egna vinstintressen, medan däremot dessa andra bolag utthyr bostäderna så att kostnaderna täckes och ingenting därutöver, de är t. o. m. förbjudna att ta någonting därutöver. Det innebär en som jag tycker kolossal skillnad.

När Sveriges fastighetsägareförening opponerade sig mot uttrycket »allmännyttig» föreslog den i stället att det skulle heta »av det allmänna förvaltade bo-

Ang. beskattningen av allmännyttiga bostadsföretag.

stadsföretag». Man kan väl inte tydligare ange, att det i det stora hela är fråga om kommunala företag, och kommunala företag är ju fria från beskattning. Dessa företag kan alltså i grund och botten jämföras med de från beskattning frigagna kommunala företagen. Samtidigt kan de jämföras med andra företag, som har vinstintresset helt bortkopplat, nämligen en- och tvåfamiljsfastigheter samt bostadsrättsföreningar. Man har då fullgoda skäl, anser jag, att gå fram på en liknande linje för de företag som det här gäller.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag, som jag tycker är välgrundat.

Herr SPETZ (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill gentemot herr Sjö Dahl påpeka den skillnad, som föreligger mellan en- och tvåfamiljsvillor och bostadsrättsföreningar å ena sidan och s. k. allmännyttiga bostadsföretag å andra. I det förra fallet är nämligen vederbörande ägare av sin lägenhet. Här däremot är det fråga om hyresfastigheter, där hyran fastställs efter exakt samma regler som hyran i privatägda hyresfastigheter. Det finns alltså ingen skillnad i fråga om fastställandet av hyresläget.

Herr MAGNUSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Sjö Dahl vill jag rikta den repliken, att från högersida har vi aldrig accepterat den princip, som infördes i vår skattelagstiftning i samband med att man genomförde schablontaxering.

Sedan vill jag bara säga, att skattebefrielsen för dessa företag ju borde innebära, att de skulle kunna tillämpa en lägre hyressättning än andra bostadsföretag, om de nu befrias från inkomstskatt. Jag betvivlar emellertid att så kommer att bli förhållandet.

Herr SJÖDAHL (s) kort genmäle:

Herr Spetz fäste sig vid att det här skulle föreligga den skillnaden, att en-

och tvåfamiljsvillor bebos av ägaren själv, medan de fastigheter, som det nu närmast gäller, äro upplåtna till olika hyresgäster. Jag underströk ju redan i mitt förra anförande, att villkoret i båda fallen är att vinstintresset är bortkopplat. För att ett bostadsföretag skall kunna bli erkänt av bostadsstyrelsen eller länsbostadsnämnden såsom ett allmännyttigt bostadsföretag fordras, att det icke finns något enskilt vinstintresse. De allmännyttiga bostadsföretagen är dessutom underkastade en sträng kommunal och statlig kontroll. Jag betvivlar att de enskilda ägarna av hyresfastigheter kan uppfylla samma förutsättningar, d. v. s. vara helt fria från eget vinstintresse.

Beträffande herr Magnussons deklARATION vill jag endast säga, att den är fullt riktig. Det betyder bara att herr Magnusson har fritagit sig från hela den lagstiftning som genomförts gentemot både en- och tvåfamiljsvillor samt bostadsrättsföreningar. Jag hoppas, herr Magnusson, att den bördan inte skall bli er för stor.

Herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Jag vill för min del säga, att den invändning, som gjorts av herrar Spetz och Magnusson, att det föreliggande förslaget skulle strida mot principen om likformighet och rättvisa i skattelagstiftningen, väl ändå inte kan vara befogad.

Herr Spetz motiverade sin uppfattning genom att säga, att företaget under samma förvärvskälla här blir behandlade på olika sätt. Men herr Spetz vet som gammal taxeringsman mycket väl att det i vår skattelagstiftning finns många fall, där företag med samma förvärvskälla beskattas på olika sätt. Jag erinrar t. ex. om affärsbankerna, för vilka statsskatten utgår med 40 procent, medan sparbankerna endast behöver erlägga 32 procent i statsskatt. Det beror helt på den struktur som dessa olika företag har. Skattelagarna tar hänsyn till i vilken grad företagen drivs med vinstintresse så att säga.

Man kan inte förneka annat än att

Ang. beskattningen av allmännyttiga bostadsföretag.

de s. k. allmännyttiga bostadsföretagen befinner sig i ett dilemma, särskilt i början av sin verksamhet. Enligt gällande bestämmelser är de förhindrade att tillgodogöra sig vinst. Företagen får inte drivas med vinst, utan hyrorna skall sättas så, att vinst inte uppkommer. Där är en skillnad gentemot andra liknande företag. De är visserligen hyresreglerade, men i hyresregleringskalkylen ingår också en viss företagarvinst. Någon dylik vinst finns icke för de allmännyttiga företagen.

Samtidigt är de allmännyttiga bostadsföretagen ålagda att göra viss avsättning till reparationskostnader. I början av en förenings tillvaro blir det inga reparationer. Avsättningar måste emellertid göras för kommande reparationer, och det beloppet blir enligt skattelagarna beskattningsbar inkomst. De allmännyttiga bostadsföretagen får inte tillgodoräkna sig någon vinst, men de blir likväl beskattade. De kan inte ta ut pengar till att betala skatten med på annat sätt än genom att minska hyres- och reparationsfonderna, vilket de icke får göra. Därigenom uppstår för dessa företag ett dilemma. De är därför icke alls jämställda med andra hyresfastigheter.

Man kan därför säga, att lika väl som man kan beskatta sparbankerna lindrigare än affärsbankerna, kan man göra en skillnad här utan att därmed kränka principen om likformighet och rättvisa i skattelagstiftningen.

Jag erkänner för min del gärna, att det föreliggande förslaget inte är formellt tillfredsställande. Det är dock den enda möjligheten som vi haft att lösa denna fråga på kortare sikt så att säga, och det fyller också denna uppgift — annars skulle jag inte ha lagt fram förslaget för riksdagen. Men det är klart att detta förslag inte löser problemet på längre sikt. Det hänger naturligtvis samman med att när de allmännyttiga bostadsföretagen konstruerades, tog man icke hänsyn till hur företagen skulle komma att betraktas ur skattelagarnas synpunkt. Skall man här kunna komma fram till en riktig avvägning, fordras det

nog att de allmännyttiga bostadsföretagen civilrättsligt får en annan ställning än de har för närvarande. Men i avvaktan på en sådan naturlig lösning av frågan tror jag att det föreliggande förslaget duger såsom ett provisorium och skapar den möjlighet till utjämnning, som utan tvivel här är nödvändig.

Herr **MAGNUSSON** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle till herr finansministern bara vilja säga, att riksskattenämnden, när den yttrade sig över detta förslag, synes ha haft en annan uppfattning än herr finansministern har. Riksskattenämnden har nämligen sagt: »Att låta förekomsten respektive frånvaron av vinstsyfte vara bestämmande för utformningen av reglerna om nettointäktens beräkning har hittills varit främmande för skattelagstiftningen.»

Herr **SPETZ** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara vilja påpeka att det dilemma, som herr finansministern talar om, när det gäller de första åren av dessa allmännyttiga bostadsföretags verksamhet, på precis samma sätt träffar enskilda ägare av hyresfastigheter, som de första åren inte har några reparationer men som måste skatta för de belopp, som de rimligen bort avsätta till en reparationsfond.

I övrigt vill jag säga att den formella svaghet i förslaget, som finansministern själv erkänner, för min del är, såsom jag ser frågan, så pass avgörande, att jag inte kan tillstyrka förslaget.

Herr statsrådet **SKÖLD**:

Herr talman! Herr Spetz ville tydligen inte lyssna till mig, då jag sade att för en vanlig hyresfastighet ingår det i hyresinkomsterna en viss företagarvinst, vilket ger större möjligheter för ägaren till en sådan fastighet att bära beskattningen. Därför menar jag att herr Spetz' anmärkning icke är hållbar.

Sedan vill jag till herr Magnusson säga, att det kan ju även tänkas att riks-

Ang. beskattningen av allmännyttiga bostadsföretag.

skattenämnden någon gång blundar med ena ögat och inte tänker sig för. Ty det är ju ett faktum vad jag här sagt, att exempelvis sparbankerna blir lindrigare beskattade än affärsbankerna just därför att de är allmännyttiga företag utan större vinstintresse.

Herr **WERNER** (bf):

Herr talman! De ofta återkommande ändringsförslagen i fråga om den kommunala fastighetsskatten visar att vi här rör oss med en skatteform, som har överlevt sig själv. Det är väl ingen som tror att fastigheterna, sedan de beskattats för den avkastning som de lämnar, har kvar någon mystisk, inneboende skattekraft, som skulle kunna garantera en kommunal enhets utgifter i ett beträngt läge. Det är alldeles uppenbart att vi här snart måste komma fram till vad vi siktar mot under många år, nämligen fastighetsskattesystemets avskaffande. Vi har kommit en bit på väg med finansministerns medverkan. Jag hoppas att han vill fortsätta detta reformarbete, så att vi får bort denna föråldrade kvarleva i vårt skattesystem. Det är uppenbart att vissa kommuner vid ett dylikt avskaffande kan drabbas av ett skatteunderlagsbortfall, som kan bli besvärande. Men det kommer nog att inträffa i så oanstaka fall, att det torde finnas möjligheter att hjälpa dessa kommuner genom att tillföra dem den skattekraft, som de behöver för att kunna fylla sina kommunala och sociala förpliktelser såsom kommunal enhet.

Jag har velat med min blanka reservation till utskottets utlåtande få tillfälle att säga detta. I övrigt vill jag gärna deklarerat att jag känner mig tveksam, huruvida icke principen om jämställdhet i beskattningshänseende har i någon mån rubbats genom det föreliggande förslaget. Jag kommer därför vid en eventuell kommande votering att nedlägga min röst i denna fråga.

Herr **ERIKSSON** (s):

Herr talman! Bevekelsegrunden för motionärerna och reservanterna synes

vara en helt annan än vad man här i debatten vill göra gällande. I varje fall torde detta gälla högern. I sin motion motiverar högern nämligen inledningsvis sitt avslagsyrkande på Kungl. Maj:ts proposition med att säga, att man betraktar propositionen som ett fortlöpande led i den av den nuvarande regeringen förda bostadspolitiken syftande till att överföra hyreshusen i kommunal ägo.

Jag är alldeles övertygad om att herr finansministern, och det har även nu bekräftats, haft helt andra bevekelsegrunder när han framlagt detta förslag; det bygger, såsom han själv vitsordat, på de företagsekonomiska skillnader som dock gör sig starkt gällande i fråga om olika företagsformer.

Det är riktigt som herr Spetz säger och som anföres i reservationen, att alla företagstyper — kooperativa, enskilda och allmännyttiga — från början bygger på en hyreskalkyl som under de första underhållsfria åren ger ett överskott. Här vill jag, eftersom jag praktiskt sysslar med sådan verksamhet, starkt understryka finansministerns uttalande om att det ändock är en väsentlig skillnad på hur dessa överskottsmedel under de första åren disponeras. De allmännyttiga företagen är bundna av sina statuter, som reglerar verksamheten. Normalstadgarna, som godkännes av bostadsstyrelsen, och i de bolagsordningar, som ligger till grund för verksamheten, föreskriver avsättningar till fondbildning för inre och yttre reparationer. När det gäller enskilda företag får däremot överskottet de underhållsfria åren disponeras helt fritt utan fastställda regler.

Helt nyligen har jag kommit i kontakt med ett fall som visar på vilket sätt de enskilda kan disponera det sålunda uppkomna överskottet, och jag tillåter mig nämna saken som ett exempel. Det företag, som jag har nöjet att vara verksam i, fick erbjudande att köpa ett par fastigheter, som för åtta år sedan uppfördes med stöd av statliga lån. Erbjudandet gick ut på att vi skulle få övertaga fastigheterna för den av bostadsstyrelsen vid färdigställandet godkända

Ang. beskattningen av allmännyttiga bostadsföretag.

byggnadskostnaden. Erbjudandet var i och för sig mycket bra, med hänsyn till den kostnadsutveckling som ägt rum under mellantiden. Man kunde alltså vara intresserad, och vi bad att få titta närmare på offerten. Av den framgick att de enskilda ägarna hade haft, som de själva sade, en förräntning på eget insatt kapital av ungefär 15 procent. Eftersom fastigheten var statligt belånad, med hyror fastställda av bostadsstyrelsen och vederbörande hyresnämnd, borde den ju inte ha gett större bruttoavkastning än 6,5 procent. Men hur hade man gjort? Jo, man hade helt enkelt delat ut hela överskottet på hyror, alltså även de medel som vid hyressättningen beräknats för reparationer. Efter dessa åtta år var det självfallet mycket tacknämligt att få överlåta fastigheterna, när man måste börja reparera; reparationspengarna hade man förbrukat, och följaktligen ville man låta någon annan klara reparationerna.

Detta visar, mina damer och herrar, den väsentliga skillnaden mellan fastighetsförvaltningen inom ett enskilt och ett allmännyttigt företag.

När reservanterna nu riktar grava anklagelser såväl mot finansministern som mot utskottet för mannamån och för att en viss företagsform skulle privilegieras, är denna anklagelse inte bara en våldsam överdrift, utan helt enkelt sakligt felaktig.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Vi snuddar här vid frågor som diskuterades förra veckan, då vi behandlade bostadspolitiken. Jag kan inte underlåta att peka på några omständigheter som synes mig svårförklarliga.

Det säges att de enskilda byggnadsföretagarna får möjlighet att lägga in en vinstmarginal, som de s. k. allmännyttiga företagen inte har. Men om vi utgår från att företagen har samma byggnadskostnader, kan det inte bestridas att de allmänna bostadsföretagen

har en mycket gynnad ställning, såsom nämdes i debatten förra veckan, genom att de får låna upp till 100 procent av anskaffningsvärdet och på de sista 15 procenten åtnjuter en fövörsränta genom den statligt garanterade räntesatsen. De enskilda byggnadsföretagarna får däremot som bekant betala full marknadsränta, som torde överstiga fövörsräntan med 1,5 eller 2 procent. Sedan göres kalkylerna upp och resulterar i stort sett i samma hyra.

Då frågar jag mig: Vad blir det för utrymme för den enskildes vinstintresse? Jag fick inte svar på den frågan i debatten förra veckan, men jag hoppas få det i kväll. Såvitt jag förstår finns ingen sådan marginal, och om den bara är en konstruktion finns ju inget skäl som talar för att man nu skulle sätta de s. k. allmännyttiga företagen i en särställning i skattehänseende.

Efter finansministerns uttalande här i kammaren gjorde jag den reflexionen, att det borde vara rimligt att man i stället sökte lösa den föreliggande frågan i anslutning till företagsbeskattningskommitténs förslag, som snart torde föreligga. Det är ju meningen att genom den kommitténs arbete få en lösning på sådana frågor som den, hur man skall kunna balansera över kostnader från ett år till ett annat eller med andra ord balansera inbesparade reparationsmedel till det år, då reparationerna skall utföras, utan att behöva betala skatt på reparationsmedlen.

Det är väl detta det rör sig om, och det tycker jag att man skulle kunna finna en lösning på för samtliga företag, när hela denna fråga läggs fram. Ty det gäller ju lika väl de enskilda som de s. k. allmännyttiga företagen.

Med stöd av vad jag nu anfört kommer jag, herr talman, att rösta för den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr ERIKSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Tiden är inte väl vald för att nu fortsätta den bostadspolitiska debatt, som upptog större delen av lör-

Ang. beskattningen av allmännyttiga bostadsföretag.

dagens förhandlingar. Jag vill emellertid helt kort säga till herr Wehtje, att det är enkelt att svara på frågan vart dessa förmåner tar vägen. Herr Wehtje utgår tydligen från att de värderande organen, både den kommunala instansen och bostadsstyrelsen, har några bestämda kostnadsmallar, som man går efter när man bedömer vad ett hus kostar, och att man har lika rigorösa som klumpigt tillyxade mallar för hyressättningen.

Så är emellertid inte fallet, herr Wehtje. Byråchefen Bernhard har haft föreläsningar om dessa ting, då jag vet att herr Wehtje varit med. Den pedagogiska förmåga, som byråchefen Bernhard har, tycker jag skulle ha varit tillräcklig för att göra klart för herr Wehtje, hur denna värdering går till och på vilket sätt dessa förmåner kommer till uttryck både i byggnadskostnader och i hyreskostnader.

Herr LINDBLOM (fp):

Herr talman! Vid bedömningen av denna fråga bör man inte, såsom herr Eriksson tydligen gjorde, utgå från något enskilt fall, då överlåtelse skett av en fastighet efter ett visst antal år. Man får väl försöka bedöma frågan efter allmänt gällande förhållanden och se den såsom en fråga i hela sammanhanget.

Jag måste säga, att jag är förvånad över att man i de s. k. allmännyttiga företagen inte har kommit fram till lägre hyror än vad fallet är, eftersom ju dessa företag, såsom tidigare anförts, först och främst har billigare byggnadsvillkor och dessutom också billigare amorteringsvillkor än vad de enskilda har. Såsom förut påpekats uppstår under de första åren ett överskott på grund av att vid fastställandet av hyran i hyreskalkylen tagits in vissa belopp, som för framtiden avses för reparationer. Dessa reparationer är i regel mindre under de första åren. Men eftersom de då blir beskattade, så blir det ett visst belopp, som på det sättet tages undan från detta överskott. Det är väl också orsaken till att man i lagstiftningen inte

tagit med alla dessa företag utan stannat för de företag, som bildats efter den 30 juni 1945.

Vi har i vår motion inte intagit någon principiellt motsatt ståndpunkt till det föreliggande förslaget i och för sig. Det må kanske tillåtas mig att citera följande ur motionen: »Då den nya principen syftar till att undanröja ovan angivna missförhållande — d. v. s. det förhållande att det under den första tiden uppstått ett överskott, som rätteligen skall förbrukas senare, när reparationerna börjar — »om än blott för vissa fastigheter, torde den i och för sig få anses vara riktig. Det måste emellertid anses angeläget att alla fastighetsägar-kategorier vad gäller flerfamiljsfastigheter i beskattningshänseende behandlas lika.» Detta är samma synpunkt, som även anförts av kammarrätten i dess yttrande, där det heter på följande sätt: »Kammarrätten bestrider icke att nu påtalade svårigheter kunna uppkomma för de allmännyttiga bostadsföretagen, men jämväl för enskilda fastighetsägare torde motsvarande svårigheter föreligga.»

Om man skall försöka åstadkomma en fastighetsbildning på något så när lika villkor, vilket ofta här har betonats, är det väl uppenbart att man inte bör ha en mängd olika metoder och sedan, efter det att man använt dessa olika metoder både när det gäller byggnadskostnaderna, amorteringskostnaderna och beskattningsfrågorna, utan vidare göra jämförelser mellan dessa olika företag. Det blir flera olika graderingar även i beskattningshänseende.

Den stora frågan i den motion, som nu behandlas, är vad vi har tillåtit oss citera från 1951 års bostadsutredning, som funnit anledning att »starkt framhålla angelägenheten av en skyndsamt utredning syftande till att åstadkomma en rimligare beskattning av inkomst av flerfamiljsfastigheter, tillhörande ägare av olika slag, främst i vad avser dels storleken av avdrag för värdeminskning å byggnader, dels ock möjligheten till jämnare fördelning i beskattningshänseende av de till längre tidsperiod hänförliga kostnaderna för reparation och

Ang. beskattningen av allmännyttiga bostadsföretag.

underhåll av byggnader mellan de till samma period hörande beskattnings-åren».

Jag tycker ju förstås att vi härvidlag befinner oss i gott sällskap, när det blir fråga om att bedöma detta spörsmål. Jag tror att det hade varit klokt, om man hade gått på den linje, som vi i det andra alternativet har påyrkat, nämligen att göra en sådan utredning och sedan söka få fram en likställighet på alla dessa områden, så att man inte har ett helt lapptäcke, som man skall använda som mall i fråga om både bostadsbyggandet och bostadsbeskattningen.

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! Herr Eriksson nämnde om att hyrorna skulle kalkyleras på olika sätt. Jag känner inte i detalj hur de kalkyleras, men det är uppenbart att i dessa kalkyler måste ingå ett belopp avseende reparationer, som slås ut på en längre tidsperiod men upptas med ett schablonbelopp för varje år. Hyran är ju fastställd för en längre period, och däri ingår även en post, som gäller amortering. Båda dessa poster blir ju beskattningsbar vinst. Om en enskild husägare dessutom skulle tillgodoräkna sig en ytterligare vinstmarginal — det är en sak som jag inte känner till — får han skatta även för denna vinst, eftersom även denna vinstmarginal utgör skattepliktig inkomst enligt skattelagarna. De allmännyttiga företagen behöver däremot betala skatt endast för de båda poster, som avser reparationer och amortering. Eftersom de inte räknar med någon vinst, kan det inte heller bli tal om någon beskattning av någon post, motsvarande en enskild husägars vinstmarginal. Det är alltså full likställighet mellan de båda företagsformerna för närvarande.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Jag kan nöja mig med att med ett par ord bemöta herr Eriksson. Det är väl ändå på det sättet, att

bostadsstyrelsen räknar med schabloner i mycket stor utsträckning. Hur skulle den eljest kunna hinna med sin stora arbetsböda? Och hur skulle den kunna använda sig av några individuella beräkningsgrunder? Att schablonerna måste vara ganska kraftigt tilltagna framgår av att man från de olika grunder för beräkningarna, som jag angav i mitt förra anförande, kan komma i stort sett till samma resultat, med avseende å hyrorna.

Herr SJÖDAHL (s):

Skillnaden är väl ändå här, att vinstintresset när det gäller hyreshusen ligger som en princip inbäddad i hela verksamheten. Det har — kanske inte just nu, men i varje fall tidigare — ansetts vara mycket eftersträvarvärt att placera en förmögenhet i hyreshus. Vad däremot beträffar de allmännyttiga företagen är all vinst förbjuden. Det föreligger alltså här en avsevärd skillnad. Vidare är de av kommunen ägda företagen icke statsbeskattade, och de allmännyttiga bostadsföretagen är i realiteten likställda med kommunala företag.

När det gäller företagsbeskattningskommittén känner jag liksom herr Wehtje till åtskilligt om vad som där är å bane — ehuru jag officiellt inte vet någonting! Jag måste dock säga att jag inte är lika optimistisk som han, då jag inte tror att kommittén skall kunna lämna några större bidrag till lösandet av det spörsmål, som vi här diskuterar beträffande de enskilda fastighetsägarna.

Herr ERIKSSON (s):

Herr talman! Den som är verksam i ett förmedlingsorgan och har tillfälle att se de mycket starka skiftningarna mellan olika företagsformer i fråga om både byggnadskostnader och hyror, blir inte lika övertygad som herr Wehtje om att man på bostadsstyrelsen bara arbetar efter schabloner. I stället får den i ett förmedlingsorgan verksamme det bestämda intrycket att bostadsstyrelsen och de kommunala värderingsorganen så långt som möjligt söker bearbeta de

Ang. beskattningen av allmännyttiga bostadsföretag.

olika byggnadsprojekten individuellt. Därför blir det också så, att hyressättningsarna görs efter en i hög grad skiftande skala. Och när det gäller det förmedlingsorgan, som jag har nöjet att deltaga i, kan jag trösta herr Wehtje med att där leder åtminstone hittills det allmännyttiga bostadsföretaget genom att ha både lägre byggnadskostnader och lägre hyror. Hur det sedan är ställt på andra håll, vet jag inte.

När herr Spetz säger, att det här ändå uppstår ett överskott i olika förvaltningsformer har jag tidigare sagt att detta är riktigt. Vad som emellertid skiljer företagsformerna åt är att man när det gäller allmännyttiga bostadsföretag är bunden av stadgar om en viss disponering av medlen, nämligen till fondavsättningar, under det att man när det gäller enskilda företag kan göra som man vill och stoppa en del eller hela överskottet i sin egen ficka. I så fall bör vederbörande självfallet beskattas för denna vinst.

Jag håller inte för uteslutet, herr Lindblom, att det kan finnas fastighetsägare, som vill behålla sin fastighet för lång tid, åtminstone över några reparationsperioder, och som därför finner det med sina intressen förenligt att inte stoppa hela överskottet från de första åren i sin egen ficka. Han sparar följaktligen en del av medlen för de kommande reparationerna. Jag tror emellertid, herr Lindblom, att fastighetsägare av denna typ är lätt räknade.

Herr **WEHTJE (h)**:

Herr talman! Det skall bli mycket intressant att få se herr Erikssons uträkningar över de resultat, som uppnåtts vid jämförelsen av hyrorna mellan de s. k. allmännyttiga företagen och de enskilda företagen. De allmännyttiga företagen har ju, som jag nämnt, ränte- och lånefavörerna, medan de enskilda företagen utöver de högre, ej subventionerade räntekostnaderna måste räkna med en viss vinst för att kunna bedriva sin rörelse. Hur kan man då komma fram till i stort sett samma resultat?

Herr talman! Jag skulle sedan vilja säga till herr Sjö Dahl — och det hoppas jag att jag får lov att göra såsom enkel ledamot i företagsbeskattningskommittén — att jag verkligen hoppas att vi skall kunna lösa de frågor det här gäller i kommittén och komma fram till godtagbara resultat. Här gäller det inte enskilda fastighetsägare, utan vad vi inom kommittén behandlar är frågan om aktiebolag, även sådana som äger fastigheter, och om skattereglerna för aktiebolagen. Däri måste också ingå ett sådant spörsmål som överbalansering av kostnader från ett år till ett annat. Jag kan inte tänka mig att vi skall kunna bortse därifrån, eftersom detta utgör en sådan integrerande del av vårt utredningsarbete. Det måste tas med i kommitténs förslag.

Förslaget kommer att framläggas i höst, och proposition i ämnet kan väntas till nästa års riksdag. Då frågar jag, varför man inte nu kan vänta med att provisoriskt lösa denna fråga, som ändå på olika håll ses med mycket olika ögon. Varför kan man inte vänta med att lösa denna fråga, då det ändå är så många andra frågor av stor vikt, som uppskjutits just under hänvisning till att hela företagsbeskattningen nästa år skall framläggas i ett sammanhang?

Herr **LINDBLOM (fp)**:

Herr talman! Om det vore så, som herr Eriksson säger, att den enskilde fastighetsägaren hade möjlighet att stappa de pengar, som han får in under de första sex å sju åren, i egen ficka, skulle jag inte yttra mig här. Det är inte detta problemet gäller, och det är inte heller detta som är problemet beträffande de allmännyttiga företagen. Utan vad det här är fråga om är att när dessa år har gått, har de influtna reparationsmedlen på grund av skatter tagits ifrån fastighetsägarna i sådan utsträckning att medlen icke längre har samma värde som från början.

Jag tycker vidare att det kan sägas, att det ingenting annat är än en strid om påvens skägg, när det här talas om »vinstintresse» i nuvarande läge. Jag

tycker att det kan komma på ett ut, om en enskild fastighetsägare får en mindre ersättning för sin förvaltning av fastigheten eller om ett s. k. allmännyttigt företag låter ungefär samma ersättning — eller kanske en ännu högre — gå till en tjänsteman, som sköter förvaltningen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande betänkandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Spetz begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 56, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Spetz begärde röst-räkning verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 87;

Nej — 39.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om förhöjd tjänsteställning åt riksdagens postvaktmästare.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckt motion om förhöjd tjänsteställning åt riksdagens postvaktmästare.

I en inom andra kammaren under nr 26 väckt motion, vilken hänvisats till bankoutskottet, hade herr Nilsson i Landskrona m. fl. hemställt, att riksdagen måtte besluta, att tjänstebestämmelsen på postvaktmästare skulle ersättas med postföreståndare och placeras i 15:e lönegraden och biträdande postvaktmästare ändras till biträdande postföreståndare i 13:e lönegraden med retroaktiv lönetillämpning fr. o. m. den 1 juli 1953.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionen II: 26 icke måtte till någon riksdagens ågärd föranleda.

Reservationer hade avgivits av herrar Nilsson i Landskrona och Gavelin, vilka hemställt, att riksdagen, i anledning av motionen II: 26, måtte besluta dels att tjänstebestämmelserna på riksdagens postvaktmästare och biträdande postvaktmästare skulle ersättas med postföreståndare resp. biträdande postföreståndare, dels ock att ifrågavarande tjänster skulle placeras i 15:e resp. 13:e lönegraden, med retroaktiv lönetillämpning från och med den 1 juli 1953.

Herr NORLING (k):

Herr talman! I andra kammaren har av herr Nilsson i Landskrona jämte 22 ledamöter väckts en motion, i vilken hemställts att riksdagen måtte besluta en ändrad tjänstebestämmelse på riksdagens postvaktmästare och om uppflyttning i löneklass för dessa tjänstemän. I motionen har pekats på att dessa postvaktmästare har flyttats upp och ned i lönegradshänseende ett antal år och än haft den ena och än den andra lönegraden i förhållande till andra likartade tjänster. År 1937 jämställdes postvaktmästarna med förste vaktmästare och placerades i samma lönegrad. År 1947 — tio år senare — flyttades postvaktmästare-

na ned två lönegrader, vilket också skedde beträffande biträdande postvaktmästarna. År 1951 uppflyttades på nytt postvaktmästarna till lönegrad 14 och biträdande postvaktmästare till lönegrad 12. Sedan tjänsteförteckningskommittén för riksdagens verk 1952 hade framlagt sitt förslag, uppflyttades all övrig vaktpersonal i kamrarna utom postpersonalen. På så sätt har dessa tjänster ånyo nedvärderats och kommit i en betydligt sämre löneställning om man jämför med utgångsläget år 1937.

Man får nog säga att postvaktmästarna har ett mera kvalificerat arbete än den övriga vaktpersonalen: dels har de ju hand om postdistributionen, dels har de hand om ganska avsevärda penningsummor. Postvaktmästarna är på det sättet en sorts förtroendemän för riksdagens ledamöter. Dessa vaktmästare måste vara både ärliga och redbara, om de skall kunna sköta sin tjänst på ett ordentligt sätt, vilket de ju också gör.

Tjänstebenenämningen på dessa vaktmästare är missvisande, och därför har motionärerna föreslagit, att benämningarna skall ändras från postvaktmästare till postföreståndare och från biträdande postvaktmästare till biträdande postföreståndare.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är fogad vid utskottsutlåtandet i detta ärende.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder endast yrkats, av herr *Norling*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt herr *Norlings* yrkande; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rör-

Ang. småföretagens kreditfrågor m. m.
rande riksbankens sedelutgivning m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. småföretagens kreditfrågor m. m.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående statsgaranti för lån till hantverks- och småindustrieföretag samt i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner angående småföretagens kreditfrågor.

I en den 2 april 1954 dagtecknad proposition, nr 210, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag ur statsrådsprotokollet över handelsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att medgiva, att statsgaranti för lån till hantverks- och småindustriföretag finge tills vidare beviljas intill ett belopp av 10 000 000 kronor.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehåft två i anledning av densamma väckta likalydande motioner, nämligen nr 541 i första kammaren av herrar *Spetz* och *Näslund* och nr 691 i andra kammaren av herrar *Gustafsson* i Skellefteå och *Carlsson* i Tibro. I motionerna hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 210 måtte beakta vad som anförts i motionerna och därvid i första hand uttala, dels att företagareförening inom ramen för av Kungl. Maj:t för varje förening medgivet sammanlagt belopp borde erhålla beslutanderätt i fråga om kreditgarantier, där lånesumman understege gränsen för föreningarnas underställningsfria utlåningsrätt, dels att ett större antal företagareföreningar än för närvarande snarast möjligt borde erhålla utlåningsrätt och godtas som lokalorgan samt att gränsen för föreningarnas underställningsfria utlåningsrätt borde höjas till 50 000 kronor.

Utskottet hade även ansett sig i förevarande sammanhang böra behandla två

Ang. småföretagens kreditfrågor m. m.

till utskottet hänvisade likalydande motioner, nr 225 i första kammaren av herr *Björnberg* m. fl. samt nr 289 i andra kammaren av herr *Nygren* m. fl., i vilka hemställts, dels att riksdagen måtte antaga ett i motionerna framlagt förslag till ändring av 46 § lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse, dels att riksdagen måtte uttala, att kreditrestriktionerna, så länge desamma bestode, enligt dess mening borde tillämpas på ett sådant sätt, att nya och mindre företag i kredithänseende icke försattes i mindre gynnsamt läge än andra företag.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen

1) måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevärande proposition;

2) måtte besluta, att motionerna I: 541 och II: 691, i den mån de icke finge anses besvarade genom vad utskottet förut i utlåtandet anfört, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

3) måtte besluta, att motionerna I: 225 och II: 289, i den mån de icke finge anses besvarade genom vad utskottet förut anfört, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Wehtje*, *Svärd* och *Nygren*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen

1) måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevärande proposition,

2) måtte med bifall till motionerna I: 225 och II: 289 antaga i reservationen infört förslag till lag om ändring av 46 § lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse,

3) måtte uttala, att kreditrestriktionerna, så länge desamma bestode, enligt dess mening borde tillämpas på ett sådant sätt, att nya och mindre företag i kredithänseende icke försattes i mindre gynnsamt läge än andra företag,

4) måtte anse motionerna I: 541 och II: 691 besvarade med vad i reservationen anförts;

2) av herrar *De Geer*, *Carlsson* i Tibro och *Löfgren*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i denna reservation angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen

1) måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevärande proposition,

2) med anledning av motionen I: 225 och II: 289 måtte antaga i reservationen infört förslag till lag om ändring av 46 § lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse,

3) måtte anse motionerna I: 541 och II: 691 besvarade med vad i reservationen anförts.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Den fråga, som aktualiserats genom Kungl. Maj:ts proposition med förslag till statsgaranti för lån till hantverks- och småindustri och av de motioner, som väcktes redan vid riksdagens början — alltså innan propositionen lades fram — om så kallade förtroendekrediter åt hantverks- och småindustri, är både stor och intressant. Skall man ge sig in i den något så när ordentligt, måste man emellertid ge sig in i saker och ting, som kammaren får anledning att ta ställning till när den ekonomiska politiken kommer upp till behandling.

Med hänsyn till, som det brukar heta, den framskridna tiden och med hänsyn till att de skäl, som kan anföras för systemet med förtroendekrediter, i allt väsentligt är redovisade i den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande och som är avlämnad av herr *Wehtje* m. fl., inskränker jag mig till att under återopande av vad som anförts i denna reservation, vilken naturligtvis kammarens samtliga ledamöter omsorgsfullt har tagit del av, yrka bifall till reservationen.

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! Jag har i denna fråga väckt en motion, som i bankoutskottets

utlåtande återfinns i reservation nr II av herr De Geer m. fl., och jag ber att få yrka bifall till denna reservation.

Herr SUNDVIK (s):

Herr talman! Alla kammarens ledamöter vet, att det länge förelegat önskemål om att denna fråga skulle lösas. Nu har frågan lösts genom det förslag, som framlagts av Kungl. Maj:t. De bankkrediter, som föreslås i reservationen, hoppas vi att det skall komma förslag om kommande år, när frågan om ny banklag föreligger till behandling.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att därunder yrkats 1:o att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Wehtje m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölles i herr De Geers m. fl. vid utlåtandet anförda reservation.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 31, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning i fråga om pension till extra tjänstemannen i riksgäldskontoret N. O. E. Wigren och avskedsersättning till f. d. extra tjänstemannen å riksdagens ekonomibyrå G. W. R. Thorell, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om personundersökning i brottmål, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. valperioderna för nämndemän.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av väckta motioner angående ändring av rättegångsbalkens bestämmelser om valperioder för nämndemän.

Första lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft tre inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen motionerna i första kammaren nr 7 av herr *Lundström* och nr 118 av herr *Bergh* samt motionen i andra kammaren nr 12 av herr *Löfgren* m. fl.

I motionerna I: 7 och II: 12, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta om sådan ändring av rättegångsbalkens bestämmelser om valperioder för nämndemän, att i första hand beträffande Stockholm, Göteborg och Malmö stadgades att för vid kompletteringsval utsedd nämndeman valperioden skulle utgå vid samma tidpunkt som för övriga nämndemän.

Motionen I: 118 utmynnade i en hemställan, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av 8 § i fjärde kapitlet rättegångsbalken, att, när nämndeman avginge under den tid för vilken han blivit vald, fyllnadsval skulle anställas för återstoden av denna tid.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner, I: 7 och II: 12 samt I: 118, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! De förevarande motionerna är skrivna på ett sådant sätt att det i nuvarande läge icke är möjligt att yrka bifall till dem, då det inte föreligger någon författningstext. Jag vill under sådana förhållanden endast säga, att jag knappast på någon punkt kan dela utskottets uppfattning.

Det är ju så, att kloka erfarna människor — rättrådiga med för resten — behövs till alla de olika uppdrag av kommunal art och allmän art över hu-

Ang. valperioderna för nämndemän.

vud taget, som förekommer. Det är naturligtvis också angeläget att bevara en sådan duktig och lämplig representant i hans eller hennes ställning som nämndeman, oavsett partitillhörigheten. Men när är det lättare att göra det — om det parti, som har tillsatt vederbörande, har en plats att återbesätta, nämligen den ifrågakvarande personens, eller om det har flera? Det finns dock tillfällen då det av olika skäl anses icke vara möjligt att gå ifrån den proportionalitet som brukar tillämpas.

Rådhusrätterna i Hälsingborg och Stockholm har båda förklarat, att det nuvarande systemet medför åtskilliga svårigheter åtminstone i de större städerna. Trots detta säger utskottet att de domstolar, som har att hålla reda på när vederbörande nämndemän skall omväljas, inte torde ha några svårigheter därmed. Jag har svårt att förstå hur utskottet kan göra ett sådant uttalande, sedan dessa två stora rådhusrätter har tillkännagivit en motsatt uppfattning.

Även om det finns åtskilliga bland de hundra stadsfullmäktige i Stockholm som anser att det nuvarande systemet är användbart och inte medför några större olägenheter, så finns det många andra som anser att det medför *betydande* olägenheter. Denna uppfattning har också framförts från andra större städers sida. Tidningen Arbetet i Malmö har t. ex. i en artikel givit uttryck åt samma erfarenheter och anser att en lagändring borde ske. De erfarenheter som vi gjort här i Stockholm tyder enligt min mening närmast på att det ur många synpunkter varit bra, om man hade fått välja nämndemännen på en gång i stället för — som det nu kan bli — nästan vid varje sammanträde. Eftersom det i Stockholm rör sig om sammanlagt 450 nämndemän, kan det hända att stadsfullmäktige med tiden får välja 30, 40 stycken vid varje sammanträde. Detta har sina olägenheter.

Jag tror därför att denna fråga får lov att tas upp igen, och jag får se, om det kan finnas någon annan form för att återkomma till den. Jag har intet yrkande.

Herr ANDERSON, CARL ALBERT, (s):

Herr talman! Jag vill inte låta herr Lundströms anförande stå oemotsagt. Jag har en hel del erfarenheter från den stad som han åberopade, Stockholm, och jag har gjort dessa erfarenheter under ett snart fyraårigt ordförandeskap i stadens valkommitté. Jag måste säga att det är oändligt mycket bättre, om man får förrätta dessa val successivt än om man nödgas utse en mängd kandidater på en gång. Det ligger ju i sakens natur att är kandidaternas antal mindre, har man möjligheter till en bättre prövning av deras kvalifikationer än om man skall utse ett stort antal nämndemän samtidigt. Jag måste därför säga att herr Lundströms tal om att det skulle vara lättare att förrätta dessa val på en gång strider mot den praktiska erfarenhet som jag har. Den ordning som utskottet här biträder är bättre.

Herr AHLKVIST (s):

Herr talman! Efter herr Andersons anförande behöver jag inte tillägga så särskilt mycket. Jag begärde ordet närmast för att reducera herr Lundströms farhågor angående svårigheterna med nu gällande ordning. Det fordras inte så stor sakkunskap på detta område för att räkna ut hur stora svårigheterna kan vara. Det är nämligen inte valkorporationerna själva, som behöver hålla reda på när mandattiderna utgår, utan meddelande därom lämnas från domarkansliet, där det finns förteckning över samtliga nämndemän och när deras valperiod utgår.

Utöver vad herr Anderson här har anført vill jag säga, att det väsentliga skälet för utskottet att avstyrka motionerna har varit, att vi inom utskottet har den uppfattningen, att om man skall ändra en lag — i detta fall rättegångsbalken — skall det vara en ändring till det bättre. Och de motioner som här föreligger innebär snarare en ändring till det sämre. Utskottet understryker särskilt vad rättegångskommittén har framhållit, att nämndemannauppdraget bör vara ett personligt uppdrag, och utskottet har inte velat ge någon anslutning till den

politisering av nämndemannaval som motionärerna tydligen åsyftar.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Herr Carl Albert Andersons mening skulle jag förstå, om det gällde att välja för första gången. Men i allmänhet är det ju så att vid omval blir de flesta återvalda — åtminstone är det så här i Stockholm — och antalet platser som skall nybesättas blir därför inte så stort. Jag har gjort en uträkning av hur många platser som skulle nybesättas vid det senaste nämndemansvalet i Stockholm, om alla omvalts som skulle kunna komma in fråga därtill. Om jag drar ifrån de förändringar som skedde på grund av åtskilliga i detta sammanhang ovidkommande omständigheter, kommer jag fram till att de som av sagt sig, som skulle flytta från staden eller som av ålders- eller annat skäl ansågs icke böra omväljas, inte utgjorde mer än en sjättedel eller en sjundedel av alla. Jag tror inte att det i en stad med över 700 000 invånare bör vara så svårt att hitta 70 nya nämndemän. Jag kan därför inte dela herr Carl Albert Andersons uppfattning. Jag har nämligen också haft en viss erfarenhet av hur detta har verkat.

Det är klart att nämndemannauppdraget är ett personligt uppdrag och inte skall vara ett politiskt uppdrag. Men det är ju så — tyvärr, kan jag säga — att de politiska partierna upprättar kandidatlistorna, och i allmänhet fördelas platserna efter gruppernas storlek — dock inte alltid. Det blir nog i praktiken så, att när man försöker åstadkomma en viss proportionalitet och vill hålla reda på den sidan av saken något så när, vilket partierna i allmänhet försöker, så medför det sina svårigheter om valen sker successivt.

Sist vill jag än en gång understryka att jag fattar rådhusrätternas i Hälsingborg och Stockholm yttranden så, när de säger att nuvarande system medför svårigheter, att de därvid tänker på sina

Ang. valperioderna för nämndemän.

egna svårigheter att precis hålla reda på när envar bland ett så stort antal nämndemän, som det särskilt i storstäderna gäller, skall väljas om.

Herr ANDERSON, CARL ALBERT, (s):

Herr talman! Jag skall inte trötta kamraren med något längre anförande nu. Jag vill endast säga, att det väl ändå bör ligga i sakens natur, att det är lättare att pröva kandidaternas kvalifikationer, om man har ett mindre antal att välja mellan än om man har ett stort antal. I den mån den ärade representanten för folkpartiet anser förhållandet vara det motsatta, beror det väl närmast därpå att han vill illustrera tanken på ett folkparti!

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Det är klart, att om man har få personer att utse, så kan man ha något lättare finna dessa personer. Men skall man rätta sig *enbart* efter den principen, förvånar det mig att inte den ärade representanten för det socialdemokratiska partiet, herr Carl Albert Anderson, förordar att vi skall införa successiva val även på andra områden. Vi har ju utöver nämndemannauppdragen ett mycket stort antal kommunala förtroendeuppdrag av stor vikt, som kräver goda personliga kvalifikationer.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets beslut m. m., dels ock i ämnet väckt motion; samt

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 8:o), 14:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till annat sammanträde.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 299, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om beskattning av vissa kapitalförsäkringar;

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning

om skatt på fonderade vinstmedel (fondskatt); och

nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 0.08.

In fidem

G. H. Berggren.